HARALAMB ZINCĂ

EU, H.Z., aventurierul

cartea românească

Lector : MAGDALENA BEDROSIAN
Tehnoredactor : CONSTANȚA VULCĂNESCU

Apărut : 1979. Bun de tipar : 10.XI.1979. Format : 16/54×84. Tiraj : 19 910 ex. broșate. Coli tipo : 15. Coli ed. : 14,45.

Comanda nr. 90 463
Combinatul Poligrafic „Casa Scînteii"
București — Piața Scînteii nr. 1
Republica Socialistă România

HARALAMB ZINCĂ

EU, H.Z., AVENTURIERUL

1979

CARTEA ROMÂNEASCĂ

Coperta de
Carmen-Florica Ţapu

I. FRAGMENTE PENTRU UN PORTRET-ROBOT

„Dar priviți-mă în ochi !"

GEO DUMITRESCU

LA 17 ANI, AM „MURIT" PENTRU PRIMA OARĂ. N-am făcut-o cu plăcere. Martor mi-e... Asta-i, că nu prea am martori. Trebuia să „mor". Am dus multă muncă de lămurire cu mine, cu ai mei. Precum ştiţi, se moare în fel şi chip. Nu am făcut excepţie de la regulă, am optat pentru una dintre cele două variante. Hotărîrea de a da „ortu popii" am luat-o în noiembrie 1940 : pe atunci, la putere se aflau Horia Sima şi Ion Antonescu, iar pe străzile Bucureştiului, „înjunghеate" de cutremurul cel mare, se plimbau cu semeţie prusacă „uniformele" Wehrmachtului.

Am „murit", aş spune, în trepte : mai întîi am fost dat „dispărut", radiat din „Evidenţa populaţiei"... Mureau prea mulţi oameni în perioada aceea, ca dispariţia mea civică să fie demnă de a fi remarcată. Un timp, dar şi acela foarte scurt, vecinii, precum şi „Cuţu" (o căţea, o căţea cu pete albe şi negre, bizară în felul ei — în serviciul băcanului Dolingher, vecin cu noi) au sesizat absenţa mea din curtea înnobilată cu patru latrine turceşti, pentru nu mai ţin minte cîte...

Cu scurgerea zilelor, dar mai ales a evenimentelor, vecinii şi toţi cei care m-au cunoscut au fost siliţi să se împace cu gîndul că „roşcovanul" — singurul exemplar de pe strada Negru-Vodă — a murit.

Aşadar, cinci ani am fost „mort", în care vreme, vă rog să mă credeţi, am mai „murit" în cîteva rînduri. Prin propria-mi experienţă, vă pot asigura că doar prima „moarte" e ceva mai neplăcută, pe urmă, zău aşa, începi

să-i prinzi gustul... Dar să mă întorc de unde am plecat. Există în destinul meu o coincidenţă formidabilă care, pînă şi pe mine, mă lasă perplex. Am „murit" într-un noiembrie 1940 şi după cinci ani, tot într-un noiembrie, am „înviat", spre stupoarea vecinilor, obişnuiţi de secole cu o singură şi unică înviere. Stupefiată a fost şi căţeaua „Cuţu" ; pînă mi-a lătrat un „Bine-ai sosit !", s-a văzut nevoită să mă adulmece ceva mai stăruitor.

Puţin mai sus vă dezvăluiam că a „muri" e al dracului de greu. De aici însă nu trebuie să trageţi concluzia că a „învia din morţi" ar fi o treabă mai uşoară. Şi nu din pricina birocraţiei, aşa cum unii ar fi înclinaţi să creadă. Identitatea, de pildă, mi-am redobîndit-o imediat. Ehei ! (exclamaţia este proprie acelor zile), altele au fost obstacolele de care m-am lovit. V-aţi pus vreodată întrebarea cum se poate reînnoda firul, şi aşa subţire, al vieţii după un cincinal de „deces" ? Cînd am „pogorît" de bunăvoie în „groapă", lăsasem pe pămînt un stat naţional-legionar şi doi rivali care se înfruntau camaradereşte pentru un loc de seamă în istoria numită „Deutschland über alles". Şi alta era lumea cînd m-am hotărît să mă „scutur de ţărînă" şi să mă îndrept agale către vechiul meu domiciliu de pe strada Negru-Vodă nr. 36. Între timp, cea de-a doua mare conflagraţie mondială luase sfîrşit — punctul pe *i* îl pusese o bombă atomică — iar destinele statului român erau conduse de un guvern de largă concentrare democratică. Intraseră din nou în arenă mai toate partidele, care se pregăteau intens şi variat în vederea organizării alegerilor ce aveau să vină abia peste un an.

Dar s-o iau din nou de la „groapă", ca să vă mai relev un obstacol. „Murisem" la 17 ani şi „înviasem" la 22 de ani, ras, tuns şi frezat de către cel de-al doilea război mondial. „Revenisem" deci pe pămînt bărbat în toată firea (adolescenţa mi-o îngropasem într-un prim bombardament aerian... primul sub care căzusem), totuşi faţa-mi prelungă şi trasă trăda lumii înconjurătoare — din pricina coşurilor adolescentine — o abstinenţă bărbătească destul de îndelungată. Da, asta era realitatea ! De ce aş ascunde-o ? Ca „mort", sincer vorbind, nu prea am avut timp de aventuri galante şi nici firea mea nu mi-a îngăduit să-mi tră-

iesc aventura sexuală oricum, oriunde, abuzînd, să zicem, de legile războiului. Căci ca „mort“ — uitasem să vă spun — am făcut o bună parte a războiului în tranşee, avînd chiar şi un inamic în faţă : Wehrmachtul.

PE AI MEI I-AM REGĂSIT BINE ŞI SĂNĂTOŞI. Tatăl meu făcuse dovada cerută de Antonescu că luptase în războiul de întregire a ţării, ca artilerist, în Regimentul 8 obuziere din Roman, şi astfel familia i-a fost lăsată în pace — în aceeaşi locuinţă mizeră, „fabricînd“ şepci din zori şi pînă-n noapte. Cinci duzini pe zi, doi oameni — tata şi mama — o maşină de cusut „Singer“, o foarfecă uriaşă, un calapod şi un căzănel cu aburi. În absenţa mea nu intervenise nici o schimbare — mama stătea cocoşată la maşina de cusut ; tata mînuia cîntînd foarfeca, calapodul, iar către încheierea „fluxului tehnologic“, trecea la căzănelul cu aburi — netezirea şepcilor... Staţi că mint ! Survenise totuşi o schimbare : materialul destinat celor 60 de şepci *zilnice* se numea acum... celofibră.

La apariţia mea, am înregistrat următoarele cuvinte :

Mama (cocoşată de muncă şi cu lacrimi în ochi) : Ştiam că n-ai murit şi că într-o zi o să te întorci acasă !

Tata (ridicînd foarfeca şi întrerupîndu-şi cupletul „Avea un picior fermecător“) : Ei, băiete, ai „murit tu cît ai murit“, dar să vedem cum o să-ţi fie traiul de-acum încolo... Căci trebuie să faci ceva, nu-i aşa ?

Înainte de a „muri“, dormeam cu tata în pat, amîndoi cu capul pe aceeaşi pernă. În celelalte două paturi, dormeau mama, sora mea cea mare şi o nepoţică. Unica odaie a locuinţei noastre am găsit-o aşa cum am lăsat-o, deşi în curtea cu cele patru latrine căzuse, la 24 august '44, o bombă germană. Pînă şi lampa de gaz atîrna de acelaşi cui, iar cînd i se aprindea fitilul, dăruia pereţilor igrasioşi acelaşi dans fantastic al umbrelor.

Încă din prima noapte a întoarcerii fiului „risipitor“, taică-meu m-a tratat ca pe un bărbat în toată firea şi mi-a aşternut să dorm la picioarele lui. Era un pat îngust, dar nu mai îngust decît un mormînt.

Da, nimic nu se schimbase în casa părintească ! De acest adevăr mi-am dat seama şi mai bine cînd, după miezul nopţii, l-am simţit pe taică-meu că se dă jos din pat. Am deschis un ochi şi l-am văzut cu lampa în mînă pornind la vînătoare de ploşniţe. E drept, în cei cinci ani de dispariţie, trăisem şi văzusem multe. Precum ştiţi, mortului îi cresc unghiile. Îmi creşteau şi mie şi, slavă Domnului !, am avut cu ce să mă scarpin sau să strivesc. De ploşniţe însă uitasem prin peregrinările mele ! Şi, în tăcerea nopţii, urmărind vînătoarea tatii, am încercat un sentiment de uşurare. Aşadar, „înviasem" de-a binelea, eram din nou acasă, iar întrebarea „Cum voi trăi de-acum încolo ?" se cerea tratată cu toată seriozitatea, adică morţii cu morţii, viii cu viii. Deci două tipuri de relaţii... sociale. Firește, pe mine mă interesa cea privitoare la cei vii. A fi sau a nu fi ? Iată întrebarea !

DE UNDE ŞI CUM, DUPĂ O ABSENŢĂ DE CINCI ANI, să reiau aventura traiului cotidian ? Un capăt al firului îl reprezentam chiar eu şi-l ţineam bine în mînă. Dar de unde naiba să-l culeg pe celălalt, rupt în 1940 ? În chinuitoarele mele frămîntări, „reînnodarea" lua forma unui nou act de naştere. Cum şi de unde să-l obţin ? Cine să mi-l elibereze ? *Carul cu fîn* era mare cît un munte de necazuri !

În 1940, eram de trei ani băiat de prăvălie la un mare angrosist de manufactură de pe strada Gabroveni — Iulius Kohnfeld zis, după venirea la putere a guvernului naţionalist Goga—Cuza, şi „Sarvat S.A.R." („Societatea anonimă română pentru vînzarea articolelor textile"). Avea acest angrosist în magazin 18 vînzători, 2 băieţi de prăvălie şi 2 oameni de serviciu. Ţin minte că, încă din prima zi a angajării mele, a binevoit să mă anunţe : „*Costică* te vei numi de-acum încolo !" Dacă în clipa aceea m-ar fi pufnit rîsul, aş fi fost pierdut. Aşa că n-am rîs : trebuia cu orice preţ să muncesc, să aduc un ban în casă. *Costică* am rămas pînă în ceasul „morţii", căci vorba patronului era literă de lege. Ce să-i faci, i se părea lui că procesul de românizare a uriaşului său negoţ, pornit din iniţiativa

guvernului Goga—Cuza, se desăvîrșea dacă mă chema *Costică*.

Vă rog să mă credeți că după prima noapte dormită la picioarele tatălui meu, aș fi pornit chiar de-a doua zi, de dimineață, pe Gabroveni 6, ca și cum nimic nu s-ar fi întîmplat. Dar Iulius Kohnfeld, acest negustor genial, descins parcă dintr-o *Comedie umană* a Iașilor și care, cîndva, își pornise negoțul de la zero, a izbutit în anii războiului să dobîndească un pașaport antonescian și dus a fost, să se întîlnească cu depozitele sale de valută din Anglia și Elveția... Deci pe *Costică* nu mai aveam de unde să-l iau.

Tot așa, chiar din cea de-a doua zi a reînvierii mele, mi-aș fi îndreptat pașii spre strada Andrei Șaguna, în căutarea celuilalt capăt al firului. Lăsasem pe această veche uliță bucureșteană o adolescentă — Anișoara. Prima mea iubire ! Scria versuri fata cu care îmi petreceam serile pe dealul Patriarhiei, ținîndu-ne înfiorați de mînă. Legionarii treceau în sus și în jos cîntînd amenințări cu moartea, iar noi ne plimbam visători. Ea visa să devină poetă, eu prozator (Uniunea Scriitorilor, Fondul literar nu se profilaseră încă la orizont). Cînd am fugit în lume, am dus pretutindeni cu mine icoana chipului ei și o poezie. O strofă o învățasem pe de rost și o recitam întruna, ca pe un poem interminabil :

Tot mai ageră ca mintea
Ești tu inimioara mea,
Cînd ea tace îngreuiată,
Tu palpiți, tu simți ceva...

Că era așa, că „inima palpita și simțea ceva“ o va dovedi și strofa compusă de mine, pe front, într-un moment de acalmie :

Mă uit în urmă singuratic.
Acolo de unde anii adolescenței
Au răsărit frumos, sălbatec.
Ca o floare a bunei dimineți !

Mi se păreau versurile cele mai strașnice, cele mai... nemuritoare. Și sînt, pentru mine, nemuritoare.

Iată însă că prima mea iubire, crezîndu-mă mort de-a binelea, s-a grăbit să facă nuntă cu un alt flăcău. Se în-

drăgostise de unicul vînzător al magazinului de mobilă veche al tatălui ei, un om bun la suflet și care, după 23 August, a fost arestat pe nedrept și nu s-a mai întors niciodată la ai lui.

Așadar, „priveam în urmă singuratic" și constatam cu deznădejde că un alt capăt al firului — cel al primei mele iubiri — se pierduse în timp pentru totdeauna.

DE-AȚI ȘTI CÎTE PROBLEME I SE PUN UNUI „MORT" care se încăpățînează să se întoarcă printre cei vii ! Am învățat să muncesc de mic copil. De la 11 ani. Nu exagerez și nici nu urmăresc să impresionez pe nimeni. Pe vremea aceea nici un sociolog nu-mi dezvăluise că munca înnobilează. Pur și simplu, la masă eram cinci guri : una dintre ele era a unui frate, zețar de meserie, bolnav încă de la 18 ani de tuberculoză. Tusea lui, precum și dorința mea de a-l salva (ceea ce s-a dovedit imposibil) m-au trimis la stăpîni. Copil fiind, am intrat de bunăvoie în angrenajul social al muncii și, de atunci, n-am mai ieșit din el... Și ca „mort" muncisem : la plivitul cartofilor, la culesul bumbacului, am și văcărit (bătusem munții Uzbechistanului cu cirezile de vite), ca în cele din urmă, să mă specializez în săpatul tranșeelor și în tragerile cu tot felul de tipuri de armă, inclusiv cu aruncătoarele de mine.

Într-un cuvînt, practicasem meserii care, trebuie să recunoașteți, acum, revenit pe străzile Bucureștiului, nu prea aveau căutare. Iar a trăi pe spinarea părinților — ce-i drept, „fabricanți de șepci" — găseam că-i umilitor.

Deci încotro ? Eram ca un car împotmolit în glodul drumului. De aceea mi-au și sărit în ajutor membrii familiei, cunoscuții ; au avut loc și cîteva consilii. Extrag la întîmplare cîte ceva din „procesele-verbale" păstrate cu grijă în „arhivele"... memoriei.

B. sora mea (cu gîndul în altă parte) : Să vedem... să căutăm... Trebuie să-i găsim ceva...

E. sora mea vitregă : La urma urmei, de ce n-ar învăța coafura ?... Amintiți-vă ! Avea talent. Dacă rămînea la Schecter (Salon de coafură pe str. col. Orero. Împlinisem 12 ani, iar patronul mă angajase împotriva legilor în

vigoare), ar fi ajuns astăzi coafor de lux. Era precoce în meserie ! Amintiţi-vă numai ce bucle frumoase ştia să facă !...

O vecină (ca toate vecinele, binevoitoare) : Să se însoare ! Eu asta zic. Am o partidă aşa de bună pentru el, că o să mă pomenească toată viaţa. Fată cu casa gata aranjată. Şi fată... Fată mare, pun mîna-n foc pentru ea... Are „tăiţei" ! (Poreclă postbelică dată dolarilor la bursa neagră.) Mă uit la dînsul — aşa să am eu bine — că se potrivesc de minune. Gata ! Mîine vederea...

Curiozitatea, am în vedere acel tip de curiozitate care reprezintă un combustibil de bază pentru un scriitor, sălăşluia în mine încă de mic. Ce ne-am face fără ea ? Cum am mai detecta noi „materia primă" necesară literaturii ? În consecinţă, ardeam de curiozitate să trăiesc „o vedere" şi să mă uit în ochii „partidei". Spre uluirea tuturor, mai ales a tatălui meu, am spus : „Vreau să mă însor ! Vreau «vederea» !" Şi iată aşa, într-una din seri, vecina a invitat „partida" să-i facă o vizită. Iar eu, ca din întîmplare, trebuia să trec pe acolo şi s-o întreb : „Madam Le..., nu ştiţi cît e ceasul ?" Mi-am jucat rolul perfect. Ştiam să întreb cît e ceasul, deşi nici la cei douăzeci şi doi de ani ai mei, nu apucasem încă să am unul de mînă sau de buzunar. Ei, şi intrînd în casa vecinei, vă daţi seama că ea „s-a simţit" şi m-a prezentat musafirei. Aşa am făcut cunoştinţă cu „partida", aşa a început „vederea". Şi zău, cînd m-am uitat mai bine la dînsa, m-a cuprins deodată mila... de ea, dar, mai ales, de mine.

Un vecin (cel mai bogat din curte, căci era „fabricant de plăcinte" pe Calea Văcăreşti, cu un dever de invidiat) : Spirtul denaturat are mare căutare pe piaţă. Ştiu eu un depozit şi am acolo o legătură. Capitalul îl dau eu, el trebuie să se ducă pînă la depozit, să ridice spirtul şi să-l ducă la adresa pe care i-o dau... Cu un singur transport trăieşte o săptămînă ca un Don Juan.

De ce ca un Don Juan, vă rog să mă credeţi, n-am prea priceput.

Mama (fără să-şi ia ochii de la şapca pe care o trăgea la maşina de cusut) : De ce să nu-şi deschidă o tarabă cu mărunţişuri, în piaţă ? Am lua un împrumut de la Banca

de credit și l-am pune pe picioare. Uită-te la domnu' Tică ce deștept a fost și ce bine-i merge cu taraba din piață.

Tata (zburlindu-i-se lavaliera de la gît, relicvă încă dinainte de primul război mondial) : Nu, nu, niciodată ! Auzi vorbă ! Tarabă ! În vremurile noastre ! Mai întîi, să se ducă la partid, să-și rezolve situația. Pe urmă, o să stea aici lîngă mine și o să-l învăț meseria noastră. Revoluția are nevoie de șepci, nu de tarabe !

Cu toții îmi voiau binele, și părinții, și vecinii, și cunoscuții. Mă doreau la casa mea, gospodar așezat. Mai ales mamei îi era teamă să nu mai „mor" o dată. Nici unul din ei — nici măcar sora mea B. — nu știa că în sacul soldățesc de campanie — averea cu care mă întorsesem de pe front — păstram, împreună cu gamela și lingura, un caiet doldora de cuvinte și că, în filele sale, se ascundea germenele viitoarei mele nefericiri — literatura...

În cele din urmă, m-am ridicat pe propriile-mi picioare, așa cum o mai făcusem în nenumărate rînduri pe front, înainte de a porni la atac. De data asta însă, aveam nevoie, dacă voiam să supraviețuiesc, de un punct de sprijin, iar acesta, simțeam instinctiv, sălășluia ascuns undeva în timpul trecut. Am pornit-o deci în căutarea zilei de ieri...

MAI DEMULT, UN REPORTER DE LA RADIO mă chestionase cu privire la copilăria mea. Îmi amintesc că îmi rezolvasem copilăria scurt și concis, apelînd la o singură frază : „Tovarășe, eu am avut parte de o copilărie fără copilărie !" Suna frumos, tulburător. Pe atunci, asemenea fraze aduceau lacrimi în ochii unora. Mințeam însă. Dar pentru a înțelege acest adevăr, a fost necesar să mai trec prin cîteva înfruntări dure cu viața.

În realitate, am avut o copilărie frumoasă, ce-i drept, cam scurtă, în schimb variată și tumultoasă. De aceea, precum veți constata, o și împart în două „epoci" distincte.

M-am născut la 4 iulie 1923, în dulcele tîrg al Romanului. (Toate orașele din Moldova sînt dulci mulțumită teilor, salcîmilor și, în general, livezilor. Însă orașul meu natal deținea și deține un plus de... glucoză, datorită cunoscutei fabrici de zahăr „Danubiana".) Mai bine de nouă ani

am fost cetățean al urbei întemeiată de Roman-Vodă. Aici, pe Strada Mare (Ștefan cel Mare) copilăria mea a cunoscut perioada sa de glorie. Aici s-au manifestat, pentru prima oară, subtilele mele calități organizatorice.

Vă voi dezvălui un fapt pe care l-am ascuns cu viclenie în toate autobiografiile, ba și în nesfîrșitele completări ce mi s-au cerut. În 1932, în Roman, lua ființă... clubul „Schmoll Pasta"... un club cu un „obiectiv politic" clar — să reducă la tăcere concurența, adică clubul „Gladys". Ei bine, aflați că președintele acestui club, finanțat de capitaliștii fabricii de cremă de ghete „Schmoll Pasta", am fost chiar eu. În această calitate, dețineam, printre altele, un steag, insigne, primisem chiar și o minge de fotbal... Mi se expediau instrucțiuni, buletine etc., etc. Mențineam o intensă corespondență cu cluburile de peste hotarele... județului. Devenisem, recunosc, o „unealtă" a capitaliștilor care mă foloseau fără cruțare împotriva celuilalt mare fabricant de cremă de ghete — „Gladys". Recunosc, recunosc... Dumnezeule ! Dar cît era de minunat să te joci de-a clubul „Schmoll Pasta", chiar dacă umblai prin gunoaie să cauți cutii goale, cît mai multe, căci fiecare cutie îți dăruia dintr-odată două „fundulițe" — „Schmoll" și „Pasta" ștanțate pe deschizător. Expediate apoi fabricii, „fundulițele" aduceau Clubului tot felul de premii — un steag, o minge de fotbal, un echipament sportiv. Cu cît numărul fundulițelor adunate era mai mare, cu atît și premiile erau mai substanțiale. De aceea, toți membrii clubului primiseră din partea mea misiunea secretă de a-și obliga părinții, rudele, prietenii să folosească la văxuitul ghetelor și pantofilor numai renumita cremă „Schmoll Pasta". Orice metodă care putea să grăbească golirea cutiilor înainte de consumarea cremei era binevenită. Scopul scuza mijloacele... Sub președinția mea, clubul mergea din victorie în victorie. Ne apropiam încet și sigur de Marele Premiu — un echipament pentru o echipă de fotbal. Mă și vedeam alergînd pe teren, după minge, echipat „Schmoll Pasta" din cap și pînă-n picioare.

Da' te pui cu viața asta ! Cînd mă așteptam mai puțin, s-a produs marea catastrofă : m-am pomenit, peste noapte, fără a mi se cere încuviințarea, bucureștean. Nu exagerez

cu nimic. Într-o noapte ca de smoală, părinţii mei s-au văzut forţaţi să fugă din Roman ca nişte furi. Se produsese în familie un seism politic (după greva de la Grivița, începuseră şi în orăşelul nostru represalii poliţieneşti, iar tatăl meu — oratorul cu lavalieră — era vizat direct), urmat, firește, şi de unul financiar. („Numai taică-tău era de vină, susţine mama şi astăzi, cu vehemenţă, în loc să-şi vadă de meserie, se ţinea de transformarea lumii. Auzi, să vrea el să împartă ţăranilor moşia lui Manolescu-Strunga ! Cu altcineva n-a găsit să se ia de piept ?!“)

Ce mai tura-vura, într-o dimineaţă, cînd am deschis ochii, m-am pomenit azvîrlit într-un univers straniu, pentru mine cu o denumire şi mai stranie — Fundătura Făurari. Nu cred că mulţi bucureşteni ştiu de existenţa acestui colţişor de lume sau îi cunosc faima.

Doamne ! Ce mi-a fost dat să pierd într-o singură noapte ! Mă născusem într-o casă de pe Strada Ştefan cel Mare, adică de pe Strada Mare. Mi-am zburdat copilăria în plin centrul oraşului. De-o luam la stînga, în jos, ajungeam mai întîi la Grădina Mică, apoi la Grădina Mare, de unde începea cîmpul iarmarocului şi al cimitirului... Şi gara tot pe acolo era. De-o luam la dreapta, în sus, ajungeam la Turnul Episcopiei, la grădina Spitalului Precista Mare... De acolo, alunecam uşor în zăvoiul Moldovei...

Şi unde-mi nimerise deodată copilăria ?

PRIMA AMINTIRE. Poate de aceea mă şi împiedic mereu de ea. În noua noastră locuinţă bucureşteană ajunseserăm noaptea, pe un întuneric dens, cu pleoapele îngreuiate de oboseală. Nu apucasem să văd bine unde fusesem adus. Nu ştiu pe ce mă aşezase mama, ca să dorm — pe podea, pe o ladă sau pe un pat. În pacea nopţii, poate şi a unui vis infantil, cu lumini feerice, pămîntul, de bucurie sau poate de tristeţe că devenisem bucureştean, s-a cutremurat, şi încă destul de puternic. Zguduirea am simţit-o în somn şi am deschis ochii. În secundele următoare braţele tatălui m-au cules din culcuşul meu şi m-au cărat afară, în curte. Nu m-am speriat.

Eram prea somnoros, ca să pricep ce se petrecea cu mine și cu cei din jur.

A doua zi de dimineață, cînd am făcut din nou ochi, mama m-a trimis în curte, adică în Fundătură, la aer... Curtea, casele mi s-au părut nu numai străine, ci și stranii, crescute sălbatec...

Și primul lucru pe care l-am zărit, dinspre curte spre stradă, a fost un felinar... clasicul felinar, cu gaz metan, al Bucureștiului de altădată... Apoi, am mai zărit, în mijlocul drumului, cîțiva băieți de vîrsta mea. M-am apropiat timid de ei. Comentau cutremurul și dădeau tot felul de explicații. Știam și eu una... Și nu de la oricine, ci de la tatăl meu, omul pe care-l divinizam. De aceea, eram convins că cea mai adevărată explicație a cutremurelor de pămînt eu o dețineam. Dracu m-a pus să mă vîr în vorbă. Accentul meu moldovenesc trebuie să li se fi părut caraghios.

Am zis și puștimea m-a ascultat :

— Pămîntul stă așezat pe coada unui pește uriaș din fundul fără fund al unui ocean. Cînd peștele se supără, dă din coadă și atunci pămîntul se cutremură...

Cîteva secunde am crezut că-i lăsasem cu gura căscată și că-i făcusem praf... Aș ! Da' de unde ! Un băiat mai scund decît mine, dar mai îndesat, și cu nasul stîlcit de un pumn, a făcut un pas spre mine urlîndu-mi :

— Ia mai du-te-n... cu peștele tău cu tot !

Pînă atunci nu mai auzisem o asemenea groaznică înjurătură ieșind din gura unui copil. Am rupt-o, firește, la fugă, urmărit de rîsul lor batjocoritor.

Deși, după o vreme, m-am adaptat mediului, iar auzul meu s-a obișnuit cu înjurăturile copiilor din Făurari, eu tot n-am învățat să înjur. Nu, nu erau răi prichindeii aceia și, așa cum aveam să-i cunosc ceva mai încolo, mai fiecare purta în suflet un vis frumos. Cei mai adulți însă dintre ei s-au pierdut în contactul dur cu viața, devenind boxeri, pungași, proxeneți, după aptitudini. Eu n-am pornit pe calea asta, datorită, cred, părinților mei care nu s-au lăsat îngenuncheați de crunta mizerie bucureșteană. Desigur un rol, și nu lipsit de însemnătate, l-a jucat și lavaliera tatii, semnul distinctiv al visătorilor într-o lume mai dreaptă și mai bună. Demnității lui îi datorez demnitatea mea...

RĂTĂCIRE ÎN ZIUA A DOUA. Tata m-a sfătuit: „Să nu care cumva să ieşi din Fundătură!“ Mama m-a alarmat: „Să nu dea — ferească Dumnezeu — tramvaiu peste tine!“ B. mi-a atras atenţia: „Nu-i ca la Roman... o să te rătăceşti!“

Eu totuşi nu le-am dat ascultare. Am ieşit din Fundătură — era în cea de-a doua zi bucureşteană. Mă oprisem la „frontieră“. Tramvaiul 19 trecea în sus şi în jos cu un vacarm înspăimîntător. Peste drum, cîteva firme: Cofetăria „Rex“, Cinema „Rex“, „Birt economic“, „Brutărie“. Stăteam, tremurînd de emoţie, la graniţa dintre două lumi. Tot ce vedeam mă ispitea şi mă intimida. Mai presus de orice mă fascina însă spectacolul unic al străzii — trecătorii, mulţi, foarte mulţi la număr, şi care, cu rare excepţii, mergeau cu toţii într-o singură direcţie... „Unde se duc?“ m-am întrebat copleşit de curiozitate. Urmărindu-i cu naivitatea celor zece ani trăiţi într-o provincie patriarhală, ajunsesem la gîndul că undeva, nu departe, trebuie să se fi petrecut ceva, dacă toată lumea se îndreaptă într-o singură direcţie. Şi, cedînd ispitei, m-am lăsat furat de val... Amestecat astfel printre trecători, am ajuns pe strada Mircea Vodă în jos, apoi, printr-o răsucire a uliţelor, în Sfînta Vineri. Dar oamenii străzii — femei şi bărbaţi, tineri şi vîrstnici — mergeau, grăbiţi, tot înainte, iar eu, nebăgat de nimeni în seamă, după ei. Deodată, ajuns în Piaţa Sfîntu Gheorghe, valul de oameni s-a divizat. Am rămas locului năuc. Nu mai ştiam după cine să mă ţin, încotro s-o iau. Eram trist, dezamăgit, nenorocit.

Au trecut ani pînă să aflu că valul acela de trecători care, la anumite ore, urca sau cobora pe Calea Dudeşti, nu era altceva decît armata micilor funcţionari comerciali care lucrau la magazinele mari şi mici ce se înghesuiau pe străzile Lipscani, Hanul cu Tei, Gabroveni, Şelari, Blănari, Şepcari.

O vreme, destinul mi-a hărăzit şi mie să fiu un strop din acel val uman care punea în mişcare angrenajul comercial al Bucureştiului de altădată.

Privind în urmă, nu ştiu de ce, îmi place să mă amăgesc spunîndu-mi că eu am fost primul copil din Bucureşti, care, înainte de a se cuveni, a descoperit şi decodificat spectacolul străzii.

FUNDĂTURA FĂURARI era, la rîndul său, înzestrată cu alte fundături. Curtea... rîndurile de case... şi, gata, te înfundai... Existau curţi (mai există şi în prezent) cărora li se spunea — nimeni n-a putut să-mi explice de ce — hanuri. Doi proprietari stăpîneau hanurile, un bărbat şi o femeie : doamna Weiss şi domnul Marcovici. Am fost, pe rînd, cînd chiriaşii doamnei, cînd ai domnului. Îi cunoşteam pe amîndoi, căci veneau personal să-şi încaseze chiriile, să verifice întreţinerea caselor. Teamă îmi era, mai ales, de domnul Marcovici. Scund, rotofei, cu o faţă rea şi mereu aprinsă la flăcările unui foc lăuntric. Se ivea în Fundătură ca o nălucă, cu haina şi pardesiul descheiate. Purta pe braţul stîng un baston gros, noduros, cu care se apăra de cîini. Pălăria îi stătea mereu împinsă pe ceafă. Înainte de a bate la uşa cuiva, se oprea, îşi ştergea faţa transpirată cu o batistă. Bătea în uşă cu bastonul, îşi chema chiriaşul, apoi începea să-l ia la rost. Era bogat, hapsîn şi umbla ceva mai bine îmbrăcat decît chiriaşii lui.

Cum să nu-mi fi fost teamă de el ? Căci mama, care de obicei rămînea acasă, mă punea uneori la pîndă ca să-i vestesc din timp apariţia proprietarului şi să apuce să se ascundă. Dar şi domnul Marcovici cunoştea bine strategia chiriaşilor şi se ivea întotdeauna de unde te aşteptai mai puţin... Răcnea, ameninţa — chiriaşii mai-mai că nu-i cădeau la picioare — scotea singur din casă boarfele datornicilor.

Doamna Weiss, în schimb, se dovedea a fi ceva mai bună la suflet : afişa un zîmbet de bunicuţă, ceea ce se potrivea cu părul ei cărunt. Păşea agale şi, cînd intra în han, trecea răbdătoare de la un chiriaş la altul, le asculta explicaţiile, se lăsa îmbunată, dar nu şi dusă cu zăhărelul — scotea şi ea, fără milă, chiriaşii în stradă, cînd credea că e cazul. Hanul de la numărul 21, proprietatea ei, Hanul Weiss, cum îi spunea toată lumea, îl găseam cel mai spectaculos din toată Fundătura. Nu ştiu cum, mama a izbutit să intre în graţiile proprietăresei şi, de un Sfîntu Gheorghe, ne-am mutat cît ai zice „peşte“ de la nr. 17 la numărul 21.

Cultura mea generală, recunosc, are multe goluri. De pildă, nici pînă astăzi nu ştiu de ce acea filă de calendar

— 23 aprilie — băga groaza în chiriași. Cînd o auzeam pe mama spunîndu-i tatii : „Bărbate, ce ne facem, vine Sfîntu Gheorghe !“ știam că trebuie să ne pregătim de o nouă aventură nocturnă — fuga pe furiș dintr-un „paradis“ în altul.

Hanul Weiss de la nr. 21 se constituia din două rînduri de case tip care îți sugerau două garnituri de tren paralele pe linii moarte... O cameră și un antreu... O cameră și un antreu... O ușă și o fereastră... 10 metri pătrați... Pe această suprafață, cinci, opt, zece suflete, și chiar treisprezece... De curent electric nici vorbă. Curtea care despărțea cele două rînduri de case era pietruită anapoda și ducea spre fundul hanului unde, și pe dreapta ca și pe stînga, erau dispuse zece cămări construite din lemn. Vara, se transformau în bucătării. Aici, între cămări, trona cișmeaua. Dincolo de cămări, se găseau privățile turcești, colective, intime, sortite parcă să demonstreze egalitatea socială a celor ce populau hanul.

Despre universul uman al acestui han îmi rezerv dreptul de a povesti în cartea *Fiecare om cu clepsidra lui !* Totuși, n-aș vrea să trec mai departe, fără a vă destăinui că pe cei zece metri pătrați locuiau atunci cinci oameni. Fratele, Milu-zețarul, dormea în antreu, unde mama, trei din cele patru anotimpuri, își ținea plita pe care gătea. Noaptea, îi auzeam în somn tusea mirosind a sînge. În camera mare, dormeam cîte doi într-un pat : eu cu tata, B. cu mama. Ne trezeam în zori, fiecare pornind la treburile lui. Doar mama rămînea locului, pentru a ne pregăti hrana cea de toate zilele...

DRUMUL CĂTRE REGĂSIREA ființei mele trecea, în mod natural, și prin Fundătura Făurari. Și iată-mă „asasin întors la locul crimei“. Pe aici mi-am ucis ultimii ani ai copilăriei mele atît de scurte... !

Era o „fundătură“ a oamenilor, iar oamenii fundăturii erau atît de oameni, adică atît de diferiți !

Primul lucru de care privirea mi s-a lovit nu fără violență a fost bătrînul felinar plasat între casele de la nr. 17 și 21... Stătea obosit, aplecat parcă gata-gata să se pră-

bușească. Lumina Fundăturii ! Lampagiul, bătrînul lampagiu, ivindu-se mereu spre seară, şi mereu spre dimineaţă, pe orice vreme. Cu aprinzătorul său amintind de o suliţă, dar pe care o purta cu semeţia generalului ieşit la paradă cu sabia la umăr. Se ivea în tăcere, dispărea în tăcere, lăsînd în urma sa lumină... Ştia el oare ce se petrecea seara, mai ales în nopţile de vară, sub lumina felinarului ? Poate... Poate că trecea anume, ca un Moş Crăciun cotidian, să împartă daruri mahalalelor.

De cum se însera, băieţii şi fetele se adunau acolo, sub felinar, iar asfaltul luminat (să nu vă mire cuvîntul „asfaltul", nu ştiu prin ce minune a lui Dumnezeu, Fundătura fusese asfaltată de la un cap la altul), zic, asfaltul se transforma într-un ring de dans... Dansau desigur cei mari, iar noi, ăi mici, îi admiram şi încercam să-i imităm.

Muzica ? La ce muzică dansau ? La cea a străzii... Aveam printre noi doi-trei tenori, dar ce tenori ! Mai dihai decît Joseph Schmidt, la modă pe atunci. Se începea cu „Sub balcon eu ţi-am cîntat o serenadă..."

Tangouri... Numai tangouri... Eram mic şi stăpînit în continuare de o naivitate provincială, iar atunci cînd Carol, unul dintre tenori, ajungea să cînte „Noaptea cînd apare luna, apare şi minciuna", eu îmi ridicam ochii la cer şi începeam să caut acolo sus, printre stele, chipul minciunii...

Ziua aceea a revenirii mele în Fundătură era cenuşie, iar felinarul agoniza.

FUNDĂTURA SE LĂUDA ŞI CU O BĂCĂNIE — dealtfel, singura. Pe băcan îl chema Haimsohn. Fie-i ţărîna uşoară ! Ţinea o dugheană mică, înghesuită, şi o familie numeroasă. Vindea „făurarilor" pe datorie. De la gaz şi pînă la castraveţi muraţi ! Nota totul, cu migală, într-un catastif. „De un leu *aia*... de 50 de bani *cealaltă*..." Ce diavol l-o fi îndemnat să-şi deschidă băcănie în Fundătura Făurari ? !

Pe băcanul ăsta îl am pe conştiinţă. I-am grăbit falimentul. Îl prădam cu regularitate... îl prădam de cîteva ori pe zi... Aşa-i că nu vă vine să credeţi ? Un fost preşedinte

de club „Schmoll Pasta“ să decadă într-un asemenea hal ? ! Dar ăsta-i adevărul și nu vreau să vi-l ascund. De vină, cred eu, erau și castraveții puși la murat chiar de Haimsohn : aveau un gust care te îndemna să furi. De vină mai era și el, băcanu ! Cine-l punea să-și scoată marfa taman în fața dughenei ? Îmi băgam mîna în zeama din butoi și prindeam castravetele ca pe un păstrăv dolofan... Dacă l-aș fi prădat numai eu, poate că bietului Haimsohn i-ar mai fi rămas o șansă de a-și salva negoțul ! Dar așa... Fundătura număra atîția copii flămînzi prădători de castraveți murați !

ACOLO, LA NR. 9, ÎNTR-O MAGHERNIȚĂ, trăiau 13 suflete, 11 copii și „făuritorii“ lor — părinții. Toți concepuți în Fundătură, născuți și crescuți tot acolo. Nici unul dintre ei nu lucra, dar toți erau sănătoși și veseli. Din ce trăiau ? Capul familiei născocise o „afacere“ care, pe atunci, îi ținea pe toți în viață. Într-o zi, și-a dus familia la fotograf, a aliniat-o în fața obiectivului, de la mic la mare și invers, pe urmă, poza rezultată a multiplicat-o în sute de exemplare...

Precum se știe, Bucureștiul de altădată era împărțit în patru sectoare. Drept care, creierul familiei i-a împărțit pe copii pe sectoare, și le-a cerut să le străbată organizat, luînd la rînd cîrciumile, cofetăriile, și oferind consumarilor, pentru „cît vă lasă inima“, o ilustrată cu „minunea cea mare“. Pusese astfel pe roate o negustorie care le aducea pîinea cea de toate zilele și chiar ceva pe deasupra. Căci pînă și hainilor li se înmuia sufletul cînd numărau pe fotografie cele 13 guri ce se cereau hrănite. Scoteau deci din buzunar bănuțul, fără însă a mai reține suvenirul. Bun psiholog trebuie să fi fost făurarul acelei familii.

Cu unul din clan, pe care-l chema Buie, un băiat de o seamă cu mine, mă împrietenisem. Era scund, îndesat, și încă de pe atunci se anunța un mardeiaș în devenire. Cînd s-a făcut ceva mai mare, acest Buie, plictisit de ilustratele plasate prin cîrciumi, a hotărît să se facă actor în trupa de revistă a cinematografului Edison, care, în pauza dintre filme, oferea spectatorilor mici spectacole... Vestea

că Buie o să apară pe scenă s-a răspîndit în Fundătură cu viteza fulgerului. „Buie—actor la «Edison» !“ În ziua premierei, „făurarii“ au umplut sala, iar cînd s-a ridicat cortina, uluiţi şi încîntaţi că zvonul se adeverea chiar sub ochii lor, au început să exclame „Da' ăsta-i chiar Buie !“, „Uite-l pe Buie !“, „Mă Buiee, tu ne vezi de acolo ?“

În vremea asta, Buie arunca spre noi priviri disperate. „Făurarii“ însă vuiau, aplaudau, rîdeau : nu le mai trebuiau glume, nici cuplete, nici scheciuri... Drept care, Buie-actorul, enervat de reacţia mahalalei, şi-a dat jos nădragii peticiţi şi, arătîndu-ne fundul gol, a început să urle cît îl ţinea gura : „Dacă nu vă place, pupaţi-mă în c... !“

Cortina desigur a căzut grea peste cariera lui actoricească, aşa că, a doua zi, Buie şi-a luat în primire sectorul...

CUVÎNTUL „CURVĂ“ L-AM AUZIT încă din primele zile ale copilăriei mele bucureştene. Firește, nu l-am priceput, în ciuda strădaniilor lui Leonică-pungaşu de a-mi explica, de la înălţimea vîrstei lui, cum vine treaba. Tot ce am priceput era că, în Fundătură, locuiau cîteva prostituate. Leonică mi le-a şi arătat. Să mă bată Dumnezeu dacă se deosebeau de celelalte femei din mahala. Doar că plecau la lucru după-amiaza, iar dimineaţa se sculau ceva mai tîrziu. Cînd erau zile cu soare, le plăcea să-şi scoată taburetele în faţa casei — sporovăiau sau moţăiau.

Într-o zi, îmboldit de curiozitate, m-am luat după ele, să văd unde se duc. Aşa am ajuns să descopăr că peste drum de Fundătură, dar ceva mai încolo, către strada Nerva Traian, se deschidea o stradă la fel de bine asfaltată ca şi a noastră, Crucea de Piatră. Cele cîteva femei traversau Dudeştii, mai mergeau cît mai mergeau şi, gata, ajungeau la serviciu. A trebuit să treacă mulţi ani pînă ce am dezlegat enigma. Mă tot întrebam de ce femeile astea, atît de tăcute şi de liniştite în Fundătură, odată ajunse la „serviciu“, deveneau altele, se dezbrăcau, rămîneau în chiloţi şi sutiene şi se legau de trecători fără pic de ruşine.

Așadar, Crucea de Piatră îmi devenise, încă din copilărie, un mediu familiar, ca și Fundătura Făurari. Din punctul ăsta de vedere, Romanul cu a sa Stradă Mare, ce se întindea de la gară pînă la Turnul Episcopiei, mi se părea fără prihană. Sau, poate, în calitatea mea de fost președinte al clubului „Schmoll Pasta", așa îl vedeam.

Lăsînd în urmă Fundătura, pașii mei de infanterist ostenit, porniți în căutarea timpului... trecut, s-au îndreptat de la sine către cinematograful „Rex", pentru a păstra și acolo un minut de reculegere. În secundele acelea mi-au trecut pe dinaintea ochilor prietenii și prietenele cu care mă furișam de obicei în sală. Dulcea înghesuială a adolescenței ! Desigur, cinematograful este o invenție epocală prin ceea ce iscă pe dreptunghiul acela de pînză albă. Dar mai este epocală și prin întunericul ce-l pogoară în săli ! (Acolo sus, pe pînză, Tom Mix sau Harry Piel își făceau de cap, dar și noi, în sală, nu ne lăsam mai prejos.) Întunericul ne dăruia cu generozitate îmbrățișări timide sau sărutări violente și nesfîrșite. Ne doream filme de succes cu mulți spectatori, ca să nu găsim locuri și să rămînem în picioare înghesuiți lîngă prietenele noastre. A, dar să nu credeți că eram total lipsiți de roșeața rușinii. Vai ! să intrăm în pămînt cînd filmul se rupea brusc și luminile explodau orbitor...

De fapt, cele trei cinematografe din preajma Fundăturii — „Rex", „Edison" și „Lucifer" — le-aș numi „parcurile adolescenței mele". Mai era un cinema dincolo de Vitan, „Nisa" — dar aparținea altor adolescenți...

„Plimbările" noastre prin aceste „parcuri" ! Uneori erau interminabile, mai cu seamă că nimeni nu te dădea afară din sală după vizionarea filmelor.

De la „Rex", am luat-o agale spre Cruce.

CRED CĂ AM ALES-O LA ÎNTÎMPLARE : stătea în „vitrina" lui Severică, pe un scaun, alături de celelalte colege. Purta peste chiloții roz bombon un șorț albastru. Îmi mai amintesc cu exactitate paloarea și tristețea chipului ei. I-am făcut clasicul semn că am „ales-o" și deci să iasă „la cameră"... S-a ridicat imediat, ca un automat. Am urmat-o către camerele destinate amorului. S-a oprit în

dreptul unei uşi, a apăsat pe clanţă şi a întrebat : „E cineva la doi ?“ „Ocupat, fă !“ s-a auzit de dincolo răspunsul gîfîit al unei colege. A trecut la o altă uşă. Aceeaşi întrebare. Acelaşi răspuns ! Doar „cinci“ era liber. Am intrat. Ardea un bec chior. Ea a răsucit cheia în broască şi s-a îndreptat spre canapeaua puturoasă lipită de perete. Stăruia în încăpere un miros de dezinfectant. Pe un taburet, am zărit un lighean.

În continuare, s-a petrecut ceva cu totul ieşit din comun. Nu s-a grăbit să se dezbrace şi să se întindă pe spate, deşi eu, de cum intrasem, pusesem pe masă tariful, aşa cum cerea... legea nescrisă a stabilimentului, ci s-a aşezat pe marginea canapelei. M-am aşezat şi eu pe celălalt taburet. O urmăream, uşor tulburat de itinerarul nostru care, în nici un caz, nu era cel obişnuit, Şi-a aprins o „Naţională“. Mi-a oferit şi mie una. Un timp, am fumat amîndoi în tăcere. Deodată, după ce m-a privit îndelung, m-a întrebat cu un soi de compasiune parcă :

— Vii de departe, nu-i aşa ?

Am tresărit. Ce era să-i răspund ? Că „mort“ am fost, dar am „înviat“ ?“

— Cum de-ai ghicit ? Şi am încercat să glumesc : nu cumva după harta de coşuri întinsă pe faţă ?

Nu, n-a rîs. Deşi eu asta urmăream, să ne înveselim.

— Mă uit la tine, mi-a vorbit ea, nu eşti nici puşti, nici bărbat. Dracu ştie ce-a făcut războiul din unii !

De afară, cineva a pus mîna pe clanţă şi a întrebat :

— E cineva la cinci ?

— Eee !

Nici după asta nu s-a grăbit să treacă la obligaţiile ei ce decurgeau din cei 5 000 de lei devalorizaţi puşi la vedere. Mi-am dat însă seama că încetineala femeii venea parcă în întîmpinarea mea, calmîndu-mă, izgonindu-mi spaimele întreţinute de o abstinenţă îndelungată şi ajutîndu-mă să mă regăsesc.

A răsunat din nou întrebarea :

— E cineva la cinci ?

— Eee !

— Hai, fă, da' ce faci tu acolo ?

De data asta, fata aleasă de mine a răspuns cu o vulgaritate care mi-a amintit de întîia dimineaţă trăită în Fundătura Făurari.

Într-un tîrziu, s-a ridicat, s-a apropiat de mine şi, sfidînd orice regulă a bordelurilor, a început să mă dezbrace, cu blîndeţea şi tandreţea marilor iubiri. Şi eram amîndoi la fel de trişti şi de singuri.

N-am întrebat-o cum o cheamă. Nici ea n-a fost curioasă să-mi afle numele. Am ieşit amîndoi în întunericul rece al nopţii. Ştiam că nu mă voi mai întoarce niciodată la ea. Şi ea ştia acest lucru. Ne supuneam unei legi nescrise. Eram amîndoi conştienţi că minutele trăite atît de intens şi de frumos, pe canapeaua aceea puturoasă, nu se vor mai repeta nicicînd.

De fapt, adevărata mea „înviere" acolo se produsese, la cinci, în camera aceea mirosind a acid fenic. Şi străbătînd noaptea, pentru a mă întoarce la culcuşul meu de la picioarele tatei, îmi spuneam că n-am greşit cînd, în copilăria mea, am intuit în universul nefericit al fetelor din Cruce existenţa unui umanism greu descifrabil dinafara sa.

Aşa, puţin cîte puţin, am început să redescopăr „America" toamnei anului 1945.

AM FĂCUT OCHI MARI şi am privit în jur : Bucureştiul îmi amintea de un soldat întors acasă dintr-un război lung şi nimicitor. Era istovit, cu răni deschise pe trupul său vînjos şi nemuritor. Zăcea vlăguit la o răspîntie de drumuri.

BĂTEAM STRĂZILE BUCUREŞTIULUI. Fără contenire le băteam. Nu aveam voie să mă opresc. Căutam, mă căutam. Oraşul care mă înfiase în 1933 îl aflam în acel noiembrie 1945, lovit de bombe, de sărăcie, de molimă. Străzi sumbre, care se pregăteau sau nu se pregăteau să intre într-o iarnă grea, prima iarnă de pace a continentului, a Terrei...

Străzile Gabroveni şi Oituz, străzile magazinelor cu vînzare „en gros", care aprovizionau toate magazinele „en detail" din ţară, îşi schimbaseră structural înfăţişarea. Cu

rafturile goale arătau ca niște ogoare imense pustiite de stoluri de lăcuste. Totuși n-am avut nevoie de prea mult timp ca să înțeleg că mărfuri existau, că, de fapt, negoțul se mutase din prăvălii în ganguri, în cafenele dubioase sau mai puțin dubioase, că negustorii din provincie ce soseau în Capitală după marfă îi contactau pe misiți. Tradiționala armată a comisvoiajorilor dispăruse, lăsînd locul unei alte categorii sociale, cea a intermediarilor. „Engrosistul" înălța din umeri a nefericire și declara dezolat : „Marfă ? De unde ? N-am nici un metru de stofă", dar misitul, privind enigmatic în stînga și în dreapta, te întreba : „Stofă ? De cîți metri ai nevoie ?"

Iarna bătea la ușă... prima iarnă a păcii. Trecuseră doar șase luni de cînd armatele Națiunilor Unite înălțaseră deasupra Reichului nazist stindardul VICTORIEI OMULUI, și foametea, mizeria, molima nu mai conteneau să ia cu asalt periferiile Capitalei, ușile truditorilor.

„Eternii" stăpîni ai bogățiilor țării înălțaseră în București, ca și în celelalte orașe ale țării, un nefast edificiu economic — *Bursa neagră*. Toate tranzacțiile se făceau la *negru*. De la cutia de chibrituri pînă la lingoul de aur. De la un pumn de mălai pînă la vagoanele de minereu. De la un kilogram de bojoc pînă la sute de capete de vite.

Sub „edificiul Bursei negre" se întindeau depozite clandestine de bunuri de larg consum. Pînă și Banca Națională a Brătienilor și liberalilor își transformase imensele subsoluri în depozite de mărfuri. Tînărul cititor al acestor pagini de carte ar putea să zîmbească neîncrezător. N-ar fi exclus să creadă că autorul încearcă „să-l ducă" în manieră literară... Reacția sa, oricum, o consider normală. Mecanismul economic al acelor zile a fost rareori pus în lumină. De obicei, pentru a explica epoca, se apelează la formula — sabotajul capitaliștilor și moșierilor. Așa e, într-adevăr, sabotajul venea din partea acestei clase, numai că îmbrăca forme concrete și variate, legale și ilegale.

La cîrma țării se afla un guvern de concentrare democratică condus de dr. Petru Groza. O vreme, în guvern activau și miniștri și subsecretari de stat desemnați de partidele național-liberal și național-țărănist. Miniștrii partidului comunist propuseseră guvernului un vast program de reconstrucție a țării, susținut de toți oamenii mun-

cii. Fățiș, un asemenea program nu putea fi respins. El însă, în ascuns, putea fi subminat, căci toate pîrghiile economiei naționale se aflau încă în mîinile capitaliștilor, moșierilor, îmbogățiților de război și traficanților.

Nu sînt economist, dar am „studiat" aproape trei ani la „academia comercială" a lui Iulius Kohnfeld și cîte ceva, de pe acele timpuri, tot am mai băgat la cap.

Muncitorii din fabrici și din uzine cereau de lucru. Patronii înălțau din umeri și declarau cu inocență : „Lucru ? ! De unde materii prime ? Ca să le procurăm avem nevoie de mari împrumuturi." Se adresau în consecință băncilor, inclusiv Băncii Naționale. Băncile nu le refuzau împrumuturile, în schimb le cereau nu polițe, ci gajuri. Industriașii, negustorii le ofereau cu plăcere, drept gaj, propriile lor depozite clandestine de mărfuri și materii prime, căci, odată intrate în „regimul gajurilor", nimeni nu mai avea voie, „legal", să se atingă de ele. Este interesant de urmărit circuitul împrumutului dobîndit de un fabricant sau altul. În nici un caz nu era investit în scopul solicitat, ci folosit pentru a declanșa un alt mecanism, aparținînd, de astă dată, *bursei negre*. Intrau de îndată în acțiune traficanții de valută sau de mărfuri. Aceștia, mînuind sumele provenite din împrumuturi, îi procurau patronului valută forte, care valută era apoi expediată, cu precădere, în Elveția, tot pe căi clandestine. Cînd bossul indica misiților să procure materii prime sau mărfuri de larg consum, acestea luau din nou drumul băncilor românești, căpătînd statut juridic de gajuri, iar cu noile împrumuturi patronul trecea din nou să cumpere aur sau valută și așa mai departe. Pe aceste căi economice, specifice perioadei, capitaliștii atingeau trei obiective : depozit valutar în străinătate ; în bănci, depozit de mărfuri, a căror valoare creștea de la o zi la alta ; loveau cumplit în planul de reconstrucție a țării, adică sabotînd, adică întreținînd șomajul, inflația, mizeria. Acesta era, firește, etajul superior al edificiului, căci coborînd treptele bursei negre, descopereai sabotajul acționînd la scări variate. Jos, jos de tot, colcăiau răspînditorii de zvonuri... de perdele de fum, la adăpostul cărora se realizau marile și micile tranzacții.

Exista un Wall Street al Bucureștiului ; se formase, după primul război mondial, în jurul Băncii Naționale.

Banca de scont... Banca de credit... Banca agricolă... Banca românească... Banca... Mai toate băncile erau controlate de neamul Brătienilor, de liderii mari și mijlocii ai partidului național-liberal. În spatele monumentalei clădiri a Băncii Naţionale se înălţa un alt palat monumental — Bursa (în prezent, adăpostește Biblioteca Centrală de Stat).

În noiembrie 1945, porţile Bursei, așa cum cereau legile economice ale acelei orînduiri, erau deschise. Jocul acţiunilor, la prima vedere, părea unul normal. Așa și trebuia să pară, căci dincolo de aparenţe se ascundea sediul principal al bursei negre, sediul traficanţilor interni de valută, al contrabandiștilor, al escrocilor.

Cine mai privește astăzi în urmă, pentru a descifra acel capitol de istorie — numit *care pe care* — pentru *a vedea* în imagini concrete, pentru a afla cît de greu i-a fost proletariatului din România să răzbată către putere, s-o cucerească, s-o menţină, s-o consolideze, s-o transforme într-o bază de înaintare către viitor ?

Poliției din acele vremuri i-a revenit sarcina de a lupta, pe frontul Bursei negre, împotriva armatei samsarilor, misiţilor, speculanţilor. Brigăzile S (Sabotaj) erau alcătuite, mai cu seamă, din tineri comuniști, muncitori și intelectuali, care visaseră orice, numai insigne și legitimaţii de comisari de poliţie nu. Aceștia, ziua și noaptea, erau în primele rînduri. Înfruntările îmbrăcau forme variate, uneori hilare, alteori tragice.

Într-una din zile am asistat la o inedită „operaţie antisabotaj". Cordoane de polițiști au înconjurat, de la o anumită distanţă, zona Bursei, după care au trecut la legitimarea celor prinși în cerc. Pe buletinele de populaţie ale celor suspecţi comisarii aplicau o ștampilă avertisment. „Găsit la bursa neagră", reţinerea suspectului urmînd să se efectueze la razia următoare. Era, fără îndoială, o măsură infantilă, căci, traficantul, între două razii, putea să obţină, fără dificultate, un nou act de identitate. Totuși, la razia următoare, traficanţii și-au golit buzunarele din vreme, abandonînd pe unde apucau dolari, lire, pengoe, monede jubiliare, napoleoni, brichete de aur, obiecte de aur nemarcate. Unii au încercat să se mai fofileze, dar la „examenul" percheziţiilor corporale au „căzut" imediat.

De astă dată, recidiviștii erau ridicați și expediați în colonii de muncă. Un sistem legislativ pe cît de desuet, pe atît de precar, favoriza acțiunile speculanților. Îmi stăruie în minte o întîmplare. Un traficant de anvergură este arestat în zorii zilei, la prînz este eliberat pe cauțiune, iar în cursul serii îi telefonează de la Viena comisarului care-l cercetase, pentru a-și bate joc de el. Sabotorii și speculanții erau nu numai impertinenți, ci și cinici. Manufactura de tutun „Belvedere" producea zilnic 10—11 milioane de țigări, din care doar un milion era vîndut oficial, prin debitanți. Restul țigărilor lua calea speculei. Contrabanda mărfurilor românești peste hotare era în floare. Un singur control făcut cu responsabilitate civică la un punct de frontieră a scos la iveală 140 000 kg sare, 1 milion de țigări, blănuri, medicamente... În luna aceea de grație, brutarii îți vindeau, pe sub mînă, o pîine neagră cu 1 000 lei. Magazinele „Rutex" și „Velour", deși aveau rafturile goale, făceau totuși dever vînzînd un metru de stofă cu prețuri care variau între 200 000 lei și 1 000 000. La un control al Brigăzii „S", au ieșit din toate nișele, camerele, closetele, baloturi de stofe în valoare de un miliard de lei.

Începuse să bîntuie foametea, iar cînd ieșeau la iveală depozite de alimente, cu greu puteau împiedica autoritățile linșajul.

La jocul violent al speculei și sabotajului, se pretau nu numai patronii întreprinderilor sau negustorii mari și mici, ci și unii intelectuali. Un doctor își organizase un depozit de săpunuri de toaletă. Le cumpărase cu 250 de lei bucata și le vindea acum cu 2.500 lei. Un avocat intermedia vînzarea ciorapilor de mătase „Adesgo".

Moșierii, bancherii, industriașii, negustorii și partidele lor istorice izbuteau să imprime inflației și sabotajului un ritm de creștere infernal. Cu o consecvență vecină cu desperarea, se urmărea demobilizarea maselor care ieșeau din ce în ce mai mult în stradă, ca să-și ceară dreptul la muncă și la un trai omenesc.

În acele zile cenușii de toamnă, cu brumă pe casele bucureștene, cînd băteam fără oprire străzile orașului, mitraliere instalate pe clădirea Ministerului de Interne au clănțănit, fără milă, din ordinul ministrului național-ță-

rănist. Pe caldarîm, între palatul regal și statuia ecvestră a lui Carol I, au rămas trupurile ciuruite ale unor muncitori...

Toate acestea le-am trăit, le-am văzut cu ochii mei și, în mod bizar, le simțeam ca pe o prelungire nefirească a războiului.

Păduchii „lăsați la vatră" din mantalele soldățești trecuseră fără dificultăți în casele nevoiașilor — tifosul exantematic se întindea într-un tandem al groazei cu febra tifoidă și recurentă. Depozitele oficiale de medicamente deveniseră imperii ale păianjenilor. Medicamentele, vechi sau noi, se traficau intens, pe sub mînă, la negru...

Reţin două întîmplări, ambele cutremurător de semnificative.

Prima :

Un importator din București pleacă în Suedia (toamna lui 1945), obține pentru țara sa un medicament nou, senzațional și în prezent — sulfamida. 2 000 de kg ! Pe atunci, o cantitate uriașă. Spitalele militare mai erau încă pline de răniți. Dar odată ajuns în țară, importatorul—„patriot" începe o mare tranzacție cu statul român asupra prețului. Cerea să i se aprobe să vîndă kilogramul de sulfamidă cu 162.000 de lei. Aceeași sulfamidă pe care el o cumpărase cu 13.000 lei kilogramul !

Nu, nu proletariatul a provocat, ci a fost provocat la o luptă grea, de clasă !

A doua întîmplare :

Mai apăruse pe piața românească, în acele zile postbelice, un medicament senzațional : penicilina ! Îl traficau, mai ales, unii militari americani din Comisia aliată de control. Legenda în jurul binefăcătorului antibiotic creștea, se umfla, devenea miracolul-miracolelor... Te vindeca de orice, de blenoragie, dar și de bătrînețe... În noiembrie 1945, o fiolă de penicilină costa 600.000 lei.

Legenda că penicilina întinerește ajunsese și la urechea a doi bătrîni singuratici — soț și soție — care, în anii războiului, adunaseră ceva bani la ciorapi. Cum să nu dorească să ia viața de la capăt ? ! Și-au procurat miraculosul elixir — nu mai țin minte cîte milioane de unități — și s-au supus unui tratament intens la domiciliu. În mai pu-

ţin de o săptămînă, cei doi alergători după iluzii au căzut la pat, doborîţi de o inexplicabilă tuberculoză galopantă şi şi-au dat sufletele la fel de galopant. (Prea multe cunoştinţe despre antibiotice nici medicii noştri nu aveau.) Enigma totuşi a fost dezlegată. Injectarea abuzivă a penicilinei a dus la nimicirea unor anticorpi din organismul totuşi sănătos al celor doi bătrîni, lăsînd cale liberă şi violentă bacilului Koch.

Pe cartelă, puteai primi zilnic 300 gr de pîine, iar uneori mălai — 250 g. Şi totuşi, nava, a cărei cîrmă se găsea în mîinile guvernului de la 6 martie 1945, înainta încet, dar cu multă siguranţă, printre „icebergurile" epocii.

ACTELE DE BANDITISM ŞI DE TÎLHĂRIE se înmulţiseră brusc, terorizînd Capitala. Noaptea, oraşul era al răufăcătorilor şi al petrecăreţilor. Bandiţii îi atacau deopotrivă pe cei bogaţi, ca şi pe cei săraci. Înavuţiţii erau jefuiţi în propriile lor locuinţe, cei săraci pe la colţuri de stradă. Mulţi rămîneau în plină stradă goi-puşcă. Orice obiect de îmbrăcăminte, oricît de prăpădit era, interesa, căci revînzarea îmbrăcămintei sau a încălţămintei recondiţionate devenise un comerţ înfloritor. Nu te întrebau cine eşti, de unde vii şi unde te duci. Te atacau din beznă, îţi puneau revolverul sau şişul în coastă şi te somau să te dezbraci. Orice ţipăt, apel, ca de pildă : „Săriţi, oameni buni !" devenea de prisos. Strada rămînea cufundată în beznă şi pradă spaimei.

Oamenilor li se recomanda ca noaptea să meargă pe mijlocul drumului şi nu pe trotuar. Din două motive : să nu fii atacat prin surprindere (Bucureştiul de altădată era bogat în ganguri) ; să-l vezi din vreme pe atacator, ca s-o poţi rupe la fugă.

Existau, firește, şi gardieni de noapte, dar care preferau să nu-şi pună pielea în joc.

În ce mă privește, continuam să umblu şi noaptea. Nu pentru că nu-mi era teamă, ci pentru că mă anima o curiozitate fără astîmpăr. Şi-apoi, mai era ceva, mă întorsesem de pe front cu un „Walther", un trofeu, un suvenir,

și știam să-l folosesc destul de bine. Totuși, țineam seama și de acel sfat înțelept și mergeam mai totdeauna pe mijlocul drumului. Mergeam, ce-i drept, și cu revolverul pregătit de ripostă. O singură dată am ieșit fără el și am plătit scump actul meu de temeritate, căci am fost dezbrăcat de singura pălărie (recondiționată), de singurul pardesiu-palton (recondiționat), de singura haină (recondiționată). Îmi lăsaseră pantalonii, ghetele și cămașa cu cravată cu tot. Era iarnă (decembrie 1946) și li se făcuse, probabil, milă de mine. Mă prinseseră pe strada Sfinților, nu departe de sediul Comitetului de partid al Sectorului II Negru B, către care mă îndreptam, iar unii tovarăși, cînd m-au văzut prădat, au fost înclinați să interpreteze acest atac tîlhăresc ca pe unul politic (devenisem între timp activist de partid), dar am respins categoric dorința de a fi făcut martir. De fapt, pomenindu-mă singur față-n față cu atacatorul, eram și singurul în măsură să apreciez natura atacului.

În zilele și nopțile anilor 1945—1946, numele unui comisar al dreptății se găsea pe buzele tuturor — Eugen Alimănescu. În fruntea unei „echipe fulger", răsărea prin surprindere acolo unde poposeau sau petreceau bandiții și, fără milă, descărca automatele în răufăcători. Cadavrele acestora rămîneau 24 de ore în plină stradă, onorate cu o pancardă pe care echipa fulger o aducea cu sine și pe care scria cu litere mari „TÎLHARI UCIȘI ÎN LUPTĂ CU POLIȚIA". Eugen Alimănescu și curajoșii săi băieți băgaseră groaza în bandiții Bucureștiului și dăruiseră bucureștenilor un dram de siguranță. Accentuez un dram, căci pe măsură ce sabotajul economic și inflația înregistrau o creștere infernală, creștea și numărul răufăcătorilor.

N-AM DEVENIT TÎLHAR la drumul mare, deși dețineam un pistol cules de pe cîmpul de luptă, care ar fi putut să-mi ușureze evoluția.

N-am devenit proxenet, deși amorul meu cu o fată din Cruce îmi oferise și această șansă...

N-am devenit negustor ambulant în Piața Unirii, cu tarabă de mărunțișuri, așa cum m-ar fi vrut maică-mea, în dorința ei sinceră de a mă vedea om la casa mea...

N-am devenit nici speculant de talie internaţională pe itinerarul Bucureşti-Budapesta-Viena şi retur.

Nici de însurat nu m-am însurat, deşi mi se oferiseră două partide „grase“ (casă-masă-bani-preluarea din mers a unei afaceri prospere, ultima partidă fiind fiica unui negustor de fiare vechi şi zdrenţe, cu „sediul central“ în Ploieşti).

Am ales calea cea mai grea, calea luptei revoluţionare... La începutul anului 1946, am fost primit în rîndurile membrilor de partid de către Sectorul II Negru B. După ce anumiţi tovarăşi care mă ştiau de cînd eram de-o şchioapă mi-au puricat „trecutul politic“ pe toate părţile, mi-au înmînat, în sfîrşit, un cartonaş dreptunghiular pe care scria cu majuscule „LIBERĂ TRECERE“, de fapt, carnetul de partid din anii aceia.

II. EU ŞI LUMEA ÎNCONJURĂTOARE

ORAȘ-LIVADĂ, ORAȘUL MEU NATAL- OMAGIU

Dorul m-a cuprins dintr-odată, — năprasnic, dureros, obsedant. Și așa se face că într-o zi de primăvară în pîrg, gătită de acum să urce către celălalt anotimp, mi-am pus „traista-n băţ“ și am purces să-mi revăd orașul natal, părăsit în urmă cu decenii. Bate un ceas în existența unui om, cînd începe să-l mistuie dorința de a căuta iarăși dimensiunile și culorile fantastice ale copilăriei. Parafrazîndu-l pe Marin Preda, aș zice că sînt și întoarceri posibile. Să părăsești o curte, o uliță, un oraș, ducînd cu tine în suflet și în memorie un univers imortalizat de ochii unui copil de-o șchioapă, ca apoi, peste ani, să te pomenești în același oraș, străbătînd aceeași uliță, poposind deodată într-o curte teribil de mică, ascunzînd tainice jucării ! Ce dar frumos făcut omului — această putință a sa de a călători cu gîndul în timp și spațiu !

Toate drumurile orașului, spunea cîndva un poet, pornesc de la gară. Nu greșea. Cobor din tren și mă opresc intimidat pe peronul gării. Clădirea e și nu e aceeași. Mai tîrziu, aveam să aflu că, în urmă cu doi ani, gara și-a sărbătorit centenarul. Primul drum de fier din Moldova de aici a pornit pentru a se opri hăt, departe, la... Burdujeni ! Iar primei locomotive cu aburi, moldovenii i-au găsit un nume gingaș : „Rîndunica“.

Închid ochii. Văd o primă amintire — birjele înșiruite în fața gării, cu muscalii proțăpiți pe caprele trăsurilor, dormitînd în așteptarea clienților ; caii care, în plictisul și somnolența lor, aveau ceva din expresia stăpînilor. De obicei, în orașul unde cîteodată izbucneau în noapte in-

cendii puse la cale de comercianţii falimentaţi, birjarii îşi aşteptau în gară clienţii preferaţi — comis-voiajorii. Căci tupeul acestora, anecdotele lor deşucheate aduceau cu ele mirajul marilor oraşe. Deschid ochii, îmi apuc valiza şi ies cutezător din gară. Înregistrez astfel şi prima schimbare, nu lipsită de importanţă. Locul birjelor l-au luat taxiurile. Şi iată şi surpriza. Printre „Dacii", o trăsură — una singură — cu un birjar autentic pe capră (romaşcanii, buni gospodari, au ţinut să păstreze o birjă, pentru eternitate).

Da, toate drumurile oraşului pornesc de la gară ! Străbat străvechiul bulevard al Romanului străjuit de castani bătrîni, ale căror coroane unindu-se alcătuiesc un tunel înfrunzit, ca de basm.

Turnul Episcopiei — fixînd vechiul centru civic al oraşului — a fost şi a rămas cea mai înaltă construcţie a localităţii. Stăpînit de dorinţa de a frînge brusc, cu violenţă chiar, dimensiunile unui univers memorat de un copilandru, am urcat în grabă scara în spirală a Turnului, lăsînd în urmă biblioteca Episcopiei cu 20.000 de volume, apoi clopotniţa cu vestitul clopot dăruit de Ştefan cel Mare, pentru a atinge cel mai înalt punct al aşezării, de unde proporţiile copilăriei mi-au fost spulberate, dăruindu-mi-se în loc o imagine unică — vatra Romanului... Văzută de sus, e o imensă livadă sădită între apele Moldovei şi Siretului. Livadă şi codru trebuie că a fost Moldova cîndva... Privesc în juru-mi cuprins de o adîncă tulburare. Zăresc depărtările, iar undeva, ascuns printre ele — Ceahlăul... Ochi să ai, vrere să ai, şi vei afla de acolo, din Turn, paginile unui hronic nemuritor. Descifrîndu-le, ţi se dezvăluie însăşi ISTORIA. Spre sud, dintr-acolo de unde, cîndva, urcau către Ţara de Sus caravane cu mărfuri, ruinele cetăţii ridicate de Petru Muşat mărturisesc vîrsta oraşului — şase sute de ani. Pe drumurile acestei cetăţi-livadă au trecut călare sau au poposit în chiliile Episcopiei, demnitarii şi voievozii Moldovei. La vremea sa, Ştefan cel Mare a înălţat şi el cetate, din piatră, nu departe de cea a Muşatinilor ; iar dangătele clopotului dăruit de-a pururi istoriei mai plutesc, cînd şi cînd, deasupra străvechiului tîrg întemeiat de Roman-Vodă, amintind trecutul. Petru Rareş a ctitorit şi el pe aceste plaiuri, iar biserica lăsată reprezintă şi în zilele noastre principalul monument de arhitectură românească a

urbei. În livada Romanului, Dosoftei, pe cînd era episcop, a tradus Psaltirea. Şi tot aici, în preajma Turnului, s-a înfiripat în urmă cu secole, satul dependent de Episcopie (numit al „poslușnicilor"), format din meseriaşi harnici şi de neîntrecut — brutari, ciubotari, curelari, tîmplari, săpunari, bărbieri, abagii...

Către cealaltă zare hrisovul îmi dezvăluie un alt capitol... Dincolo de imensa livadă, care ocroteşte deopotrivă oraşul vechi şi nou, văd conturîndu-se clădirile marilor întreprinderi industriale ale Romanului zilelor noastre. De la înălţimea Turnului episcopal, fabricile îmi par unite într-o concepţie unitară. Fabrica de ţevi, de mecanică, de zahăr (cea a trecutului şi cea a prezentului)... de prefabricate... de cărămizi... de nutreţuri combinate... Ctitorii ale revoluţiei socialiste. Mă opresc cu gîndul la una din întreprinderi — cea de ţevi. Există în scurta, dar semnificativa sa istorie un element iniţial, definitoriu pentru viaţa şi destinul unei colectivităţi. În anul 1957, vestea intrării în funcţiune (de probă) a marelui laminor a atras la spectacolul, nemaivăzut încă pînă atunci, sute de curioşi. În ziua aceea memorabilă, ţărani şi orăşeni, tineri şi vîrstnici veniţi de pretutindeni au urmărit fascinaţi „dezlănţuirea" colosului, apoi metamorfoza ţaglei trecută prin incandescenţa cuptoarelor, îndemînarea automată a laminorului... Nu toţi înţelegeau atunci gravitatea solemnă a clipei ce o trăiau, consecinţele sale politico-sociale, căci cu timpul, cuptoarele Fabricii de ţevi aveau să metamorfozeze nu numai ţagla, ci şi destinul oraşului. Forţa modernă a laminorului i-a propulsat pe romaşcani spre o nouă condiţie profesională. Multă vreme ponderea „industrială" a deţinut-o aici vechea fabrică de zahăr — construită în 1900 — cu un număr de 2.176 salariaţi, din care numai 183 erau calificaţi. Politica fermă a partidului nostru, de industrializare armonioasă a tuturor judeţelor ţării, a transformat Romanul dintr-un oraş de tîrgoveţi şi meseriaşi, într-unul de muncitori industriali cu o înaltă calificare profesională. Industria oraşului realizează astăzi în 10 zile producţia anului 1938.

De secole, meseriaşii tîrgului lui Roman-Vodă I produceau săpun, lumînări, hamuri, ciubote, cojoace. Aceste ocupaţii medievale, într-o convieţuire mai mult sau mai

puţin antagonică cu negoţul, au dăinuit pînă nu de mult. Şi dintr-odată — Laminorul ! De la producţia de săpun şi lumînări, Romanul, prin ţevile sale, a ajuns să se conecteze la problema nr. 1 a economiei secolului XX — energia... Pentru că tocmai această ţaglă metamorfozată în ţeavă face parte integrantă din mecanismul complex de forare la mari adîncimi şi de extragere a aurului negru. Patriarhalul oraş de altădată, veşnic în aşteptarea unor comis-voiajori prăpădiţi, reprezentînd firme mai mult sau mai puţin falimentare, exportă în prezent ţevi şi strunguri carusel, din ce în ce mai perfecţionate, în peste 40 de ţări de pe glob.

Ca o machetă vie mi se înfăţişează oraşul văzut din Turn. Fiecare romaşcan, îmi zic, s-ar cuveni să urce scara asta în spirală. De aici poţi surprinde şi înţelege mai profund concepţia şi stilul de lucru al edililor comunişti învredniciţi cu conducerea municipiului. Nu de mult, Romanului i s-a decernat, ca rezultat al întrecerilor pe ţară, Premiul I pentru hărnicie şi spirit gospodăresc. Dreaptă hotărîre ! Spuneam că vatra oraşului e în continuare o superbă livadă. Ar fi putut să nu mai fie, căci pentru unii arhitecţi şi constructori urbanistica modernă înseamnă, în primul rînd, ofensiva buldozerelor. De aceea, am reţinut cu bucurie ideea exprimată de unul dintre edili : „Cînd planul de sistematizare şi zidire al oraşului prevede smulgerea unor copaci sau chiar a unui singur copac, nu ne grăbim să acceptăm calea celei mai uşoare rezistenţe.“ De aici, din Turn, constat existenţa concordanţei depline dintre acest sentiment de răspundere şi realizările urbanistice ale municipiului. Noile cartiere : Anton Pann, Smiridova, 23 August — cuprinzînd într-un ansamblu modern mii şi mii de noi apartamente — s-au înălţat într-o lăudabilă armonie cu vechiul oraş... S-au folosit, desigur, şi buldozerele : cu zgîrcenie şi nu înainte de a se fi găsit soluţia cea mai fericită. Aş aminti şi noua poartă a oraşului, înălţată acolo unde şoseaua dinspre Bacău, trecînd podul de fier peste Moldova, pătrunde în oraş. Au dispărut mahernițele (odată cu ele şi derdeluşul copilăriei mele), locul lor luîndu-l un şir de blocuri luminoase.

Romanul de mîine l-am aflat prefigurat în convorbirea purtată cu primarul municipiului (nu e romaşcan, dar de mai bine de 15 ani şi-a legat destinul său de activist de acela al oraşului). Fondurile de investiţii prevăzute pentru actualul cincinal depăşesc cu mult pe cele alocate în cincinalul încheiat. Aceasta înseamnă dezvoltarea în continuare a actualelor capacităţi de producţie, construirea de noi şi moderne obiective economice. Vor fi create astfel numeroase noi locuri de muncă, vor apărea în oraş profesii noi. Iar viitoarele obiective economice vor determina în chip firesc o creştere a fondului de locuinţe, noi aşezăminte de cultură, de asistenţă socială... Ascultam şi întrevedeam conturîndu-se cu claritate imaginea viitorului. Deodată un cîntec tineresc ne-a smuls din convorbire, aducîndu-ne la fereastră.

S-a nimerit să fie într-o sîmbătă — 24 mai — în care absolvenţii clasei a XII-a a Liceului Roman Vodă au ţinut să consemneze un capitol de bază al existenţei lor. Au ieşit din clădirea şcolii de peste drum, ţinîndu-se de mînă şi alcătuind astfel o singură tinereţe. Tot cîntînd, au trecut apoi horind prin Piaţa 23 August, adică prin faţa sediului Comitetului municipal de partid, a Casei de cultură a sindicatelor (o remarcabilă realizare arhitectonică), apoi din nou prin faţa propriului lor liceu.

Ascult... privesc... Peste drum, clădirea majestuoasă a liceului centenar, în dreapta, frumosul aşezămînt cultural al sindicatelor, iar aici, între zidurile sediului de partid, planurile de făurire a viitorului. De ce oare n-ar cînta tinerii ?

Şi de ce oare n-aş suspina la amintirea unei copilării îngropate într-o curte mizeră, populată, totuşi, de tainice jocuri şi jucării cioplite de mine ?

În anul 1956, Editura C.G.M. publica, sub egida Institutului de istorie al C.C. al P.C.R., o colecție de broșuri intitulată „Sub steagul partidului". De fapt, o colecție de monografii ale unor uzine și fabrici. Mi s-a cerut și mie să realizez o asemenea broșură, consacrată uzinelor „Tractorul", fosta I.A.R.

Am acceptat. Așa a început o lungă și laborioasă documentare în numita uzină brașoveană.

Locuiam într-o cameră la fostul hotel „Coroana", dar toată ziua mi-o petreceam la uzină, printre muncitori, sau la arhive.

DOSARUL I.A.R.

Industria Aeronautică Română
Preludiul avionului românesc

Enciclopedia României, vol. IV, p. 989 :

I.A.R., înființată în 1925 prin participarea statului și a societăților „Astra" și „Lorraine Dietrich".

Lucrează totul, de la celule de avion la motoare, în secțiuni speciale : celule, motoare și aparate optice, obținînd avioanele de tip propriu cu performanțe din ce în ce mai bune (în special de vînătoare și de școală).

În 1937 a construit primul motor românesc pentru aviație (Kg I.A.R.), prin îmbunătățiri aduse (cca 90%) motorului vechi.

Are majoritatea acțiunilor fabricii I.C.A.R. (celule și reparații).

Londra, 19 iulie 1925 (Telegrama agenției „Radar") : „Un avion pilotat de ofițerul român maior Sănătescu, venind de la aerodromul din Wittley, s-a prăbușit lîngă Coventry, de la o înălțime de 1 000 metri. Ofițerul român, care era atașat pe lîngă acest aerodrom de doi ani, a fost ucis.

Catastrofa se datorează unor viraje acrobatice.

Prințul Carol — comandantul aviației — a ordonat o anchetă."

Extrase din ziarele vremii :

— *Maiorul Sănătescu pilota un avion „Siskin" al Casei britanice „Armstrong".*

— *Avionul „Siskin" nu era adoptat încă de către armata engleză. Nici o altă armată nu-l adoptase încă.*

— *Guvernul român (național-liberal) a finanțat o experiență a Casei Armstrong, avansînd, în cadrul contractului, lei 100 de milioane.*

Din ziarul *Facla — 25 mai 1925.*

O tranzacție oneroasă în chestia avioanelor.

Statul pierde încă 75 milioane.

Statul procură avioane prin casa „Armstrong", care cere 100 milioane lei pentru avioanele ce nu se mai primesc de aviația română ca sumă de despăgubire.

— *S-au oferit 75 milioane lei.*

Presa duce o campanie pentru a procura avioane de la casa de avioane „Fokker".

1925. Guvernul național-liberal, venit la cîrma țării în 1923, este condus de Ionel Brătianu. La Finanțe, fratele primului ministru, Vintilă Brătianu.

— Societățile anonime române, abreviat S.A.R., răsar ca ciupercile după ploaie.

— Prințul Carol, comandant al aviației fără aviație, cere încă din 1923, guvernului condus de Brătianu, fonduri pentru avioane de luptă.

— Ministrul finanțelor, Vintilă Brătianu, îl încurajează, îl sprijină... Familia Brătianu urmărește ceva... un scop... ceva insesizabil pentru cei dinafara familiei...

— Guvernul satisface pretențiile Prințului Carol, care aprobă cumpărarea, la un preț exagerat, a 50 de avioane „Fokker" *cu motoare noi și pornire automată.* Un an mai tîrziu, izbucnește scandalul. Iese la iveală că cele 50 de avioane „Fokker" nu *au motoare noi, ci vechi, fără pornire automată,* că lotul respectiv a fost refuzat pînă și de guvernul Boliviei.

— Se mai constată că în prețul exagerat al avioanelor era cuprins și un comision foarte gras pe care *cineva* l-ar fi primit. Însă acel *cineva* nu este nominalizat...

Extrase din ziarele vremii :

1925. Vara. Un avion de luptă tip „Potez" își ia zborul de pe un aerodrom de lîngă Cluj, pilotat de căpitanul Ady Brăescu, unul din primii aviatori români. Zbor pașnic, de încercare a aparatului. E însoțit de mecanicul Balogh, ajutorul său cel mai bun.

Biplanul „Potez", construit dintr-un lemn special, a decolat normal, a luat înălțime normal. De la sol, somități militare urmăresc zborul de încercare al aparatului. 1 000 de metri... 2 000. Deodată, sus, lîngă soare, aripile biplanului se frîng ca două scîndurele putrede. Fuselajul fără aripi se prăbușește ca un proiectil. O explozie surdă... Echipele de salvare n-au găsit decît o groapă neagră, nici urmă de avion, nici urmă din cei doi neînfricați zburători. Doar mîneca unui veston militar a fost găsită. A aparținut căpitanului Ady Brăescu. Mîneca a fost așezată în coșciug și îngropată.

1925. An de doliu în istoria aviației românești. Unul după altul își găsesc moartea, aproape în aceleași condiții, piloții militari Protopopescu, Moscinschi, Mălureanu, Luca, Lihuțoiu...

Într-un singur an — 22 de victime, toți aviatori militari de elită.

Cimitirul aviatorilor de la Tecuci înflorea.

— 22 de morți. Un singur tip de avion — „Potez". Avioane achiziționate ca noi și moderne. Marfă rămasă însă în stoc, de la război. Avion de vînătoare greu, încărcat mult pe metrul pătrat. Cade ca un pietroi... după ce, la un viraj scurt, rămîne fără aripi.

Aviatorii militari ai anului 1925 îl poreclesc COȘCIUGUL ZBURĂTOR.

Din ziarul *Facla — 3 iunie 1925*

Accidentele de avion se înmulțesc.

În ultimele luni, aviația noastră a avut de înregistrat pierderi dureroase și foarte dese... s-a format un curent care crede că aviația noastră a ajuns un cerc sigur, unde cei ce fac aviație se duc la moarte."

...principalul vinovat al nenorocirilor îl constituie materialul din care sînt construite avioanele.

Din ziarul *Facla — 17 iunie 1925, pag. 4.*

Panamaua avioanelor.

Scandalul continuă.

Articolul colonelului fost şef al aviaţiei (Rujinski), *demisionat, fiindcă n-a putut ţine piept unor personaje care au făcut din aviaţie un izvor de fonduri pentru profit personal.*

În articol se mai arată :

Preţul avioanelor Fokker cu motorul „Hispano-Suiza-300 H. P." cu care a fost iniţial prevăzut şi a cărui valoare e de 2 000 fr. fr., costă 225.000 fr. fr., adică în valută românească 2.500.000 lei. Acestui avion, înlocuindu-i-se motorul „Hispano-Suiza" (care trece la stocul de fier vechi) cu motorul „Jaguar" al aparatelor Siskin, i se sporeşte preţul cu 1.387 lire engleze, adică 1.400.000 lei costul acestui motor. Deci avionul „Fokker" ne costă frumoasa sumă de 4.000.000 lei.

...guvernul francez, aflînd că România are absolută nevoie de avioane de luptă, a oferit avionul „Spad 81", renumit cu motor original „Hispano-Suiza" de 300 cai, livrare imediată, cu preţul de lei 1.500.000 adică cu 2.500.000 lei mai ieftin ca „Fokker"...

...Mai există avioane ca „Nienport", „Delage", „Spad 61", „Dewcittino", toate moderne cu motoare puternice 450 H.P. cu performanţe superioare avioanelor „Jaguar", „Hispano" şi care ne-ar fi costat pe jumătate.

Dar aşa cum se arată, singurul argument al livrării avioanelor „Fokker" este că se livrează imediat. Or, schimbarea motoarelor „Hispano" cu „Jaguar" durează ca şi reglarea lor în zbor.

Care este cauza ?

Din ziarul *Facla — 29 iunie 1925*

Afacerile zburătoare.

Sau, cine încasează bacşişurile ?

O fi avînd „Cuvîntul“ (tot un ziar burghez, H. Z.) dreptate să se alarmeze, dar noi ştim că întreaga chestiune a avioanelor este o afacere, din care s-au traficat milioane.

Acel CINEVA, pentru care ziarul din strada Sărindar duce furibunda campanie prin pana unui colonel (Rujinski) *retras din oştire, noi l-am arătat cine este :* o *uzină românească.* (Ziarul *Cuvîntul* ducea campanie prin care demonstra că armata românească este dezarmată, nu are avioane.)

Pentru moment evităm, dintr-un sentiment de pudoare, să-i dăm numele. (E vorba de Carol, H. Z.).

Avioanele Fokker

Se tratează de către o comisie, o comandă de avioane de la „Casa Fokker“, casă eminamente germană, trecută în Olanda pentru a scăpa de stipulaţiile tratatului de pace. În locul avioanelor „Armstrong“ s-au indicat avioanele „Fokker.“ De ce ? Pentru ce „Fokker“, cînd sînt sute de altele care, invitate la o licitaţie ar fi oferit avioane şi mai solide, şi mai ieftine ? Dar s-a evitat acest lucru pentru ca să se poată face afaceri. Se iau bacşişuri pur şi simplu la comenzile de avioane.

Avioanele italiene

O casă italiană de avioane auzind de tratativele cu „Fokker“ a trimis un reprezentant la Bucureşti ; auzind preţurile cerute de „Fokker“, acesta a rămas uimit şi oferă la aceeaşi sumă pentru care „Fokker“ va livra 50 de avioane — 80 de avioane.

Explicaţia ?

S-a adăugat la oferta „Fokker“ încă 600 000 lei la fiecare avion, drept bacşiş pentru diferite persoane cu legături puternice la aviaţie.

Din ziarul *Facla — 1 iulie 1925*

Amănunte noi în legătură cu traficul de avioane

Traficul avioanelor morţii începe să-şi dea roadele.

Încă două accidente — ancheta a stabilit : „din vina piloţilor“ — adevăratul vinovat : materialul prost.

Ministerul de Război s-a plictisit

Gen. Mărdărescu, asediat din toate părţile din cauza avioanelor, face tot ca să scape de hărţuială.

A făcut propunere Consiliului de Miniştri ca aviaţia să devină corp aparte.

L-a rugat pe primul ministru să facă orice, numai ca el să nu aibă sarcina de a controla aviaţia.

Amîndouă propunerile au fost respinse.

Din ziarul *Facla — 10 iulie 1925*

Un atac al „Îndreptării" împotriva principelui moştenitor.

Fabrica de avioane a ratat !

Oficiosul partidului poporului „Îndreptarea" (9 iulie seara) *publică un violent atac împotriva principelui Carol pe care îl acuză de crimă.*

Alt accident mortal pe cîmpul de aviaţie de la Tecuci !

De cîţiva ani încoace, acest zis cîmp de aviaţie a devenit un adevărat loc de sinucidere pentru nefericiţii care caută acolo o îndeletnicire ostăşească.

Lună de lună se înşiruie îndeletnicirile cu urmări sîngeroase, săptămînă de săptămînă se succed omorurile individuale sau colective ... şi totuşi nici o măsură — piloţii sînt buni, dar aparatele proaste.

Cine e de vină ? Principele Carol care e comandant activ al aviaţiei.

Fabrica de avioane a ratat

Industriaşii francezi, veniţi pentru a participa la fundarea fabricii de avioane, au părăsit Capitala.

Tancred Constantinescu, ministrul Industriei şi Comerţului, a recomandat francezilor să revină la toamnă fiindcă fondarea fabricii a fost amînată pînă atunci.

La toamnă deci, cînd se numără bobocii.

În sfîrşit, se ajunge la vinovat — *Prinţul Carol, comandantul aviaţiei.*

Scandalul izbucneşte. Mai întîi în presă, apoi în Parlament, sub un singur generic : CINE ÎNCASEAZĂ BACŞIŞURILE ?

Campania este deschisă în parlament printr-o interpelare violentă a deputatului naţional-ţărănist Virgil Madgearu.

Opoziţia jubilează. Căderea guvernului Brătianu este socotită ca iminentă.

Deputaţii, Parlamentul, strada aşteaptă răspunsul ministrului de război generalul Mărdărescu.

Avioanele însă erau militare, de luptă. Deci problema lor ţine de domeniul „marilor secrete" militare, ca şi cînd aeroplanele s-ar fi prăbuşit în culise şi nu în văzul tuturora.

În consecinţă, generalul Mărdărescu realizează o „manevră iscusită", cere Parlamentului o *şedinţă secretă*. Ea are loc. Guvernul Brătianu începe iar să se ţină bine.

„Violenţii" deputaţi ai opoziţiei îşi îndreaptă focul spre alte repere, de scandal parlamentar, ca :

„Furtul de arme de la Dej"

„Fraudele de la Cercul de recrutare Ilfov"

„Chestiunea livretelor militare"

„Afacerea paşapoartelor".

Întrebarea opiniei publice : „Cine încasează bacşişurile... aviaţiei ?" rămîne fără răspuns.

Ce se întîmplă, în acest răstimp, cu Prinţul Carol, comandantul aviaţiei ?

În decembrie 1925, îl găsim la Londra, pentru a reprezenta Casa Regală la funeraliile reginei-mamă Alexandra a Angliei. Nu este singur, este însoţit, în taină, de marea lui pasiune amoroasă, Elena Lupescu.

După înmormîntare, explodează „bomba". Prinţul Carol alege... libertatea Occidentului. Expediază regelui-tată Ferdinand I o declaraţie : *Rog pe Majestatea Voastră să accepte irevocabila mea renunţare la drepturile conferite mie ca principe moştenitor la tronul României.*

Aşadar, tronul rămîne fără moştenitor. Şi încă ce moştenitor !

Iar aviaţia rămîne nu numai fără avioane, ci şi fără comandant...

Se conturează din ce în ce mai mult răspunsul la întrebarea *Cine încasează bacşişurile ?*

Însoţit de „femeia cu părul roşu", ex-prinţul Carol petrece la Paris, la Veneţia.

În țară zvonuri peste zvonuri...

Declarația de renunțare la tron l-a îndurerat pe regeletată. De durere, regina-mamă cică ar fi îmbătrînit... Brusc...

Gestul petrecărețului de la Paris și Veneția e frivol.

În culisele politice, găsim explicația la Declarația de renunțare la tron :

...scandalul cu „coșciugele zburătoare"

...încasarea unor comisioane fabuloase

...intrarea în conflict cu guvernul Brătianu pe seama afacerilor.... aviatice.

...Brătienii cunoșteau afacerile veroase ale prințului moștenitor, mai cunoșteau ambițiile politice ale acestuia și l-au lăsat să zburde în voie, să se compromită...

...cînd a socotit de cuviință, guvernul Brătianu a inițiat o anchetă judecătorească. Decizia l-a găsit în străinătate pe prinț, care s-a „considerat jignit" și a renunțat la tron...

...s-au creat toate condițiile unei noi afaceri guvernamentale... crearea unei noi Societăți Anonime, de astă dată pentru industria aviatică.

Agenția British United Press, 14.I.1926

Ex-prințul Carol declară : „Voi continua să-mi iubesc și să-mi slujesc țara și ceea ce doresc este tăcerea. Refuz să răspund la zvonurile privitoare la un scandal în aviațiunea română."

Din stenograma ședinței Parlamentului din 25 noiembrie 1925. *Deputatul Virgil Madgearu :* Domnilor deputați, ceea ce se petrece cu înzestrarea aviației române este un adevărat scandal. Am relevat aici, în ședințele recente ale Camerei, secrete, pentru că așa a „ordonat dl. ministru de Război, am relevat aici ceea ce s-a petrecut cu afacerea „Armstrong" și, domnilor, tot ce am relevat eu, „calomniatorul de meserie"...

Dep. V. I. Brătianu (ministrul finanțelor) : Da, da, chiar asta și ești...

Dep. V. Madgearu : ...s-a dovedit literă de evanghelie. Dovada : dl. ministru de război a fost silit să ceară rezilie-

rea contractului cu casa „Armstrong". Rezultatul l-am prevăzut : armata a rămas fără nici un avion.

Imediat după aceasta, siliţi de urgenţa de a avea avioane, face (ministrul — n.a.), domnilor, o a doua afacere, o afacere cu aprovizionarea aviaţiei cu avioane, prin comanda celor 50 de avioane „Fokker". Am zis, d-lor, o afacere tot atît de scandaloasă ca cea dintîi. Se constată, d-lor, că şi de data asta — se vede că aceasta este hărăzit armatei, să rămînă fără avioane. *Între timp, se întemeiază mult trîmbiţata fabrică de avioane. Condiţiile în care s-a întemeiat această fabrică, precum şi comanda nouă care s-a dat caselor franceze, prin intermediul acestei fabrici de avioane, transformate într-un simplu rol de intermediar, constituie un al treilea scandal, care va izbucni în curînd în aviaţia noastră.*

Din stenograma şedinţei Parlamentului din 1 decembrie 1925.

Dl. deputat general Mărdărescu (ministrul de război — n.a.) arată că în urma rezilierii contractului cu casa „Armstrong", armata a rămas cu puţine avioane. Atunci s-a trimis o comisie de recepţie la Amsterdam, ca să recepţioneze avioanele „Fokker". Plata se făcea jumătate la Amsterdam, jumătate la sosirea avioanelor la Pipera. Dar comisiunea s-a dovedit a fi de rea credinţă, căci s-au recepţionat avioane care nu corespundeau cu caietele de sarcini. Voi trimite în judecată şi pe ofiţerii comisiei de recepţie şi pe cei de la comandament, care aveau datoria să supravegheze furnizarea de avioane.

Dl. deputat Virgil Madgearu mai departe spune că va dezvolta totuşi interpelarea anunţată. De asemenea, cere actele de la Ministerul Industriei, spre *a arăta ce este fabrica de aeroplane, făurită sub auspiciile d-lui Tancred Constantinescu.*

Dl. deputat Tancred Constantinescu (zis „Porcul") : ...cînd o să-ţi dau dosarele, n-o să-ţi mai dezvolţi interpelarea.

Dl. deputat Virgil Madgearu : Nu brava ! Căci dumneata eşti părintele tuturor afacerilor din ultimul timp.

În decembrie 1925, sub auspiciile liberalului Tancred Constantinescu, ministrul industriei, apare actul constitutiv al INDUSTRIEI AERONAUTICE ROMÂNE — SOCIETATE ANONIMĂ ROMÂNĂ. Capital social — lei 120 milioane.

Scopul întreprinderii urma să fie :

„...fabricarea avioanelor și aeronavelor, celule și motoare și eventual și fabricarea automobilelor, camioanelor-automobil și în general tot ce se raportă la industria și comerțul avioanelor, motoarelor, automobilelor și orice fel de accesorii privind aeronautica și construcțiile mecanice."

Două mari firme franceze, societățile anonime — Les Etablissements Lorraine Dietrich & Co. și Les Etablissements Louis Blériot — sînt contractate pentru a investi capital francez în realizarea proiectului I.A.R.

Reprezentantul pentru România al celor două firme franceze : dl. Lucien Fabre.

Primul contract I.A.R. îl încheie cu... statul român. O clauză a contractului *obligă statul ca, pînă la terminarea uzinelor, să cumpere avioane de luptă numai prin intermediul I.A.R.-ului,* adică a celor două firme franceze. Iar cele două firme aveau în hangare *Potez*-uri învechite.

Cînd economistul național-țărănist Virgil Madgearu îi arunca bancherului național-liberal Tancred Constantinescu în față cuvintele : „Nu brava ! Căci dumneata ești părintele tuturor afacerilor din ultimul timp", se referea și la cele 50 de Potez-uri, cumpărate de statul român prin intermediul I.A.R.-ului și pentru care, așa cum a ieșit mai tîrziu la iveală, ministrul industriei a încasat un comision de 22 milioane lei.

În 1926 are loc un proces la Consiliul de război al Corpului II Armată, sub președinția lt. col. Beroniade, de unde rezultă, fără putință de tăgadă, cît de mult și-a „iubit" țara prințul Carol și cu cîtă „pasiune" a slujit-o.

În cazul celor 50 de „Potez"-uri care în 1925 au pricinuit moartea a 22 de aviatori români au rezultat următoarele :

...Proiectul de contract prevedea precis : cele 50 de avioane şi cele 58 de motoare vor fi în perfectă stare de funcţionare, complet noi, fără a mai fi fost utilizate.

...În contractul semnat, fraza de mai sus a fost modificată astfel : „Avioanele, piesele de schimb pentru avioane, la care se referă prezentul caiet de sarcini, vor fi în întregime noi, adică în stare nouă, neîntrebuinţată, *afară de proba de recepţiune de aproximativ* o *oră de zbor şi asupra cărora timpul scurs de la data fabricaţiunii nu a contribuit la degradarea materialului.*

...Însă proba de recepţiune de zbor s-a făcut pe alte avioane decît cele ajunse în ţară.

...În Procesul-verbal de recepţionare a „Potez"-urilor *se consemnează că motoarele sînt noi, că au pornire automată.*

...În realitate, au ajuns în ţară motoare din 1918, din stocul respins de Bolivia.

...Vina este pusă pe seama celor care au semnat contractul, ca şi pe cei care au recepţionat aparatele.

La proces, aviatorul Mora protestează dovedind că procedura citaţiilor n-a fost respectată. *Noi am citat aici şi pe prinţul Carol. Dar prinţul Carol ar vrea să vie, dar nu poate intra în ţară decît cu autorizaţia regelui. Dv. însă N-AŢI CITAT PE ACEST MARTOR.*

Fapt divers. 6 noiembrie 1925. Un avion nou, Potez, se prăbuşeşte deasupra aerodromului Băneasa. Aparatul s-a angajat într-o glisadă (cădere pe o aripă) şi nu s-a mai putut redresa. Motorul a explodat. Un mort şi un grav rănit.

Un nou „Potez" din cele 50...

Doi ani (1926—27) s-a lucrat la ridicarea a două hale mari, cu aspect de hangare. Conform declaraţiilor domnului Lucien Fabre, acestea reprezentau două fabrici : prima — de motoare, cealaltă — de celule. Luate la un loc, ele însemnau INDUSTRIA AERONAUTICĂ ROMÂNĂ S.A.R.

Economistul Virgil Madgearu a avut dreptate în interpelarea sa din Parlament. În primii ani de activitate, I.A.R.

n-a fost decît o casă de comision, prin intermediul căreia firmele franceze Loraine Dietrich şi Louis Blériot plasau pe piaţa românească produsele refuzate pe piaţa mondială de alte ţări.

O altă clauză a contractului intervenit între I.A.R. şi statul român prevedea ca, *în primii doi ani, materia primă necesară uzinării avioanelor şi motoarelor* (pînză de avion, sîrmă specială, cabluri, tablă şi ţeavă de oţel, de aluminiu etc. etc.) *să se importe din străinătate, urmînd ca în cel de-al treilea an tot acest material să fie procurat din ţară.*

Clauza de mai sus, care, în mod firesc, ar fi trebuit să ducă la dezvoltarea unor ramuri industriale româneşti n-a fost respectată.

Lucien Fabre deschide la Paris „Biroul I.A.R." pentru achiziţionarea materialelor necesare uzinării aeroplanelor şi numeşte la conducere un prieten de-al său. Biroul I.A.R. - Paris achiziţiona materialele cu un preţ şi le revindea I.A.R. - Braşov cu un alt preţ. Diferenţele de preţ erau suportate de statul român, căci contractul nu prevedea, în cadrul regiei, preţuri fixe la materialele de import.

În sfîrşit, în anul 1929, I.A.R.-ul produce primul „Potez". Fierarul Gheorghe Rozenauer, veteran al întreprinderii, a trăit acest moment istoric pe care îl descrie în ziarul *Tractorul* din 12 august 1955 :

În uzină lucrez de la 12 aprilie 1929 : adică de la începerea fabricării primelor avioane (Potez). *Ţin minte că de coada primului aeroplan construit în uzină au fost agăţaţi 5—6 oameni, pentru echilibru. Numai aşa avionul putea să-şi ia zborul, dar oamenii au căzut, s-au rănit, unii dintre ei şi-au rupt mîinile. Principalul pentru fabricanţi a fost însă că avionul şi-a luat zborul. Îl urmăreau fericiţi, în timp ce muncitorii răniţi se zvîrcoleau la pămînt.*

1941. Militarizarea I.A.R.-ului. Un colonel devine comandantul întreprinderii. La ordinul său, toţi muncitorii sînt adunaţi în curtea uzinei. Colonelul se recomandă în faţa mulţimii, adresează asistenţei un prim „ordin de zi".

— Începînd de astăzi, uzina trece pe picior de război. Sînteţi soldaţii acestei uzine şi trebuie să vă supuneţi ordinei şi disciplinei militare. Începînd de astăzi, se introduc în uzină carcera şi pedepsele corporale la părţile moi...

Document

Din
Regulamentul personalului
salariat lunar

(...) Art. 10. La angajare, muncitorul este obligat să dea următoarea declaraţie :

Subsemnatul... domiciliat în comuna... judeţul... luna.., anul... prin prezenta declar pe onoare şi conştiinţă că nu fac parte din nici o organizaţie cu caracter politic şi nici nu voi face parte din asemenea organizaţii atîta timp cît voi fi în serviciul R.A.—I.A.R.

(...) Art. 30. Întregul personal este obligat a folosi la serviciu numai limba română, atît scris cît şi verbal, cu excepţia cetăţenilor străini, angajaţi conform art. 6 din prezentele dispoziţiuni.

Cei ce vor comunica la serviciu în limbi străine vor fi daţi în judecata comisiei de disciplină.

Comandantul militar al uzinei fusese poreclit „strategul". Concepuse „sistemul" de apărare antiaeriană al întreprinderii. Organiza exerciţii de alarme aeriene. Conform instrucţiunilor sale, absolut toţi muncitorii trebuiau să lase lucrul şi să fugă cît mai departe de uzină. Din turnul administraţiei, „strategul" le urmărea fuga în masă peste cîmp. Apoi, ordona „încetarea". De fiecare dată, observa că muncitorii se înapoiau fără prea mare grabă la locul de muncă. A ordonat atunci săparea unor adăposturi în jurul uzinei.

Povesteşte (în scris) *B.D.* : „Căutaţi în pivniţa administraţiei, o să găsiţi «fişele de pontaj». Munceam la secţia 1 1 1-Revolvere cîte 12 ore, dar ni se calculau 4—6 ore. Dacă deschideai gura, erai ameninţat cu trimiterea pe front.

(...) Sub biroul fostului inginer M.E. era o pivniţă unde lucrătorii care mai ziceau cîte ceva erau introduşi şi unde li se aplica la cur cele *25 de porunci.*

(...) Cînd am cerut haine şi bocanci, ni s-au adus 300 de perechi de bocanci smulşi din picioarele celor ucişi pe front : erau rupţi şi plini de sînge uscat. Unul dintre noi a găsit într-un bocanc talpa piciorului celui omorît. Direcţia vindea muncitorilor perechea de bocanci cu 1.700 lei."

Povesteşte (în scris) S. A. : „Cînd strungarul N. Gh. a absentat de la lucru, ing. M.E. a ordonat să fie băgat la beci, iar acolo jos, maistrul P. l-a tuns pînă la piele.

(...) Frezorul C.F. a refuzat să execute la maşina lui piese care nu erau pentru maşina la care lucra. Pur şi simplu, n-a vrut să aibă rebuturi. A fost dus la Comandamentul militar şi închis 3 zile la carceră."

Povesteşte (în scris) G. Ş. : „(...) Ne exploatau şi pe calea amenzilor. Pentru nimica toată, mergeau cu amenzile pînă la jumătate din salariul lunar.

(...) Actele de sabotaj nu mai conteneau, mărunte sau mai puţin mărunte. La secţia «Prese», unde se produceau piese pentru avion, zilnic erau distruse cîte 2—3 dispozitive. Iar într-una din zile, a fost scoasă din producţie, timp de 40 de zile, o presă de 60 tone.

(...) Maiștrii erau tare răi la suflet. Tov. C.Gh. — lucrează și acum la secția CT_2 — pentru motivul că a scăpat din mînă mașina de găurit a fost pălmuit, în fața celorlalți muncitori, de maistrul C.P. Iar un alt maistru, G.I., dacă te duceai la el cu vreo plîngere, striga ca la un ciine «Marș afară !»"

Directorul general al întreprinderii : Popescu-Botoșani.

Într-una din zile, conducta specială a întreprinderii de apă potabilă s-a defectat. Cei care lucrau la temperaturi mari și erau întruna însetați n-au mai avut apă. Atunci, Popescu-Botoșani a ordonat să fie deschisă o conductă a orașului care de ani de zile n-a mai fost folosită. Unii au protestat, au atras atenția asupra pericolului. „Deschideți conducta... Pe răspunderea mea ! Așa-i la război..."

Au băut muncitorii apa infectată. În aceeași zi, 600 de muncitori au căzut la pat.

Agenții Siguranței Statului — mulți dintre ei angajați ca „pompieri" — împînzeau uzina. Arhivele păstrează cîteva rapoarte. Le transcriu.

Document :

a) *Se constată o îngrijorare generală, preocupările muncitorilor de la I.A.R. fiind :*

— *salarizarea sub cota de minimum de existență la 65% din angajați ;*

— *lipsa lemnelor* (cazuri de intoxicare cu bioxid de carbon), *foarte mulți bolnavi, arderea lucrurilor personale ;*

— *lipsa de încălțăminte ;*

— *lipsa totală sau în parte a unor alimente de primă necesitate (lapte, carne, ouă) face ca mulți din angajații uzinei, în special acei cu copii, să fie extrem de îngrijorați.*

Starea morală : în general este mulțumitoare, afară de grija apăsătoare de felul cum vor putea să treacă rigorile acestei ierni.

23 noiembrie 1941

Un alt „pompier" informează „urgent" Inspectoratul de poliție din Brașov :

„Personalul tehnic şi funcţionarii de la I.A.R. au primit gratificaţii între 300 şi 350 de mii de lei. Aceasta a produs o mare nemulţumire nu numai în rîndurile muncitorilor din fabrică, dar şi la celelalte fabrici, întrucît ei, care muncesc din greu, abia pot trăi din lefurile ce li se plătesc.

Acest sistem de gratificaţii favorizează propaganda comunistă în rîndurile muncitorilor...

Muncitorii de la „Montaj" îşi „organizaseră un club" la W.C. Acolo, discutau nestingheriţi situaţia politică şi militară. Un agent a semnalat inginerului existenţa „clubului". Acesta, efectuînd o inspecţie la W.C., a nimerit acolo peste o adevărată adunare. I-a încolonat pe toţi cei de acolo şi i-a dus la comandantul uzinei. Au urmat o cuvîntare patriotardă şi amenzi.

Document

Domnului Tr.B. (Montaj)

Prin prezenta vă facem cunoscut că am dispus amendarea Dvs. cu suma de

1 000 (una mie) lei

pentru întrunirea fără autorizaţie.

Vă atragem atenţiunea că pe viitor, în caz de recidivare, veţi suporta sancţiuni mult mai severe.

Sancţiunile severe : trimiterea pe frontul antisovietic.

În uzină fiinţa o comisie antisabotaj, condusă chiar de Popescu-Botoşani. Ea însă, deşi a venit de hac multor luptători din rezistenţa patriotică, antiantonesciană, n-a izbutit să descifreze acţiunea comunistului M.V. căruia i s-a încredinţat finisarea unui dispozitiv foarte important, destinat declanşării celor patru mitraliere instalate pe I.A.R.-80. Reperul urma, conform calculelor constructorului, să fie finisat în 60 de ore, dar M.V. l-a finisat, cu comisia de antisabotaj pe cap, în 600 de ore... Motivarea luptătorului era atît de... tehnică, încît nici constructorul n-a putut dovedi contrariul.

Primul val de avioane americane de bombardament s-a ivit deasupra Braşovului în prima zi de Paşti a anu-

lui 1944. Bombardierele au zburat, mai întîi, deasupra orașului, apoi s-au îndreptat spre uzina I.A.R., aflată la cîțiva kilometri de piața urbei, unde au lansat covorul de bombe.

Războiul nu are nici un... Dumnezeu. Dacă în prima zi de Paști producția de avioane de luptă nu cunoaște oprire, nici bombardierele inamice nu cunosc tradiționala urare : „Christos a înviat !"

Au fost morți, răniți, pagube materiale mari.

Din ziua aceea, bombardierele americane au început să „viziteze" aproape zilnic pitorescul oraș de sub Tîmpa.

Nu mai exista nici un sistem de apărare antiaeriană. Cel care la prealarmă fugea primul din întreprindere era chiar comandantul militar, urmat de mașinile celor din conducere.

Aprilie 1944. Se întrunește Comitetul de administrație al I.A.R. care decide ca uzina să fie demontată și dispersată în mai multe puncte din țară.

Se ordonă crearea unor echipe de șoc care să demonteze utilajele înainte de a fi lovite de bombe... Muncitorii trudeau cîte 16 ore pe zi, într-un ritm infernal. Alarmele nu mai conteneau. Directorii și șefii fugeau, iariștii, păziți de soldați, rămîneau pe loc.

Constantin B., fost șef de echipă de șoc, povestește (în scris) : *Lucram pînă la o istovire totală. Într-una din zile ni s-a ordonat să rămînem și peste cele 16 ore de muncă. Eram istoviți și flămînzi. M-am adresat atunci directorului cu cuvintele : „Rămînem, dar oamenilor le chiorăie mațele de foame. Dați dispoziție să ni se dea ceva de mîncare !" A izbucnit cu dispreț : „Le chiorăie mațele de foame ?! N-au decît să mănînce iarba de pe aerodrom !" Atunci, n-am mai putut răbda și l-am repezit : „Iarba de pe aerodrom s-o mănînci d-ta, că ești om cu scaun la cap și știi cum s-o rumegi !" Nu numai că am rămas flămînzi, dar, din ordinul său, toată echipa a fost băgată la carcere. Ale naibii bombe ! Nu le atinseseră !*

Muncitorul B.D. : În perioada dispersării, la Ucea şi Colibaşi în Făgăraş, noi, familiile, copiii dormeam de-a valma în barăci.

Imediat după 23 august 1944, muncitorii s-au pomenit într-o situaţie grea, parcă fără ieşire. La Braşov, ruine. La Colibaşi şi Ucea — utilajele de bază ale întreprinderii, adăpostite ca vai de lume. Aşadar, nu aveau de lucru după înlăturarea regimului de dictatură militară al lui Antonescu.

Directorul I.A.R.-ului, uzină subordonată Subsecretariatului de Stat al aerului, era acelaşi : Popescu-Botoşani.

Comuniştii, atîţi cît erau la număr în vremea aceea, au preluat lupta, de astă dată în deplină legalitate, organizînd-o. I-au cerut lui Popescu-Botoşani să ordone aducerea înapoi a uzinei. „Am aduce-o, dar e cu neputinţă... Sîntem o ţară învinsă... o ţară în război... nu avem camioane, vagoane, locomotive."

Evocînd lupta iariştilor din toamna lui 1944, comunistul Ilie T. îşi exprimă deodată o nedumerire : „ Mai tot războiul, bombardierele americane nu s-au atins de I.A.R. ...Ce le-o fi venit să ne bombardeze tocmai în primăvara lui 44 cînd frontul era la Iaşi, şi să ne lase fără întreprindere ? !"

Comuniştii au ridicat steagul reconstrucţiei uzinei. Au organizat, în zilele lui septembrie 1944, o adunare a muncitorilor. Faţă-n faţă cu ruinele întreprinderii, cu unele secţii neatinse dar fără utilaje. La această adunare, muncitorii — români, maghiari, germani — şi-au organizat sindicatul, iar apoi au expediat un memoriu Consiliului de Miniştri, împotriva vrerii directorului general Popescu-Botoşani, în care propuneau :

Document

I. *Readucerea neîntîrziată a tuturor unităţilor în cadrul întreprinderii.*

II. *Pentru ca în momentul punerii în funcţiune a uzinelor I.A.R. să avem ce lucra, cerem ca birourile tehnice ale uzinei să pună imediat în studiu noile fabricate care să corespundă atît necesităţilor ţării din timp de pace,*

cît și posibilităților tehnice de producție ale uzinei (de exemplu, mașinile și întreg utilajul agricol).

III. *Pentru asigurarea unui lucru continuu și de mare serie a atelierelor din Satulung și Cîmpulung, care astăzi sînt în funcțiune, și pînă în momentul readucerii lor la Brașov, să se studieze urgent piesele care s-ar putea executa aci fie pentru armata română, fie pentru armata aliată sovietică.*

IV. *Trecerea Regiei autonome I.A.R., de la S.S.A.* (Subsecretariatul de Stat al Aerului — n.n.) *la Ministerul de Industrie și Comerț, unde îi este locul firesc ca o mare industrie.*

V. *Desființarea consiliului de administrație și reducerea numărului directorilor și subdirectorilor la strictul necesar de 3 persoane, care ar constitui și comitetul de conducere al uzinei.*

Reacția lui Popescu-Botoșani : *„Interzic în uzină activitatea sindicatelor. Sîntem o întreprindere militară !"*

Reacția Comitetului de întreprindere : a format un pichet de muncitori, l-a instalat la poarta uzinei. Cînd a apărut a doua zi mașina directorului, pichetul nu i-a mai deschis poarta.

— Cum îndrăzniți ? Uzina-i militară, iar eu sînt Popescu-Botoșani, directorul.

— Ați fost directorul... Nu mai sînteți... Noi, muncitorii, am hotărît !

Din ziua aceea, Popescu-Botoșani n-a mai apărut în uzină.

Cred că a fost primul director izgonit din întreprindere de muncitori (n.a.).

Muncitorii au ales din proprie inițiativă un nou director, pe care-l considerau apt să conducă complexa operație de reconstrucție a uzinei — inginerul Gheorghe F.

Subsecretariatul Aerului s-a opus. Însă muncitorii n-au bătut în retragere. Țineau cu fermitate să participe la conducerea treburilor întreprinderii lor. Munceau la înlăturarea ruinelor, montau acolo unde aveau ce monta, lup-

tau, conduși de P.C.R., pe frontul politic al revendicărilor social-politice.

La 19 ianuarie 1945, acțiunile muncitorilor de la I.A.R. ating, așa cum rezultă dintr-un manifest, un nivel de tensiune maximă.

Manifest (fragmente de lucru) :

Tovarăși muncitori, funcționari și ingineri,

Dvs. cunoașteți situația dezastruoasă în care s-au găsit uzinele noastre la 23 august 1944.

Dispersarea nenorocită, efectuată fără nici un plan sub presiunea bombardamentelor, ne ducea fatal la un faliment și închiderea porților uzinei.

Cu o conducere reacționară și incompetentă, stăm și astăzi fără un plan de lucru, iar majoritatea instalațiunilor și mașinilor ruginesc prin păduri.

Comitetul de fabrică care este expresiunea voinței Dv. (deoarece nu o dată la adunările generale ținute pînă acum, l-ați aprobat în acțiunile lui), *văzînd situația grea în care se află I.A.R., a ridicat steagul luptei și a pășit hotărît la realizarea revendicărilor Dvs.*

Din cele expuse la adunări generale precum și din presă, ați văzut lupta și reușita noastră.

Avînd în față reacțiunea puternică a conducătorilor de la I.A.R. și a celor de la S.S.A. (Subsecretariatul Aerului de care aparținem), *am reușit să obținem hotărîrea Statului, de a readuce la Brașov unitățile noastre dispersate.*

Am reușit să obținem de la Stat suma de un miliard și jumătate pentru repararea halelor distruse de bombardament și conducătorii noștri.

Am reușit să deschidem ochii tuturor acelor care îi țineau închiși din incapacitate sau rea voință, că uzinele noastre nu mai trebuiesc să fabrice avioane de război, ci de pe acum să se prepare o fabricație, pentru timpul de pace, a tractoarelor, batozelor, secerătorilor și a oricărui utilaj agricol, astfel ca după război pacea să ne găsească complet încadrați în frontul muncii constructive, iar frații și tovarășii noștri țăranii să aibă cu ce să-și lucreze ogoarele.

Nu uitaţi că inventarul nostru de animale de lucru va fi aproape cu totul distrus de pe urma războiului.

(...) În această discuţie, cu toată hotărîrea, am făcut cunoscut reprezentantului S.S.A.-ului, d-lui comandor Marcu, următoarele :

I. *Sindicatul I.A.R. îşi menţine în totul dezideratul adunării generale, cînd s-a ales în unanimitate noul director general, însă pentru ca şi dl Ministru să-şi exercite prerogativele d-sale, va accepta numirea d-lui general Mincu în postul de director general, numai dacă va exista un singur post de subdirector general, şi în acest post să fie numit d-l ing. Găină Gh., cu dreptul de vot în consiliul de administraţie.*

II. *Prin Lege să se stabilească ca pe lîngă cei 5 membri care alcătuiesc un consiliu de administraţie* (compus din directorul general, un militar ca reprezentant al S.S.A.-ului, un inginer specialist — în persoana d-lui ing. Găină Gh., un jurist şi un financiar) *să intre şi doi membri ai sindicatului I.A.R., iar în loc de consiliu de administraţie, să se numească comitet de conducere.*

Comitetul de întreprindere a obţinut de la stat un miliard şi jumătate lei pentru repararea halelor. 5.000 de muncitori, de bine de rău, căpătaseră de lucru. Cînd halele au fost reparate, s-a pus problema aducerii înapoi, la Braşov, a utilajelor dispersate la Ucea şi Colibaşi. Nu existau garnituri de tren. Războiul se purta acum pe pămîntul Ungariei. Parcul de vagoane se afla sub controlul Comisiei Aliate de Control. O delegaţie a muncitorilor de la I.A.R. este primită de mareşalul sovietic R. Malinovschi. După ce le ascultă cererea, mareşalul întreabă : „Ce aveţi de gînd să fabricaţi în uzina reconstruită ?“ Preşedintele Comitetului de întreprindere răspunde : „Viitorul ţării cere tractoare. Tractoare vom construi“.

Iariştilor li s-a repartizat un număr de mărfare necesare transportului de utilaje.

Prin februarie 1945, uzina, în linii mari, era reconstruită. Se lucra pentru front, era o foame mare de reparaţii. Însă iariştii înscriseseră în planul lor un punct de bază : făurirea tractorului românesc.

N-a fost deloc simplu. Unii specialişti afirmau : „Tractorul românesc e o utopie... N-avem condiţii... n-avem cadre... n-avem forţe..."

Răspunsul comuniştilor : „Dacă am ştiut să facem avioane, o să ştim să facem şi tractoare."

Exclamaţia unui sceptic : „Mă voi arunca în faţa primului tractor ieşit din uzină !" Scepticul, inginer, era sincer convins că niciodată nu va ieşi un tractor românesc pe poarta uzinei.

Ziarul uzinei „Tractorul", nr. 103 din 18.III.1955 :

Am pornit la fabricarea primului tractor în iunie 1946, pe tehnologie ocolită, adică pe maşini universale, deoarece nu aveam încă dispozitivele şi sculele necesare fabricării în serie. La fabricarea primului tractor, muncitorii au depus eforturi uriaşe, contribuind cu toate cunoştinţele lor la reuşită. Mulţi dintre ei veneau la mine trişti, spunînd că au stricat piesele, dar eu vedeam că ele ieşeau chiar mai bine decît mă aşteptam. Unele piese, ca cilindrii, ne ţineau montajul în loc. Strungarul comunist B. s-a angajat atunci să facă singur 6 operaţii la un cilindru. O adevărată muncă de artist. Şi a izbutit...

Ajunul Anului nou 1947. Se încheia cu succes montarea principalelor piese ale tractorului. Într-o tăcere grea, apăsătoare, ing. A.D. — sub privirile atente ale celor prezenţi — porneşte primul motor al primului tractor românesc — I.A.R.—22. Păcănea de-ţi lua auzul, însă mergea... mergea pe propriile sale roţi... Şi porţile atelierului s-au deschis larg şi tractorul a ieşit în curtea uzinei, pentru a le rosti făurarilor : „La mulţi ani !"

Producţia tractoarelor putea să înceapă. Nu existau însă fonduri, nu existau comenzi din partea statului. Ministerul Finanţelor era condus de liberalul tătărăscan Bejan. Ministerul de Industrie de liberalul A. Alexandrini.

Zile şi nopţi, delegaţia muncitorilor de la I.A.R. a aşteptat pe treptele celor două ministere pentru a fi primită în audienţă. Ideea făuririi tractorului românesc îngrozea. În cele din urmă, fermitatea muncitorilor de la

I.A.R., conduși de P.C.R., a ieșit victorioasă : cei doi miniștri liberali au aprobat fonduri și comenzi.

Reacția presei partidelor lui Maniu și Brătianu, aflați în opoziție :

„Farsa tractoarelor a început"

„Primul tractor — prima înfrîngere"

„Cel mai slab tractor din lume"

„Tractorul românesc e ușor ca un fulg, se va răsturna pe prima brazdă" *(Viitorul)*

„Tractorul I.A.R.—22 e atît de greu, încît de urnit nu se va putea urni" (*Dreptatea*)

La 4 iulie 1947, *Scînteia* publica pe prima pagină : *„Cinste muncitorilor și tehnicienilor de la fabrica I.A.R. care au realizat primul tractor românesc. Prima coloană de tractoare I.A.R.—22 a sosit la stația de mașini agricole Budești.*

10 PORUNCI

Într-un birou al conacului boieresc din satul Hoinari, comuna Măcrina, judeţul R. Sărat — stăpînit altădată de boierul Gh. Macarovici, a fost găsit în martie 1949 de către reprezentanţii direcţiei judeţene a gospodăriilor de Stat, următorul document pe care l-am reţinut întocmai pentru arhiva mea :

REGULAMENT

Art. 1 — Întreg personalul administrativ, de serviciu şi de pază al moşiei, atît partea bărbătească cît şi femeiască este supus regulilor de mai jos.

2. — Va saluta pe boier şi i se va adresa numai cu formula „Trăiţi conaşule !“ întotdeauna cu călcîile lipite, de va fi bărbat şi fără mişcări din trup de va fi femeie.

3. — La chemarea boierului, bărbaţii vor răspunde : „Porunca ?“ iar femeile „Poftim ?“ În răspuns se va adăuga la : „da“ sau „nu“ şi „conaşule“.

4. — Boierului i se va da întotdeauna pasul şi dreapta în mers. I se va vorbi cu capul descoperit şi cei care, la venirea sa, s-ar găsi şezînd se vor scula şi nu se vor acoperi sau aşeza pînă nu vor primi învoirea.

5. — Cînd cineva are să-l întrebe ceva, un raport sau cerere să-i facă, va proceda întrebarea, raportul sau cererea întotdeauna de cuvintele : „conaşule, vă rog...“ şi apoi va urma, pe scurt, arătarea faptelor.

6. — Familiarităţile în vorbire sau gesturi sunt interzise. Nu se va fuma în faţa boierului ; nu i se va vorbi

de-a călare — el fiind pe jos — cu mîinile la spate sau în buzunare şi rezemîndu-se de ziduri sau mobilier, ci numai „în capul oaselor", cu călcîile lipite, şi păstrînd, întotdeauna şi oriunde, rezerva cuvenită în vorbă şi respectul datorit în ţinută.

La aceleaşi reguli sînt supuse şi soţiile personalului, chiar fără nici o atribuţie sau serviciu la Curte.

7. — Tot aceleaşi semne de respect se cuvin şi membrilor familiei boierului sau musafirilor, după rangul lor.

8. — Personalul de serviciu şi de pază va păstra, faţă de cel sub a căror ordine e pus, o ţinută corectă şi un mod de vorbire cuviincios.

Administratorului i se va zice : „D-le Administrator" iar soţiei sale „madam" (şi numele de familie) fără să i se poată da numirile de „cucoană", „coniţă", „dudue" sau altele asemenea.

Contabilului : „Domnule Contabil"

Menajerei : „madam" (şi numele de botez)

Mecanicului : „D-le mecanic".

Logofeţilor : „logofete" (şi numele de botez).

9. — Personalul de conducere al serviciilor va observa următoarele reguli de preşedere şi de bune raporturi între dînsul.

Administratorului şi Contabilului li se vor zice : „D-le" (cu numele de familie) de către ceilalţi.

Menajerei : madam (cu numele de botez).

Mecanicului : D-le (cu numele de botez).

10. — Fiecare şef de serviciu va priveghea la stricta aplicare a normelor de mai sus, în sfera activităţii sale, faţă de subordonaţii lor.

ADMINISTRAŢIA

CARNETELE DE LA CONȚEȘTI

La sfîrșitul toamnei 1958, organizația de partid de la Uniunea Scriitorilor a cerut membrilor săi să ia parte nemijlocit la activitatea cultural-artistică de la sate în cadrul larguiui proces de colectivizare agricolă. Mi s-a propus și mie, ca „vechi agricultor din Fundătura Făurari", să plec în comuna Conțești. N-am refuzat, deși revista „Luceafărul", care apărea de cîtva timp și în a cărei redacție lucram, mă solicita intens. Am simțit însă că... așa mă trage, mi-am pus traista-n băț și am plecat.

Caietul nr. 1

Luni, 8.XII. 1958

Autobuzul e arhiplin, înțesat cu pasageri de tot felul : țărani, contabili, activiști, doctori, învățători. Le stabilesc profesiile din frînturile de cuvinte pe care le prind din zbor. Se cunosc între ei și înțeleg că drumul ăsta, la acest ceas matinal, îl fac mereu, dacă nu chiar zilnic. Par printre ei un rătăcit.

O observație — pasagerul și damigeana. Se apropie sărbătorile sau fapt cotidian ? Ai spune că damigeana reprezintă și un tip de bilet de călătorie.

E frig în autobuz și întuneric. Încerc să moțăi, să adorm. Printre pleoapele ușor întredeschise văd farurile vehiculului smulgînd beznei siluetele copacilor desfrunziți și înghețați, umbrele lor, pentru a le strivi apoi sub roțile sale.

La Ghimpați — o „haltă de ajustare" ceva mai lungă, în dreptul unei cîrciumi.

Se crapă de ziuă. Zori cenușii. Localul este deschis, în drum un grătar așteaptă mușterii. Călătorii — obișnuiți cu itinerarul — coboară, îl iau cu asalt pe bine-dispusul grataragiu. Între mușterii și grătar descopăr o intimitate de cartier bucureștean.

A doua haltă — Alexandria, tot în fața unui local, de astă dată cu o firmă modernă... „Bufet-Expres". Pe

pasageri nu-i interesează atît aperitivul, cît vinul fiert — *zaibărul.*

Pornim din nou, dar la ieşirea din tîrg, ne oprim. Doi ţărani se muncesc să urce în autobuz o femeie tînără, după toate aparenţele, dezechilibrată mental. Urlă, se zbate. Spectacolul e trist, deprimant. În clipa însă cînd maşina se urneşte din loc, femeia se linişteşte ca prin minune. Pare acum perfect normală. E chiar drăguţă. Îi întreabă mereu pe cei doi însoţitori : „Încotro ?“ I se răspunde ca unui copil. „La Bucureşti !“ Mai aud cum unul dintre însoţitori îi şopteşte şoferului să aibă grijă să oprească la spital. N-am reţinut numele comunei cu spitalul. Şoferul a frînat chiar la poartă. „Hai că am ajuns la Bucureşti !“ este amăgită bolnava. Coboară ca o fiinţă normală, face cîţiva paşi, recunoaşte probabil clădirea casei de sănătate şi intră iarăşi în criză. Urlă, se zbate în strînsoarea bărbaţilor. Autobuzul se îndepărtează lăsînd în urmă o cortină de praf.

10.45. Zimnicea. Gerul a slăbit, datorită unui soare orbitor. Numele oraşului, casele scunde ţărăneşti, prezenţa în apropiere a marelui fluviu îmi amintesc, nu ştiu de ce, de „Cota apelor Dunării“. Privesc în juru-mi şi aud aievea : „Zimnicea, scade zece centimetri... Zimnicea... urcă...“

La raionul de partid sîntem primiţi imediat. Membrii biroului raional au întrerupt o şedinţă pentru a sta de vorbă cu B... şi cu mine. Aşteptau sosirea noastră. Primsecretarul comitetului raional ne explică încă o dată în ce constau sarcinile noastre. Drept care, B. rămîne la Zimnicea, iar eu plec mai departe, la Conţeşti.

Cele cîteva ceasuri ce mă despart pînă la plecare le petrec plimbîndu-mă prin tîrg. În centru — un parc amenajat nu de mult în jurul unui monument închinat eroilor de la 1877. Îşi are desigur istoricul său : a fost comandat de un prosper negustor de cereale. A dat bani, dar i-a obligat pe edili şi pe sculptor să înalţe monumentul cu faţa spre marea sa firmă. Mai exact, să arate spatele veşnicilor lui concurenţi. Dorinţa i-a fost satisfăcută.

Nici un fel de spaţiu verde nu împrejmuia în trecut monumentul, ci doar oborul de vite, de cereale... Ţăranii îşi trăgeau aici carele încărcate cu grîu şi aşteptau ivirea

samsarilor. Pe vremea aceea, tîrgul era plin de misiți și negustori. Cumpărau grîul pe un preț derizoriu, îl încărcau în șlepuri și-l expediau pe Dunăre în sus sau în jos, spre străinătăți. Jaful avea loc aici, la poalele monumentului.

Vremurile noi n-au schimbat poziția statuii, ci numai pe aceea a neguțătorilor. Au dispărut „șacalii cerealelor", a dispărut și oborul-bursă. Noul parc a devenit locul preferat de plimbare și recreație al zimnicenilor. În apropiere, un nou așezămînt — Casa de cultură, inaugurată nu de mult : orașul se mai bucură și de o sală nouă și modernă de cinema.

„Cota apelor Dunării !" Zimnicea ! În creștere...

Sosesc pe întuneric în comuna Conțești. Primul popas „organizatoric" îl fac la sediul gospodăriei colective „30 Decembrie". Președintele G.A.C.-ului mă cercetează bănuitor la lumina tremurătoare a unei lămpi de petrol. Îmi urează un „Bine ai venit, tovarășe scriitor !" și-mi strînge mîna. Mă întreabă apoi : „Ce crezi, o să te descurci p-acilea, pe la noi ?" Îi răspund descumpănit printr-un zîmbet. Mă simt neliniștit, crispat. Dar nu într-atît de crispat încît să nu pot înregistra ceea ce se petrece în jurul meu (...)

Un GAZ mă duce pînă la sediul organizației de partid. Șoferul coboară și pornește în recunoaștere. Se întoarce imediat și-mi raportează : „E în regulă. O să trecem însă printr-o ședință." Îmi iau valiza și mă avînt cu îndrăzneală înainte. Întrerup pentru o clipă ședința și trec dincolo, în așa numita cameră de oaspeți.

Șoferul m-a abandonat. Rămîn singur. Alături, ședința continuă. Prind tot ce se discută. Dincolo e frig ; oamenii stau în cojoace lungi, mițoase, ciobănești, și discută.

Într-un tîrziu, îi aud cum se ridică. Părăsesc sediul. Se lasă o liniște grea, neobișnuită pentru un bucureștean. Îmi arunc o privire pe fereastră ; beznă, nici un licăr de lumină. Ce o fi în noapte, dincolo de hotarul camerei ? Somn, somn adînc.

La lumina lămpii, cercetez încăperea... Două paturi de fier, așternute curat, cu pături groase. Între ele o noptieră. Un pat este ocupat de mai multă vreme de instructorul raional de partid. O dovedește și cămașa proaspăt

spălată și călcată. Instructorul de la Zimnicea ! Ce fel de om o fi ? Judecînd după cărțile de pe noptieră, nimic de zis : Lenin — „Caiete filozofice", „Cursul scurt de istorie al P.C.U.S.", „Manual de noțiuni de teorie literară", „Mic dicționar filozofic", nuvela de aventuri „Misiunea H" de I. D. Mușat, o cutie de șah... Printre cărți, un carnet C.E.C. Îl deschid : șase mii de lei economisiți. E ceva... Bravo lui ! Într-un colț, lîngă sobă — o lampă de gătit, o cratiță.

Încerc să-mi imaginez personalitatea instructorului, însă nu reușesc. Îmi propun să-l aștept, să stau de vorbă cu dînsul, eventual să jucăm o partidă de șah, să-l descos.

Cotrobăiesc printre cărți, poate astfel îmi voi risipi singurătatea. Deodată, aud în spatele meu o voce spărgînd liniștea înconjurătoare. Tresar speriat : „Teatru la microfon".

Mă răsucesc brusc pe călcîie și descopăr, pe o casă de fier, un difuzor acoperit cu o coală albă de hîrtie pe care stă scris „Fumatul oprit !" Izbucnesc în rîs. Cutioara îmi vorbește : „Transmitem din studio piesa *Angelo — tiranul Padovei,* de Victor Hugo."

Ascult și nu-mi vine să cred. Camera-i luminată de o lampă de petrol, dar difuzorul își trăiește propria sa viață. În felul acesta, Victor Hugo e la Conțești.

Mă întind pe pat și ascult. Îmi pare rău că instructorul de partid nu-i cu mine, aici. Aș fi vrut să-i aflu părerea.

Timpul trece. Cutioara a amuțit. E iar liniște. Instructorul n-a venit încă. Pe unde o fi umblînd la ore atît de tîrzii ? Mă bag în pat, sub pătură. Fac lampa mai mică. Încerc să adorm, nu izbutesc. Tîrziu, tîrziu de tot, cînd pleoapele îmi devin grele, ușa se deschide șovăind și zăresc, la pîlpîirea fitilului, intrînd un tînăr, dacă are 30 de ani, cu o față rotundă, bucălată, ca de copil bine hrănit. Calcă în vîrful picioarelor. Mă prefac că tușesc. Îmi surprinde ochii deschiși. „Bună seara !" îi zic. Se-ntoarce brusc spre mine și-mi șoptește :

— N-aș fi vrut să vă trezesc...

— Nu dormeam...

— E miezul nopții... Am avut pînă acum o ședință la gospodărie.

Mă minte. Îmi dau imediat seama. Miroase a băutură. Se dezbracă încet, ostenit. Aş vrea să-l provoc la o discuţie, însă nu ştiu cum să încep. Omul mi se pare a fi tare obosit. Se vîră sub plapomă, se răsuceşte spre mine şi mă întreabă tot în şoaptă :

— Cum e vremea la Bucureşti ?

— Ger... îi răspund eu.

— Mi-e dor de Bucureşti...

— Eşti bucureştean ?

— Da... Nevasta mi-e la Bucureşti.

— Eşti de multă vreme căsătorit ?

— De un an de zile.

Şi ca şi cînd mi-ar fi ghicit gîndul, el continuă :

— Am vrut s-o aduc aici, da' nu vrea să lase Capitala... Cred şi eu... Ultima oară, mi-a cerut să rămîn acasă. „Nu, draga mea, i-am zis, mă duc acolo unde mă trimite partidul"... Pe măsură ce vorbeşte, vocea-i devine tot mai stinsă. Îl mai aud, după o pauză : „La patru dimineaţa trebuie să mă scol... să plec la raion, la un instructaj..."

A tăcut. Îi aud respiraţia, apoi sforăitul, iar ceva mai tîrziu, gemetele.

După un timp, adorm şi eu cu gîndul la omul de lîngă mine. Îl cheamă Ena... Vom lucra împreună aproape o lună. Gîndul acesta mă bucură.

9.XII.958

(...) Ajung la Sfat. Cîţiva ţărani se uită curioşi la mine. Îi salut respectuos. Îmi răspund cu acelaşi respect ; apariţia mea îi miră, nu mă înşel. Secretarul Sfatului mă informează că mi se caută o gazdă. E chiar atît de greu de găsit ? Îi spun că, pînă una-alta, aş vrea s-o cunosc cît mai repede pe directoarea Căminului cultural.

— Pe tovarăşa C. ? îmi răspunde el. Da, se poate, da' nu acu... E puţin în fierbere...

— Adică ?

— Păi fata s-a măritat zilele trecute... şi numai de Cămin cultural nu-i arde. Da' trimit eu după ea.

Nu plec din biroul secretarului. Aştept. Sătenii intră şi ies, într-un du-te vino continuu. Secretarul îi ascultă cu răbdare şi le răspunde pe loc, calm, fără să se enerveze.

Îmi devine simpatic omu ăsta gras, voinic, cu ochii puţin bulbucaţi, purtînd căciula împinsă pe frunte. Îl ascult dintr-un colţ al încăperii. O soră de la policlinică îi cere să mobilizeze croitoresele satului, ca să termine perdelele de la Casa de naşteri. Un ţăran îi cere semnătura şi ştampila. Altul intră cu un aer smerit şi întreabă :

— M-aţi chemat, tovarăşe secretar ?

— Ai luat un împrumut de la bancă ?

— Da — răspunde omul după o clipă de ezitare, crezînd probabil că prezenţa mea e legată de întrebarea secretarului.

— Ce-ai făcut cu banii ?

— Am cumpărat o pereche de boi.

— Şi cu boii ce-ai făcut ?

— I-am... vîndut — se bîlbîie cel întrebat.

— Ai dat banii înapoi la bancă ?

— Nu.

— Ştii c-ai pierdut gajul ?

— ...

— Ştii c-o să ajungi la judecată ?

— ...

— Nu ţi-e ruşine ! Om în toată firea şi te ţii de prostii. Statul te ajută şi dumneata ce faci ?... Taci ? Poţi să pleci...

Cîteva minute rămînem singuri. Îl întreb de cît timp deţine funcţia de secretar. Răspunsul mă surprinde.

— De cîteva zile. Înainte am fost dulgherul colectivei de aici.

Mi s-a găsit o cameră într-o casă situată la celălalt capăt al comunei, ce duce spre Bragadiru. Gazda, o femeie încă tînără, îmi arată camera. E frumoasă, curată. Are şi o plită, destul de călduţă. Deasupra patului de fier, un nud de femeie, pictat fără har, în culori grosolane. Secretarul se retrage. Gazda îmi aduce ceva de-ale gurii : o bucată de ficat prăjit. Se retrage şi ea.

Mănînc cu poftă. Mi-e foame. Pe urmă mă bag în pat. Ochii mi se lovesc mereu de nudul acela tolănit „şerpeşte". Încerc să citesc. Nu izbutesc. E din ce în ce mai frig. Sting lampa, sperînd că voi adormi. E însă prea devreme, şi somnul rămîne încă departe de mine. Cînd, în fine,

adorm, îl visez pe tata, mort anul trecut. Gem în somn şi propriile-mi gemete mă trezesc. Noaptea îmi pare fără de sfîrşit.

10.XII.958

Mă trezesc îngheţat bocnă, de parcă aş fi dormit într-un frigider. Dîrdîind, alerg la privata din curte, un alt frigider.

Puţin mai tîrziu, flămînd şi îngheţat, alerg la camera de oaspeţi ca să mă încălzesc, să mă bărbieresc. Acolo, dau de Manea. În timp ce mestecă un coltuc de pîine, îmi povesteşte cîte ceva din viaţa comunei. Unii învăţători nu vor să intre în G.A.C., iar şovăielnicii sînt cu ochii pe ei... Fiica unui popă a funcţionat ca profesoară de matematici, fără să aibă pregătirea necesară. Toţi elevii ei au căzut la examenul de matematică... Un alt popă din comună are trei copii, tustrei utemişti. Unul din ei e profesor de ştiinţe naturale şi trebuie să combată misticismul... Ieri, mă mai informează Manea, a mai apărut în comună un avocat. Trimis şi el cu „transformarea". Susţine că i s-a dat un plan — atîţia şi atîţia să intre în colectivă, în întovărăşiri. Ţăranii îl cunosc, că vine des în comună cu agitaţia. Numai gura-i de el şi nasul roşu, călărit de o pereche de ochelari. Cică avocatu ar fi făcut şi puşcărie, dar nu e sigur...

Manea-i o comoară. Să-l tot asculţi... Trebuie însă să ne despărţim şi-mi pare rău.

Seara, mă duc din nou la şcoală, la repetiţia echipei de teatru a căminului. Mă aşez cuminte într-o bancă. O lampă de petrol aruncă umbre fantastice pe harta Europei. Urmăresc ceva mai tolerant eforturile amatorilor. Un tînăr — dacă are 19 ani — se tot chinuieşte să joace rolul unui bătrîn. O tînără învăţătoare, drăguţă foc, cu nişte ochi migdalaţi, o „face" pe „mătuşa Veronica". Se repetă sub îndrumarea răbdătoare a învăţătorului Dobrescu o piesă într-un act de Tiberiu Vornic. „Actorii" se mişcă stîngaci, în ciuda efortului ce-l fac. Sau am uitat eu de perioada *cegemistă ?*

După repetiţii, se strîng în jurul meu. Vor să-mi ştie părerea. Îi încurajez. Ce pot să fac altceva ? Încerc să mi-i apropii. Aflu de la ei ceea ce nu am aflat nici de la Sfat, nici de la Raion, că duminică, 14 decembrie, Conţeştiul va

găzdui un seminar la care vor participa toţi bibliotecarii şi directorii Căminelor culturale din raion. Referatul principal urmează să fie susţinut de Căminul comunei gazdă, iar gazdele vor să iasă cu faţa curată. Le făgăduiesc sprijinul meu. Doar pentru asta m-a trimis Uniunea scriitorilor la Conţeşti !

11.XII.958

A plouat toată noaptea. Spre dimineaţă, a dat îngheţul, poleiul. Zăbovesc ceva mai mult în odaie, cu scrisul. Răsare şi soarele. E iarăşi o zi de primăvară. N-o să pot să-mi termin corespondenţa pentru *Luceafărul*. N-aş vrea să mă pripesc, să fac demagogie. Problemele satului merită o meditaţie ceva mai profundă.

Fac cunoştinţă cu un colectivist, un om în etate. Îl cheamă Oală. E suferind, nu mai poate ieşi la muncă. Mă scoate la plimbare prin comună. Mă ia prietenește de braţ. Mă avertizează că-i om umblat prin lume, citit... Nu se laudă : într-adevăr, un vocabular stilat şi bogat. Deodată, se opreşte şi arată cu mîna către casele din jur :

— Le vezi ? Sînt arătoase, nu-i aşa ? Conţeşteanului i-a plăcut dintotdeauna să-şi dureze casă bună. Îi plac, domle, zorzoanele. Nu-i ies bine zorzoanele, dărîmă casa şi o ia *de-a capo*... Pe dinafară sînt frumoase, pe noi însă ne interesează şi ce-i înăuntru, nu-i aşa ? Dumneata eşti om de cultură şi eu o să-ţi spun cu ce trebuie să înceapă munca de culturalizare la noi. Conţeştenii sînt înstăriţi, domle, da' nu ştiu cum să trăiască. Nevestele lor gătesc una şi aceeaşi ciorbă... una şi aceeaşi friptură... Domle, ar trebui să adunăm toate femeile din comună la un curs de artă culinară... Da, da, să le învăţăm cum şi ce să gătească... Le vezi, aruncă bucata de carne în oală şi ciorba-i gata...

Şi încă ceva, domle, construim case frumoase, sănătoase, dar ei, proprietarul, familia, unde crezi că dorm ? În spatele casei, la bucătărie... Să nu care cumva să-şi strice mobilierul.

Moş Oală are dreptate. Şi gazda mea, în loc să locuiască în casă, îşi duce viaţa în bucătăria şi cămara din prelungirea clădirii. Bag la cap ce-mi spune.

12.XII.958

În fine, a apărut şi tov. Ena... La lumina zilei l-am cîntărit ceva mai atent. Nu-mi place. E în tinereţea lui ceva fals, dar ce anume nu-mi pot da seama. Zîmbeşte ipocrit, temător. Spre deosebire de celălalt instructor, al U.T.M., e durduliu şi bine hrănit. De la raion n-a venit singur, ci însoţit de tov. A., responsabil cu problemele de cultură. Se fac pregătiri în vederea seminarului de duminică.

După-amiaza, i-am adunat pe responsabilii cercurilor de citit şi am avut cu ei o scurtă şedinţă. 12 cercuri, conduse de 12 învăţători. De la raion — o sarcină. Să li se explice celor din cercuri situaţia Berlinului, aşa cum se conturează ea în momentul de faţă. I-am sfătuit pe învăţători să-şi facă rost de hărţi ale Berlinului şi să le arate ascultătorilor, pe hartă, poziţia geografică şi strategică a celor patru zone ale capitalei germane. Le comunic hotărîrea mea de a organiza cel de-al 13-lea cerc de lectură, pe care să-l conduc chiar eu.

Spre seară, la repetiţii, tot la şcoală. Corul continuă să fie slab. Dirijorul n-are pic de pricepere, în ciuda viorii cu care dă tonul.

Aflu că în Conţeşti sînt peste 1 200 de gospodării. 206 familii sînt membre ale G.A.C. „30 Decembrie". Alte 250 au format trei întovărăşiri. Prin minte îmi trece titlul unei nuvele apărute acum cinci ani : *S-a spart satul.* Da, s-a spart şi comuna Conţeşti.

13.XII.958

Trece pe la mine compozitorul B... puţin abţiguit. Asistă la repetiţii. Nu-i place. Nici mie. Plus o nenorocire, tînărul interpret — M. P. — cel care se omoară să fie pe scenă bătrîn, s-a îmbolnăvit. „Moş Isak" din piesa lui Tiberiu Vornic a venit la repetiţie cu temperatură. „Sinuzită şi amigdalită", a diagnosticat medicul. Spectacolul de teatru, baza programului de mîine, este ameninţat. Îl întreb :

— Ei, ce zici, „bade Isak", joci mîine ori ba ?

Frisoanele i se „văd". Clapele căciulii şi le-a tras peste urechi.

— Am să joc ! îmi răspunde şi-mi arată în palmă două sticluţe de penicilină.

14.XII.1958. Duminică

Zi bogată în activităţi culturale şi politice. Sus, în deal, la colectivă, a avut loc adunarea generală de împărţire a veniturilor, iar în comună s-a desfăşurat seminarul cu activiştii culturali ai căminelor. Tema seminarului : „Activitatea culturală în sprijinul transformării socialiste a agriculturii."

După-amiază, înregistrez cel mai frumos tablou din cîte am întîlnit vreodată la ţară : ţăranii comunei, îmbrăcaţi în haine de sărbătoare, aşteptînd să se deschidă porţile Căminului cultural. Nu gîndeam să văd un public atît de numeros. Sala devenise neîncăpătoare. Priveam în jurul meu şi mă gîndeam cu emoţie la desfăşurarea programului artistic. Mai ales îmi era teamă de piesă, de tînărul Peţa. Dar flăcăul nu s-a lăsat. A jucat cu temperatură. Afară însă îl aştepta o căruţă. După spectacol, căruţa l-a transportat pe „badea Isak" la spitalul din Cerveni.

Bravo, Peţa Marin !

Corul, echipa de teatru, dansatorii au trecut cu bine marea încercare a seminarului raional. Aceasta spre marea satisfacţie a tuturor, cît şi a mea, care astăzi mă simt în Conţeşti ca la mine acasă.

Seara a avut loc un bal. Orchestra era alcătuită din cîţiva lăutari. A fost mult tineret, multă înghesuială, multă veselie. Un ţigan cu scripca a venit lîngă mine şi mi-a şoptit la ureche :

— Tovarăşe scriitor, zău aşa, bagă-mă şi pe mine-n revistă, aia, a matale... mînca-te-aş...

15.XII.1958

Îl întîlnesc pe Ena... Era beat, dar nu într-atît încît să meargă pe două cărări. A încercat să mă ocolească. Eu însă nu mă las ocolit. Urla la un ţăran, ba îl şi înjura. Situaţie penibilă. Îl trag deoparte şi-l iau la rost. Cum de îndrăzneşte să vorbească atît de urît cu un om mai în vîrstă decît el ? Cum de îndrăzneşte să ridice glasul la un membru de partid şi să-l înjure ? Se sperie licheaua... Dă într-un plîns de beţiv : tremură, joacă teatru... S-a îmbătat sau a fost îmbătat, căci trebuia să se ducă la adunarea întovărăşiţilor şi nu s-a mai dus...

Scîrbit, îl dau dracului.

La cinematograful comunei rulează filme mai mult sau mai puţin actuale.

16.XII.1958

Aflu că a fost arestat cantaragiul de la moară. În calitatea lui de „colectivist", ar fi făcut un împrumut la bancă, ca să cumpere o vacă. A cumpărat-o. La scadenţă însă n-a avut cu ce să se achite de împrumut, căci nu făcuse nici o zi-muncă la colectivă. N-a avut nici măcar cu ce să-şi hrănească vaca. Aşa că a vîndut-o. Banii însă nu i-a înapoiat băncii.

Precum mi-am propus, aşa am şi făcut ; am pus bazele unui nou cerc de citit. Ţăranii s-au strîns în casa unuia dispus să găzduiască cercul. Erau 12 ţărani. Se uitau la mine cu ochi bănuitori, deşi ştiau despre ce e vorba.

A fost aprinsă o lampă cu petrol. Le-am explicat încă o dată rostul întîlnirii. Apoi am citit *Judeţ al sărmanilor*. Povestirea lui Sadoveanu i-a captivat. În tot timpul lecturii, unul n-a clintit. Cînd am terminat, am înţeles de îndată că mi i-am făcut prieteni. Fiecare ascultător a ţinut morţiş să-şi spună părerea. Aşa am aflat că Sadoveanu poposise cîndva şi-n această comună. Sătenii nu l-au dat uitării.

În drum spre casă, un ţăran în vîrstă, om cu părul cărunt, mă întrebă dacă nu cunosc cumva adresa cîntăreţei Maria Lătăreţu :

— N-o ştiu, tovarăşe. Dar la ce ai nevoie de adresă ?

— Vreau să-i trimit o scrisoare şi să protestez.

— Să protestezi ? ! exclam eu mirat.

— Păi dumneata ştii ce-a cîntat 'mneaei aseară, la radio ?

— Nu, că n-am ascultat-o.

— A cîntat :

Să moară babele,
Să rămînă moşii !
Să se bată ca cocoşii !

Păi, zi-i şi dumneata, de ce să-mi moară baba şi să rămîn singur ? Numai aşa, să mă bat ca cocoşii ? Îmi pare rău că nu-i ştii adresa.

Mă întîlnesc din nou cu Ena... E jovial. A uitat sau se preface că a uitat povestea de ieri. Mă informează, fără să i-o fi cerut, că se duce la adunarea unor întovărăşiţi. Bineînţeles că nu s-a dus. Am constatat chiar eu acest lucru, trecînd ceva mai tîrziu pe acolo.

S-a înapoiat de unde a fost plecat. Dar oare unde a fost plecat şi cu ce naiba se ocupă în comună ?

17.XII.958

Constat cu amărăciune că revistele literare nu ajung la Conţeşti. Nici una din publicaţiile Uniunii nu ajunge în mîna învăţătorilor. Am rugat pe cineva să-mi aducă de la Zimnicea *Gazeta literară* şi *Luceafărul*. Dar nici acolo n-ajung publicaţiile noastre.

S-a făcut vin mult anul ăsta. Se bea cu găleata. Ici şi colo mai izbucneşte cîte o ciorovăială. Deunăzi, un ţăran îmi spunea :

— Cînd bea mult, omul îşi pierde capul. Am un prieten, stă toată ziulica-n casă şi bea. Îi zic : „Mă, Ioane, dă-o dracului de băutură !“ Ştiţi ce mi-a răspuns ? „Nu zău, doar n-ai vrea să beau cota de apă a boilor“.

Comunistul Dir..., de 9 ani preşedinte al gospodăriei colective, îmi povesteşte :

„Am avut în comună şase moşieri... moşieri, cum se zice, moderni... habar n-aveau de agricultură. La reforma agrară, ţăranii au intrat pe moşiile boierilor şi şi-au împărţit pămînturile. Atunci, de fapt, s-a născut la noi ideea muncii în colectiv. Încă în 1945... Uite cum... Conform unei legi în vigoare, pămîntul rămas moşierului putea fi lucrat în dijmă. Atunci, 160 de oameni au luat în dijmă 150 hectare. Pămîntul ăsta a fost lucrat în colectiv. Încă nu se ştia de principiul retribuirii după zile-muncă, dar noi, în frămîntările noastre, îl descoperisem. Produsele de pe cele 150 ha se împărţeau după principiul zile-muncă. Perioada asta ne-a ajutat foarte mult... muncind în comun, ne-am cunoscut, cum se spune, ceva mai bine... s-a alcătuit, aş spune, nucleul de bază al gospodăriei de astăzi...

Totuşi, în ianuarie 1950, cînd s-au pus bazele gospodăriei, lucrurile n-au mers chiar atît de uşor. S-au depus 56 de cereri de intrare în colectivă, dar greutăţile abia în-

cepeau. Mai întîi, au fost zvonurile, care de care mai năstrușnice... „Toți vor mînca la cazan“... „Colectivizarea femeilor“ și alte drăcovenii. Noi le-am combătut. Dar, într-o seară, ce să vezi ? Un tovarăș lăsat de pază la sediul viitoarei gospodării s-a apucat, mai în glumă, mai în serios, să se lege de nevasta altuia. Femeia s-a speriat și a fugit, zbierînd ca din gură de șarpe. Și ce crezi dumneata, din pricina asta, în ziua constituirii gospodăriei, paisprezece familii și-au retras cererile. Totuși, gospodăria s-a făcut.

Ce a mai fost pe urmă la aducerea vitelor și atelajelor ! ! N-aveam încă grajduri destul de încăpătoare. Unii aduseseră vitele, dar nu aduseseră frînghii ca să le priponim... Sfori au adus... Vitele priponite se împungeau, rupeau sforile, o luau razna înapoi spre vechile grajduri. Femeile nu mai aveau astîmpăr, se certau cu bărbații cerîndu-le să se retragă din colectivă... Multe au mai fost, tovarășe scriitor...“

L-am întrebat care a fost momentul cel mai greu în anii care au trecut. După o clipă de gîndire, mi-a răspuns :

„În 1952, brigadierul zootehnic s-a dovedit a fi un dușman al colectivei. A băgat 9 vaci în știr... Le-a îndopat bine și vitele erau gata-gata să moară. Iar noi abia cumpăraserăm vacile. O zi și o noapte ne-am zbătut ca să le scăpăm din ghearele morții. Și-am izbutit. Apoi, tot banditul ăsta a băgat vierul între 10 scroafe și scroafele l-au mîncat... Ura omului ăsta nu s-a oprit aici... S-a încumetat să unelteaască o ieșire în masă din gospodărie... A fost un moment greu, pe care noi l-am biruit.“

Președintele Sfatului popular din Conțești este fostul vizitiu al moșierului Bădescu. Azi, ține în mîini hățurile gospodăriei comunale și se pare că le ține bine.

Într-o întovărășire, sînt unii țărani care, fără să șovăie, au intrat cu tot pămîntul. Alții însă n-au intrat decît cu un petec de pămînt, așa, în recunoaștere. Dacă o să le placă, o să intre atunci cu tot pămîntul. Între prima categorie și ultima se desfășoară o luptă continuă, complexă. Primii cer munca în comun, ceilalți se cramponează, „mai vor recunoaștere“. În adunarea de care pomenesc, un întovărășit îl repezea pe celălalt :

— Mă, tu să taci ! Şi-n întovărăşire *este* grade. Eu sînt sergent c-am intrat cu tot pămîntul, pe cîtă vreme tu nu eşti decît un soldat...

— Dacă-i aşa, s-a răstit celălalt jignit, află că eu pot să devin dintr-odată plotonier şi să sar peste gradul tău. Io-te, intru cu tot pămîntul !

— Bravo, ura ! Asta vrui şi eu, tovarăşe plotonier, a răspuns „sergentul" rîzînd.

Tot în adunarea asta a fost luat în tărbacă şi tatăl directoarei căminului cultural. Un întovărăşit îi zise :

— Ascultă, tovarăşe Cojocaru, ce-ai de gînd, bre ? Fata ţi-i învăţătoare, statu ţi-a crescut-o... Calul nu-ţi mai trage... baba nu-ţi mai poate... şi mata umbli după potcoave de cai morţi. Ce naiba mai aştepţi ? Stai aşa, cu curu în două luntre şi aştepţi. Ce mai aştepţi, bre ?

18.XII.58

Întîlnire cu intelectualii satului. Parte din ei n-au putut să vină din pricina unei alte şedinţe. Mai mult o şezătoare. Citesc un fragment din *Ultima toamnă*. Sînt ascultat cu atenţie. Ce-i drept, şi eu mă străduiesc să citesc cît mai bine. Apoi, întrebări. Unele dintre ele interesante : De ce Goga a fost reconsiderat atît de tîrziu ? De ce Arghezi a trecut dintr-odată de partea partidului ? Răspund fără a escamota dificultăţile, căci am înţeles că ascultătorii mei au nevoie de un răspuns clar.

Seara, particip la o reuniune organizată de părinţii elevilor.

Mîine, în zori, mă reped la Bucureşti.

19.XII.58

Am revenit la Conţeşti în jurul orei 19,30. Am adus cu mine aparatul, să fac fotografii. Gazdele mă aşteptau nerăbdătoare, pentru a mă pune la curent cu cele petrecute în cursul nopţii trecute. O întîmplare gravă. Doi bărbaţi, în stare de ebrietate, au spart geamurile la Casa de naşteri, apoi s-au îndreptat spre sediul Comitetului de partid şi au spart şi acolo geamurile, cu pietre.

Au fost prinşi. Unul dintre ei e chiar şoferul colectivei şi, aşa cum mi se povesteşte, prieten bun cu Ena... Ceea

ce mă pune pe gînduri. Să fie o acţiune cu caracter politic ? N-aş crede !

Ce s-ar fi întîmplat, dacă eu aş fi continuat să dorm la sediu, în camera de oaspeţi ? Din fericire, nimeni, în noaptea cu pricina, n-a înnoptat acolo. Ena... e plecat la raion... Simt însă că gazdele nu mi-au povestit totul.

20.XII.58

Ţăranii comentează întîmplarea...

Aflu însă ceva mai exact cum s-au petrecut faptele.

Cei doi beţivi s-au oprit la Casa de naşteri, deoarece moaşa — o femeie tînără şi darnică — e încurcată şi cu... Ena...., dar şi cu şoferul colectivei. Acesta îl credea pe E. în patul moaşei. La început, din poartă, a strigat către fereastra întunecată a odăii unde locuieşte tînăra femeie : „Ieşi, mă Ena..., la poartă ! Ieşi, mă, dacă zici că eşti bărbat !“ E. n-a ieşit, pentru că E. plecase din comună, iar ei nu ştiau. Nici moaşa, de teamă, n-a scos capul afară să dea vreo explicaţie. Noroc că aşezămîntul, la ora aceea, nu avea nici o pacientă.

De acolo, cei doi s-au îndreptat spre camera de oaspeţi, unde ştiau că locuieşte instructorul. Şoferul, evident, voia să se răfuiască cu el, căci îi suflase ibovnica. Ajunşi acolo, l-au strigat să iasă-n drum, dar E. nu mai ieşea. Şi pentru că credeau că-i acolo şi-i e frică să iasă, au dat cu pietre în geamuri.

Cei doi sînt reţinuţi la postul de miliţie. Trebuie ascultat şi E... Dacă-i o acţiune menită să-l compromită pe instructor ?... Eu însă cred mai mult în cele ce povestesc ţăranii. Pe moaşă încă n-am văzut-o la faţă.

22.XII.958

În cursul nopţii trecute — un alt eveniment. De data asta, de altă natură. La casa unei fete de chiabur, un necunoscut a mînjit gardul cu păcură. Din comentarii rezultă că fata-i de vină : cum că-i frumoasă şi se ţine tare mîndră. Pentru asta a fost pedepsită după obiceiul comunei.

Am trecut pe la casa fetei : era în drum şi se trudea să cureţe păcura de pe gard. Fără să se sfiască. Semn că într-adevăr se ţinea mîndră.

Gazda mea a tăiat porcul. E un spectacol organizat de locuitori cu calm și răbdare...

Lama cuţitului este împlîntată în porc, puternic, adînc... Lovește de cîteva ori în același loc, de parcă ar găuri un sac plin de făină roșie. Peste comună plutește un guiţat înspăimîntător și parcă fără de sfîrșit. Urmează pîrlirea, căsăpirea. Totul cu o bucurie sărbătorească — a omului care are și e bucuros că poate sacrifica un animal pe altarul unei sărbători.

La prînz, gazda îmi și servește o farfurie plină ochi cu o ciorbă preparată din porcul care-mi „dădea bineţe" ori de cîte ori mă vedea în curte. Mănînc cu poftă și, fără voia mea, aud aievea urletul deznădăjduit al porcului care un an întreg se hrănise, cu lăcomie, animat și el, pesemne, de o... speranţă.

23.XII.958

După tăierea porcului, gazda este luată cu asalt de tot felul de oaspeţi : se mănîncă cu poftă șoric muiat în sare și se bea cu patimă zaibăr ca sîngele.

A doua întîlnire, în casa unui ţăran, cu membrii cercului de lectură. Am numărat 16 ascultători. Între ei și unul Marin Zimnicieru. În tinereţe, susţinea el, a scris și versuri. Nici că se putea. Acum îl pasionează problemele distractive de aritmetică. Mă pune și pe mine în faţa unei probleme. Nu pot s-o dezleg. Cei prezenţi rîd și se vede că sînt mîndri pentru alde Marin Zimnicieru. „Care va să zică l-a încuiat pe scriitor ! Al dracului și Marin ăsta..." Ca să echilibrez situaţia, îi pun și eu șugubăţului o problemă. Ca și mine, se dă bătut. „1 la 1 !" strigă bucuros un ţăran.

Am citit două nuvele : *Ţambalagiul Danilo* și *Ingro și Agriș*, din volumul *Urmele*. A plăcut mai ales povestea ţiganului Danilo. Ne-am despărţit ciocnind pahare cu zaibăr și urîndu-ne : „La mulţi ani !"

Tot astăzi am avut o reuniune cu cadrele didactice din comună. Mi s-au pus întrebări cu privire la spiritul de partid în literatură, la Bocaccio, la Camil Petrescu. Îmi dau seama că lipsesc din bibliotecile școlilor culegeri de studii de estetică, de teorie și istorie literară, destinate strict cadrelor didactice și, bineînţeles, raportate la programa analitică.

A sosit Ena... Păşeşte aferat, ca un stăpîn. Lasă peste tot impresia că împotriva sa, a partidului, a avut loc o tentativă de agresiune. Nu-l scap din ochi. La Sfat, îl prinde pe administratorul morii şi-i zice : „Auzi, pînă mîine să-mi dai un tabel cu toţi salariaţii... Vreau să-i ajut în muncă, să-i pun la curent cu ultimele cuceriri în domeniul ştiinţelor. Să-mi dai tabelul, auzi, că vreau să-i abonez pe toţi la «Carnetul agitatorului»". „Gata ! S-a făcut !" îl asigură administratorul slugarnic.

Lichelele !

Îl vede pe Manea şi vrea să-l ducă cu el, la masă, în casa unui ţăran. Instructorul U.T.M. se fîstîceşte, se apără : „Cum o să mă duc, că doar omu nu m-a invitat !" Ena... nu se lasă, îşi expune cu trufie „autoritatea". „Ăla m-a invitat pe mine, eu te invit pe tine !"

Logica escrocului.

Mîine în zori, copiii vor ieşi în sat la... *Bobîrnace*. De fapt, colindul, după obiceiul pămîntului.

24.XII.958

Crăciunul. Cam de pe la 2 dimineaţa s-au pornit colindătorii. După „bobîrnace". Stau în întuneric, sub plapumă, cu nudul femeii la cap, şi ascult venind de departe cîntecul copiilor. Cînd şi cînd, îl acoperă zarva cîinilor speriaţi de o beznă încărcată de cîntece.

Primii colindători la uşa gazdei au fost copiii ţiganului din vecinătate (făcător de chirpici), însoţiţi chiar de părinţi. Ceea ce-i nostim... Cică să nu-i muşte cîinii. Poate ! Dar părinţii, însoţind colindul, creează o atmosferă intimă.

Interesante mi se par textele ; sînt laice de la cap la coadă. Şi, natural, mai autentice decît ale puştilor din tramvaiele şi autobuzele bucureştene.

Mi-am propus să plec la Zimnicea, să aflu ce-i cu tractoristul arestat pentru spargerea geamurilor. Trec, mai întîi, pe la şcoală. Învăţătorii sînt în fierbere. Se hotărăsc notele, mediile. Şi li s-a dat indicaţia să-i protejeze pe copiii colectiviştilor. Mai aflu că Ena... a trecut pe acolo. A procedat întocmai ca şi cu administratorul morii. A cerut un tabel ca să-i aboneze pe toţi, fără să le ceară consimţămîntul, la „Carnetul agitatorului". Revoltător. Mai re-

voltător e faptul că lichelei nu i se dă nici o replică. Lumea se uită la el ca la un mic dictator.

Pînă la halta Pauleşti, de unde urma să iau trenul de Zimnicea, am mers pe jos. Cinci kilometri. Printr-o ceaţă deasă. Abia vedeam. Şi mă usturau ochii. Am trecut şi printr-un cimitir. Mi-am amintit subit de o secvenţă din *Marile speranţe*. M-au trecut fiorii, căci cineva fluiera în preajma mea, iar eu nu izbuteam să-l zăresc. Melodia se ţinea după mine ca o umbră.

Halta m-a impresionat prin curăţenie. Ceferistul, un moldovean, se războieşte tot timpul cu ţăranii care nu vor să păstreze curăţenia nici în ruptul capului.

La raion, primul secretar lipseşte. Discut cu secretarul cu propaganda. Îmi spune că tractoristul a fost băgat la huliganism. Slavă Domnului ! Îmi spun părerea despre Ena..., dar am sentimentul că nu sînt ascultat.

Mă întorc indispus la Conţeşti. Drumul de la haltă pînă în comună l-am făcut, de astă dată, însoţit de o învăţătoare cu faţa plină de coşuri. Încerc să tot leg cu ea o discuţie, dar nu-mi merge. Fata-i tămîie. Sau se preface. Doar atunci se mai înviorează cînd îi mărturisesc că deţin o reţetă eficace pentru combaterea coşurilor. N-o minţeam.

25.XII

A plouat toată noaptea. Noapte de Crăciun. Apoi s-a făcut frumos. Mă aşteptam să aud iarăşi colindătorii. Dar nu i-am mai auzit, n-au mai pornit de dimineaţă.

Am stat în cameră. Am scris în celălalt caiet. Pe urmă am ieşit în curte şi, cu FED-ul meu, am fotografiat-o pe gazdă şi pe toate neamurile ei. Pe toţi cei care deschideau poarta gazdei şi intrau în curte. Nu-mi imaginam că un aparat foto la ţară poate să producă atîta zarvă şi bucurie.

La masă, mi s-a servit un prînz ca de Crăciun : şoric, caltaboşi, sarmale, muşchiuleţ. În timp ce mîncam, au venit Irozii. Au cîntat ceva cu haiducul Jianu. Dealtfel, şi Irozii luaseră înfăţişarea unor haiduci. Numai colinde laice.

Mi-a plăcut că Irozii n-au ocolit ograda ţiganului-chirpicier de alături. Omul pusese pe el tot ce avea mai bun în şifonier. Pantalonii negrii, cîndva de gală, îi veneau bine. (De unde şi i-o fi procurat ?), numai că erau cîrpiţi. Fuseseră croiţi din stofă bună. Mă pricepeam doar. Ţiga-

nul stătea cu mîinile înfundate în buzunarele largi. Cu siguranţă că pantalonul îi dădea siguranţa omului procopsit. Asculta cîntecul Irozilor distant, cu un aer aristocratic. Ceva mai încolo, nevastă-sa, cu burta la gură, ţinînd un puradel în braţe, urmărea fascinată dansul Irozilor la uşa casei lor.

Un ţăran îmi spune : „Mai bine n-aveam recolta asta de vin. Oamenii ar fi trăit mai liniştit. Vezi dumneata, nu se mai bea deloc apă. Oamenii umblă zăpăciţi la minte toată ziulica !“

Spre seară, o veste cutremurătoare. În drum spre casă, un colectivist — Nicolae Rogojină — a fost omorît. Criminalii — trei fraţi — îl aşteptau în beznă. Unul a lovit cu ciomagul, altul cu cuţitul. Victima a mai alergat cîţiva paşi, a intrat în curtea unui gospodar, unde a şi murit.

La Cămin, mare bal, mare... Înghesuială ca la moşi...

Crima mă obsedează... cei trei fraţi sînt ţărani individuali ; se vorbeşte de o crimă politică.

26.XII.958

Comuna vuieşte. Motivul — crima din ajun. Ena... a dispărut iarăşi din comună. N-am cu cine sta de vorbă. Trec pe la postul de miliţie. Cei trei sînt acolo, arestaţi. Deşi sărbătoare, ţăranii stau pîlcuri-pîlcuri în faţa postului.

Din drum, prin geamul uşii de la intrare, pot fi văzuţi cei trei fraţi, anchetatorii... Sînt tentat să intru, dar n-o fac.

De la miliţie, oamenii se duc la casa mortului. N. Rogojină, zis Dumnezeu, era un bărbat serios, în floarea vîrstei.

Constat că omorul a înviorat tot satul, punîndu-l în mişcare. *Îl aud...*

27.XII.1958

Ieri, vremea a fost urîtă, închisă. În văzduh plutea miros de zăpadă. Astăzi, vremea este din nou frumoasă. Spre seară, prinde să sufle un vînt rece.

Ena... a dispărut. Crăciunul l-a înghiţit pe instructorul raional de partid. Voiam să mergem împreună la Miliţia comunei. Aşa, mă văd nevoit să iau iniţiativa de unul singur. Şeful de post se arată binevoitor cu mine. Aflu că :

— crima nu-i de natură politică ;
— vechi răfuieli țărănești stau la baza mobilului ;
— victima a murit datorită unei hemoragii interne. Cuțitul, băgat pe la spate, i-a perforat un rinichi, a străpuns și splina. O altă lovitură a atins ficatul ;
— cei trei au folosit cuțitul cu care, în ajun, înjunghiaseră porcul.

Trec și pe la sediul G.A.C. Va fi înmormîntat și aici se fac toate pregătirile. Vor să-l ducă pe colectivistul Rogojină pe ultimul drum cu onoruri. Mi se spune că a fost un colectivist bun, harnic, devotat.

Bizar. Culoarea albă simbolizează doliul ? ! Unii își petrec în jurul căciulei o bucată de pînză albă. Căciula, în cazul ăsta, amintește de un turban. Alții își prind la butoniera scurtei, cojocului o batistă albă.

Victimei nu i se mai spune pe nume, ci pur și simplu *mortu*. *Mortu* a vrut să fugă din drum într-o casă. Cînd *mortu* a văzut că ăla a scos cuțitu, a țipat.

Motru avea o poreclă — Dumnezeu. Am aflat de unde i se trage. Folosea des cuvintele (expresia) : „Mie nici de Dumnezeu nu mi-e frică !"

Țăranii sînt foarte porniți împotriva celor trei frați. S-au adunat în fața postului de Miliție și clocotesc. Cel care a vîrît cuțitul în *Dumnezeu* are și el o poreclă, *Naționale*, adică marca de țigări.

Gazda vine la mine și-mi spune că nevasta *mortului* mă roagă să fac fotografii. Iau aparatul și mă duc. Sicriul e așezat în curte, pe masă. Niciînd n-am crezut că îmi va fi dat să fotografiez un mort... E soare și pot fotografia în voie... Țăranii se uită mai mult la mine decît la omul de pe năsălie.

S-a înseninat de-a binelea.

Cortegiul funebru este impresionant. Trebuie să străbată toată comuna, căci cimitirul se află taman la celălalt capăt.

În fruntea cortegiului — pionierii cu un steag în bernă. Pe urmă, colectiviștii ducînd coroane. Carul funebru. Aproape toată comuna a ieșit la înmormîntare.

Tot timpul am stat retras și am urmărit din diverse unghiuri cortegiul funebru. Teribil de impresionant.

La cimitir, tot aşa, am stat ceva mai încolo, ascuns printre morminte şi cruci. Eram şi eu trist şi îndurerat, de parcă *mortu* mi-ar fi fost vechi prieten.

Înainte însă de a fi pogorît sicriul în groapă, trebuia, aşa ca la carte, să se ţină un miting de doliu. Şi ce-mi văd deodată ochii ? Ena... ! De unde dracu a mai răsărit acolo, lîngă groapa deschisă ? Poftim, e unul dintre vorbitori... Ultimul ! A venit sau a fost trimis să rostească un cuvînt de adio ? Nu mă vede, dar eu îl văd. Deschide gura. Pînă atunci, pentru mine totul a fost copleşitor. Ena... izbuteşte însă să-mi schimbe dispoziţia... Nu ştie să lege cîteva fraze... nu ştie ce să zică... „A fost un mare luptător pentru pace !“ — ţipă Ena... Şi a ţinut-o aşa, pînă ce a ajuns la formula care trebuie să i se fi părut grozavă : „Nu vom înceta lupta, pînă ce nu vom vedea înfipte în întreaga omenire (sic !) steagul alb al păcii !“ M-a pufnit rîsul. Noroc că mă mascau crucile. Pe urmă Ena..., înduioşat pînă la lacrimi de personalitatea mortului, mai zice : „Şi acum, tovarăşi, propun...“ Face o pauză... Măturâ cu privirile sale cretine adunarea. Mai spune o dată : „Propun, tovarăşi...“ Pauză (Ce naiba o fi vrînd să propună şi ezită ? mă întreb). În fine, se hotărăşte : „Propun, tovarăşi, trei minute de reculegere !“ Iar mutra-i rotofeie şi îmbujorată exprimă acel „Treacă de la mine cele două minute în plus !... *Mortu* o merita !“

Inima largă, generoasă. Licheaua !

28.XII.958

Zilele trec. Acuş se împlineşte şi luna mea de „agitator cultural“ la sate.

La Conţeşti se fac nunţi de probă. Nu ştiu dacă şi prin alte zone ale ţării există datina asta. Probă-probă, dar nunta se face de-a adevăratelea, în toată regula. Petrecerea ţine toată noaptea. În zori, mirele îşi duce nevasta acasă. Alaiul după ei... Lăutarii după alai... Flăcăii îşi petrec în jurul gîtului frumoase ştergare de borangic. Chiuie !

Un car tras de o pereche de boi se ţine după miri şi nuntaşi. E încărcat cu daruri, cu zestrea fetei.

Începe proba care poate să ţină o lună, două, dar şi o noapte. După cît e mireasa de virgină sau de pricepută.

Dacă nu-i, mirele începe cu socrul său tocmeala cu pogoanele.

Cred că, într-un viitor apropiat, tocmeala cu pogoanele o să cadă și o să rămînă doar... proba.

Seara, la camera de oaspeți, „despărțirea" de Ena... Îl găsesc beat. Îmi cade în brațe și plînge bețivănește și mă roagă să-l iert că-i așa, că el are plan de colectivizare și că nu-și face planul.

Plec scîrbit. Îmi amintesc de C.E.C.-ul găsit pe noptieră, de sumele înscrise în el, de „Caietele filozofice" ale lui Lenin... Cînd dracu a apucat să se strice în halul ăsta un om care abia a împlinit 30 de ani ?

29.XII.958

Ajung la Zimnicea în jurul orei 20.

Luminile orașului le găsesc stranii. La Conțești, am apucat să mă obișnuiesc cu întunericul. Îl caut pe compozitorul B. În cele din urmă, dau de el într-o cîrciumă.

Înnoptez la o cameră de oaspeți. Pe pat, cearșafuri murdare, folosite.

Alături — un tovarăș de la regiune. Îmi spune că cei de acolo văd în crima de la Conțești un *atentat politic*. Tot acest tovarăș mă întreabă ce părere am despre instructorul Ena... care, spre stupoarea mea, este socotit *cel mai bun instructor*... Mă îngrozesc. Cum o fi arătînd cei mai slabi decît Ena... ? Refuz discuția. Mă prefac că sînt obosit.

Mîine, la 7, ședința cu prim-secretarul, unde îmi voi deșerta traista, după care, plecarea acasă, la București.

Caietul nr. 2

Fișa nr. 1

BĂTRÎNA. E trecută de 80 de ani. Zace pe patul acela lat, sub o plapumă cenușie, căci are picioarele paralizate. Lîngă perete, i s-a amenajat un loc al ei. Trebuie să fi fost o romîncă înaltă și frumoasă. Acum e prăbușită. Boala, cică, ar fi survenit brusc : a simțit furnicături în picioare și a căzut pe dușumea damblagită. E rudă cu gazda care-i îngrijește nenorocirea.

Uneori, gazda îmi pune masa în odăița lor, unde e cald. De la locul meu, o văd și mă vede. De fiecare dată, am

senzaţia că mănînc în faţa... morţii. „Bătrîna cu coasă“ odihnindu-se.

Bătrîna are o faţă prelungă, cu umerii obrajilor bine conturaţi, palidă, brăzdată de cute adînci. Pe cap, poartă una şi aceeaşi broboadă neagră şi decolorată. Umerii scheletici îi sînt încălziţi de un şal de lînă, vechi, verzui, decolorat şi el. O plăpumioară roşie şi uzată ţine de cald picioarelor — două beţe putrezind încet şi sigur. Cît timp mănînc, se uită la mine şi, cu gesturi elegante, îşi îndreaptă mereu, fără să fie nevoie, şalul de pe umeri. Suferă întruna de frig şi cere să i se pună cărămizi fierbinţi la picioare.

Vorbeşte stins, vlăguită. Odată — eram singuri — îmi zice :

— Nu găsesc şi eu pe cineva să mă ducă la rîu şi să mă arunce într-o bulboană.

Altădată, rămînînd iarăşi singuri, îmi povesteşte că odată gazda a plecat la o nuntă şi a lipsit trei zile în şir, lăsînd-o încuiată. Era înnebunită. Zvîrcolindu-se, a căzut din pat şi nu s-a mai putut ridica. Acolo pe jos au găsit-o, nemişcată, îngheţată, dar încă trăind.

Altădată, a fost lăsată cu uşa deschisă, iar un beţiv a dat peste ea. Pleca şi se întorcea, îngrozind-o pe bătrîna ţintuită la pat.

Poveşti incredibile, demenţiale.

Nu pare să fi fost o simplă ţărancă. Vorbeşte o oltenească frumoasă, cursivă. Încă mai poate mînui andrelele : tricotează şi dîrdîie de frig. Noaptea geme şi cere să fie întoarsă cînd pe o parte, cînd pe alta.

M-a văzut cojind un ou fiert şi mi-a şoptit că n-a mai mîncat ou de la Paşti. I-am lăsat atunci vorbă gazdei să-i dea bătrînei un ou. Nu i-a dat. Cînd am întrebat-o de ce n-a servit-o, mi-a răspuns cu harţag : „Bătrîna n-are nevoie de ouă !“

Descopăr cîte puţin că gazda nu-i dă de mîncare, că o lasă să flămînzească, să moară odată... Bătrîna însă îi face în necaz. Foamea a îndemnat-o într-o zi să-mi ceară o felie de pîine. Îi ceruse şi copilului, dar acesta, sfătuit de mă-sa, nu i-a dat.

În cele din urmă, aflu cine-i bătrîna : mama de-a doua a gazdei. Tatăl gazdei a fost administratorul unei moșii. Bătrîna a scos de sub pernă o fotografie veche și mi-a întins-o : o femeie frumoasă, înaltă, elegantă, mă privea din fotografie ca o adevărată lady a Valahiei.

Fișa nr. 2

M. C. DEVENITĂ D-NA VÎJÎIALĂ. Are ochi mici. Frunte îngustă. Profil de papagal. E tînără, funcționează ca învățătoare. Conduce și Căminul cultural. Utemistă, candidată de partid. Fiică de întovărășit. Tatăl ei a intrat doar cu cîteva pogoane.

Acum un an s-a încurcat cu un contabil căsătorit, cu familie într-altă comună. Ibovnicul, din pasiune, a falsificat un cec de 2.000 lei (banii anului 1958 — H.Z.) și a petrecut o noapte cu Margareta, la o chermeză. Falsul a fost descoperit. Contabilul a fost chemat la Zimnicea, la Procuratură, și anchetat. În timpul acesta, nevastă-sa n-a îndurat rușinea că fusese înșelată și s-a sinucis.

Întorcîndu-se de la procuratură, vesel și vioi (nu știa care va fi rezultatul anchetei), a intrat la M.A.T., a băut, a observat că toată lumea se uită la el, dar nu și-a explicat „fenomenul". A fost chemat însă la Sfat, unde lucra și i s-a cerut să predea cheile, ștampila. Tot nu i s-a spus că nevastă-sa își pusese capăt zilelor. A plecat spre casă, către comuna Bragadiru, în drum a vrut să intre din nou într-o cîrciumă, să bea. Cineva l-a oprit și i-a spus că nevasta îl așteaptă acasă, întinsă pe năsălie. A crezut că-i vorba de o glumă, căci viața i se părea o glumă și o trata ca atare.

A fost condamnat la 6 ani, dar frumoasa și petrecăreața M. a scăpat basma curată.

Ca directoare de Cămin, M. nu muncește. Intelect limitat, dar cu o viclenie țărănească nativă. În zilele acestea s-a căsătorit cu un oarecare Vîj care, ca să confirme numele, a mai fost căsătorit de trei ori. L-am văzut și pe dumnealui : om tînăr, cu dinții din față îmbrăcați în viplă. Lucrează la raion, iar visul proaspetei sale mirese este să ajungă la raion...

Gazda îmi spune : „Tatăl fetei are mult vin... De asta a luat-o el de nevastă !"...

Fişa nr. 3

„AVENTURIERA“ — Nic. O. Înaltă. Suplă. Ochi migdalaţi, frumoşi. Atrăgătoare. E învăţătoare, deşi a absolvit doar liceul. Te uiţi la ea, încerci să găseşti pe chipul ei cu ten de invidiat vreun gînd, vreo expresie. Nimic ! Parcă nici n-ar gîndi. Nu locuieşte în Conţeşti, ci într-o comună limitrofă. Vine de dimineaţă, pleacă seara. Se trage dintr-o familie de tăbăcari.

La Alexandria, unde a urmat liceul, a cunoscut un aviator. Pe atunci, locuia la o gazdă, nu singură, ci cu C., fiica popei din C. Acolo l-a cunoscut pe aviator, s-a îndrăgostit de el. A fugit, în cele din urmă, cu aviatorul ei în garnizoana acestuia, la T.

Părinţii fetei fugite s-au năpustit asupra prietenei, reproşîndu-i : „Tu ne-ai măritat fata şi nu ne-ai spus nimic !“ La care, fata popii a răspuns : „Dacă aş fi fost atît de capabilă, eu m-aş fi măritat mai întîi !“

Totuşi, tatăl lui Nic. a plecat după cei doi îndrăgostiţi, la T., smulgînd-o din „ghearele“ aviatorului. Din ziua aceea, fata evită bărbaţii, orice tentativă de a i se face curte. Gurile rele spun că s-ar pregăti să treacă la călugărie.

Învăţătoarea dansează însă la reuniuni, joacă şi-n echipa de teatru, cîntă în formaţiile Căminului cultural. Tot ce face nu-i aduce pe chip nici un fior de trăire lăuntrică...

Poate că s-a veştejit ceva în fiinţa sa, căci, după propria ei dramă, a mai trăit-o şi pe cea a fratelui, contabilul cu... falsul, a cărui nevastă s-a sinucis. Nic. a purtat doliul după cumnată. Sau poate nu după cumnată, ci după o amintire, după un aerodrom, după un avion pe care-l văzuse înălţîndu-se.

Să faci zilnic naveta Conţeşti — B... într-un autobuz puţind a gaze de eşapament...

Fişa nr. 4

DESCURCĂREŢUL. Mişu Fifiţă. Mic de statură, lat în umeri. Trecut de 40 de ani. Faţă de beţiv, străbătută de vinişoare subţiri, roşietice. Glas răguşit, dar puternic.

L-am cunoscut într-o duminică dimineaţa, pe terenul de fotbal al comunei. Băieţii din Conţeşti, în echipament,

aşteaptă să se ivească echipa adversă. Apoi, plictisindu-se să tot aştepte, au trecut la o „miuţă". De pe „tuşă", cel care se agita şi comenta antrenamentul urlînd din toţi bojocii era Mişu Fifiţă.

„Bravo, băieţi, fainâ lovitură !" îşi striga M. F. aprecierea.

„Nu te juca, mă băiete, cu balonul !... Trimite-l, mă, trimite-l !" se trezea în el antrenorul.

„Plecaţi, mă proştilor, de acolo, că dau cu voi de pămînt !" ţipa omul de ordine, izgonind copiii care încercau să pătrundă pe teren.

Polisportivul M. F. din C. se bucură de mare autoritate. E preşedintele Clubului de fotbal. Are, cică, şi un pumn greu...

Echipa adversă n-a mai venit, drept care M. F. a împărţit, după criteriile sale, echipa în două. A şi B. A scos din buzunar un fluier („Arbitrul" venise pregătit de acasă, avînd în minte şi această perspectivă... sportivă).

Umblă cu nevastă-sa după el.

În seara aceleiaşi zile, l-am văzut la cinematograful Căminului. Stătea la intrare şi rupea biletele. Din cînd în cînd, se răstea la cei din bănci : „Linişte ! Că astfel evacuez sala !"

M. F. nu-i din Conţeşti. Zidar de meserie, s-a pripăşit în comună lucrînd la biserica începută în timpul războiului, care şi în prezent a rămas neterminată din lipsă de fonduri.

A intrat la G.A.C. cu cele cîteva hectare căpătate la reformă. S-a căsătorit, s-a învăţat cu zaibărul, îl bea cu căldarea. De zidărie nu se mai ocupă de mult, căci a pus mîna pe cinematograf. Este acum al familiei Fifiţă : el e responsabilul, nevastă-sa caseriţă, iar fiul, operator în cabina de proiecţie. Firma „Cinema Mişu Fifiţă" mai lipseşte.

Fişa nr. 7

COLECŢIONARUL. Învăţător. Originar din Conţeşti. Dintr-o familie de foşti bogătaşi, cu mai mulţi copii. Fratele lui a avut o moară. El, viitorul învăţător, trecea, din pricina preocupărilor sale intelectuale, drept prostul fa-

miliei. Deci, nici situaţia lui materială, faţă de aceea a fraţilor săi, n-a fost prea fericită.

E în vîrstă de 50 ani. Voinic. I se citeşte energia pe chip. Între sprîncenele stufoase, la rădăcina nasului, o cută adîncă, parcă trasă cu linia. Ochii mici, iscoditori. În vorbire îşi face loc, inexplicabil, un accent ardelenesc. E iarnă şi-l văd mereu într-un palton maro, vechi, bine ros pe la mîneci şi buzunare.

Preocupări intelectuale multiple : scrie o monografie a Conţeştiului. În acest scop, a adunat documente, fotografii. Îl pasionează numismatica, filatelia. Mi-a arătat colecţia de monede şi bancnote. Unele monede, de pe vremea romanilor, sînt de valoare. Colecţionează şi decoraţii militare. Cu teamă însă ca nu cumva cineva să-i interpreteze greşit pasiunea. „Să nu se creadă că sînt împotriva regimului !"

Colecţionează ! Colecţionează ! Dar ce nu colecţionează ? Într-o cutie păstrează şi nişte pietre scoase atît din ficatul său, cît şi din al nevesti-sii. Căci amîndoi au fost operaţi.

Mintea colecţionarului e stăpînită de idei mari : visează şi proiectează, conform viziunii şi pregătirii sale, microhidrocentrale, şcoli...

Pînă nu de mult deţinuse funcţia de director al Căminului şi se zice că treaba mergea bine.

Doamna sa, scundă, grăsuţă, arată o distincţie firească în ţinută, în mişcări. Însă cînd vorbeşte de cîte o carte citită, vorbeşte ca o profesoară de română, cu vizibile deformaţii profesionale. „Este o carte frumoasă, cu fraze scrise corect, respectă noua ortografie." Lucrează şi ea la şcoală, ca secretară.

Gurile rele îmi şoptesc că, în trecut, au colectat bani pentru biserică şi că i-au păpat împreună cu preoţii din comună. O fi adevărat ? N-o fi adevărat ? Biserica însă a rămas la „roşu", neterminată, ca un adevăr incontestabil.

Fişa nr. 8

„PICTORIŢA" D. E., cadru didactic. Domnişoară la cei peste 40 de ani. Bîntuită de un puternic complex de inferioritate, cauzat de o suferinţă ce nu poate fi ascunsă. Pe trupu-i mărunt şi firav duce povara unei mici cocoaşe. Tot din pricina suferinţei, trebuie să poarte un corset metalic.

O faţă mare, albă, cu ochi mari, speriaţi. Nimeni nu ştie prea multe despre ea. A sosit în comună de curînd. Se știe doar că-i originară din Basarabia.

Cînd a intrat pentru prima oară în clasă, elevii au izbucnit în rîs. Nefericita a făcut imprudenţa să întrebe cu blîndeţe : „De ce rîdeţi, copii ?“ A răspuns un puștan, cu răutatea proprie copiilor : „Pentru că sînteţi cocoșată !“

A izbucnit în plîns, acolo, în clasă, în faţa copiilor.

Odată în zori, a plecat spre Z. Trebuia să treacă un podeţ peste Vedea — un podeţ îngust, şi i-a fost atît de teamă încît l-a trecut în patru labe.

În timpul liber, pictează nuduri de femei. Cu stîngăcie, autocopiindu-se mereu. Încearcă astfel să înfăţişeze acel trup pe care, probabil, l-ar fi dorit al ei. Ţăranii îi cumpără tablourile. Ba unii îi şi comandă.

Iar ea, după ce termină un tablou, explică în scris, pe partea cealaltă a cartonului, ce-i acela un nud.

DE LA LUME ADUNATE

O femeie înaltă, opulentă, fardată strident, pînă la ultima celulă a obrajilor. Sprîncenele — două beţe de chibrit muiate în tuş. Beţişoare negre, mobile. Cînd ridică glasul, se înalţă automat şi sprîncenele, formînd o linie dreaptă, mişcătoare. Cîteodată, cînd femeia mai are şi nedumeriri, această „linie“ neagră, veghind doi ochi totuşi frumoşi, ca doi tăciuni mocnind a patimă inconştientă, se frînge. Atunci un „beţişor carbonizat“ se înalţă automat a mirare...

Pe cap poartă o pălărie cu boruri mari şi multe pene. Probabil nu şi-o scoate niciodată. Mi-o imaginez în baie, goală, mătăhăloasă, dar pe cap cu pălărie. Cînd vorbeşte, penele vibrează, de parcă un pui de vînt s-ar strecura printre ele. Cară cu ea o poşetă mare, grea, de zici că-i încărcată cu pietre. N-o lasă din mînă. Totul e mare şi greoi în fiinţa asta. Doar vorba îi iese din gură uşor, fără poticniri, marcată în răstimpuri de unul şi acelaşi refren : „Vai, eu dacă aş fi fost în locul ăleia !“ sau „Ăla (aia) a fost un prost. Eu aş fi făcut altfel... eu aş fi...“

La cei patruzeci şi ceva de ani ai ei lasă impresia că e capabilă de orice. În realitate, toate „bătăliile“ le dă numai acasă, pe teritoriul bucătăriei, cu un „inamic“ învins încă înainte de a fi rostit *da*-ul fatal de la ofiţerul stării civile.

— Serviciu ? Eu una nu concep ca o femeie să muncească. Munca e o treabă exclusiv a bărbatului.

Rostind cuvintele astea categorice, penele de la pălărie prind a se mişca ameninţător, bineînţeles, întru apărarea stăpînei.

De, conversăm ! În vremea asta, o cutie de radio antebelică răspîndeşte inutil, în apartament, un concert de Ceaikovski.

Îmi spune compătimitor :

— Vai, dragă, păcat că n-ai fost la nuntă. Dragă, să fi văzut tu muzică ! Ce muzică !... Cu un acordeonist cocoşat... Şi cînta ! iar cînd înceta el să cînte, că obosea, cînta celălalt care nu era cocoşat... Păcat... Păcat că n-ai fost... Ai pierdut o muzică...

(1951)

A terminat medicina şi a fost trimis la ţară să-şi facă stagiul de doi ani. Povesteşte :

„Chiar din prima zi, se iveşte în cabinet un ţăran bine îmbrăcat care se uită la mine cu impertinenţă. Zice :

— Să-mi dai un certificat de sănătate, că vreau să mă însor !

— Numele şi pronumele...

Spune omul cum îl cheamă, îl caut în evidenţa dispensarului, îl găsesc : figura pe lista bolnavilor de sifilis. Zic :

— Nu-ţi dau nici un certificat. Mai întîi să-mi vii la tratament, să te vindeci şi pe urmă poţi să te însori...

Se răstesţe obraznic la mine :

— Ba ai să mi-l dai, că eu sînt mai marele satului.

L-am dat afară din cabinet, iar pe urmă l-am adus la tratament cu şeful de post.“

(1951)

Tot doctorul îmi povesteşte.

„Femeile din comună nu vor să aibă copii, iar unele dintre ele cînd, în fine, îi nasc, pur şi simplu refuză să le poarte de grijă. Fac totul să scape de ei.

Într-una din zile, se prezintă la mine o ţărancă cu un sugar în braţe :

— Don' doctor, nu ştiu ce are... E bolnav...

Mă uit : în scutece un copil de ceară, mai mult mort decît viu.

— Păi, dacă nu-i dai ţîţă ! o dojenesc eu.

— De unde țîță ? Că a fost secetă, că n-am nici eu ce mînca.

Îi cer să-mi arate mamelele : plesneau de lapte.

— Ia dă-i să sugă !

N-a vrut. Am țipat la ea, poruncitor. S-a supus : pruncul s-a repezit sălbatic la sfîrcul mamei.

— Să vii cu el la mine în fiecare zi ! Auzi, femeie ?... Că de nu te trimit în judecată.

M-a privit cu ură. Dar a trecut în fiecare zi pe la cabinet. Bineînțeles, sugarul cîștiga în greutate, sub ochii triști ai mamei."

(1951)

„În sat, se produc multe avorturi empirice, îmi relatează doctorul. Te cuprinde groaza, nu alta. Într-o zi însă am avut un caz aparte. Mă pomenesc, în cabinet, cu un țăran. Venise cu fiică-sa, în vîrstă de 17 ani, s-o consult. Și ăsta mi se adresează cu impertinență :

— Ia uită-te dumneata *acolo* și vezi dacă mai e fată !... Că dacă nu e, o omor... O omor, don'doctor, așa cum îți zic, cu mîinile mele...

M-am stăpînit ; am înțeles situația tatălui, a fetei. Am constatat că fata era însărcinată, în luna a doua. Să-i zic, să nu-i zic tatălui ? Ar fi nenorocit-o în bătăi, cu siguranță. Mai înregistrasem cazuri de felul ăsta. Dincolo, omul aștepta nerăbdător rezultatul. Mă uit la fată ; tremurînd de frică, îmi spune, spre uimirea mea : „Vreau copilul !" Ei, dă-ți și tu cu părerea, cum să ies din dilemă ? Trebuia s-o ajut. Dar cum ? În cele din urmă iau o hotărîre... Îi zîmbesc încurajator „O să fie bine !" Trec dincolo și, de față cu pacienta, îi spun părintelui :

— Uite ce e, omule... Fata-i fată... Baiul însă e altul, am constatat că-i tare bolnavă de stomac... Trebuie să te duci cu ea urgent, chiar mîine, la spitalul raional. Am acolo un prieten, bun specialist. S-o consulte și el. O să-ți dau la mînă și o scrisoare. Ce o să spună el, aia trebuie să faci. Nu vreau să te sperii, dar dacă n-o să faci așa cum îți zic, fata se prăpădește...

Ce crezi ? A doua zi omu a plecat la raion cu fiică-sa. L-a găsit pe prietenul meu, i-a predat scrisoarea, a înțeles

bine despre ce-i vorba. A consultat şi el fata, a întrebat-o dacă s-a gîndit bine şi dacă ţine morţiş să rămînă cu copilul. „Vreau !“ a răspuns ea.

Ascultîndu-mă şi jucîndu-şi bine rolul, colegul meu l-a luat deoparte pe tatăl pacientei şi i-a vorbit cu gravitate :

— Uită-te, bădie, ce e... Fata dumitale e grav bolnavă... Are o boală rară, de stomac... O să i se umfle stomacul de la o săptămînă la alta. Trebuie operată, dar nu acum, ci numai după ce boala se împlineşte şi ajunge la un stadiu bun pentru operaţie. Pînă atunci, vii la mine cu ea în fiecare lună... Cînd o să vină timpul, o s-o internez şi o s-o operez chiar eu... Ai priceput ? Numai aşa ţi-o mai pot salva.

Şi a salvat două vieţi.“

(1951)

Tot de-ale doctorului V. Într-o noapte ploioasă, de toamnă, tare friguroasă, telefonul îl trezeşte din somn. Răspunde. Un glas de bărbat îl roagă : „Dom' doctor, îmi moare nevasta... Vino, dom' doctor !“ Îi spune şi unde să vină : un cătun la mama dracului. N-are încotro, se îmbracă, îşi ia trusa şi iese. Plouă. Noroi. Frig. N-are nici un mijloc de transport pînă acolo. Cei şapte kilometri îi face pe jos, orbecăind prin beznă şi noroaie. În fine, ud pînă la piele, ajunge în cătun. La casa gospodarului — lumini la ferestre. Aude şi chiote. La început confuze, apoi din ce în ce mai clare... E vorba de o petrecere. Apoi îşi dă seama că a nimerit la o nuntă. Intră gata să urle, ostenit şi noroit.

Mirele îl întîmpină chiuind :

— Bine aţi venit, domle doctor ! V-am chemat ca să beţi cu noi un pahar de vin... Că prea sînteţi singur... D-asta v-am chemat !

Nuntaşii hohotesc, bat din palme, lăutarii cîntă. Doctorului i s-a urcat sîngele la cap. Iese în ploaie trîntind uşa... A înotat din nou, prin noroi, pînă la dispensarul unde locuia. „N-o să mă crezi, dar de atunci am rămas cu o afecţiune pulmonară.“

(1951)

Un ţăran îşi bătea nevasta, dar altfel decît ceilalţi. Avea o căciulă mare, ţuguiată, pe care o îndesa cu pietre. O pocnea deci cu căciula, iar muierea urla de durere, de aduna vecinii. „N-o mai bate, nea Vasile !“ intervenea cîte unul. „Da' oameni buni, eu n-o bat. Uitaţi-vă şi voi... O mîngîi cu căciula... Iar dînsa, bat-o Dumnezeu, nu ştiu de ce, plînge şi urlă !“

(1950)

— *Povesteşte tata :* „La Roman trăia un om foarte zgîrcit. Nu cred că mai era altul ca dînsul în tot oraşul. Într-o noapte, trec pe la casa lui şi văd lumină. Mă apropii de fereastră şi ce văd ? Omu stătea la ceai cu cei trei copii ai lui. Se foloseau de o singură cană... şi-o treceau unul altuia, bineînţeles, după ce fiecare lua înghiţitura lui de ceai !“

(1952)

Auzită în tren : Un ţăran, secretar de partid în comuna X, desfăşura o activitate foarte intensă în vederea organizării unei gospodării colective. Se afla tocmai în pragul constituirii...

Ţăranul avea un fecior de 19 ani şi, ca toţi feciorii, ăsta s-a îndrăgostit. Nu de oricine, ci de o fată de chiabur. Şi fata-l iubea. Îl primea în casa ei şi-l aşeza la masă cu părinţii...

Într-o noapte, secretarul de partid se pomeneşte că fiul său îl ia la rost şi-l ameninţă : „Taică, las-o dracului de colectivă, că de nu, să ştii că te omor !“ Tatăl dă să se apere : „Glumeşti, mă băiete, cum o să faci tu una ca asta...“ „Taică, nu glumesc... Cu mîinile astea de omor !“ „Ai înnebunit, băiete !“ „Te omor, taică, să nu zici că nu ţi-am spus !“

În ziua următoare, de dimineaţă, ia-l pe tată de unde nu-i. Urcă băiatul în podul casei să-l caute. Şi dă de dînsul : atîrna de o grindă cu limba scoasă.

(1952)

E prost. Totuşi e deştept pentru că, în sinea sa, recunoaşte că nu-l duce mintea şi nu ţine să se spună altceva despre el. S-a descurcat şi se descurcă în viaţă, pentru că are o meserie bună : e electrician. Cîştigă. Duce în spinare o casă : a crescut copii. Îi place să discute politică, nu crede în ea, în schimb crede în Dumnezeu. E chiar habotnic, iar după două-trei fraze îl pomeneşte pe Dumnezeu... Nu-i beţiv, îi place însă să bea un pahar de vin. Se cherchelește uşor şi devine înduioşător de prost.

Nevastă-sa e geloasă şi-l urmăreşte, fără motiv, cu gelozia ei morbidă. El se jură pe toţi sfinţii şi dumnezeii că-i fidel, dar dînsa, nu şi nu... Vrea neapărat să ştie cu cine-o înşeală. Îi scoate peri albi, iar uneori îl şi caftește. Cînd ea se pregăteşte, ameninţătoare, să-l ia la bătaie, el încearcă să scape prin fugă. Nu se ştie însă cum, dar de fiecare dată îşi găseşte ascunzătoarea într-un dulap.

Ca să-l bucure pe Dumnezeu, şi-a oferit serviciile unei biserici : va executa reparaţiile gratuit. Îl ia însă gura pe dinainte şi-mi mărturisește că totuşi nu-l rabdă inima şi-l trage pe sfoară pe popă. Îl încarcă la preţul materialelor. Mă prefac revoltat : „Nu ţi-e ruşine, popa te consideră un om drept, cu frică de Dumnezeu şi tu-l şmechereşti, îl furi !“

Ca să-mi răspundă cît mai convingător, apelează la Biblie : „Ştiai că în Biblie nu scrie să nu furi ? ! Nu ştiai, nu-i aşa ? Să-ţi spun eu ce zice în Biblie ? În Biblie zice clar : Fură, dar lasă-i şi păgubaşului cîte ceva, că altfel e mare păcat.“

(1953)

Nevasta lui D. a fost transportată la maternitate cu o ambulanţă. În vremea asta, D., cartofor notoriu, se găsea de mai bine de 12 ore la masa de joc. Un copil de-al său, de şase ani, a venit acasă şi a găsit uşa încuiată. Ploua, iar copilul, neştiind ce să facă, s-a zgribulit lîngă uşă şi aşa, în ploaie, a stat toată noaptea. A contractat o aprindere la plămîni şi a murit în timp ce maică-sa năştea o fetiţă.

(1953)

S-a întîmplat prin 45, pe vremea cînd Organizaţia Tineretul Progresist luase locul U.T.C.-ului. Un tînăr activist este trimis cu munca la ţară, să pună bazele T.P.-ului. Prea multă experienţă nu avea. I s-au dat, printre altele, carnete, timbre de cotizaţii. Cine se înscria trebuia să achite taxa de înscriere, carnetul, timbrele.

Ajuns în satul X, i-a adunat pe tineri şi i-a întrebat : „Vreţi să vă înscrieţi la Tineretul Progresist ?“ „Vrem !“ au răspuns tinerii în cor. „Daţi banii şi vă dau carnetele !“

Flăcăii însă nu aveau bani. Unul dintre ei a spus-o direct : „N-avem bani, da' avem brînză !“

A stat activistul cît a stat pe gînduri. Apoi, acceptînd formula, a cerut să i se aducă brînza şi un cîntar... Dădea carnetul, timbrele, primea în schimb brînză.

Cinstit fiind, a dus brînza la oraş, a vîndut-o. A umplut un sac cu banii încasaţi şi s-a dus cu sacul în spinare la casiera judeţenei. Acolo, altă poveste : casierul n-a vrut să-i primească pe toţi.

— Eu ţi-am dat carnete şi timbre în valoare de 500.000 lei, iar tu-mi dai acum 2 milioane. Nu pot să primesc decît echivalentul. De unde ai scos atîţia bani ?

— Din brînză, a răspuns activistul, sincer descumpănit de toată întîmplarea.

(1953)

E solist al corului C.G.M. Bariton. Bărbat frumos, bine clădit, obsedat însă de anumite reguli de conduită cotidiană pe care un cîntăreţ trebuie să le respecte. Păşeşte încet, cu gura închisă. Bea întruna ouă crude. În răstimpuri, îşi încearcă vocea : nu cumva a pierdut-o ? Scoate cîteva vocalize. Nu, n-a pierdut-o... Zîmbeşte fericit. Mănîncă mult, cu poftă, şi tot i se pare că a mîncat puţin. Are un ideal în acest sens... Să ajungă la greutatea lui Goangă.

(1953)

Ginerele unui fost demnitar politic burghez a învăţat meseria de instalator, lucrează într-o cooperativă şi cîştigă bine. Nevasta lui a avut domiciliu forţat : în perioada asta, ea a elaborat, pe baza cunoştinţelor de chimie ce le poseda, un preparat original de exterminare a şobolanilor. Acum,

fiind în libertate, a fost angajată într-un sector de stat, la o secţie de combatere a rozătoarelor. N-a divulgat secretul preparatului. Ea personal se deplasează oriunde este solicitată, prepară pe loc combinaţia chimică şi rezultatul este uluitor.

Cîştigă şi ea, întocmai ca şi soţul ei, instalatorul, foarte bine.

Un alt fost demnitar burghez ştie să gătească ca nimeni altul. A organizat un soi de pensiune. Gătea şi ducea clienţilor mîncarea acasă. A făcut astfel faţă greutăţilor care s-au abătut asupra lui.

În prezent, dumnealui a renunţat să mai gătească şi să servească bucatele la domiciliul clienţilor, căci a devenit bucătarul angajat al instalatorului şi al doamnei cu „moartea şobolanilor".

(1954)

Era un bărbat tăcut, închis, sfios. Se sfia pînă să şi vorbească. Şoptea... În liniştea locuinţei, scria versuri... Publica. Mulţi îi apreciau sensibilitatea poetică. Puţini însă ştiau că-i agent de poliţie. Mai tîrziu s-a aflat că, atunci cînd îşi bătea „clienţii", plîngea. Bătea şi plîngea.

(1955)

Povesteşte I.S. din Iaşi : Am fost şi eu în trenul morţii. M-am pomenit azvîrlit, cu alte 139 de persoane, într-un vagon de marfă unde încăpeau, de drept, 40. Ca să înţelegi de ce i s-a spus trenul morţii o să-ţi mai expun ceva. În mod obişnuit, un tren nu face de la Iaşi la Podul Iloaiei mai mult de 30 de minute. Ăsta al nostru, în care au fost îmbarcaţi 2 000 de evrei, a făcut 8 ore. Era o zi toridă de vară. Oamenii mureau asfixiaţi. Adormeau şi mureau. Doar într-un singur vagon au murit foarte puţini oameni. De ce ? O să-ţi spun. Cinci tineri viguroşi, tot timpul cît a ţinut călătoria noastră prin infern, nu i-au lăsat pe cei din vagon să adoarmă. Îi scuturau, îi trezeau, îi pălmuiau, îi înghionteau să rămînă treji.

Garnitura a oprit în faţa unei bălţi acoperită cu un strat de mătase verde, de apă sătută. Eram goi, sleiţi. Din vagon,

am căzut în apa aia stătută. Unii au murit pe loc. Alţii după...

Cînd mi-am ridicat din baltă trupul gol, se acoperise cu „mătase verde". Şi nu eram singurul. Am alcătuit un convoi de cadavre verzi. Aşa a trebuit să străbatem străzile din Podul Iloaiei. Un ofiţer neamţ — comandantul garniturii — cînd a văzut spectacolul morţii, a scos revolverul şi s-a împuşcat în faţa noastră şi a cadavrelor scoase din vagoane.

În timp ce străbăteam străzile, în drum spre sinagoga unde am fost adăpostiţi, o româncă a ieşit cu o găleată de apă, să ne dea de băut. Un jandarm a oprit-o şi a şfichiuit-o cu cravaşa. De după perdele, oamenii priveau îngroziţi convoiul verde. De la o fereastră a unui etaj, cineva a aruncat un cearşaf. A căzut pe umerii unuia care încheia convoiul. Şi zău, cînd te uitai la el şi-l vedeai, ziceai că-i imaginea vie a morţii gonind din urmă convoiul.

Cadavrele scoase din vagoane au fost strînse, stivuite. Printre morţi, şi oameni vlăguiţi care nu-şi dăduseră încă sufletul. Stivele erau păzite de jandarmi. Noaptea, un „cadavru" a înviat, s-a ridicat în capul oaselor. Sentinela s-a speriat şi a dat s-o rupă la fugă. „Cadavrul" însă l-a liniştit şi i-a adresat o rugăminte :

— Poate îmi spui unde mă găsesc ?

Viaţa a mers totuşi înainte. Aici, la Podul Iloaiei, am întîlnit-o în zilele acelea pe B., ne-am îndrăgostit, ne-am căsătorit, am făcut copii.

(1958)

Cînd a trecut frontul prin localitatea J., fetele s-au ascuns la balamuc, printre nebuni. S-au îmbrăcat în zdrenţe, şi-au mînjit obrajii cu făină. Umblau despletite... Au stat aşa, pînă ce frontul s-a depărtat.

(1958)

Deşi era tîmplar — artist în branşa sa — nu-i plăcea să lucreze. Năravul jocului de cărţi i s-a transformat în viciu. Nu mai lucra, ci şedea întruna la masa de joc. Îşi făcuse faimă de mare cartofor. Nevastă-sa, o femeie mai în vîrstă

decît el, avea o casă mare și închiria camere (era înainte de război) : ţinea în gazdă un profesor de limbă germană, un cantor cu voce răguşită, un clovn de circ cu o soţie tînără şi frumoasă.

El juca întruna cărţi. Moartea l-a găsit la masa de joc : făcuse un infarct. Cartoforii din R. i-au organizat o înmormîntare pe cinste, cu șase cai mascaţi.

(1958)

Doamna X, o *fostă*, trebuia să se mute : avea încă multe obiecte de valoare, pe care dorea să le pună la adăpost. Toate la un loc încăpeau în două valize. Unde să le pună ? Ce să facă cu ele ? Firește, s-a adresat, în primul rînd, unor prieteni. Rugămintea sa găsește ecou în sufletul unei doamne din „înalta societate", soţia unui colonel în rezervă. Încîntată, doamna X încarcă valizele într-un taxi și le transportă la doamna coloneleasă.

Două săptămîni mai tîrziu, doamna X se prezintă să-și ridice valizele.

— Vai, dragă, exclamă coloneleasa uluită, dar n-ai trimis tu un domn după ele ?

— Care domn ? răspunde stăpîna valizelor, neînţelegînd încă ce se petrecuse.

— Cu scrisoarea !

— Care scrisoare, dragă ? !

— În care-mi scriai să-i dau aducătorului valizele...

Doamna X să leșine, nu alta. Cheamă miliția. Sosește la faţa locului un locotenent, ascultă cele petrecute. Coloneleasa se explică. Scoate dintr-un scrin scrisoarea, o prezintă. E falsă. O confirmă doamna X, care se jură pe toţi dumnezeii că n-a trimis pe nimeni să ridice valizele. Locotenentul își notează semnalmentele bărbatului care a adus scrisoarea buclucașă, marca mașinii din care a coborît.

Tînărul ofiţer își începe cercetările prezentînd ambelor doamne un album cu fotografiile unor hoţi și escroci. Coloneleasa indică, cu anume rezerve, trei inși. Aceștia, invitaţi la miliţie, nu sînt identificaţi de binevoitoarea și naiva gazdă a valizelor.

Atunci, locotenentul își lărgește aria cercetărilor și află despre colonelească că :

— joacă cărți pe sume mari de bani ;

— frecventează cu regularitate talciocul unde vinde lucruri ;

— într-una din zile un nepot al ei, avînd de ridicat de la mătușă-sa un obiect de valoare, a trimis după acel obiect un șofer. Văduva nu numai că l-a legitimat pe șofer, dar a luat și numărul mașinii. Deci se putea deduce că era, de felul ei, o ființă prevăzătoare. Atunci de ce încredințase cu atîta ușurință unui necunoscut valizele ?

Locotenentul o invită la miliție și îi demonstrează că numai ea este autoarea furtului celor două valize. Ea neagă, se apără... Locotenentul o anunță că o s-o rețină 48 de ore, pentru cercetări.

Venind acasă, colonelul află că nevastă-sa a fost reținută la miliție. Se prezintă în grabă la circumscripție și cere să-și vadă soția. Locotenentul, bucuros, favorizează întîlnirea între „patru ochi". Așa aude și el cum doamna din înalta societate, ajutată de o vecină, a organizat furtul celor două valize, lăsate în păstrare, de prietena ei, doamna X.

Ex-colonelul ascultă tîmp fapta de necrezut a nevesti-sii.

(1959)

Nicolae Tăutu mi-a povestit următoarea întîmplare dramatică de pe frontul antihitlerist din Cehoslovacia.

„Pe front, în iarna și primăvara anului acela, foarte multe subunități aveau la comandă tineri ofițeri, abia ieșiți din școlile militare. Printre aceștia, se număra și locotenentul P... La un moment dat, se creează în zona frontului său o situație critică, din pricina unui puternic contraatac al hitleriștilor. În consecință, comandantul regimentului, un maior, dă ordin de retragere. Ordin verbal. Comandanții în subordine cer ordin scris. Maiorul ține seama de reacția comandanților și trimite, prin curier, ordine scrise. Un asemenea ordin primește și locotenentul P.

Valorificînd retragerea trupelor române, inamicul își dezvoltă contraatacul și silește unitățile regimentului să se replieze dincolo de cotele indicate de maior în ordinul său, prejudiciind grav pozițiile întregii divizii.

După depășirea momentului critic, din înalt ordin s-a deschis o anchetă la nivel de divizie. Toți ofițerii implicați în retragere au putut prezenta ordinul scris al comandantului de regiment, cu excepția locotenentului P. Acesta a recunoscut că primise ordinul scris, dar că, din păcate, l-a pierdut.

Profitînd de această împrejurare, maiorul a început să susțină că, în realitate, nu-i ordonase locotenentului să se retragă, ci să rămînă pe loc și să apere, pînă la ultimul soldat, poziția subunității.

P... s-a apărat, dar ori de cîte ori comisia îi cerea să prezinte ordinul scris al maiorului, răspundea invariabil : „Nu-l mai am... Nu știu unde l-am pus !“ Drept urmare, locotenentul a fost arestat, trimis în fața unui Tribunal Militar de front, judecat, găsit vinovat, condamnat la moarte pentru neexecutare de ordin și executat.

Mai tîrziu, camarazii săi, adunînd lucrurile locotenentului P, pentru a le expedia în țară părinților săi, au găsit într-un roman, la pagina 155, ordinul care l-ar fi putut salva...

(Mișcat de această poveste, l-am sfătuit pe Nicolae Tăutu să scrie o carte pe care s-o intituleze „Pagina 155“. N-a scris o carte ci un scenariu radiofonic transmis în primăvara premergătoare morții sale premature — H.Z.)

2. NAVETIST CĂLIMĂNEȘTI — CĂCIULATA

August, 1958

Cobor, nu în gară, ci în haltă.

Mă ia de îndată în primire un hamal. Același din anii trecuți. Se vede treaba că i s-a concesionat peronul. Se poartă cu mine mai mult decît serviabil. Să-l fi impresionat faptul că am coborît din automotorul rapid de Sibiu ? Sau poate ochelarii mei fumurii de detectiv particular sau de intelectual care are „ceva de ascuns" ? Oricum, îmi dau seama că nu mă recunoaște din anii precedenți. Muntele ăsta de bărbat, cu simbolicul nume „nea Ion", este factotumul stațiunii : vrei o cameră, la un particular, o femeie sau un loc la vreun tren aglomerat, lui trebuie să i te adresezi. Dintr-un anume punct de vedere, e mai șef decît ceilalți șefi din Călimănești, natural, fiecare luat în parte.

Îmi ia bagajele și, în timp ce mă conduce la dispeceratul stațiunii, mă pune la curent cu viața localității : vremea-i frumoasă, lume multă, directorul sanatoriului e plecat în delegație la Berlin. Ultima știre mi-o comunică grav, trădînd o mîndrie insinuantă : nu numai voi, cei din Capitală, călătoriți peste hotare, ci și noi !

Oltul e mare, tulbure... Nu e greu de ghicit că undeva, poate dincolo de Cozia spre Lotru, a înghițit nori negri, groși, burdușiți cu apă...

Mi se arată o cameră cu un pat, la mansarda sanatoriului. Aș accepta-o, dar pereții sînt cam întunecați, neîngrijiți. Fereastra dă în curtea sanatoriului, de unde se înalță fără contenire aburi de sulf. Mi se mai arată o cameră, tot la mansardă și la fel de neplăcută.

În cele din urmă, sînt repartizat la „Vila Florilor". Ei, da, altă viaţă !

Mă consultă o doctoriţă încă tînără. Îmi pune tot felul de întrebări şi roşeşte întruna, ruşinată parcă de indiscreţia întrebărilor totuşi profesionale.

Apă ! Voi bea apă de la izvorul-minune din Căciulata. De trei ori pe zi voi face drumul Călimăneşti—Căciulata—retur, pînă ce va ieşi piatra din mine.

E tînăr, dacă are 30 de ani. Frumuşel, cu o mustăcioară neagră, şmecherească. Aminteşte de un actor italian, cuceritor de inimi la Veneţia sau Neapole. Zîmbeşte seducător. E unul dintre cei trei fotografi din Călimăneşti şi îşi exercită profesiunea pe o rază întinsă, pînă-n Căciulata, şi chiar ceva mai departe, spre Mînăstirea Cozia.

În 1956, făcea naveta pe jos, cu nevasta şi copilul după el. Tustrei frumuşei foc.

În 1957, drumul Călimăneşti—Căciulata—retur îl străbate pedalînd pe o bicicletă. Îl urmăream cu privirile : fluiera chiar o melodie italiană, zîmbea galant femeilor... *şi fotografia.*

Astăzi, l-am revăzut. Locul bicicletei îl luase o motocicletă nouă, sofisticată. Omul continuă să-şi practice meseria : zîmbea galant femeilor... şi *fotografia.*

La anul, cum îl voi găsi oare ?

Ceva mai tîrziu, aflu că şi-a schimbat nu numai bicicleta, ci şi nevasta !

Seara, pe terasa „Olt" din spatele sălii de cinema şi de teatru, are loc o conferinţă. Directorul Observatorului astronomic de la Bucureşti vorbeşte celor suferinzi de reumatism şi de rinichi despre viaţa pe celelalte planete. Sala-i arhiplină şi cel care „umblă" printre stele este ascultat cu mare atenţie, căci astronomul le vorbeşte simplu, cuceritor, pe înţelesul tuturor, chiar şi pe al meu, căci nu sînt poet... Unii, vădind boli „profesionale", iau notiţe. Se uită în gura conferenţiarului, iar apoi îşi coboară privirile pe filele caietului.

Un singur ascultător nu-şi găseşte locul. E un tînăr. Nu-i greu de stabilit că viaţa pe Terra îl interesează ceva

mai mult decît cea de pe alte planete. Înghesuit lîngă o fată, tot dă să o pipăie şi nu izbuteşte, căci prietena sa vrea să-l asculte în tihnă pe astronom. În cele din urmă, enervat sau dezarmat, flăcăul îşi aprinde o ţigară chiar sub avizul „Fumatul strict oprit !"

Of, viaţa pe pămînt !

După conferinţă urmează dans. Bătrînii, suferinzi la băşica udului, fac roată şi urmăresc cu nostalgie perechile de dansatori. E plăcut... Cerul venise în ajutorul astronomului şi era puzderie de stele. Tot să alegi de pe boltă argumentele supreme. De pe terasă vezi curgerea întunecată a Oltului, rotirea dansatorilor care, datorită tangourilor fără de sfîrşit, transpiră sulf... Şi sînt fericiţi !

Stau la masă cu un minier din B. Îmi povesteşte despre procesul de extragere al minereului, despre cît cîştigă, despre apariţia unor boli profesionale necunoscute pînă atunci minieritului.

Frizeria are o firmă — „Igiena" — dar n-are apă. Cu Oltul alături, apa este totuşi raţionalizată. Lucrătorii au sticle la îndemînă : le folosesc cu zgîrcenie. O totală lipsă de igienă.

Îl întreb pe lucrător ce-i cu apa. Îmi răspunde sec, parcă fericit de realitatea ce mi-o dezvăluie :

— Domnii de la uzină fac economie !

„Margareta" este porecla dată mai de mult unei „rable-autobuz", proprietate particulară, care circula pe distanţa Călimăneşti—Căciulata. Tariful : 2 lei. Urcai, plăteai. Hodoroaga se punea în mişcare. Puţea a benzină, a gaze de eşapament. Proprietarul „Margaretei" scotea bani frumoşi. Pînă nu de mult... Anul acesta a apărut în staţiune un autobuz nou, confortabil, proprietate de stat, pe care cei veniţi la tratament l-au şi înnobilat cu porecla „Gigi".

„Margareta" e şi ea pe drumuri. Am văzut-o : staţiona obosită lîngă bordura trotuarului, părăsită şi dată uitării de foştii ei admiratori.

S-a ivit în staţiune un caricaturist. Nu-mi amintesc să-l fi zărit în anii precedenţi. Pe trunchiul unui copac din

centru a prins în pioneze reclamele, adică niște caricaturi făcute în cărbune și însoțite de textele următoare : „Amintire de la Călimănești", „Grăbiți-vă, spectacol de adio !" O reclamă în „versuri" am notat-o cuvînt cu cuvînt :

„Privește aceste figuri,
Nasuri mari și strîmbe guri,
Unul chel și altul buclat.
Bădie, nu fi supărat,
Că este cert și de știut
Că oameni frumoși nu sînt
Numai unii buni, iar alții răi,
Crede-mă (?) dacă vrei !"

Caricaturistul filozof are o ținută mai mult nostimă decît caraghioasă. Pe cap — o pălărie neagră, cu borul mare, răsucit în sus, deasupra frunții, gen Malagamba. De sub pălărie, îi curg plete negre, lucioase. Poartă o haină de catifea oliv, strîmtă pe el, căci, se vede treaba, omu în ultima vreme s-a îngrășat. Cămașa-i jegoasă îi întărește identitatea de artist-boem.

Curioșii s-au adunat de îndată sub coroana copacului — atelierul artistului. „Trei lei caricatura ! Două bucăți — cinci lei !" Rabatu-i rabat. Minutul și caricatura. Nu m-am clintit de acolo. În timp ce execută portretul, artistul fluieră întruna același vals vienez. Și, zău, fluiera mai frumos decît desenează. Gesturile-i sînt mari, teatrale, de cabotin... Oamenii îl privesc admirativ, cu gura căscată.

În cîteva ore, a realizat un cîștig de cîteva sute de lei neimpozabile. Începuse să plouă, dar, ocrotit de umbrela de frunze mari a castanului, artistul „crea" în voie. Fotografii ar trebui să-l izgonească căci le lua pîinea de la gură ; în fond și ei, în felul lor, sînt niște caricaturiști.

Seara, conferință. De astă dată, la clubul parcului de la Căciulata. Același director-astronom, probabil suferind și el de rinichi, vorbește despre anul geofizic internațional. Nu știu cum e ca astronom, dar ca orator — jos pălăria ! Simplu, captivant. Oamenii îl ascultă cu plăcere.

După conferință urmează, firește, dans. Pe podium se instalează o orchestră improvizată — doi soldați, un civil înalt și uscat, și încă un civil care a răspuns la apelul celor trei muzicanți. „E în sală cineva care știe să cînte ?" a

întrebat cel înalt şi uscat. S-a găsit unul cu o mutră ştearsă...

Nu s-a înserat de-a binelea. Perechile dansează, se înghesuie, ca pe întuneric...

La orele 20 fix — m-am uitat la ceas — se aude de pe podium glasul unui muzicant :

— Tovarăşi, dacă vreţi ca orchestra să cînte pînă la 11, daţi, vă rog, o chetă mică pentru orchestranţi.

Cine nu vrea să-şi ţină pînă la 11, în braţe, partenera de dans ? Soldatul, cel cu clarinetul, umblă acum cu boneta printre dansatori şi adună cheta, escortat de paznicul parcului Căciulata. Pesemne, îl păzeşte, ca nu care cumva să tragă clapa celorlalţi.

O femeie de vîrsta mea, nici prea urîtă, nici prea frumoasă, mă opreşte în timp ce, plimbîndu-mă, îmi făceam cura de apă... Susţine că mă cunoaşte. Eu însă nu-mi aduc aminte s-o fi întîlnit vreodată. Se înţelege, nu fac din treaba asta o problemă capitală. Ea miroase a sulf, eu miros a sulf. Deci amîndoi avem şi reumatism. Ea bea dintr-o sticlă apă de Căciulata... Şi eu beau dintr-o sticlă identică. Deci suferim şi de rinichi. Ne plimbăm ca două fiinţe unite în suferinţă. Vorbeşte... vorbeşte întruna : este doar egală în drepturi cu mine. Mă omoară cu situaţia internaţională — „Şi cum, tovarăşe scriitor, chiar nu credeţi că în Madagascar o să izbucnească revoluţia ?“ după care trece brusc la o altă temă. Încearcă să mă convingă, deşi eu niciodată n-am susţinut contrariul, că în trecut, la Călimăneşti, se făcea o dulceaţă foarte bună. Se opreşte, mă cercetează cu atenţie, mai ia o înghiţitură de apă, clipeşte des, pe chip îi apare o undă de ironie sau de superioritate :

— Te rog să-mi explici, tovarăşe scriitor, de ce bărbaţii veniţi aici la tratament, după primele cuvinte ce le schimbă cu o femeie, o întreabă direct, fără jenă : „Nu vrei să fii prietena mea pe toată durata concediului ?“

— Cum, chiar aşa ? mă prefac eu ofensat de tupeul reumaticilor din staţiune şi al celor cu pietre la rinichi.

— Pe cuvînt de onoare !

— Nu vă pot răspunde pe loc. Sînt de-a dreptul stupefiat, mă arăt eu tulburat de noutatea celor auzite. Daţi-mi un timp să meditez...

Mi-l acordă și mă retrag fericit în liniștea vilei.

În ziua următoare, mă zărește și vine într-un suflet la mine.

— Ei, ați meditat ? mă întreabă răsuflînd anevoie.

— Am !

— Și ? Și ?

Moare de curiozitate. O las să aștepte.

— Doamnă, toată noaptea m-am tot gîndit la problema etico-socială ce mi-ați propus-o, îi mărturisesc eu cu o seriozitate care, știu foarte bine, poate să înghețe pe orice interlocutor. Așa am ajuns și la o concluzie... Da, da...

Tac. Umblu ca și cînd cunoștința mea ar fi intrat în pămînt. Deodată aud :

— Ați vrea să mi-o comunicați și mie ?

— Ce ? fac eu pe prostu.

— Concluzia...

— Ah, concluzia ! E rîndul meu să mă opresc : după ce-mi reglez privirile, dîndu-le o strălucire insinuantă, îi declar direct, fără sfială :

— Doamnă, nu vreți să fiți prietena mea pe toată durata tratamentului medical ?

Are nevoie de un timp ca să-și revină, suficient ca eu să înghit un nod de spaimă : „Dacă zice *da*, ce mă fac ?“ Un pic de noroc tot mai am. Dezamăgită, exclamă :

— Ah, bărbații !

Din ziua aceea n-am mai avut cu cine să discut probleme de politică internațională, problemele dulcței de Călimănești, precum și celelalte chestiuni la ordinea zilei.

Da, trebuie să recunosc că m-am înșelat. Treburile cu „Margareta“ stau altfel decît mi-am închipuit. Hodoroaga, proprietate particulară, conviețuiește deocamdată destul de armonios cu frumușelul „Gigi“, proprietate de stat. Ieri, de pildă, a plouat. Deci, în mod firesc, se simțea nevoia ambelor autobuze. „Gigi“ însă s-a îmbolnăvit subit, iar „Margareta“ nu mai prididea făcînd naveta Călimănești—Căciulata — retur.

Uneori, în acest inedit tandem între vechi și nou, nu pot să nu observ cum „Gigi“, cavaler pe buzunarul statului, o lasă pe „Margareta“ să i-o ia înainte și, astfel, să-i „fure“ clienții.

De, cu „Margareta“ nu te joci ! „Margareta“ e curvă bătrînă !

E toamnă. Cer de plumb. Străbăteam agale parcul. Deodată, m-a pocnit în cap o castană. Mi-am înălţat enervat privirile. Am văzut atunci sute şi mii de frunze pălite de rugină. Tremurau înfiorate de presimţirea morţii. Căci, chinuite de dragostea rece şi pătimaşă a toamnei, şi frunzele mor...

Un evreu, om în vîrstă, ilegalist, îmi povesteşte îndurerat următoarele :

— Am doi copii, o fată şi un băiat. Cît am stat la închisoare — opt ani — se înţelege, nu i-am văzut. După 23 August, cînd m-am întors acasă, în libertate, copiii erau de-acum mari, tocmai buni să desfăşoare activităţi politice. Băiatul a intrat în U.T.C. şi a devenit activist. N-avea însă nici o meserie de bază. Cînd putea să mai înveţe ? De dimineaţă şi pînă seara era în vîltoarea luptei.

Cu fiică-mea însă lucrurile s-au petrecut altfel. A intrat şi ea în U.T.C., dar s-a înscris şi la şcoală şi s-a ţinut de învăţătură cu ghearele şi cu dinţii. Şi uite, astăzi e pe post de magistrat.

Băiatul a corespuns cît a corespuns... Pe urmă a început să fie trecut dintr-o muncă în alta, dar nu în sus, ci în jos. Cu timpul, a ajuns să fie responsabil al postului de radioficare. Nu era rău nici în postul ăsta. Aici, cunoaşte o activistă la U.T.M. Se îndrăgosteşte de ea, şi fata de el, şi din una în alta s-au căsătorit. Curînd însă e scos din nou din muncă şi trimis la cooperativa „Igiena“, în calitate de controlor tehnic. N-avea nici în clin, nici în mînecă cu frizerii şi coaforii. Dar ce era să facă omu ?

Atunci, sora lui, magistrat în raionul B., şi-a chemat fratele şi cumnata la ea şi i-a ajutat să-şi facă o situaţie acolo. Datorită ei, băiatul a redevenit activist la Sfatul popular. A muncit cu suflet, a fost promovat. După un timp, i-au descoperit talentul de ziarist şi l-au trimis la nişte cursuri speciale. După absolvire l-au numit nici mai mult, nici mai puţin, redactor-şef al ziarului raional din F. Mai trece un timp, proaspătul redactor-şef cere, cum era şi firesc, să fie

primit în partid. Cererea i-a fost luată în discuţie, iar adunarea generală hotărăşte primirea lui în partid.

Dar, după trei zile, explodează o „bombă". Se convoacă urgent organizaţia de bază care, de data asta, pune în discuţie excluderea celui primit cu puţin timp în urmă. Motivul ? O să ţi-l spun. S-a aflat, nu ştiu cum, că părinţii nevestei au fost legionari.

— Şi l-au exclus ? am întrebat, căci omul tăcuse subit.

— L-au exclus ! N-au ţinut seama de tinereţea şi munca lui, nici de activitatea neveste-sii, nici că eu sînt membru de partid încă din anii ilegalităţii. Au ţinut, în schimb, seama de părinţii fetei. Şi ce crezi ? L-au criticat nu numai pentru faptul că el, evreu, s-a însurat cu fiica unor legionari, ci şi pentru că, după 23 august, în loc să înveţe o meserie, s-a ţinut de tot felul de activităţi superficiale... Ce zici ? Nu-i aşa că-i un subiect ?

În anii precedenţi, ori de cîte ori o luam pe jos spre izvorul de la Căciulata întîlneam un drăcuşor de fetiţă — se juca în praful drumului. Îi curgeau mucii, dar ei puţin îi păsa de trecătorii care se opreau să-i admire ochişorii rotunzi şi negri, părul cîrlionţat, muiat în păcură şi, bineînţeles... mucii.

Anul ăsta am tot căutat-o cu privirile. Făcea parte din peisajul staţiunii. Mă cuprinsese chiar şi un soi de îngrijorare. Iată însă că, într-una din zile, mi-a ieşit în drum. Nu era singură, ţinea în mînă un băieţel de vîrsta ei. M-a uimit năsucul ei curat, apoi funda albă de pe creştetul negru. Şi celălalt prichindel era pus la punct. Mirat de seriozitatea cu care păşeau, m-am luat după ei, i-am văzut, în cele din urmă, intrînd în grădina unei... grădiniţe de copii. Încă un lucru nou în străvechea staţiune de pe malul Oltului.

Caricaturistul, dispărut cîteva zile, a reapărut sub coroana castanului din centru. Nu remarc nici o schimbare în ţinuta sa vestimentară. Doar la gulerul cămăşii a înflorit, ca o lavalieră, un soi de panglică îngustă şi neagră. A prins în pioneze, pe trunchiul copacului bătrîn, reclame vechi şi noi. Pe cele noi le consemnez cu conştiinciozitate :

1) Ca mîine voi pleca din viaţă

Odată şi tu mă vei urma
Deci — fă-ţi a ta caricatură
Că poate ea va rămînea...

2) Dacă păru-ţi este pieptănat
Ţi-l zburlesc.
Dacă nasu-ţi este lung
Ţi-l lungesc.
Dacă-ţi este scurt, ţi-l scurtez.
Şi în felul acesta
Am să te desenez.
Nu te supăra dacă
Realitatea ai s-o vezi.

Autorul

O adevărată profesiune de credinţă. Oamenii se înghesuie în „atelierul" lui, el fluieră şi mînuieşte cu dezinvoltură cărbunele. E un adevărat spectacol, susţinut în aer liber de un cabotin simpatic. „Spectatorii" se amuză, plătesc... Iar „artistul" nostru, doldora de bani, trăieşte un nesfîrşit turneu.

Noapte neagră. A început să plouă... cu găleata ploua. Stau cu lumina stinsă la fereastra deschisă. Pe unii i-a prins ploaia la Căciulata, la dans... Deodată, aud cîntecul unor fete, iar apoi, puţin mai tîrziu, le şi văd. Vin, pesemne, de la dans. Singure... Merg pe mijlocul drumului îmbrăţişate şi cîntă... un cîntec oltenesc de dragoste.

Plouă fără milă. Cele două fete nu se grăbesc să ajungă la vreo vilă. Sfidează ploaia, întunericul.

Pot să jur că una din ele, dacă nu chiar amîndouă, sînt îndrăgostite sau tînjesc după dragoste.

Conducerea staţiunii m-a invitat să mă întîlnesc la Căminul cultural cu cei veniţi la odihnă şi tratament. Iar dacă printre cei prezenţi la întîlnire vor fi şi cititori ai cărţilor mele, cu atît mai bine. Nu refuz... Îmi propun să citesc file din însemnările mele călimăneştiene, dar imediat mă întreb : Nu cumva risc ? Cum o să reacţioneze hamalul

ăla înalt cît un munte ? Dar fotograful ? Oare tratamentul meu nu va avea de suferit ?

Mă decid să citesc...

La cuvintele... „Cu «Margareta» nu te joci... «Margareta» e curvă bătrînă...“ sala a izbucnit în aplauze. Pentru mine însă ele au răsunat ca un avertisment. „Bagă de seamă, fereşte-te de «Gigi» şi «Margareta»... Cu fotografu te mai descurci tu...“

Pedeapsa a venit însă din cu totul altă parte... Dintr-o zonă nebănuită. Au început să mă caute tot felul de inşi — bărbaţi şi femei — care... „Tovarăşe scriitor, viaţa mea e un adevărat roman !... Dacă m-aţi asculta... !“

De, cine m-a pus ? !

Dacă aş fi stat liniştit, anonim, pe banca de lîngă izvorul tămăduitor de la Căciulata, aş fi fost acum scutit să ascult, la nesfîrşit : „Ştiţi, tovarăşe scriitor, viaţa mea e un adevărat roman... Ei, dacă aş avea şi eu, ca dumneavoastră, timp să scriu... !“

Resemnat, mă apuc să-mi fac valiza...

CARNETELE „SUPERSONICULUI 01“
— extrase —

11 iunie 1972, duminică.

Mîine în zori plecarea. Încă nu știu cu ce mă voi deplasa... Cu mașina ? Cu trenul ? Presimt că mi se rezervă o surpriză.

Am mai fost pe un aerodrom militar, cu vreo 11 ani în urmă... pe vremea „reactoarelor“. Împreună cu Mihu Dragomir, Eusebiu Camilar, Nicolae Tăutu, Ion Grecea, cel de la editură... Autorul moral al actualei mele deplasări de documentare. Mi s-a comandat — nu refuz termenul — un roman consacrat piloților militari de pe supersonice. Am acceptat ca un semn de recunoștință și stimă față de tovarășii de la Editura militară care, ca niște adevărați tovarăși de arme, m-au sprijinit în realizarea *Orei H.* Lumea aviației, și mai cu seamă a celei supersonice, mi-e total necunoscută. Mi-e chiar teamă de ea. Din pricina elementelor tehnice. Multă, multă tehnică... Iar eu sînt atît de nepriceput în ale tehnicii terestre, darmite aeriene ! Aș fi vrut, mai curînd, să scriu o carte consacrată grănicerilor. Dar intram în „pichetul“ tematic al lui Grecea I., iar el a stăruit să devin „supersonic“.

Îi telefonez acasă lui Tăutu : știu că la ora asta s-a dat jos din pat, că pot să-l deranjez. Cred că, potrivit obiceiului, chiar așteaptă să-l sun. Mîine sau poimîine pleacă și el, împreună cu Grecea, pe litoral, în garnizoana de la Mangalia, pentru un șir de ședințori. Sufăr că nu plec cu ei... Cu *Tilică,* noaptea, pe litoral, la un șpriț, să-i ascult voia bună !...

Îmi răspunde bine dispus, iar eu îl tachinez :

— Bine, mă Nae, pe mine mă trimiteţi la dracu în praznic, într-o garnizoană închisă, iar tu şi cu *Gerea* (Grecea — H.Z.) plecaţi pe litoral, să vă bucuraţi de soare, de nopţi cu lună...

Deşi glumesc, Tăutu simte că, în realitate, sînt trist şi ţine să mă îmbărbăteze :

— Lasă, Hari, să vezi că o să-ţi placă... Şi o să scrii o carte frumoasă...

N-a mai contenit să mă îmbărbăteze. Întotdeauna a crezut în talentul şi puterea mea de muncă, dar după apariţia *Orei H,* aprecierile sale au sporit. Apoi glumim. Mai mult el... Mă „sfătuieşte" ca atunci cînd voi zbura cu un „supersonic" de vînătoare, să nu-mi scot prea mult capul pe „fereastră", aşa cum obişnuiesc cînd călătoresc cu trenul. Nu de alta, dar în „supersonice" nu scrie „Pericoloso sporgersi". Rîdem amîndoi. Ne urăm succes. Eu oftez din nou şi aud iarăşi în receptor vorba lui caldă : „Lasă, Hari, să vezi tu ce carte o să scrii !"

Seara, cu B. şi cu V., cu M. şi cu D., mă plimb pe sub teii înfloriţi de la şosea. E o noapte de vară „ca la carte", să te tot plimbi şi să-ţi săruţi iubita... Gîndul meu e însă în altă parte, a „decolat" demult.

Luni, 12 iunie 1972

În garnizoană, mi s-a rezervat o cameră numită a generalilor. Are însă un confort sobru, cazon, nu se deosebeşte cu nimic de celelalte încăperi. Doar un telefon, şi asta mi se pare normal.

Înserează. Dincolo de fereastră aud joaca şi zbenguiala copiilor. Cei mai mulţi dintre ei au fost concepuţi aici, născuţi şi crescuţi aici. Prin *aici,* înţeleg teritoriul garnizoanei, care este numai al garnizoanei aviatorilor, aşa cum se obişnuieşte oriunde în lume.

Ascult joaca şi îmi scriu primele impresii...

Am plecat în zori. Generalul A.N., comandantul aviaţiei, a venit cu maşina şi m-a luat de acasă. Apoi, de la Otopeni, am decolat cu un elicopter militar. Iată deci surpriza... La toate întrebările celor din aparat, dacă am mai zburat cu elicopterul, răspund ambiguu. De fapt, am mai zburat cu elicoptere, şi tot militare. Ce-i drept, într-o

împrejurare, eram împreună cu Tăutu, în alta cu Aurel Mihale şi Nicolae Mărgeanu.

M-am instalat lîngă pilot, urmărindu-i curios manevrele. Sînt uluit. Cum nu se încurcă şi nu se zăpăceşte printre atîtea butoane, beculeţe, cadrane ?

Generalul A.N. era aşteptat. Conform regulamentului, s-a dat onorul la general... Eu, civil, cu o valiză în mînă, m-am tras mai la o parte, urmărind cu interes solemnitatea. E o dimineaţă senină, cu o vizibilitate cerească ce-mi aminteşte de Sinaia. Mă cuprinde deodată sentimentul că nu voi izbuti să comunic cu lumea aviatorilor, că documentarea va înregistra un eşec.

Senzaţia a devenit mai chinuitoare, mai ales după ce generalul A.N. m-a părăsit, lăsîndu-mă în grija comandantului unităţii, un colonel înalt cît un munte, cu o severitate în priviri care mă îngheaţă... E stîngaci cu mine — n-a mai avut scriitori în documentare. A, ziarişti, da... Şi în nici un caz nu pe un termen atît de lung... Culmea, şi eu mă simt stingher ca niciodată. Eu, care totuşi am petrecut zile şi nopţi prin unităţi militare. Poate din cauză că la popotă, un colonel, cu osul nasului pocnit, îşi manifestă deschis scepticismul cu privire la documentare, la realizarea viitoarei cărţi. Mi-a spus-o direct : „Nu cred că o să izbutiţi să înţelegeţi şi, mai ales, să descrieţi adevărul existenţei şi activităţii noastre !“

E prea franc. N-am cum să-l contrazic. Pentru că şi eu — culmea — gîndesc la fel. L-am întrebat : „Dar în ce constă acest adevăr ?“

N-a mai vrut să continue discuţia. M-a privit cu un zîmbet uşor ironic în colţul gurii. Tăcerea lui o iau ca pe un început al unui adevăr pe care, după părerea sa, trebuie să-l descopăr singur.

Marţi, 13 iunie 1972

Comandantul execută un ordin. Deci mă ia în primire, încă de dimineaţă, deşi e gripat, îl doare gîtul. În prezenţa mea îi cere medicului medicamente, ca să poată conduce zborul de noapte al supersonicelor. Mă uit la acest bărbat înalt şi voinic, care se trage dintr-o familie de ciobani din Bistriţa-Năsăud, şi mă întreb cum de poate să-l doară în gît, ca pe orice pămîntean.

Deci voi asista la un zbor de noapte. Voi sta cuminte în turn, alături de colonel, și vom urmări exercițiile de antrenament... Dar mai înainte, voi asista la o ședință de pregătire a zborului de noapte.

Mă țin după colonel, ca un cățeluș cu reflexele formate. El mi-a cerut-o. Totul e prea nou pentru mine, bătrîn infanterist. De aceea, mă simt năuc, deconcertat.

Privesc, dar nu văd. Ascult, dar nu înțeleg. Mă aflu într-o clasă. În bănci, ofițerii care urmează să ia parte la zborul de noapte. La catedră — colonelul și cu... mine. A insistat să mă așez lîngă el. Pe pereți atîrnă tot felul de planșe. Există și o tablă. Tot ce pricep e că bărbații din fața mea vor zbura în oceanul de întuneric, pentru a fi conduși către avioane țintă — „inamice", care se cer nu numai interceptate, ci și „lovite". Mai pricep că ofițerilor din bănci, cu grade și răspunderi militare diferite, li s-a făcut, cu puțin timp înainte, controlul medical, că medicul i-a întrebat, după ce le-a luat pulsul, dacă au ceva deosebit de raportat. Adică vreo indispoziție sau vreo oboseală insesizabilă la prima vedere. Nu, totul e în ordine... toți cei de față sînt apți pentru zbor. Îi cercetez pe rînd, unul cîte unul, apoi pe toți în bloc. Privirea mi se întoarce mereu către un maior care stă în banca a treia, din stînga, și ascultă cuminte, cu capul lăsat pe umărul drept. Pare îngîndurat, dacă nu chiar visător. Sau poate a și început să zboare.

Ședința de pregătire a zborului de noapte s-a încheiat. Piloții trec la echipare. Nu știu la cine să mă uit mai întîi. Sub ochii mei ei iau înfățișarea unor cosmonauți.

Coboară umbrele înserării. Toți cei care urmează să ia parte la zbor se încolonează, gata echipați în fața „Mig"-urilor supersonice. Conducătorul zborului mai spune ceva, apoi se echipează și el, urcă într-un avion, decolează cu un scop : să cerceteze personal cerul și semnele sale atmosferice. Revine la bază cu un raport meteo. Înțeleg că e o noapte de vară, să tot zbori, și să zbori...

La cîțiva kilometri de betonul aerodromului se găsesc situate blocurile de locuințe care întregesc garnizoana. Acolo sînt familiile celor ce urmează să decoleze în noapte.

(...) Nu știu de cît timp durează exercițiile. M-am retras într-un colț al turnului, ca să nu stingheresc. La masa de

comandă, încărcată cu tot felul de butoane, de clape şi de beculeţe, colonelul, cu gîtul înfăşurat într-o compresă, probabil cu spirt, menţine legătura cu aparatele din aer, cu cele de la sol, cu statul-major, cu cei de la radarul de dirijare a fiecărui avion în parte. Aud poposind aici, de la înălţimi variind între 10 şi 18 mii de metri altitudine, tot felul de voci. Nu deslușesc ce comunică, dar colonelul comunică în clar cu fiecare pilot... Comunică, cere ceaiuri, penicilină, iar eu mă întreb de ce n-o fi rămas acasă să se trateze.

Pe neaşteptate, aud răsunînd în turn cuvinte distincte : „Am incendiu la bord !“ Continuă să mi se pară că visez. Nu realizez situaţia nici cînd colonelul întreabă : „Ţi s-a aprins becul roşu ?“ Cel întrebat nu mai răspunde însă.

Ceva mai tîrziu, cînd înţeleg, sîngele îmi năvăleşte besmetic în cap, asaltează inima... Un avion care venea la aterizare — mai avea cîteva minute de zbor — a semnalat incendiu, apoi a intrat într-o muţenie totală.

(...) Văzînd frămîntarea bărbătească a celor din jur — eu nu mai existam pentru ei — încep să-mi blestem meseria, clipa cînd am acceptat ideea cărţii, a documentării. O întrebare stăruie apăsător : „S-a catapultat sau a pierit ?“ E vorba de un maior, cu numele de L. Are nevastă, copil. Pe dinaintea ochilor îmi trec de-a valma feţele ofiţerilor prezenţi la pregătirea zborului... Simt la tîmplă cum o vînă mi se zbate gata-gata să plesnească. „Mîine, în zori, plec ! hotărăsc. Iau trenul şi plec !“

(...) Zborul de noapte s-a întrerupt. Continuă cercetările. Stau, nu ştiu de cît timp, într-o încremenire totală. Aud încordat totul... Deodată, atmosfera aceea grea, de tensiune maximă, se destinde. „Maiorul L. trăieşte ! Maiorul L. s-a catapultat !“ Şi nervii mei se destind. „Maiorul L. trăieşte !“ „Maiorul L. s-a catapultat !“ Văd în ochii unor ofiţeri lacrimi... Omul trăieşte... Deci omul se va înapoia în sînul familiei sale.

(...) L-am văzut cînd a coborît din maşină, în costumul de suprasolicitare, cu casca-n mînă şi fără pantofi în picioare. L-am recunoscut imediat : era maiorul acela care, la pregătirea zborului, asculta visător, cu capul lăsat pe umăr... A luat poziţie de drepţi şi a raportat colonelului cele petrecute.

(...) Tot în turn, de faţă cu cei din comanda unităţii, cu maiorul L. şi cu mine, colonelul Z. raportează generalului A.N. situaţia la ceasul acela de miez de noapte. Îl cere pe pilot la telefon. În liniştea care s-a lăsat se aude din receptor glasul metalic al generalului : „Du-te şi odihneşte-te, vorbim mîine dimineaţă !“ „Să trăiţi !“ Receptorul trece din nou în mîna colonelului. Aud : „Da' tovarăşul scriitor unde e ?“ „E aici, tovarăşe general“. „Dă-mi-l la telefon !“

Ochii celor de faţă se îndreaptă spre mine, şi cei ai maiorului catapultat. Aud, fără nici o introducere : „Tovarăşe Zincă, trebuie să vă aduc la cunoştinţă, bărbăteşte, un fapt foarte grav. Mi-a telefonat soţia dumneavoastră rugîndu-mă să vă comunic că cel mai bun prieten al dumneavoastră, colonelul Nicolae Tăutu, a murit în cursul după-amiezii de astăzi...“

Mai mult nu mai ţin minte, deşi nu mi-am pierdut cunoştinţa. Cuvintele rostite de general, apoi ciocănelele din tîmplă, acţionate de năvala sîngelui şi pocnind dureros în toată fiinţa mea. Întocmai ca în turn, în secunda evenimentului de zbor, dar ceva mai intens.

Aşa a început documentarea mea la romanul *Supersonicul 01 decolează în zori.*

Carnet 2 — „Supersonic 01“

Supersonicul are la bord peste 500 de aparate care-i cer pilotului o atenţie distributivă firească. A le învăţa pe toate, a le vedea dintr-o privire pe toate, a sesiza orice „sclipire“ e ca şi cînd te-ai apuca să memorezi opera poetică a lui Eminescu.

● E inginer de aviaţie. Locuieşte cu soţia la etajul unuia dintre blocuri. I-am văzut pe amîndoi. Ea — oxigenată, cu ochii albaştri. Drăguţă. El — subţirel, bronzat... În pantaloni scurţi. Au sădit straturi de flori în dreptul ferestrei locuinţei lor şi acum construiau din coceni, ca la ţară, un ţarc. Să ocrotească florile împotriva găinilor. Ba se pregăteau să înfigă într-un băţ un carton cu avertismentul „Teren otrăvit !“

● Să stau de vorbă cu maiorul S., care a venit la aterizare pe două roţi şi nu pe trei, căci nu i-a ieşit decît o jambă...

• „Am fugit de şcoala industrială ca să devin aviator (lt. col. Ş.). Frică ? Uneori ţi se face o asemenea frică, că simţi cum ţi se lungeşte faţa... Bineînţeles, totul se lungeşte în tine. Vezi mîinile astea, cu ele am adunat bucăţi de carne... carnea colegilor mei care s-au prăbuşit."

• Turnul de zbor. Conducătorul vede hăt departe. Dacă este senin, vezi silozurile din X. E o zi toridă ; conducătorul zborului e un ofiţer chel, bronzat, cu un nas mare, uşor coroiat. Zboară bobocii. Comandă :

— Permit rulajul ! Aşa, băieţică !...

— Uşor cu motorul că i-ai umplut pe ăia de praf ! (*Ăia* sînt tehnicienii de lîngă aparate.) Te-aş pune şi pe tine acolo să vezi cum e să stai în praf !

— Permit intrarea !... Mai sus „botul" !... Permit cu forţaj...

Magnetofoane speciale înregistrează convorbirile sol-aer-sol.

— Aterizează mai întîi vînătorii, pe urmă „inamicii" !

— Unde te găseşti ? („Deasupra oraşului X", răspunde de la 12.000 metri înălţime pilotul.)

— Coboară 5.000 ! Vino acasă !

• Echiparea pilotului de pe supersonice este o problemă complexă, de ordin tehnic. Totul trebuie verificat. O cît de mică neglijenţă, o cît de neînsemnată nerespectare a instrucţiunilor de zbor pot provoca grave nenorociri... Problema e cu atît mai spinoasă cu cît echiparea devine o operaţie de rutină.

• Îmi povesteşte : „Eram la comanda zborului... Unul din piloţi, un tînăr locotenent, se găsea la 17.000... I s-a desfăcut „clopotul" (cască etanşă) că nu l-a controlat bine la echipare. Eveniment de zbor grav... Moartea pilotului poate interveni fulgerător... În cazul respectiv, pilotul a avut un dram de noroc, iar conducătorul zborului, cînd a auzit raportul „Sînt... am avarie", a putut acţiona cu calm, dînd indicaţii clare. În felul ăsta, pilotul şi avionul au ajuns cu bine la aterizare.

• Comandă la aterizare, dinspre turn spre pilot :

— Pune-l uşor în pantă ! Redu motorul ! Parașuta ! S-a umflat !

Din coada supersonicului care a aterizat ţîşneşte, ca o bucurie albă, parașuta care frînează mult viteza aparatului.

Viteza de aterizare se stabileşte în raport cu viteza vîntului.

● Fenomenul de rătăcire. Se pomeneşte (pilotul) brusc într-un loc şi nu se mai poate orienta. „Ca într-o cameră întunecoasă, mi se explică, unde ai dormit şi te trezeşti dintr-odată şi numai ştii unde e fereastra, uşa...“

● Un pilot, prin radio, către celălalt în timpul zborului :

— Vezi, mă, că treci prin nori, să nu-ţi spargi capul !

● Se vorbeşte despre viaţă şi moarte în acelaşi fel, egal... Un echilibru perfect.

● Un pilot, vorbindu-mi de viteza supersonicului, îmi zice :

— În stabilirea vitezei avionului, mai există şi un „simţ al curului“.

Am crezut că glumeşte, dar el vorbea serios, sintetizîndu-şi experienţa aviatică.

● Are un rîs năvalnic, de om sănătos. Aparţine generaţiei de piloţi de după 23 august. Deşi n-a făcut războiul, s-a pomenit de foarte multe ori faţă-n faţă cu bătrîna... doamnă. Veşnica lui bună dispoziţie, calmul, îmi amintesc de bătrînii infanterişti din tranşee.

Cu un „Mig 15“ a aterizat forţat la Pipera, pe nişte butoaie de combustibil, sub ochii îngroziţi ai unei santinele. Cînd i-a cerut ajutor soldatului, acesta s-a speriat şi a rupt-o la fugă... A mai trecut printr-un eveniment : aparatul a explodat, dar el s-a catapultat.

Cu trei săptămîni în urmă i s-a dat spre verificare un avion. Nu mai fusese de mult folosit. A zburat bine cît a zburat, dar deodată aparatul n-a mai răspuns unor comenzi de redresare. În turn, la comandă, se afla cel mai bun prieten al lui, i-a comunicat situaţia. A ieşit şi din încurcătura asta.

Rîde. Îşi ridică mereu chipiul, de parcă ar vrea să arate lumii ce chelie bronzată are.

— Hai să bem un şpriţ la „Trei pungaşi“ ! îmi propune.

„Trei pungaşi“ e porecla dată de aviatori singurului local din zona garnizoanei.

● Mulţi tineri ofiţeri necăsătoriţi. Unul din ei îmi mărturiseşte fără sfială : „O dată pe săptămînă !... Atît !... Plec sîmbăta la ea şi mă întorc taman luni în zori... Merge... Slavă Domnului !“

• La turnul de comandă al zborului, exclamaţia conducătorului :

— Măi tataie, vezi că vii pe bretea ! Ia să faci virajul mai scurt... Uite, aşa e bine, Vasilică !

• Maiorul L... are totuşi vertebre vătămate. De la şocul catapultării. Viteza cu care este azvîrlit scaunul depăşeşte de 37 de ori greutatea corpului. Tot şocul ăsta te scoate din pantofi, cu condiţia ca pantofii să nu fie prea strînşi pe picior... Pantofii maiorului L. au rămas în avion, de aceea era numai în ciorapi.

• Colonelul N..., inspector de zbor de la marea unitate. Statură potrivită. Voinic. Faţa bărbătească, plăcută, exprimînd energie. Un zîmbet blajin îi îndulceşte expresia. Nasul puţin lovit la mijlocul osului. Dacă nu-l cunoşti, zici că-i un boxer care s-a retras din pugilat la timp. Părul scurt, sîrmos, ondulat, pieptănat peste cap, presat de chipiu. Faţa sa, ca şi a celorlalţi aviatori, e bronzată. Îndrăgostit de literatură. A memorat multă poezie bună. Declamă uimitor de frumos. Apreciază că numai un aviator poate să înţeleagă *Toamna* lui Topîrceanu, pentru că o vede din avion, precum poetul de la masa sa de lucru. Spre deosebire de colonelul O., şi el tot inspector de zbor, pilot excelent, care înjură tot timpul, colonelul N. vorbeşte frumos, literar, apelează la proverbe, citează strofe din poezii celebre.

A fost copil de trupă, iar la aviaţie a nimerit încă din adolescenţă.

• În această cîmpie, totul ţine trei zile : ploaia, viscolul, furtuna.

• Supersonicul are caietul său de sarcini încă din fabrică. Constructorul, oficial, a prevăzut 120 de situaţii de avarii. Deci un pilot decolează şi aterizează cu cele 120 de posibilităţi la bord. Dar sînt şi altele pe care nu le-a prevăzut.

Avariile din timpul zborului sînt înlăturate fie prin cunoştinţele tehnice ale pilotului, fie cu sprijinul celor de la turnul de comandă. Banda de magnetofon reprezintă documentul documentelor...

• Inginerul (cel cu ţarcul în jurul straturilor de flori) îşi face apariţia la popotă. E furios. Îl caută pe coman-

dant. „Ce mai faci, tovarăşe inginer ?“ îl întreb. Îmi răspunde : „Nu fac bine, sînt furios...“

Venise omu să reclame calitatea mesei de la popota tehnicienilor.

• Tehnicienii sînt, de fapt, absolvenţii unei şcoli profesionale de maiştri. Unii dintre ei, după ce se văd cu o meserie bună, bunăoară, dobîndită cu sprijinul statului, vor să părăsească armata. Mai ales, după ce se văd şi cu liceul făcut, în condiţiile învăţămîntului militar.

• N-a fost căsătorit. În fine, a cunoscut o fată din Constanţa. S-au căsătorit. Femeia însă, obişnuită cu ritmul vieţii mondene de pe litoral, n-a putut îndura atmosfera de „garnizoană izolată“. În cele din urmă a „ridicat ancora“ şi s-a întors în „portul“ ei.

• Unii piloţi, după ce zboară pînă la o înălţime de 20.000 metri cu viteze supersonice şi se întorc pe pămînt, pornesc cu bicicletele, de la hangare spre popotă, iar de acolo, spre casele lor.

• În sala de antrenamente, la simulatoare, piloţii se instruiesc individual. Există chiar şi cabina unui supersonic aidoma cu cele folosite. Se „zboară“ şi între pereţii clădirii.

În zgomotul motorului, îl aud pe pilotul din cabina-simulator adresîndu-se unui coleg :

— Vino în avion să mă ajuţi !

— Ce ţi s-a întîmplat ? se interesează celălalt.

— Mi s-a blocat...

— Bine, mă, dacă ţi se întîmplă aşa ceva în timpul zborului, mă chemi să vin în ajutorul tău, să te ajut ? !

Glumesc oamenii, dar se iau foarte în serios.

• Alarmă !... Vreme ploioasă. Plafon de nori pînă la 700 m. Piloţii se prezintă urgent la unitate, cu maşinile, pe biciclete.

Alarma s-a dat şi în sala de spectacole, unde rula un film. Un microbuz aştepta acolo... de la film direct în... alarmă.

• O frază după exerciţiu, la bilanţ. „De la Peneş Curcanul ştim că atunci cînd sună goarna, alergi la datorie. Pui mîna pe cuţit şi strigi «Moarte duşmanilor !»“

• Avionul nu se uită la grade, se întoarce doar să vadă cine-l pilotează !

• După zbor, în corpul pilotului se instalează o firească oboseală. Somnul îi dă tîrcoale, dar nu poate să adoarmă imediat. Somnolează, iar pe fondul ăsta visează că intră cu avionul în vrie. (Mărturisirea căpitanului M.P.)

Colonelul N. îmi povestește : Zborul cel mai dificil este cel de noapte deasupra mării, cînd spaţiul aerian devine tridimensional. Orizonturile dispar. Pilotul își aruncă ochii în sus, în jos, caută repere. De este lună pe cer, vede trei exemplare : una pe cer, două în valurile negre ale mării. Se poate întreba care-i luna cea adevărată ? Eu, ca pămîntean, am trăit fenomenul... De la înălţimi nu vezi marea, ci un ocean de întuneric. Vezi cerul, și el e un ocean de întuneric. Dacă n-ai trecut din vreme la zbor instrumental, e vai de tine. Dealtfel, nu toţi piloţii sînt admiși la zborurile deasupra mării. Trebuie o mare experienţă aeriană... Cum părăsești zborul instrumental, apar senzaţii noi, derutante... Vezi sub tine marea și, propulsat de instinctul de conservare, vrei să iei înălţime, deși, în realitate, ai înălţimea normală. Pe urmă, apare tendinţa de a băga motorul în plin, fără să fie nevoie, căci deasupra mării turaţiile motorului capătă un alt zgomot. Faci un viraj, foarte puţin înclinat, de 30°, dar ai senzaţia că ai făcut unul de 90° și vrei să te „corectezi“. Te încearcă și senzaţia falsă că zbori cu capul în jos...

Cînd intri deasupra mării, zici că pătrunzi într-un univers himeric, într-un ocean de smoală. Să știi că întunericul de deasupra mării e mult mai dens decît cel de deasupra pămîntului...Acesta din urmă are o anumită luminozitate care-l face mai subţire, parcă mai cenușiu. După un timp scurt de zbor deasupra mării, te încearcă dorinţa de a te întoarce mai repede decît îţi este permis spre zonele luminoase.

Mă întrebi ce înseamnă lupta aeriană deasupra mării ? Are anumite caracteristici. Deasupra mării se vor înfrunta întotdeauna așii așilor de pe supersonice. Va izbîndi, probabil, cel mai bun tehnician, dar și cel mai îndrăzneţ pilot. Inamicul te poate înșela ușor, din pricina spaţiului tridimensional. Dar și tu îl poţi ademeni. Trebuie să fii bine pregătit, căci de la 2.000 m în sus, îţi pui masca de oxigen.

— Și ce sunet are motorul deasupra mării ?

— Ca de oale sparte...

M-am uitat mai de aproape la fața colonelului N. Are riduri subțiri, dar și unele adînci. Are însă două cute care pornesc dinspre tîmple și coboară pînă sub bărbie. Sînt săpate de sudoarea care, probabil, în timpul zborului, sub „clopot", începe să șiroiască încet și sigur, desenînd viitoarele cute.

• Pilotul + supersonicul + tehnicianul reprezintă un tot : de fapt, echilibrul fiecărui zbor... Între pilot și tehnician se leagă o camaraderie care se prelungește și dincolo de pista de beton a aerodromului.

Există o neliniște a tehnicienilor față de piloții tineri, pînă își descoperă reciproc calitățile și defectele.

• În timpul zborurilor de noapte, ferestrele locuințelor din garnizoană sînt luminate. Soțiile își așteaptă soții, pîndind zgomotul motoarelor. Dacă, brusc, zborul de noapte se întrerupe, atunci femeile știu că a avut loc un eveniment de zbor și încep, neliniștite, să se întrebe : „Cine-i ? Cine oare nu se mai întoarce acasă ?"

• R. suspină după aviație și uniforma de altădată : „Zburai, vedeai de sus haltă după haltă... Dacă, ferească Dumnezeu, te rătăceai, aterizai unde voiai și te interesai unde ai nimerit. Și-apoi, petrecerile aviatorilor în oraș !... Ne întorceam cu trăsura la unitate și auzeai tropătul cailor... Eh, ce vremuri ! Nu exista în avioane pilotul automat."

• El, aviator cu stagiu, as, nu are copii. Din pricina neveste-sii. Și-au dorit mult în prima tinerețe. Ea se aștepta ca el să divorțeze. Avea motive... N-a făcut-o. Sînt împreună și continuă să privească cu nostalgie la copiii garnizoanei.

• Cînd era elev mai scria proză, acum, căsătorit fiind, stă tot timpul cu ochii pe televizor. Îi plac, mai cu seamă, emisiunile sportive.

• Maiorul de la Stația de supraveghere (radar) a fost, pînă nu de mult, pilot. Practica sporturi — box, fotbal, haltere. La una din vizitele medicale i s-a găsit o suferință cardiacă. A fost oprit de la zborul supersonic, de la orice fel de zbor. S-a pomenit, tocmai el, bărbatul obișnuit cu o activitate dinamică, aeriană, „tras pe linie moartă". Treptat, s-a reprofilat. Acum zboară din nou, dar prin mijlocirea radiolocatoarelor : el e unul din cei care urmă-

reşte, pe ecranele radarurilor, misiunile supersonicelor, „luptele“ aeriene, el îi „aduce“ pe piloţi acasă, le observă disciplina raidurilor.

A avut, printre altele, un incident cu cel mai bun prieten al său, locotenent colonelul Ş... Acesta zbura, îi vedea supersonicul pe ecran, îi admira evoluţia. Deodată, punctul acela negru pe radar, marcînd aparatul lui Ş., a dispărut. L-a chemat prin radio. Apelurile sale însă au rămas fără răspuns. Desigur, s-a alarmat. Întîmplător, comandantul unităţii s-a cuplat cu radiolocatoarele şi a auzit apelurile maiorului adresate prietenului său dispărut de pe ecran. Neliniştea a devenit acum şi a comandantului.

Ceva mai tîrziu, Ş. a reapărut şi a fost obligat, de astă dată de comandant, să-şi explice dispariţia. Aşa cum glăsuieşte legea aviaţiei, pilotul a fost sincer în răspunsul său : „Mi s-a făcut dor de un *razmot*. Am făcut unul, aşa, de plăcerea mea...“ Desigur, plăcerea asta individuală, uşor de înţeles de către alţi aviatori, reprezenta totuşi o abatere de la regulament, de la disciplina zborului. Abaterea n-a rămas nesancţionată. Ş... însă a rămas cu credinţa că comandantul n-ar fi putut să afle dacă prietenul său cel mai bun nu ar fi „raportat“ dispariţia sa. O umbră de suspiciune s-a instalat astfel între cei doi militari ai „betonului“.

• Pe aviatorul A. l-am întîlnit, pentru prima oară, la Club. Urmărea indispus o partidă de biliard. Am intrat în vorbă cu el. Aşa am ajuns să aflu că-i căsătorit, că familia sa se află în oraşul P., că are doi copii — o fată şi un băiat. „Mi-am cărat familia prin toate garnizoanele. Copiii au fost şi ei siliţi să schimbe şcolile...“

Oboseala şi blazarea remarcate de mine îşi au explicaţia în faptul că îl frămînta examenul fetei de admitere la facultate. „Ştiu că nu-i prea bine pregătită... Absenţa mea de acasă i-a dăunat şi băiatului, care a luat-o cam razna.“

Probleme în aer, probleme la sol.

• EXERCIŢIU. Soţia sa a adormit. În cealaltă cameră, copilul a adormit mai de mult. Ar vrea şi el, maiorul Costică Semion, să închidă ochii. Somnul însă întîrzie.

Gîndul i se întoarce mereu către una și aceeași „secvență". Prin fereastra deschisă aude liniștea nopții — e alta decît acolo sus, în stratosferă — aude murmurul frunzelor de salcîm. Garnizoana pare înfundată într-un somn adînc. Doar în aparență. Și-ar aprinde o țigară, dar îi este teamă să nu-și trezească femeia. Visează poate.

Cîndva, un scriitor l-a întrebat : „În supersonicul dumitale te gîndești la familie, la cei de pe pămînt ?" Întrebarea i s-a părut naivă și a zîmbit. „În timpul zborului n-ai cum te gîndi la ai tăi, din clipa decolării devii una cu supersonicul pe care-l pilotezi."

— Alo, 31 ! Vezi ținta ? îl întreabă navigatorul de la o depărtare de mii și mii de metri. O depărtare aparentă. Navigatorul e, de fapt, în cabină, călăuzindu-l în luptă.

— Alo, 31 ! Cum stai cu gazul ? — îi cere conducătorul zborului să raporteze. Glasul venind de pe pămînt e acolo în cabină, ca o ființă vie, risipind singurătatea și creînd certitudini.

„Ne desprindem de pămînt, dar pămîntul e prezent în cabină, de parcă am zbura în dublă comandă, gîndește pilotul. Dar ce poate să înțeleagă un scriitor eminamente terestru despre zborurile supersonice !"

În întunericul încăperii vede ca pe un ecran negru cele trăite în cursul zilei. Abia pe pămînt, și abia după un timp, poți să „developezi filmul" evenimentului de zbor. Își îndeplinise misiunea, interceptase ținta. Venea „acasă" satisfăcut că în cel de-al treilea zbor își realizase programul zilei. Venea normal... 8.000 de metri... 7.000... 6.000. Inima sa continua să fie conectată la „inima" avionului. Glasul navigatorului, al conducătorului de zbor, plutea în cabină. A redus viteza.

— Permiteți să trec la verticală ? a întrebat.

— Permit 31 să treci la verticală, i-a răspuns conducătorul zborului, locotenent-colonelul Constantin Mustață, tovarășul, vecinul său de apartament.

1.000 de metri... 800... 500... A urmat acel viraj strîns care-i îngăduia să reducă și mai mult viteza. Peste patru sau cinci minute va fi „acasă". (Dar minutele aveau să se scurgă mult mai multe la număr. Ba unul din ele ar fi

putut să-i fie fatal...). Venea la aterizare. A dat să scoată trenul de aterizare. Şi atunci... atunci... Defecţiunea a constatat-o într-o fracţiune de secundă. Ieşise roata din stînga, roata din faţă, dar nu şi cea din dreapta. A executat din nou un viraj scurt, sperînd ca forţa centrifugă să smulgă roata dreaptă din carapacea sa. N-a izbutit.

— Alo, „Faleza", nu mi-a ieşit roata din dreapta.

Conducătorul zborului i-a confirmat calm defecţiunea. Maiorul Costică Semion cunoştea valoarea acestui calm. Datorită lui, mintea îi lucra cu febrilitate, dar lucidă. Stupidă situaţie ! Îl despărţeau doar 500 de metri de ai lui, vedea aerodromul... clădirile garnizoanei... blocul în care locuia. Dar nu avea cum să aterizeze. A controlat presiunea hidraulică : normală. Combustibilul însă era pe sfîrşite. Deznodămîntul tragic se putea produce dintr-o clipă în alta. Toate manevrele de scoatere eşuaseră. A încheiat şi cel de-al doilea tur de pistă. Al treilea ar fi însemnat sfîrşitul. Atunci a luat hotărîrea pe care a comunicat-o conducătorului de zbor.

— Permiteţi-mi să aterizez pe două roţi.

— Pregăteşte-te de aterizare ! i-a aprobat locotenent-colonelul Mustaţă hotărîrea.

În nici una din instrucţiunile constructorului nu era prevăzută aterizarea supersonicului pe două roţi. Faptul ca atare era socotit imposibil, echivalînd cu o catastrofă.

— Vin la aterizare ! — a anunţat el, ca şi cum ar fi venit la o aterizare normală.

Au urmat comenzi scurte între „turn" şi avion. „Vino normal pe pantă !" „Opreşte motorul !", „Scoate parașuta !" Parașuta trebuia scoasă în aer pentru a frîna şi mai mult viteza, dar şi parașuta îl trădase.

Venea la aterizare cu 300 km pe oră...

— Ţine cît mai mult manşa pe stînga ! l-a auzit pe conducătorul zborului dîndu-i un ultim sfat...

Nu şi-a pierdut cumpătul, nici controlul avionului. A simţit atingerea pistei. A executat manevrele întocmai. A apucat strîns manşa, înclinînd cu putere avionul pe stînga. Ştia însă că va urma un al doilea moment la fel de decisiv, cînd avionul, pierzînd din viteză, va căuta un sprijin pe

roata din dreapta. Nu-l va găsi. A fost însă stăpîn pe manșă pînă în ultima clipă.

Cînd maiorul Costică Semion și-a scos capul din cabină, a văzut sanitara, pompierii gonind spre el. Pentru orice eventualitate...

...Suspină. Soția doarme. Se uită spre fereastra deschisă și gîndește : „E plăcut să auzi noaptea foșnind frunzele de salcîm."

LA O APLICAȚIE

TOAMNA și-a îngrămădit norii umezi peste întinderi. Soarele în dimineața asta n-a mai răsărit, a rămas să lenevească sub plapuma-i călduță sau poate că, încercînd să răsară, s-a înecat în valurile mari plumburii, ale cerului. Cade o ploaie măruntă și rece peste cîmpul de „luptă brăzdat de tranșee și șanțuri de comunicație". E o zi neguroasă — cum au fost multe pe front — și parcă anume comandată să pună și ea la încercare rezistența fizică a ostașilor. Mă strîng înfrigurat în pardesiul meu subțire și aștept un fulger de rachetă, clipa cînd văzduhul va fi sfredelit de primul „obuz" și cînd prima explozie va marca începutul aplicațiilor — marele examen al bărbăției ostășești.

*

NAPALM... Fosfor... Temperaturi înalte, parcă smulse din exploziile solare. Pămîntul arde. Tancul arde... Apa arde... Flăcările, în înaintarea lor, par a îngenunchea și pîrjoli totul... Nimic nu le poate rezista. Dar iată că, în calea lor, răsar oamenii în uniforme ostășești și, brusc, raportul de forțe dintre foc și viață se schimbă în favoarea omului hotărît să învingă. Lupta ostașului cu flăcările, cutezanța cu care trece prin ele, îndemînarea și viteza cu care se mișcă mă trimit cu gîndul la marea înfruntare cu apele a ostașului român din primăvara anului acesta. Focul și apa ! Omul modern le poate supune. Ne-au demonstrat-o și ne-o demonstrează militarii prezenți la examen.

*

VÎNĂTORUL de tancuri. Nu te cunosc, nu-ţi ştiu numele, dar te-am văzut sub un cer plumburiu de toamnă. Tancul „inamicului“ venea spre tine, spre ai tăi. Tu trebuia să-l opreşti. Se apropia clipa aceea unică — oare de cîte ori ai trăit-o la instrucţie? — cînd, lipit de pămînt, credinţa şi pregătirea ta ostăşească aveau să fie puse la o grea şi supremă încercare. Aşteptam, o aşteptare istovitoare. Dar tu erai calm şi-ţi lipiseşi urechea de pămînt. Şi undeva, în apropiere... huruitul înfricoşător al şenilelor. Văzîndu-te atît de stăpîn pe tine, mi-a plăcut să cred că în clipele acelea de aşteptare pămîntul trebuia să-ţi fi şoptit ceva, poate o legendă, poate un nume drag, poate un vers din Eminescu. Deodată nu te-am mai zărit. Te acoperise colosul. În clipa următoare te-am văzut ridicîndu-te fulgerător şi aruncîndu-ţi încărcătura. Tancul „inamic“ a fost „vînat“.

Nu te cunosc, nu-ţi ştiu numele, dar te-am văzut sub cer plumburiu de toamnă, îndeplinindu-ţi cu cinste misiunea.

*

HARTA. Trebuie să ştii s-o citeşti, s-o descifrezi. Mă opresc în faţa ei ca în dreptul unui tablou uriaş. Tot felul de săgeţi colorate indică direcţia de atac, linia „inamicului“. Nu sînt simple săgeţi. Adunate toate laolaltă şi rînduite într-o anumită ordine, îţi dezvăluie elemente esenţiale — gîndirea militară, concordanţa între ordin şi executare, între teorie şi practică, între om şi tehnică de luptă.

Harta ! Privind-o, întrezăresc conturîndu-se chipul comandantului, multilaterala sa pregătire. Astăzi, activitatea sa este una de sinteză atît a armelor, cît şi a concepţiilor militare. Va trebui să ştie să conducă o luptă cu măiestria lui Ştefan cel Mare, dar, în acelaşi timp, va trebui să ştie cînd şi cum să ceară intervenţia aviaţiei supersonice. Va trebui să cunoască în continuare atributele puştii cu baionetă, dar şi pe cele ale calculatoarelor electronice.

Privesc harta. Apoi cîmpul de aplicaţii unde săgeţile devin fapte de arme şi vitejie.

*

TRADIȚIE. În foișor, lîngă mine, un veteran al războiului antihitlerist — general de aviație Traian Burduloiu. Scrutează depărtările. Îl simt tulburat : așteaptă ivirea „păsărilor argintii". Îi înțeleg nerăbdarea și nostalgia din priviri. E doar unul din pionierii aviației românești. Au trecut mai bine de 50 de ani de la primul zbor, la marginea Bucureștiului, cu un biplan greoi și primejdios. Prezența sa pe cîmpul de aplicații mi se pare semnificativă alături de alți generali — veterani ai războiului antihitlerist. Trecutul și prezentul față-n față. „Păsările argintii" s-au ivit în înaltul cerului. Zborul lor e măiestru. Urmărindu-le evoluția, mă surprind gîndindu-mă din nou la trecut și prezent.

Ce-i tradiția ? „O coloană a infinitului", ar răspunde Brâncuși.

*

COOPERARE. Există o cooperare nu numai între arme, ci și între ostaș și natură ; între infanterist și pămînt, între parașutist, cer și pămînt, între pontonier și apă... Vînătorii de munte s-au desprins din stîncă, au atacat, au izgonit „dușmanul", au devenit iar una cu stînca. Cooperarea mi s-a părut sublimă. „Te voi apăra !", făgăduiesc ostașii. „Te voi apăra !", făgăduiesc codrii și munții.

III. LABORATORUL SCRIITORULUI... POLIŢIST

Un tînăr reporter al Radiodifuziunii, mare amator de literatură poliţistă, m-a rugat, cu prilejul Anului nou, să-i acord un interviu-fulger. Nu l-am refuzat. Convorbirea noastră, înainte de a fi dată în vileag, a fost imprimată pe bandă magnetică şi cum „moartea vine pe bandă de magnetofon", reporterul a dispărut, nu se ştie în ce chip, fără urmă. A rămas însă rola cu banda în cauză pe care, în sfîrşit, m-am decis să o aduc la cunoştinţa opiniei publice.

Întrebare : Tovarăşe H.Z., vă rog să-mi îngăduiţi a vă pune o primă întrebare. Sînteţi un scriitor de literatură poliţistă. Există oare vreo deosebire între scriitorii aparţinînd altor genuri literare şi scriitorii de cărţi poliţiste ?
Răspuns : Cum să nu ! Primii îşi ucid cititorii, ceilalţi, de teapa mea, se mulţumesc să-şi ucidă parte din personaje.
I : E greu să scrii literatură poliţistă ?
R : Da de unde ! Mai întîi cauţi un cadavru. E bine să-l găseşti într-un parc sau pe cheiul Dîmboviţei. Dacă eşti un om norocos, mai găseşti vreo două-trei. Chemi apoi, la căpătîiul primului cadavru, un ofiţer de miliţie. Acesta nu se deplasează niciodată singur la faţa locului, ci însoţit de ajutorul său, un tînăr naiv, care se va încurca în tot felul de deducţii false, încît te şi miri de ce a fost selectat pentru o asemenea profesiune. Mă rog, dar asta e o problemă care nu ne aparţine. Tu, autor, ţi-ai făcut datoria... ai găsit cadavrul, ai anunţat miliţia. De-acum încolo, e de datoria lor să-i descopere pe făptaşi.

I : Care sînt orele dumneavoastră de lucru ?
R : După miezul nopţii.
I : Cum aşa ?
R : În tăcerea care se lasă după miezul nopţii aud distinct atît paşii infractorului, cît şi pe cei ai criminalistului.
I : Maestre, sincer... dar sincer, aţi săvîrşit vreodată o crimă ? Chiar dumneavoastră personal.
R : Numai una ? ! Dar, să vedeţi, le-am săvîrşit perfect. Dealtfel, aşa se şi explică faptul că încă n-am fost descoperit.
I : Aşadar, există crime perfecte ! Ce cerneală folosiţi ?
R : La făptuirea crimelor ?
I : Luaţi-o cum vreţi.
R : Simpatică ! Numai cerneală simpatică.
I : De ce ?
R : Mă agasează să văd mereu pe masa de lucru ceea ce scriu. Şi-apoi, să nu uităm spionajul economic. Nu o dată agenţi ai unor mari case editoriale de peste hotare au încercat să-mi sustragă manuscrisele.
I : Ce rol acordaţi pipei cu tutun în actul de creaţie ?
R : Un rol mare... chiar foarte mare, dacă nu chiar definitoriu. Tutunul este combustibilul care pune în mişcare gîndirea artistică, te ajută să găseşti cheia la cele mai enigmatice enigme. Iar pipa, tovarăşe, pipa este, dacă vrei, un fel de horn... un horn pe unde ies, ca nişte nori pufoşi, fumurile acestui combustibil.
I : Excelentă imagine ! Dar Dumneavoastră ce tutun preferaţi ?
R : Eu ? ! Păi bine, tovarăşe, cine ţi-a spus că eu fumez ? Fugi, domnule, de aici, nu ştii că tutunul e cancerigen ?
I : Care este pentru un tînăr prima condiţie pentru a se realiza ca autor de literatură poliţistă ?
R : Să nu leşine cînd s-a hotărît să împlînte cuţitul în inima unui personaj.
I : Iar cea de-a doua condiţie ?
R : Să aibă un prieten critic literar.
I : Mai puteţi defini şi alte condiţii ?
R : Desigur. Să ştie să bată la porţile Fondului literar înainte de a fi bătut la porţile literaturii ; să ştie să-şi bîrfească confraţii, să dispreţuiască, în public, ţuica de prune şi să ştie să bea, tot în public, whisky.

I : Bine, maestre, dar whisky-ul e o băutură scumpă !
R : Ei și ! Ce, parcă bea pe banii lui ? Bea pe cei ai Fondului !
I : Maestre, și acum, în încheiere, o ultimă întrebare : la ce lucrați ?
R : Deocamdată nu lucrez, căci simt că sînt lucrat. Am ceva indicii... am alcătuit un cerc al bănuiților, am intrat și în posesia cîtorva amprente... și urmăresc să dau cît mai repede de ascunzătoarea binefăcătorului meu...

Se zice că reporterul Radiodifuziunii n-a mai apucat să-i mulțumească maestrului... se mai zice că, pe neașteptate, s-ar fi deschis, chiar sub șezutul reporterului, o trapă și că acesta ar fi dispărut fără urmă. De-a dreptul senzațional e că Radiodifuziunea n-a reclamat nici pînă astăzi organelor în drept dispariția misterioasă a angajatului ei...

CAZUL „R-16“

La o întîlnire cu cititorii (1953), o gospodină cu priviri de mamă mă întreabă cu o candoare dezarmantă :

— De ce eroina dumneavoastră are la pagina 18 ochii verzi, iar la pagina 31 albaștri ?

Roșesc. Mă fîstîcesc. Însă, după cîteva secunde, îmi recapăt prezența de spirit și răspund :

— Cum de ce ? ! Păi eroina e doar o spioană... E firesc ca ea, în anumite situații, să-și schimbe culoarea ochilor.

Cititorii sînt satisfăcuți. În carte însă neglijența rămîne ca o urmă la locul crimei.

ÎMPUȘCĂTURA

Pe neașteptate, răsună o împușcătură. Genunchii bărbatului se înmuiară. Femeia scoase un țipăt prelung de spaimă : își văzu soțul prăbușindu-se la pămînt. Apoi, instinctiv, se uită în direcția de unde răsunase împușcătura — zări, la o distanță de 10—15 metri, dispărînd în fugă „o haină“ de culoare închisă și numai în clipa aceea înțelese că se petrecuse ceva îngrozitor. Țipă din nou, pădurea se cutremură de groază. Paznicii unei vii din apropiere, postați în puncte diferite, auziră țipetele femeii. O găsiră bocindu-și soțul ucis. Unul din paznici — I. L. — se repezi în sat să dea alarma. După un timp, sosiră la locul faptei autoritățile care, după încheierea cercetărilor, constatară următoarele :

— Cetăţeanul V.S., plimbîndu-se cu soţia prin pădure, a fost pîndit de un necunoscut şi împuşcat.

Studiindu-se traiectoria posibilă a împuşcăturii, s-a găsit un tub la o distanţă de 15 metri de victimă. Asasinul s-a folosit de o armă de vînătoare de calibrul 12.

— Alicele care au provocat moartea lui S. V. erau de fabricaţie casnică şi nu industrială.

În consecinţă, anchetatorii au formulat două ipoteze : a) omor premeditat ; b) omor din imprudenţă. Ambele ipoteze aveau între copertele dosarului deschis o pondere egală. În cele din urmă, bănuielile anchetatorilor se îndreptară spre cetăţeanul I. L. — unul dintre paznicii viei din vecinătate. Pe ce considerente ? 1) *Venise primul la locul crimei. 2) Îl cunoştea pe V. S. şi, nu de mult, avînd cu el o discuţie aprinsă, îi aruncase în faţă vorbele : „o să-ţi arăt eu ţie“. 3) Ducîndu-se în sat să anunţe autorităţile, a trecut mai întîi pe acasă întîrziind, astfel, sosirea anchetatorilor. 4) Paznicul purtase în ziua respectivă o haină de culoare închisă. Soţia victimei o recunoscuse. 5) În momentul cînd autorităţile au început cercetările la locul crimei, paznicul avea asupra sa o armă de vînătoare calibru... 16,5). Efectuîndu-se o percheziţie la locuinţa bănuitului, s-au găsit ascunse cîteva pachete de alice de fabricaţie casnică (produs interzis de lege) şi o a doua puşcă de vînătoare de calibru 12.*

Pus în faţa probelor (se presupune că în drum spre postul de miliţie a trecut pe acasă ca să-şi schimbe arma) pe care nu era în stare să le conteste, prezumtivul asasin declara cu încăpăţînare unul şi acelaşi lucru : „Sînt nevinovat... e drept, l-am ameninţat pe V. S. cu moartea, dar nu eu l-am împuşcat.“

În acest moment al anchetei, a intervenit ceea ce în mod frecvent numim tehnica criminalistică. Fiecare armă are o percuţie proprie. Lovind tubul şi declanşînd împuşcătura, percutorul, de fapt, se „îscăleşte“. A găsi două arme cu percuţii identice este aproape o imposibilitate. În concluzie, tubul găsit la locul faptei a fost supus unei

analize „grafologice". La fel și percutorul armei de 12 mm a lui I. L. *S-a constatat că „alicele ucigașe" n-au pornit din arma acestuia. Așadar, cine l-a ucis pe V. S. ? Cine este posesorul armei ucigașe ?* Trebuia oare I. L scos definitiv din cauză ? Pentru a nu săvîrși vreo eroare, organul de miliție a trecut la identificarea tuturor persoanelor din raza pădurii respective, deținătoare de arme de vînătoare. După asta, au fost culese peste 80 de tuburi folosite de armele persoanelor respective. Cu ajutorul microscopului electronic, tuburile au fost descifrate. S-a găsit astfel un tub cu percuția identică cu aceea de pe tubul cules de la locul faptei. Identificarea tuburilor i-a condus pe anchetatori mai departe : către identificarea armei. *Aparținea unui oarecare T. N. Povestea însă nu se oprește aici. De arma cu pricina s-a folosit nu stăpînul ei, ci un frate al acestuia, care luase arma fără să-l întrebe și care, neavînd nici permis de armă, o folosise în chip nefericit. Crima o săvîrșise din imprudență ; înfricoșat însă de cele săvîrșite, respectivul a fugit de la locul infracțiunii.*

Dar dacă n-ar fi existat microscopul electronic + răbdarea de savant a criminalistului ?

ATAC LA OBIECTIVUL—112

Întîlnire cu cititorii (1957). Un bărbat între două vîrste, cu o plasă plină cu cartofi în mînă, se ridică și mă întreabă textual :

— Ați lucrat cumva în ramură ?

Prostia are întotdeauna darul de a mă dezarma, iar dacă nu știu să mă feresc la timp, îi cad lesne în capcană. Mă pomenesc răspunzînd :

— Ați vrut să spuneți în vreo rețea... în vreo rețea de spionaj, nu în ramură.

— Da, da... în care rețea ? îmi servește replica „cetățeanul" cu plasa.

În sală, stupefacție. Asistența nu se așteptase la o abordare atît de deschisă a problemei.

Nu știu prin ce asociație de idei, mi-am amintit de Fundătura bucureșteană a copilăriei mele și „recunosc“ cu aceeași sinceritate :

— Am făcut parte din rețeaua „Făurari-17“.

— Mulțumesc ! mai zise omul cu sacoșa și se așează grav la locul său, pe scaun. Am auzit de ea în timpul războiului...

M-a cuprins groaza : „Doamne, te pomenești că într-adevăr a existat o rețea «Făurari-17» ? !“

CU GEORGES SIMENON
(Convorbire telefonică imaginară)

1969. L-am căutat, mai întîi, la castelul său din Franța. O voce *magnetofonică* mi-a răspuns : „A fost și a plecat. Fiți amabil și căutați-l în Elveția.“ N-am avut încotro. Și uite așa, în Elveția, mi-a fost dat să-l caut din castel în castel. Cînd, în sfîrșit, mi s-a răspuns : „Da, e pe aici... Sunați-l la piscina decapotabilă !... maestrul înoată la ora asta.“ Acolo, o altă voce magnetofonică m-a informat : „Domnul Simenon s-a retras în biroul de semnat contracte.“ Mă îmbărbătez spunîndu-mi că trebuie să am răbdare. Știu că maestrul romanului polițist francez, pe lîngă cele 40 de camere ale locuinței sale, mai are și două birouri : unul destinat semnării contractelor, celălalt unde-și scrie cărțile. Sun imediat la „biroul contractelor“. De acolo aud următorul răspuns : „Domnul Simenon, aflînd că-l căutați, s-a bucurat nespus de mult — vă dau legătura cu *super-bucătăria*. Așteptați o clipă !“ Aștept. Cunosc slăbiciunea maestrului pentru această bucătărie cu cuptoare electronice, robotizate. Deh, fiecare scriitor cu slăbiciunea lui ! Deodată, aud în receptor glasul plăcut al lui Simenon :

— Alo, m-ai găsit cam greu, colega. Te rog să mă scuzi, dar am început de dimineață un roman și aș fi vrut ca încă astăzi să-l închei.

— Și ? E O.K. ?

— Altfel n-am fi avut acum prilejul să conversăm.

— E adevărat că ați ajuns cu Maigret la cel de-al 200-lea volum ?

— Nimic de zis, sînteţi bine informat. Al 200-lea o să apară în luna martie şi se va intitula *Mai există nuci.*

— Şi pînă atunci ?

— Luna şi... cartea. Ritmul editurii e altul decît al meu. În noiembrie trecut a apărut romanul *Mînă,* iar în decembrie *Maigret a fost pus la punct.*

— Cînd aţi început să scrieţi romane ?

— Am scris primul roman la 16 ani, adică în 1928.

— E adevărat că în afară de cele 200 de cărţi, aţi mai scris alte 40 apărute sub diverse pseudonime ?

— Aşa e. Pînă a mă fi consacrat, am folosit vreo 20 de pseudonime.

— Se mai spune că la fiecare 2 zile apare în lume un roman de Simenon.

— Calculatoarele electronice îmi spun şi mie acelaşi lucru. Pînă în prezent au apărut în librăriile de pe cele cinci continente 300 milioane exemplare, în 29 de limbi.

— Aveţi la Paris un prozator — Hervé Bazin — cum ar fi la noi, de pildă, marele scriitor x.y. * El nu a protestat la Centrala editurilor pentru tirajele mari pe care le obţineţi ?

— Nu vă înţeleg, colega... La ce „Centrală a editurilor" vă referiţi ? De ce să mă reclame Hervé Bazin ? !

— Că din pricina tirajelor cărţilor dumneavoastră poliţiste nu i se acordă lui tirajele dorite...

— Lui sau cititorilor ? Să fim serioşi, colega !... Ce are sula cu prefectura...

— Văd că ştiţi *de-ale noastre !* Ce informaţii aveţi despre cărţile poliţiste ale scriitorilor din România ?

— Nici una...

— Cine credeţi că-i de vină ?

— Maigret al meu a şi găsit vinovatul.

— Chiar Maigret în persoană ? ! ?

— Da, da. Există, cică, în România, o instituţie „Cartimex", nu-i aşa ? Părerea lui Maigret e că instituţia asta ar fi de vină, căci recomandă Occidentului numai cărţi „serioase".

---

* Din considerente lesne de înţeles, nu pot dezvălui publicului numele adevărat al prozatorului x.y.

— Maigret al dumneavoastră e formidabil... Şi de data asta a pus degetul pe rană... Vă rog să-i mulţumiţi din partea mea. Vă mulţumesc pentru conversaţie. La revedere, domnule Simenon.

— La revedere, colega... Gluma cu Centrala editurilor — e prima oară cînd am auzit de o asemenea centrală — n-am prea înţeles-o, dar e... bună... La revedere !

Ciinele poliţist continuă să fie folosit, şi chiar cu succes. Adulmecă urma şi porneşte în căutarea infractorului. În anumite medii, aportul său este foarte eficient. Iată însă că ştiinţa a pus la îndemîna tehnicii criminalistice un aparat denumit „Surdo-mutul", capabil nu numai să depisteze mirosul, ci să şi identifice infractorul pornind de la mirosul adulmecat. Bietul *Rin-Tin-Tin !* În curînd va fi scos la pensie, căci în momentul de faţă mirosul depistat de aparatele criminalistice poate fi şi conservat... Şi nu o lună, ci ani de zile...

X 2 Rg. Ompex... ce nume lung atribuit unui aparat minuscul de fotografiat, creat de o firmă din R.F.G.... Cu ajutorul acestei minunăţii „invizibile" se pot lua discret zece imagini, posesorul său netrezind nici o bănuială. Ascuns în căuşul palmei celui ce-l stăpîneşte, *X 2 Rg. Ompex* efectuează operaţiunea de fotografiere în *1/8* dintr-o secundă, iar deschiderea blendei, în funcţie de situaţie, se realizează automat.... Mic, mic, dar hrăpăreţ...

Cercetarea grafoscopică s-a îmbogăţit şi ea cu un aparat... „Grafograf"-ul descoperă infinit mai multe particularităţi ale grafiei decît tehnica clasică, asigurînd concluziilor o siguranţă deplină.

„Pistolul care şopteşte" sau „Maescam" reprezintă o nouă armă în domeniul spionajului, mai exact, în domeniul comunicării informaţiilor. „Pistolul" este îndreptat în direcţia persoanei care are misiunea să recepţioneze mesajul.

Cel ce transmite, de fapt, își citește textul. „Maescom"-ul transformă vorbirea în raze infraroșii care sînt captate apoi de cel care ascultă. Aparatul acestuia retransformă automat razele infraroșii în sunete, adică în vorbire. Detectarea unor asemenea „convorbiri" este deocamdată imposibilă. A detecta în imensitatea spațiului raze infraroșii emise de un „pistol care șoptește" e ca și cînd ai încerca să-ți prinzi umbra și s-o încarcerezi.

LA ÎNTÎLNIRILE cu cititorii sînt deseori întrebat : „Ce credeți, tovarășe Zincă, există crimă perfectă ?" De obicei, dau unul și același răspuns : „Nu, nu există." După părerea mea, nu există infracțiune, oricît de abil ar fi ea concepută, care, mai devreme sau mai tîrziu, să nu fie descoperită. Nu există infractor, oricît de ingenios ar fi, care, mai devreme sau mai tîrziu, să nu se trădeze. O demonstrează practica criminalistică de pretutindeni. Aș îndrăzni să afirm că o „crimă perfectă" reprezintă o născocire frumoasă a scriitorilor de literatură polițistă. Deși și ei, cînd o „săvîrșesc", lasă urme pe care cititorul, captivat de acțiunea cărții, nu le observă. Să luăm, de pildă, *Zece negri mititei* de Agatha Christie. Cele zece crime s-au consumat. Insula Negrului a rămas pustie. E rîndul lui Sir Thomas Legge de la Scotland Yard să intre în acțiune dar, impresionat de perfecțiunea celor zece crime, se întreabă dezorientat : „Cine i-a ucis ?" (pag. 252). Și dacă proprietarul goeletei pescărești n-ar fi găsit în largul mării o sticlă cu un mesaj, crimele ar fi rămas perfecte, iar autorul neidentificat. Mesajul, însă, dezvăluie totul și, în încheiere, se află că organizatorul măcelului a fost, de fapt, judecătorul Lawrence Wargrawe, cea de a zecea victimă (pag. 268). Iar cititorul exclamă : „Iată nu una, ci zece crime perfecte !". Eroare. Cititorii au fost înșelați în mod deliberat de către celebra și inepuizabila scriitoare engleză. La pag. 18, judecătorul Wargrawe, în tren fiind, scoate o scrisoare „cu un scris foarte greu de descifrat, în care doar unele cuvinte apăreau" și pe care o citește : e o invitație pe Insula Negrului. Prezentarea voit echivocă a personajului, a textului scrisorii, dă de înțeles cititorului cum că și el, criminalul, în realitate gazda celor „nouă negri mi-

titei", a primit o invitaţie, la rînd cu ceilalţi. Aşadar, autoarea îl trece anume sub tăcere, refuză, pe parcursul cărţii, să-i descrie stările sufleteşti, aşa cum o face în cazul celorlalte personaje, şi toate acestea din dorinţa de a realiza „crima perfectă". Dar propun să nu ne supărăm pe Agatha Christie, căci şi atunci cînd „trişează" o face cu artă şi spre satisfacţia etică şi estetică a cititorului.

MI SE PUNE la dispoziţie fişa infractorului. Privirile mi se opresc asupra fotografiilor-tip : din faţă, din profil ; pe piept — un număr. Oricum l-ai privi, pare simpatic. S-a născut cu un zîmbet în colţul gurii care te cheamă să ai încredere în el, în purtătorul unui asemenea zîmbet. La 26 de ani, era căutat de Interpol. Deci, e un infractor de talie internaţională. Despre el, ziarul *Die Presse* scrie cu majuscule : „SPECTACULOASA URMĂRIRE A UNUI ESCROC DE AUTOMOBILE". Evadase atunci de sub escortă şi dispăruse în lume. Este meritul miliţiei româneşti de a-l fi descoperit într-o garsonieră O.N.T. din Bucureşti, sub masca unui bogat turist străin, beneficiind de un paşaport fals, ce-i conferea şi un titlu nobiliar. Din garsoniera aceea îşi conducea băieţii din bandă — toţi „turişti" şi traficanţi de automobile furate de pe vestitele magistrale europene. Şi tot între zidurile acelei garsoniere promitea unor „fetiţe dulci" că le va lua în căsătorie. Şi proastele îl credeau.

STAU DE VORBĂ cu tînărul M. R. Acum cîteva zile a terminat de ispăşit o pedeapsă. A escrocat. Într-o zi, aşa, într-o doară, ca să impresioneze o femeie, s-a dat drept ofiţer de securitate. Şi s-a prins. N-a mai avut apoi tăria să dea îndărăt şi să recunoască adevărul. Şi o escrocherie l-a dus către alta... mai gravă. Îl întreb : „Care a fost, în perioada de detenţie, momentul cel mai greu ?" „Au fost mai multe", îmi răspunde. „Povesteşte-mi unul din ele !" „Tare greu a fost şi tare ruşinat m-am simţit cînd m-au tuns cu maşina şi m-au poftit să-mi scot costumul meu elegant, pentru a îmbrăca zeghea de deţinut."

SUBIECT DE ROMAN ? Poate. El — şef al unei formaţii de muzică populară. Ea — solistă de muzică populară. Au făcut nenumărate turnee în ţară, peste hotare. Ştiu ce-i

acela un paşaport. Ştiu ce-i acela un turneu peste hotare şi cum se realizează asemenea angajamente. Şi totuşi, din dorinţa de a forţa „nota“ legalităţii, au căzut în capcana unui escroc. Le-a ieşit în cale un şmecher, un combinator de tipul lui Ostap Bender, pe deasupra şi afon. Escrocul, contra unor sume de bani, le-a făgăduit şi angajamente şi turnee peste hotare, şi paşapoarte. Nu s-a sfiit să le ceară o audiţie, să le dea îndrumări regizorale, să le ceară îmbogăţirea repertoriului. Le-a dat tot felul de „sfaturi de specialitate“, numai mult făgăduitele paşapoarte întîrzia să le dea... Subiect de roman ? Poate. De unul satiric.

LITERATURA POLIȚISTĂ ȘI DOCȚII SĂI... ADMIRATORI

E un intelectual foarte ocupat. Şi-l înţeleg. Bibliotecile sînt de necuprins, iar viaţa e scurtă. De aceea, de dimineaţă, după un scurt exerciţiu „yoga", se adînceşte în studierea operei lui Kierkegaard. Pe chip i se înstăpîneşte de îndată o expresie de profundă meditaţie. Citeşte, conspectează, îşi încruntă fruntea, năduşeşte, iar în răstimpuri exclamă : „E mare, domle !"

După un prînz bogat în fosfor, îl poţi zări retrăgîndu-se din nou în camera sa, unde, nestingherit de nimeni, continuă să lucreze intens la studiul consacrat marelui neînţeles — Kafka. E hotărît să facă lumină şi în hăţişurile acestui fenomen atît de controversat. Spre seară, înnobilat de propria sa activitate, iese în oraş şi ia la rînd redacţiile revistelor de specialitate : ici aruncă o vorbă de duh, dincolo rosteşte un dicton latin sau francez, după împrejurări ; în alt loc pronunţă un verdict : „Y. este un scriitor sfîrşit." Tîrziu, se reîntoarce acasă, se bagă în pat. E timpul să se culce. Te pui însă cu setea de lectură ? Apucă, la întîmplare, o carte de pe un raft ferit de ochii vizitatorilor. Doamne, de necrezut, o carte poliţistă în mîna unui intelectual atît de ocupat ! Iată-l, o citeşte la lumina veiozei, cu înfrigurare. A uitat de sine. Faţa i se destinde. În sfîrşit, îl descoperim pămîntean între pămînteni. Pînă ce nu va afla cum a fost prins infractorul, nu va abandona lectura. În cele din urmă, adoarme încîntat, precum un copil care a mîncat pe furiş dulceaţă dintr-un borcan interzis. Şi totuşi, în ziua următoare, eroul nostru, descinzînd în mijlocul colegilor săi de bibliotecă sau de catedră, va declara pe un

ton profesoral : „Sînt îngrijorat... cartea polițistă subminează autoritatea celorlalte genuri. Voi scrie un studiu despre nocivitatea unei asemenea literaturi..."

Iar cei care-l vor asculta, vor da aprobator din cap, fiecare gîndindu-se cu plăcere la cartea polițistă citită în ajun.

*

M-am convins că pînă și redactorii revistei „Secolul XX" citesc literatură polițistă. Ba mai mult, foarte de curînd, au consacrat un număr întreg acestei specii literare. Articole, studii, recenzii, comentarii, o informație bogată. Te minunezi aflînd ce dezvoltare cunoaște în lume cartea de aventuri. Numai că, răsfoind revista, constați cu tristețe că despre literatura polițistă a scriitorilor români nu se suflă o vorbă. De ce oare ?

*

O librărie oarecare din Capitală. În fața ei s-a format o coadă destul de mare. Faptul a atras atenția cunoscutului critic X. „Coadă la cărți !" Se opri și, mînat de curiozitate, întrebă pe un tînăr care aștepta liniștit să-i vină rîndul. „Ce noutăți s-au mai adus ?" „Colecția Aventura — *Doamna în mov* de Theodor Constantin", auzi răspunsul. „Iarăși literatură polițistă !" fu prima sa reacție și dădu indignat să plece. După cîțiva pași însă, amintindu-și parcă de ceva, se întoarse și se strecură în librărie. O vînzătoare îl recunoscu și, amabilă, îl întrebă cu ce-l poate servi. Criticul se aplecă spre urechea femeii și-i șopti : „V-aș ruga să-mi puneți deoparte Theodor Constantin... Știți, rîndul trecut, cînd a fost cu cartea lui Zincă..."

De, ce să-i faci, oameni sîntem !

TREC ANII... Dacă stau să-i număr — iar uneori simt îndemnul ăsta — constat că primăverile, urmînd o lege implacabilă a naturii, s-au metamorfozat, au prins culorile toamnei. „Partida de șah“ se apropie de finiș. Oare cîte „mutări“ mai pot să calculez de-acum încolo ? Căci „ceasul“ care cronometrează „partida“ indică fără echivoc „criza de timp“. Iar pe masa de lucru văd îngrămădindu-se proiecte peste proiecte... Unde ar fi fost ele în urmă cu un deceniu sau două ? De ce oare lumea, văzută prin „fereastra“ existenței mele, a dobîndit dintr-odată o nouă dimensiune ?

Sînt clipe cînd te cuprinde o desperare rece, stăpînită, cînd ai vrea, prin nu știu ce minune, să te întorci la „și a fost ziua întîia“ a adolescenței, a iubirii, a intrării în focul luptelor revoluționare. În asemenea clipe, mă pomenesc căutînd cu frenezie prin sertare tot felul de caiete, carnețele, notițe. De fapt, caut zilele smulse din calendar de trecerea implacabilă a timpului.... Le găsesc, desigur, printre paginile caietelor, ca pe niște flori puse la presat. Le „adulmec“, mă îmbăt cu aroma amintirilor, chiar dacă unele file de calendar, la timpul respectiv, m-au făcut să sîngerez. Închid ochii... de pretutindeni văd atunci răsărind oameni, întîmplări ; în esență pagini de istorie, căci născîndu-te pe pămîntul străbun, trăind și muncind în spațiul tău natal, scrii, cu voia sau fără voia ta, un cuvînt, o propoziție, o frază care, adunate la un loc cu cele ale semenilor, dau marea și neîntrerupta istorie a poporului tău...

Aşa se nasc, în universul intim al scriitorului, însemnări uneori omagiale, precum cele de faţă, alteori mai puţin omagiale. Vă asigur, că e straşnic să fi străbătut o jumătate de veac şi să fii bogat în amintiri — mărturie concretă faţă de propria-ţi conştiinţă — şi să constaţi că n-ai trecut prin viaţă fără a te dărui vieţii.

CAIETELE COLONELULUI Călin Musceleanu ! Ideea cărţii s-a născut în vara anului 1966. Revista „Pentru Patrie“ îmi organizase, la Timişoara şi Arad, cîteva întîlniri cu eroii şi cititorii cărţilor mele. Îmi amintesc că pe unul din coridoarele Miliţiei din Timişoara, am cunoscut un bărbat puţin mai înalt decît mine, mai lat în umeri şi mai vînjos. Nu purta uniformă, dar recomandîndu-ne, am aflat că era colonel. Bărbatul acesta vînjos făcuse o bună impresie asupra mea, de aceea am apelat la cîteva şiretlicuri profesionale pentru a-l determina să mai zăbovească între etaje alături de mine. Printre altele, l-am întrebat : „De cîţi ani sînteţi în miliţie, tovarăşe T. ?“ A zîmbit condescendent. „Păi, de aproape douăzeci de ani !“ „Veteran, deci...“ „Veteran ? !... Ce-i aia veteran ? Sînt încă tînăr...“ Tot strîngîndu-mi mîna, iar eu încercînd să fac acelaşi lucru, am aflat, la modul telegrafic, că fusese muncitor, că participase la marile bătălii ale luptei pentru eliberarea patriei, că nu mult după 23 august 1944 partidul îi încredinţase sarcina să intre în poliţie, adică să devină poliţist. Aşadar, „meseria“ a învăţat-o în marş, la cea mai înaltă tensiune postbelică. Era o perioadă extrem de grea. Sabotaj. Secetă. Inflaţie. Valuri de refugiaţi. Bande de răufăcători. Fostul combatant de pe frontul antihitlerist, scăpat nevătămat din bătaia gloanţelor vrăjmaşe, se pomeni trimis de partid pe un alt front, de un tip aparte, şi unde îi era dat să audă în continuare şuierul aducător de moarte al gloanţelor. Laolaltă cu alţi tovarăşi, a simţit pe umeri răspunderea ce-i revenea în amplul proces de democratizare a vechiului aparat de stat. De pe aceste poziţii, P. T. a luptat pentru apărarea ordinii publice întru interesul revoluţiei noastre populare. În zilele cînd ne-am cunoscut, răspundea de problemele judiciare.

„Ar trebui să vă scrieţi memoriile, l-am sfătuit eu, memoriile unui veteran." Sfatul meu l-a amuzat. Cînd să-şi mai scrie şi memoriile ? ! Ne-am despărţit, pe mine însă ideea cu veteranul şi memoriile sale m-a obsedat, metamorfozîndu-se cu timpul în proiectul cărţii *O crimă aproape perfectă*. Aveam însă nevoie de un impuls din afară ca să trec la realizarea *Caietelor colonelului Călin Musceleanu* alias *O crimă aproape perfectă*. Acest impuls n-a întîrziat prea mult. El a venit din partea revistei *Pentru Patrie*, în paginile căreia am publicat, număr de număr, „memoriile" sugerate doar de o scurtă întîlnire cu un om, participant activ la făurirea României socialiste.

PE OMUL ACESTA, colegii săi l-au chemat anume de acasă, pentru ca eu să-l cunosc şi să stau de vorbă cu dînsul. Ieşise nu de mult la pensie, iar foştii săi tovarăşi de la *Evenimente* ţineau morţiş ca în reportajul ce urma să-l scriu să fie prezent şi el, *pensionarul*. Ei bine, n-a fost prezent. Din vina mea. Scriind reportajul, din motive strict profesionale, l-am nedreptăţit. Ascultîndu-l, mi-am zis : „Omul ăsta merită o nuvelă, o carte... nu trebuie să risipesc substanţa celor auzite într-un reportaj curent"... Da, l-am nedreptăţit pe locotenent-colonelul Ion L., astăzi pensionar... Nici în reportajul publicat n-am pomenit de el, nici nuvela sau cartea n-am realizat-o. Răsfoindu-mi însemnările, locotenent-colonelul L. mi-l amintesc : de statură potrivită, brunet, cu o căutătură pătrunzătoare a ochilor ; pare încîntat că nu l-am dat uitării... o încîntare amestecată cu nostalgie.

Omul acesta a salvat de la prăbuşire totală o familie. Omul acesta, o dată sau de mai multe ori pe an, primeşte cîte o telegramă : acea familie nu l-a uitat şi ţine să-i mulţumească şi să-i ureze multă sănătate... Nu e vorba de un caz senzaţional, cu implicaţii criminalistice. Nu, nu...

Într-una din zilele lui decembrie 1970, locotenent-colonelul I.L. se găsea de serviciu la vestitul telefon 22 22 22 (în prezent 055). Sesizări peste sesizări. Echipaje de miliţieni se deplasau urgent cînd într-o parte, cînd în alta a Bucureştiului. Un accident... un furt... o încăierare. Şi

dintr-odată, în acel amalgam de sesizări aproape de același tip, a răsunat un apel neobișnuit, dacă nu chiar straniu. Un glas neliniștit de femeie, după ce s-a convins că nimerise la 22 22 22, începu să-i relateze locotenent-colonelului I. L. cum că prietena ei M. R., căsătorită, mamă a unei fete în vîrstă de 17 ani, era pe cale să-și pună capăt zilelor, dacă nu cumva în momentul acela o făcuse. Ofițerul îi ceru să fie mai explicită... „Mi-a mărturisit că-i desperată, răspunse femeia de la celălalt capăt al firului, că o să se sinucidă... dar că mai întîi o să distrugă totul din casă... Acum cîteva minute, o vecină, cunoștință de-a ei și de-a mea, mi-a telefonat că a auzit din apartamentul lui M. R. zgomote de obiecte sparte. Am sunat-o imediat pe M. R., dar nu mi-a răspuns. Vă rog, tovarăși, întreprindeți ceva !“ „Dați-mi adresa, telefonul prietenei dumneavoastră, îi ceru locotenent-colonelul I. L. ... Fiți liniștită, vom face totul.“

Ofițerul și-a respectat cuvîntul. După ce a expediat urgent un echipaj la adresa unde locuia M. R., s-a apucat să formeze întruna numărul de telefon al desperatei, dar fără nici un succes. M. R. nu voia sau nu mai era în stare să răspundă.

După un timp relativ scurt, primi raportul din partea echipajului. „Am sunat... am bătut la ușă... Nu ne-a răspuns imediat. Cînd, în sfîrșit, a răspuns, ne-am dat seama că ceva nu-i în regulă... Avea o voce ca de om beat. Ne-a cerut s-o lăsăm în pace... Că de ce o deranjăm ?“ „Pentru că dumneavoastră tulburați liniștea vecinilor cu tot felul de zgomote. Ia deschideți !“ îi cerurăm. „V-a deschis ?“ se interesă locotenent-colonelul I. L. „Da ! Dar ceva nu-i în ordine cu femeia asta. Ce facem ?“ întrebă conducătorul echipajului. Ofițerul de la 22 22 22 nu ezită să dea următoarea indicație : „Invitați-o la noi... Aduceți-o aici... În nici un caz nu trebuie să rămînă singură.“

Cînd, puțin mai tîrziu, echipajul îi raportă că M. R. acceptase invitația și că doarme în picioare, locotenent-colonelul I.L. rugă pe cineva să-i țină locul, trecu în improvizata bucătărioară de serviciu să-i pregătească musafirei o cafea tare... Intuiția nu-l înșelase...

După ce bău cafeaua, M. R. începu, puțin cîte puțin, să se trezească, să-și limpezească gîndurile. Nu înțelegea prea

bine unde se găsea, cum nimerise printre miliţieni. Desigur, rolul lui I. L. s-ar fi putut încheia aici, dar el a socotit că mai avea faţă de M. R. o răspundere... una civică. A rămas cu ea între patru ochi, a găsit o cale către sufletul ei traumatizat, a determinat-o să i se destăinuie. Aşa a aflat cauza nenorocirii.... Fata, elevă de liceu, fugise de acasă — undeva în ţară. Soţul ei, absorbit de preocupările sale intelectuale, nu arătase nici un interes faţă de destinul fetei, faţă de frămîntarea mamei... N-a mai putut să îndure... nu mai putea să îndure... Cuprinsă de deznădejde, a spart totul din casă şi a înghiţit somnifere...

Cu tact, cu înţelepciunea omului care a văzut multe în viaţă, locotenent-colonelul I. L. a liniştit-o, a asigurat-o de tot sprijinul său. Repet, tot ceea ce a făcut I. L. de-acum încolo nu mai intra în atribuţiile sale de serviciu... A căutat-o pe fiica nefericitei mame, a găsit-o, a adus-o la Bucureşti. A invitat, apoi, întreaga familie la sediul Miliţiei Capitalei, a vorbit cu fiecare membru al familiei în parte, după asta, cu toţi trei laolaltă... Rezultatul ? A salvat o familie, redîndu-i echilibrul.

Cum să-l uit pe acest păzitor al ordinii publice care a ştiut de-a lungul anilor de activitate să fie atît de omenos în îndeplinirea funcţiei sale ? Locotenent-colonelul I. L. a ieşit la pensie. Convorbirea cu el s-a materializat într-o idee, apoi într-un proiect... Dar cîte proiecte nu s-au înghesuit pe masa mea de lucru ? !

ARMA CU CARE FUSESE săvîrşită crima, corpul delict, era pe birou. O tînără — M. M. — a înjunghiat o altă tînără femeie... Anchetatorul priveşte îndelung cuţitul — e un cuţit de bucătărie cu o lamă lungă de 23 cm şi lată de 2,6 mm cu un vîrf ascuţit de mînă pe ambele părţi — apoi îşi înalţă privirile spre inculpată : e tînără, firavă, gata s-o ia vîntul... Şi-a recunoscut vinovăţia, iar acum stă liniştită cu capul în piept... „Deci singură ai săvîrşit crima ?“ repetă anchetatorul întrebarea. „Singură“, confirmă M. M. „De unde ţi-ai procurat cuţitul ?“ „L-am cumpărat.“ „Tot singură ?“ „Tot.“ „Cine i-a ascuţit vîrful ?“

„Eu l-am ascuțit.". „Cu ce ?" vrea ofițerul de miliție să știe. „Cu șmirghel."

Amintindu-mi de acest extras dintr-un proces-verbal, îmi amintesc de fapt de un om și de o dilemă. În fond, anchetatorul acela de la Brăila, un om ca toți oamenii, cu grijile sale profesionale și familiale, s-ar fi putut mulțumi cu mărturisirea arestatei M. M. Nu avea absolut nici o îndoială că ea săvîrșise crima. Probe existau berechet. Totuși ceva îl nemulțumea pe anchetator... ceva greu de definit, ceva care-l chinuise și la masă, și în somn... Cît de puțin știm noi, civilii, despre acea frămîntare profund omenească a omului investit de lege cu stabilirea vinovăției ori nevinovăției unui inculpat ! Da, anchetatorul de la Brăila ar fi putut să-și încheie dosarul de trimitere în judecată a lui M. M. cu acea ultimă și completă declarație. Dar era, într-adevăr, completă ?

Frămîntarea anchetatorului a născut în cele din urmă ideea ce va lumina cazul. Și iată-l din nou, față-n față... În dreapta lor, e prezent și procurorul. „Uite, M. M., deschide anchetatorul discuția, ți-am adus un cuțit identic cu cel cumpărat de tine... Uite, ți-am adus și șmirghel... Îți cerem să ne arăți cum ai ascuțit vîrful lamei pe ambele părți și pe o lungime de 5 cm... Poftim !" Făptașa ia cuțitul, șmirghelul... Mîinile îi sînt nesigure... Încearcă să demonstreze ceva, apoi înțelege singură ridicolul situației și, cu buzele tremurînd, mărturisește : „Nu l-am ascuțit eu, ci el... soțul victimei, concubinul meu."

PENTRU CA UN AVION să se înalțe și să-și realizeze zborul, este necesară contribuția de la sol a numeroși specialiști. Tot așa, pentru ca un criminalist — oricît de experimentat ar fi el — să-și îndeplinească misiunea, e nevoie de contribuția multor colegi de-ai săi... Răsfoindu-mi însemnările, îmi dau seama că, ocupîndu-mă de un caz intitulat ad-hoc „Drama de la etajul 4", am lăsat în anonimat un ofițer de miliție căruia i se cuvenea, gîndesc eu acum, o binemeritată apreciere... Explicația în prezent e destul de simplă. Absorbit, atunci, de „rotițele" mecanismului judi-

ciar, am omis o „mini-rotiță“ — ultima, de fapt, care a permis principalilor ofițeri să încheie cazul...

Nici astăzi nu știu cum îl cheamă pe acel ofițer din Ploiești, consemnat în însemnările mele prin *Anonimul.*

Infractorii, o vreme rămași necunoscuți, după o trudă anevoioasă, au fost identificați — un băiat și o fată, amîndoi minori. Săvîrșiseră o faptă gravă, după care dispăruseră. Odată identificați, au fost dați în urmărire pe țară. S-au transmis pretutindeni și fotografiile celor doi tineri. Au trecut zile, ba și săptămîni... Infractorii continuau să fie căutați cu asiduitate. Le căutau urma cîțiva ofițeri specialiști. De prins, însă, i-a prins *Anonimul,* un ofițer care nu lucra nici la „judiciar“, nici la „economic“, ci la „evidența populației“. Acest om, după o zi de trudă așa-zisă de birou, se îndrepta ostenit spre casă. Deodată, trecînd prin dreptul unei stații de autobuz, a zărit, printre cetățenii care așteptau, doi tineri... Parcă-i mai văzuse... Unde ? Cînd ? N-a avut nevoie de prea mult timp ca să și-i amintească... căci asistase la instruirea organelor de urmărire, văzuse fotografiile, iar tinerețea celor doi îl șocase... A uitat de oboseală, de casă. A rămas în stație, a urcat în autobuz după cei doi. Cu același autobuz, i-a condus, apoi, la sediul miliției... Ochiul ofițerului se dovedise ager... În felul acesta, un dosar, deschis la București de un grup de specialiști ai judiciarului, a fost încheiat, după aproape o lună de zile, de eroul meu. *Anonimul.* Desigur, aș putea lesne să-i aflu numele și să-l consemnez aici, dar omagiul meu adus nenumăraților anonimi, care-și îndeplinesc cu onoare misiunea, nu și-ar mai atinge obiectivul.

AM URCAT ÎN ACCELERATUL Brașov—București și am pornit în căutarea unui compartiment cît mai agreabil. Atenția însă mi-a fost deodată atrasă de doi călători instalați unul în fața celuilalt, lîngă fereastră. Erau singuri în compartiment, iar în răstimpuri se priveau în tăcere, cu o compasiune reciprocă parcă. Am luat hotărîrea să intru, deși nu s-ar putea spune că aș fi nimerit în mult-căutatul compartiment. Te poți însă împotrivi instinctului profesio-

nal ? M-am așezat cuminte în colțul opus al banchetei, așa ca tot timpul să-i am sub ochi. Unul din cei doi călători — un subofițer de miliție, foarte tînăr — se prefăcea că nu mă bagă în seamă, arătîndu-se, în schimb, interesat de tovarășul său de drum — un puști de vreo doisprezece ani, într-o uniformă de școlar cam ponosită și murdară. Ăm înțeles imediat că între cei doi nu putea să existe decît o singură legătură — elementul care, de fapt, m-a atras în compartiment... „Frățiorul dumitale ?“ m-am adresat eu subofițerului. Știam că nu era, dar simțeam nevoia să-mi confirm presupunerile. „Nu, nu-i frățiorul meu“, mi-a răspuns tînărul milițian cu o tristețe ușor sesizabilă. S-a arătat, apoi, mai interesat de ceea ce vedea pe fereastră, n-avea chef de vorbă. M-am adresat atunci puștiului, cu un ton bine ales, adică de om pe care n-ai cum să-l duci. „Mă, cînd ai fugit de la... ?“ N-am spus de unde, dar ochii copilului s-au umplut brusc de lacrimi. Subofițerul și-a întors capul spre mine, dojenitor, îndemnînd totuși pe tovarășul de drum să-mi răspundă. „Ieri am fugit, mi-a răspuns puștiul. De la Casa de copii din Sinaia.“ „De ce ?“ „Așa, s-ajung acasă.“

Puștiul a tăcut, s-a înghesuit în durerea lui, lipindu-și fruntea obosită prea de timpuriu de geamul rece al ferestrei. Atunci l-am auzit din nou pe milițian vorbindu-mi : „A fugit de la Casa de copii... l-a dovedit dorul după maică-sa. A fost găsit dormind sub o bancă în gara Făgăraș.“ M-am adresat iar puștiului. „Mă, ți-o fi foame ? Tu ai mîncat ceva de cînd ai fugit ?“ Am simțit iarăși privirile dojenitoare ale tînărului milițian ațintite asupra mea. „Am mîncat... Mi-a dat la miliție de mîncare.“

„Părinții aceștia care...“ a început o frază însoțitorul fugitului, dar n-a mai dus-o pînă la capăt. Și-a dat seama că n-ar fi prea pedagogic să discute, de față cu un puști, despre părinți... Am înțeles, însă, tot ceea ce ar fi vrut să-mi spună... Și-am mai înțeles ceva... că era departe de a îndeplini o misiune care să-i dăruiască o satisfacție profesională... Să reții un puști, să afli că a avut parte de niște

părinţi care l-au îndepărtat de lîngă ei, de lîngă căldura firească a unui cămin...

Aproape pe nesimţite ne-am apropiat de Sinaia. Cei doi s-au ridicat. Subofiţerul l-a luat de mînă pe puşti şi au coborît amîndoi pe peron. I-am mai văzut de la fereastră ieşind din gară, tot ţinîndu-se de mînă. Nu cred că cineva să-l mai fi ţinut pe puşti atît de părinteşte de mînă...

REVELION LA 22 22 22 *

De ce n-aş recunoaşte ? Ei bine, am şi pasiunea culegerii unor întîmplări ceva mai ieşite din comun. Şi nu mă supăr dacă cineva îmi reproşează : „Prea le vînezi, domle !“ Aşa e, le caut, le vînez, ca apoi să le pun în lumină cu scopul de a le detaşa, chiar şi pentru o fracţiune de timp, din noianul faptelor diverse.

De pildă, nu o dată, îmboldit de curiozitate, m-am întrebat : „Oare cum o fi început ofiţerul de miliţie X sau Y, anul care se încheie ?“ Sau : „Cum întîmpină Anul nou ofiţerii de serviciu de la faimosul 22 22 22 ?“ Sau : „La ce oră o fi fost oare semnalat primul eveniment al anului şi ce anume consemnează procesul-verbal nr. 1 ?“

Aşadar, să ne închipuim în noaptea de Revelion. Ne-am adunat în jurul unei mese îmbelşugate, laolaltă cu familiile şi prietenii noştri. Aşteptăm emoţionaţi bătăile pendulei. Doi... trei... Le numărăm în gînd. Cineva se repede să stingă lumina. Ultima secundă a anului ce se duce, prima secundă a anului ce vine ne îndeamnă, după o datină străbună, să ridicăm paharele cu vin şi, cuprinşi de o nestăvilită bucurie, să ne urăm tradiţionalul : „LA MULŢI ANI !“

După care, veselia Revelionului va izbucni într-un ritm îndrăcit. Va ţine pînă în zori, apoi pînă în noapte. E doar sărbătoare.

Dar ce se întîmplă în această noapte la 22 22 22, la Serviciul dispecerat şi intervenţii al Miliţiei Capitalei ?

---

* În prezent 055.

Desigur, curiozitatea profesională nu mi-a dat astîmpăr pînă ce n-am potolit-o. Așa am ajuns să trec pragul unuia dintre cele mai moderne dispecerate din Europa.

— ...Alo, Miliția ! izbucnește un glas neliniștit, aș spune înspăimîntat chiar.

— Da, tovarășe, Miliția Capitalei, răspunde calm unul dintre cei trei ofițeri de la masa dispeceratului.

— Tovarășe, să vedeți... acum cîteva minute, am ieșit de la policlinica din Negustori, comunică de la celălalt capăt al firului un glas sugrumat de emoție.

— Liniștiți-vă, tovarășe, liniștiți-vă... încearcă ofițerul să-și calmeze interlocutorul nevăzut.

— Mi-au spart geamul de la mașină, vorbește în continuare precipitat reclamantul, și mi-au furat o haină de piele...

— Numele și prenumele dumneavoastră ?

...Sună un circuit... apoi altul... sună și cel de-al treilea... Simt cum încrucișarea asta de convorbiri mă amețește. Îmi amintesc însă de scopul vizitei mele și nu mă las deconcertat de acel 22 22 22 care țîrîie la nesfîrșit, pe mai multe circuite, aducînd în interiorul Dispeceratului sesizări, S.O.S.-uri lansate de oameni...

PRELUDIUL OREI... 24

31 decembrie 1972... Seara. Mai sînt doar cîteva ceasuri pînă la Revelion. Străzile sînt animate, magazinele pline de clienți, înghesuială...

Pentru ofițerii Dispeceratului, intrați încă de la primele ceasuri ale dimineții în tura de 24 de ore, ziua a fost grea, încărcată cu sesizări, reclamații, accidente. Iar fiecare sesizare deschide o fișă, cere o rezolvare, o intervenție, declanșează un mecanism. Apoi, mai sînt și acei anonimi care vor să afle neapărat de la 22 22 22 „ora exactă“ sau să ceară un sfat într-o problemă strict intimă : „Ce părere aveți, tovarăși, să mă însor sau nu cu Maria ?“ Ce faci cu asemenea exemplare ? Le răspunzi, le trînțești telefonul în nas ? L-ai trînti, dar tu ești în exercițiul funcțiunii. Și pînă ce omul va ajunge să priceapă care este cu adevărat

rostul Serviciului dispecerat și intervenții, tu ești obligat să răspunzi că ora exactă se poate afla de la telefoane și că actul căsătoriei continuă să rămînă o problemă personală a celor în cauză.

Intensitatea zilei, efortul ofițerilor de la 22 22 22 se înregistrează, aproape secundă cu secundă, în fișele ce mi-au fost puse la îndemînă. Le cercetez cu interes. Spre seară, sesizările s-au rărit... La 18.55, de la o autoservire se telefonează că un ins a pitit sub palton o sticlă de coniac, încercînd apoi s-o șteargă hoțește din magazin... Este ultimul furt din Capitală, reclamat pe anul 1972.

La 20.24 cetățeanul M. O. (în fișă sînt înscrise toate datele) comunică cu indignare : „Mătușa mea... știți... venea la mine... În drum, a fost acostată de cîțiva derbedei. Unul din ei i-a smuls geanta din mînă... Avea în geantă..." Desigur, 22 22 22 a deplasat urgent într-acolo un echipaj... Este ultimul act de tîlhărie sesizat Dispeceratului cu cîteva ore înainte de Revelion.

La 21.12, un punct de control al circulației bucureștene aduce la cunoștință că „autoturismul 1-Ct-841 — un Citroen galben — trecînd pe la intersecția străzilor Galați—Rosetti, n-a oprit la STOP". Infracțiunea nu trebuie să rămînă nesancționată. Se cere constatată starea celui de la volan. Lăsat să zburde, ar putea să provoace grave accidente rutiere. Dispeceratul transmite, prin mijloacele sale ultramoderne, tuturor posturilor de control, măsurile de rigoare.

Cu această fișă datată 31.XII.1972, ora 21.12, ajung la o constatare pe cît de uluitoare, pe atît de semnificativă, în concordanță cu viața bucureștenilor (și nu numai a bucureștenilor) în ajun de An nou... Intervine acel preludiu al Revelionului, momentele pregătitoare, cînd nu mai prididim uitîndu-ne în oglindă, la ceas, la rochii, la cravate, și iarăși în oglindă. Sîntem stăpîniți de o tulburare pe care o așteptăm un an de zile...

Ei bine, ceasurile acestea premergătoare Revelionului se răsfrîng perfect și în studioul Dispeceratului... De la ora 21.12 și pînă la — nu dau încă ora — telefonul 22 22 22 nu va mai înregistra nici o voce alarmantă, nici o sesizare, nici un accident.

Din casetofonul autorului :

— *Haralamb Zincă* (neîncrezător) : Chiar n-aţi înregistrat nimic.... nimic ?

Colonelul M. C., de la Dispecerat şi intervenţii : Telefoanele, bineînţeles, tot au sunat...

H. Z. : Şi atunci ? Unde-s fişele ?

Col. M. C. (rîzînd) : Au fost altfel de telefoane... Foarte mulţi cetăţeni ai Bucureştiului ne-au chemat la telefon pentru a ne ura *La mulţi ani,* noi succese în activitatea Serviciului.

Da, intervin clipe de acalmie, de relaxare, de satisfacţie civică şi profesională, ascultînd mulţumirile şi urările cetăţenilor.

Timpul însă se scurge. Se apropie acea secundă solemnă, de fiecare dată unică în felul ei. Răsună bătăile metronomului. Ridicăm paharele...

Ofiţerii lui 22 22 22 aud şi ei aceleaşi bătăi, dar stau de veghe cu ochii la aparatura de bord. Ce le va aduce noul an ? Oare odată cu sosirea noului an vor avea răgazul să telefoneze familiilor lor ?

REVELIONUL UNUI HOŢ

„La mulţi ani, tovarăşi !“ se adresează tuturor ascultătorilor crainicul postului de radio. Mulţumindu-i în gînd, maiorul Petru S. dă să ridice receptorul să-şi cheme familia la telefon, să le transmită urarea sa. Aparatul însă i-a luat-o înainte.

— Alo ? Miliţia ?

— Miliţia...

— Sînt paznicul de noapte al magazinului Victoria... Patrulînd prin faţa vitrinelor, am zărit în magazin o umbră furişîndu-se printre tejghele...

Doar în patru minute anul nou intrase în viaţa noastră. Ne îmbrăţişam, înălţam cupele de şampanie, ne dezlănţuiam...

Magazinul Victoria se învecinează cu clădirea Miliţiei Capitalei. Maiorului Petru S. i s-a încredinţat misiunea să

intre în acţiune. Cîteva minute mai tîrziu avea să petreacă un Revelion inedit. Îl înconjura o tăcere adîncă, înspăimîntătoare... Pustietate... Tejghele, rafturi, manechine, ecoul propriilor paşi... Cum şi de unde să-şi înceapă „Revelionul“ ? De la parter, către ultimul etaj ? Sau invers ? Şi iarăşi manechine, tejghele, rafturi, stive de mărfuri... Era clar, flerul nu-l înşela, hoţul se găsea încă acolo... Manevra şi el, cu stăpînire de sine. „Jocul de-a hoţii şi vardiştii“ a ţinut mai bine de trei ceasuri. A intrat în „joc“ şi o pisică,... nu împăiată, ci una vie, care, deranjată din propriul ei „Revelion“ de către infractor, a executat un salt atrăgînd atenţia lucrătorilor de miliţie.

— Sus mîinile !

Hoţul era convins că nu va fi prins, căci pe tot parcursul urmăririi sale, nici prin gînd nu-i trecuse să renunţe la pradă. Îşi potrivise o haină de piele, şi-o îmbrăcase, îşi alesese şi o valiză pe care o îndesase apoi cu obiecte în valoare de 12.000 lei... Arăta ca un călător surprins pe un peron de gară pustie şi cufundată în întuneric.

„REVELIONUL“ MAIORULUI POPAZU

22 22 22 a prins din nou viaţă. Circuitele sînt într-o continuă alertă. Sesizările poposesc în Dispecerat. Unele pun în mişcare echipaje. Altele — nu... Unul din aceste telefoane i-a creat maiorului Nicolae Popazu (în prezent ieşit la pensie) un „Revelion“ aparte. Mi-l povesteşte nu fără o undă de nostalgie profesională.

— Alo ! Miliţia ?... Trimiteţi urgent pe cineva în Bulevardul Muncii...

22 22 22 înregistrează la ora 0.30 sesizarea. Un echipaj al sectorului 3 este pus în mişcare. Maiorului Popazu, pe atunci căpitan, îi revine misiunea să se deplaseze. Nici el n-a apucat să ureze celor dragi „La mulţi ani !“ Şi pentru el Anul nou a început în acţiune. Coboară în stradă, maşina de intervenţii îl aşteaptă. Geruieşte. Noaptea e încărcată de zvonul neîntrerupt al Revelionului. Oamenii petrec. Şoferul aşteaptă un ordin.

— Bulevardul Muncii 62, rostește căpitanul, așezîndu-se lîngă șofer. La mulți ani !

— La mulți ani, tovarășe căpitan, răspunde șoferul cu gîndul la „Revelionul" hărăzit să-l petreacă gonind prin noaptea înghețată.

Au ajuns. Mașina oprește în dreptul unui bloc cu zece etaje. Ofițerul coboară, scrutează ferestrele scăldate în lumină. Undeva, la etajul 9, s-a petrecut ceva... Cîteva minute mai tîrziu, sună la ușa apartamentului 87. Îi deschide reclamantul în persoană. Îl aștepta. Dintr-o căutătură, ofițerul își dă seama că omul încearcă să-și stăpînească tulburarea.

— Să vedeți, începe cetățeanul C. P. să povestească. Stăteam în fața televizorului, eu, nevasta și soacra mea... Urmăream programul, cînd deodată...

Ofițerul ascultă cu luare-aminte : o întîmplare surprinzătoare a stricat Revelionul intim al acestei familii.

— Iată proiectilul !

C. P. îi întinde, de fapt, un cui.

— Vedeți dumneavoastră, explică reclamantul, proiectilul a pătruns prin cele două geamuri, rănind-o pe soacra mea în braț... Din fericire, nu prea grav.

Ofițerul ascultă și privește discret în jur. Cei trei nu sînt speriați, ci doar uluiți. Locuiesc la etajul 9. Urmăreau liniștiți la televizor programul de Anul nou, cînd deodată... Ciudată istorioară. Într-adevăr, cuiul acela de circa 3 cm lungime și gros de aproximativ 0,3 mm, ascuțit la un capăt și filetat la celălalt capăt, ar putea fi numit și proiectil. De ce nu ? A fost doar tras dintr-o armă. Dar ce armă o mai fi și aceea care trage... cu cuie ? ! E clar... a fost proiectat cu forță : a pătruns prin două geamuri, a rănit brațul femeii, și-a continuat traiectoria, pătrunzînd în spătarul unui fotoliu. Ofițerul simte în palmă greutatea „proiectilului". Totuși, soacra reclamantului a avut noroc. Cuiul ar fi putut să și ucidă...

Ofițerul iese pe balcon. Scrutează de la înălțimea etajului 9 panorama nocturnă a orașului în sărbătoare. Cercetează geamurile ; cele două orificii îi confirmă că proiectilul-cui a fost tras totuși cu o armă... Privește prin ele, închipuindu-și traiectoria. S-a tras, cu siguranță, de la

nivelul etajului 9 al blocului de peste drum, situat la o distanţă de o sută de metri.

Au trecut de atunci zile şi nopţi. Cazul, desigur, este de mult rezolvat. S-a stabilit că „proiectilul" a fost tras cu un pistol folosit în construcţii. S-a mai stabilit că actul tragerii nu a avut un caracter infracţional, ci unul de *joacă*.... Da, au trecut de atunci zile şi nopţi... Anul 1969 i-a adus ofiţerului Nicolae Popazu şi avansarea în gradul următor. Şi desigur că, dacă eu n-aş fi avut pasiunea culegerii unor întîmplări ceva mai ieşite din comun, maiorul Nicolae Popazu ar fi uitat că el a întocmit un proces-verbal pe care a scris nr. 1.

Din casetofonul autorului :

— Şi dumneavoastră, cînd sînteţi de serviciu, cum treceţi pragul Anului nou, mai exact, cum sărbătoriţi Revelionul ?

Maiorul I. Popa (amuzat de întrebare) : Pentru noi, e o noapte care nu se deosebeşte de celelalte...

— Nu închinaţi şi dumneavoastră un păhărel ca tot omul ?

Mr. I. P. : Glumiţi, desigur... Intrăm în tură în dimineaţa lui 31 decembrie şi ieşim a doua zi, tot de dimineaţă... Revelionul îl sărbătorim acasă, în sînul familiei, cu o întîrziere de 24 de ore.

Căpitanul Octavian P. : Ca în fiecare zi, venim cu pachete de mîncare pregătite de soţiile noastre... Le punem la frigider. La ora prînzului sau a cinei, cîte unul dintre noi se duce să-şi scoată pachetul. Mănîncă în linişte, în timp ce ceilalţi rămîn în continuare de veghe.

ANUL NOU ŞI PRIMELE... SCANDALURI

După fiecare apel, un robot electronic dă ora exactă. Cetăţeanul sesizează Dispeceratului întîmplarea, pune receptorul în furcă, în secunda următoare robotul electronic îşi face datoria indicînd ora. Aşadar, cetăţeanul M.G. a discutat cu 22 22 22 la ora „0,40", reclamînd : „În strada P..., nr. 22, a izbucnit un scandal. Vă rog să interveniţi."

Sîntem în faţa unei adevărate performanţe. Ora 0.40. Cred că autorii scandalului nici n-au apucat să-şi spună „La mulţi ani !“ Cînd au apucat să-şi care la pumni ? Un echipaj de intervenţii al sectorului 5 s-a deplasat imediat în strada P... Într-adevăr, în locul Revelionului, echipa de intervenţii a găsit o... gală de box. Spiritele, desigur, au fost potolite.

Mai întristător însă mi se pare cazul soţilor P... Tineri amîndoi. Se înţelege, fişa nu cuprinde cauza scandalului. Nu ştim, deci, ce şi-au urat cei doi soţi în momentele cînd au ridicat paharele de vin. Ştim însă că, la ora 1.15, „Salvarea“ a informat 22 22 22 că „numita P.I. de 25 de ani a fost transportată la «Urgenţă», avînd un traumatism abdominal şi lovituri grele la ochi, pentru primele intervenţii“.

Au mai fost şi alte scandaluri... „La 8.45, B.E. şi-a bătut mama.“ În toate cazurile, echipajele Serviciului au intervenit cu fermitate, în numele legii.

S-a găsit însă şi un „glumeţ“ care, la ora 4.30 a alertat o echipă de intervenţii : „Scandal la «Restaurantul Universităţii»“. În josul fişei, o mînă a scris mai tîrziu cuvintele : „Nu se confirmă“.

Poate că aceste rînduri vor cădea şi sub ochii „glumeţilor“ în cauză sau ai unor viitori „glumeţi“. De aceea, îmi şi văd justificată întrebarea : „Unde-i hazul unor asemenea farse, domnilor ?“ Să alertezi inutil oameni care la ora aceea se găseau de aproape 20 de ore în slujba obştei, a ordinii publice, mi se pare mai mult decît o simplă faptă reprobabilă.

S-o fi gîndit oare „glumeţul“ de la 4.30 că, la ora cînd dumnealui punea inutil pe drumuri un echipaj de intervenţii, îl sustrăgea de fapt dintr-o altă misiune, unde intervenţia era absolut necesară ? Nu, nu cred...

AH, NEGLIJENŢELE !

Oprindu-ne la fişele ce îmi indică orele 3.25... 3.40... 8.45... încerc să-mi imaginez jalea unor oameni, provocată de propria lor neglijenţă. Oare cum s-or fi simţit locatarii

unui apartament din blocul „Turn“ de pe Splaiul Unirii, cînd, după Revelion, au revenit acasă ? Să-ţi găseşti locuinţa devastată de incendiu ! Totul de la un pom de iarnă uitat cu lumînările aprinse. Un bloc întreg a intrat în panică. În cele din urmă, pompierii, ajutaţi de locatari, au localizat incendiul.

„Un pom de iarnă, de obicei, ne dăruieşte bucurii, îmi mărturiseşte tovarăşul maior B. Sînt însă cazuri de-a dreptul stupide şi revoltătoare, cînd aceste simboluri ale bucuriei se transformă, datorită unei neglijenţe condamnabile, în contrariul lor. La 1 ianuarie, ora 3.25, Spitalul de chirurgie plastică ne informează că au fost aduse, de la adrese diferite, 13 persoane cu arsuri de gradul II, III, IV... O sesizare foarte gravă... Împreună cu procurorul de serviciu, m-am deplasat acolo... Ce mai, 13 oameni în toată firea, care au pornit de acasă să sărbătorească Revelionul, şi-au început Anul nou pe un pat de spital. Şi totul de la nişte brazi cu cetina uscată, de la nişte lumînările sau artificii...“

Fişe ! Fişe ! Dar dincolo de ele, oameni cu destinele lor... Semenii noştri. „A ars acoperişul... 10 persoane au rămas fără adăpost“, conchide laconic fişa. „În plină iarnă, de Anul nou“, conchidem noi, nu fără un sentiment de tristeţe.

Iată-ne, aşadar, în noaptea de Revelion. Numărăm în gînd bătăile metronomului. Cineva s-a repezit să stingă lumina. Prima secundă a noului an a sosit. După o datină străbună, ridicăm paharele cu vin şi ne urăm tradiţionalul „LA MULŢI ANI !“

„MUȘCHETARII“ DIN SCOARȚA
— RADIOGRAFIA UNUI CAZ —

Soția infractorului este foarte tînără. Așa cum stă încotoșmănată în palton, pare gata de plecare. Nu se uită nici la mine, nici la căpitanul Ion S. Doar cînd răspunde la întrebări pe un ton cam răstit, de zici că-i pusă pe ceartă, ne fulgeră cu cîte o privire piezișă, încărcată de ciudă.

— Unde ați urmat cursurile de educatoare ? o întreb.

— Aici, la Tîrgu Jiu, la Liceul pedagogic...

Deslușesc în ființa ei o anumită neliniște ; de cînd s-au deschis cercetările, nimeni nu i-a pus o asemenea întrebare.

— Aveți o grădiniță în Scoarța ?

Știam foarte bine că în comună, pe lîngă o școală generală de zece ani, funcționa și o grădiniță. Urmăream însă să leg un dialog, fie el și scurt, cu educatoarea copiilor din Scoarța.

— Avem...

— Dumneavoastră ce credeți, după cele petrecute, mai puteți să vă ocupați de educarea copiilor ?

Întrebarea o irită ; instinctiv, simte că discuția îi va fi nefavorabilă.

— De ce să nu pot ? sare ea. Ce-am făcut ? Eu n-am știut nimic.

S-ar părea că am lovit-o în demnitatea ei civică și că s-ar cuveni să-mi cer scuze... Intervine însă căpitanul S.

Educatoarea se zăpăcește. Doar preț de cîteva clipe, ca apoi să ne dea un răspuns echivoc.

— Cum, chiar n-aţi ştiut deloc cu ce se îndeletnicea bărbatul dumneavoastră în unele nopţi ?

— Nu ! înalţă din umeri şi mi se uită cu inocenţă în ochi.

— Cum, în ultimele trei luni, n-aţi intrat nici măcar o dată în apartamentul din Tîrgu-Jiu şi n-aţi văzut sacii îndesaţi cu lucruri furate ? stăruie căpitanul, mai mult pentru obiectivul urmărit de mine decît pentru necesitatea cercetărilor, căci dosarele de trimitere în judecată sînt ca şi încheiate.

— Nu, n-am intrat, se apără ea fără prea multă convingere.

— Dar ciorapi furaţi aţi purtat ?

— Am purtat, recunoaşte, în cele din urmă, femeia, cu o voce stinsă.

Intervin din nou :

— Şi credeţi, totuşi, că mai puteţi să vă mai ocupaţi de educarea copiilor din comună ?

Tace. S-a închis în ea ca într-o carapace. N-o încearcă nici măcar un sentiment de jenă, darmite unul de ruşine.

Cînd intrai în casa soţilor S. din Scoarţa, ţi-era dat să calci mai întîi nu pe un ştergător, ci pe un dreptunghi de pluş, tăiat de pe bancheta unui compartiment de tren, şi pe care iniţialele C.F.R. stabileau fără drept de apel adevăratul proprietar al „covoraşului". Şi ea, educatoarea, călca pe cele trei iniţiale ce-i aminteau zilnic de provenienţa pluşului, dar faptul acesta o lăsa indiferentă şi n-o împiedica să se ocupe de educarea copiilor...

— Vi s-a oferit, îi zic, o şansă — ca să fiţi sinceră barem în ceasul al doisprezecelea, dar n-aţi vrut sau nu vreţi să vă folosiţi de ea.

Tace. E mai practic, gîndeşte ea, să-l iei pe „nu ştiu"... sau pe „nu ştiam" în braţe... Nu de alta, dar atunci lumea ar fi înclinată s-o considere nevinovată, s-o compătimească sau chiar s-o şi apere.

Femeia părăseşte biroul. Undeva, în arestul miliţiei, se află reţinuţi soţul şi cumnatul ei, precum şi un prieten al acestora.

Da, educatoarea se va înapoia în comuna Scoarţa cu ipocrita convingere că-i poate învăţa pe cei mici să fie

cinstiți, căci ea n-a știut nimic... e chiar o victimă a propriei credulități... De ce, așadar, n-ar putea să se ocupe în continuare de educarea copiilor ?

Desigur, după această introducere, n-ar fi exclus ca unii dintre cititori să fie tentați să creadă că, de data asta, mi-am propus să „radiografiez" un caz minor, banal, lipsit de importanță. Vă asigur că nu există cazuri mărunte sau minore, există doar infracțiuni pe care legile le judecă și le condamnă conform unor principii justițiare în vigoare. Dar să trecem mai bine la „radiografierea" cazului...

FILMUL NR. 1

...În 1972, locuitorii comunei Scoarța și ai satelor aflate în subordinea sa administrativă au sărbătorit inaugurarea noii școli generale de zece ani... Totul era nou, modern, civilizat.

În vara anului 1974, conducerea școlii, cadrele didactice se pregăteau intens în vederea deschiderii cursurilor... Iată însă că în noaptea de 29 spre 30 august 1974 s-a produs un eveniment care a indignat profund, atît pe locuitorii comunei, cît și corpul profesoral. Școala a fost spartă și jefuită.

La fața locului s-a deplasat urgent o echipă operativă. Cu acest prilej s-au făcut mai multe constatări. N-aș vrea să le enumăr pe toate. De la ferestrele claselor, infractorii smulseseră și furaseră perdelele... Tot de prin clase, furaseră un magnetofon, un picup cu două difuzoare... Pe infractori îi mai interesaseră apoi și... covoarele, și fețele de masă... Căraseră cu ei 3 covoare de iută, 9 fețe de masă... chiar și o tavă pentru un serviciu de apă (unuia dintre spărgători îi plăcuseră florile ce ornamentau tava). A mai fost înregistrată și dispariția altor obiecte.

— Cum s-a pătruns în clădirea școlii ? întreb.

GH. OP. : Așa cum știți, clădirea școlii este nouă, cu un etaj. Are două intrări : una principală și alta secundară. Spărgătorii au forțat ușa secundară.

— Ce ipoteze s-au formulat ?

ION S. : Voi aminti doar una dintre ele, poate în momentul acela cea mai plauzibilă, dar și cea mai derutantă. Școala este amplasată pe șoseaua națională. Ținînd

seama de volumul obiectelor furate, am dedus că infractorii se cereau, poate, căutaţi şi identificaţi printre şoferii unor camioane. Cum altfel poţi căra atîtea lucruri ?

— Aţi depistat ceva urme ?

EMANOIL G. : Da, de pe galeriile metalice ale perdelelor smulse, am depistat şi ridicat urme papilare...

Şi acum, din procesul-verbal încheiat de organele de miliţie la faţa locului : „Într-una din clase, pe tablă, era scris mare, cu cretă : 1974 — VACANŢA". Era chiotul de bucurie cu care elevii din comuna Scoarţa şi din satele din jur se despărţiseră de şcoală la sfîrşitul anului de învăţămînt.

Cine să fi fost indivizii care, prin actul lor infracţional, întinaseră acest aşezămînt de lumină al comunei ?

FILMUL NR. 2

Su. V. Valeriu, născut în 1948, în comuna Scoarţa. A absolvit şcoala generală de şapte ani în comună. (În vechea clădire.) Apoi, timp de trei ani, a urmat o şcoală profesională. Desigur, pe cheltuiala statului. S-a ales cu o meserie de aur. A fost de îndată repartizat într-o întreprindere. În ultima vreme, lucra pe Şantierul nr. 4 Vădeni. Realiza lunar, în medie, 2.000 de lei... Soţia — educatoare. Aducea şi ea în casă, lunar, peste o mie de lei. Soţii V. aveau în Scoarţa o casă — proprietate personală, iar datorită grijii pe care societatea noastră socialistă o poartă muncitorilor, lui Su.V.V. — meseriaşul — i s-a repartizat, într-un bloc nou, din Tg. Jiu, un apartament cu trei camere. Cînd organele de miliţie au efectuat cuvenita descindere în acest frumos şi confortabil apartament au găsit într-una din camere un adevărat depozit de mărfuri furate.

Îmi amintesc de convorbirea purtată cu soţia lui Su. Am întrebat-o :

— Chiar n-aţi văzut sacii adunaţi în camera aia ?

— Nu, nu i-am văzut... De unde să-i văd... ? ! Eu stăteam în Scoarţa.

— Bine, dar soţul apărea, uneori, în comună după miezul nopţii, şi asta în zile de lucru... De unde venea ?

— Ce știam eu de unde venea ? ! ?

Ce oare i-o fi lipsit familiei acesteia că a pornit-o deodată pe calea necinstei ?

FILMUL NR. 3

Tot în comuna Scoarța. O casă nouă, cu șase camere. Proprietar : V. Ioan, fratele lui Su. V.V. Căsătorit, cu un copil.

O femeie firavă urmărește cu ochii speriați descinderea întreprinsă de miliție prin cele șase încăperi ale locuinței. Cînd unul dintre ofițeri se apropie de televizor, pentru a vedea marca și seria, ea exclamă uluită :

— Cum, și televizorul a fost furat ?

— Da, răspunde ofițerul.

— Bine, dar bărbatu mi l-a adus în dar ! țipă ea, de astă dată zdrobită de durere.

— Nu l-a cumpărat, ci l-a furat din casa lui Limbău Gheorghe, din comuna Vladimir.

Femeia n-a rezistat valului de rușine și a încercat să-și pună capăt vieții. Medicii, însă, au salvat-o.

Îl am în față pe V. Ioan. Anul nașterii — 1946. A absolvit școala de șapte ani în comuna natală. Nu s-a oprit aici. A dorit să urmeze școala profesională agricolă din Băilești. După terminarea școlii, mai urmează, trei luni, un curs de mecanizatori. Se angajează la IPSP—Livezeni. I se repartizează, la Vulcan, o garsonieră.

...A încremenit pe scaun ; doar nările prelungi i s-au dilatat, de parcă m-ar adulmeca. Într-adevăr, mă adulmecă. E derutat, nu știe cine sînt, ce urmăresc... Doar din prima clipă a mărturisit totul, sau aproape tot...

— Cît cîștigai pe lună ? Întrebarea mea îl descumpănește.

— În jur de 3.000, răspunde.

— Ce-ți lipsea ? Casă cu șase camere în Scoarța, aveai. Garsonieră la Vulcan ți s-a repartizat... De cîștigat, slavă Domnului, cîștigai destul de bine...

— Nu știu, nu știu ce m-a apucat... începe el să se zbată. Cuvintele ce și le vrea sincere au însă o rezonanță falsă.

— Hai, lămureşte-mă, îl îndemn, ce rău ţi-au făcut oamenii că ţi-ai îngăduit să le terfeleşti încrederea, respectul ?

Începe să dea din colţ în colţ : nu ştie ce să spună. Ce-i drept, nici n-ar avea ce să spună.

— Ştii că soţia, aflînd că eşti hoţ, a încercat să se sinucidă ?

Lasă capul în piept, apoi şi-l bălăbăneşte nervos :

— Ştiu, am nenorocit-o !... Am nenorocit-o !

— Dar cu televizorul, cum a fost ?

— L-am furat într-o noapte, împreună cu D. Ştefan.

— Şi unde l-ai dus ?

— Mai întîi, l-am ascuns, pe urmă l-am dus la Vulcan, la nişte meşteri, să-l controleze. După o vreme, i-am spus nevestii că l-am cumpărat de ocazie, pe nimica toată. O făcusem tare fericită, deşi nu m-a prea crezut... Îi spusesem un preţ foarte mic.

— Cine a fost cu ideea să „lucraţi" împreună ?

— D., răspunde infractorul, dar n-are curajul să mi se uite în ochi.

Se învinovăţesc reciproc. Au început de la un... ou şi au terminat spărgînd magazine săteşti sau comunale. Duceau o viaţă dublă. Ziua semnau condica de prezenţă, se achitau de formă de îndatoririle slujbei, iar noaptea spărgeau şi jefuiau.

— Tovarăşe căpitan S., vă rog să enumeraţi ce alte unităţi au mai fost sparte şi jefuite după şcoala din Scoarţa.

Cpt. ION S. : Magazinul universal din satul Mogoşani.

— Tot o clădire nouă ?...

Cpt. I.S. : În mai toate satele şi comunele noastre s-au construit magazine noi, frumoase. La Mogoşani au furat sticle de coniac, îmbrăcăminte... Au mai spart, apoi, magazinul din satul Budieni... Spargerile au culminat însă cu „lovitura" de la Magazinul Universal din Cărbuneşti... Aici au îndesat marfa în valize, în saci... Au intrat printr-o vitrină, tot pe acolo au ieşit.

Cpt. CONSTANTIN P. : Mai exact, au părăsit locul faptei încărcaţi cu patru valize şi trei saci...

— Prin ce se caracteriza modul lor de a opera ?

Cpt. P.C. : Acţionau deschis, fără teamă, chiar la lumină, cum a fost cazul spargerii de la Cărbuneşti... Astăzi

spărgeau un magazin, iar după cîteva zile prădau casele unor gospodari, furînd butelii, saci de ciment și multe altele...

— Urme s-au găsit ?

EMANOIL G. : Lucrau parcă fără teamă, erau și obraznici... De peste tot am ridicat impresiuni digitale și, în curînd, ne-am dat seama că avem de-a face cu aceiași infractori...

Cpt. I.S. : Era clar că, într-o zi, îi vom prinde : și nu prea tîrziu.

„M-am nenorocit !", se vaită S. V. Ioan. Vaietul e preluat de fratele său, apoi de D. Ștefan, a cărui biografie nu diferă de a celorlalți doi... O tripletă de „aur". Trei inși cărora, dintr-odată, li s-a aprins în suflet dorința de căpătuială și de înavuțire cu orice preț și cu orice mijloace. Pofta vine mîncînd... Valerică visa o mașină... Ionică visa să-și îndese cu lucruri furate cele șase camere ale casei din Scoarța... Ștefănel D. visa și el...

FILMUL NR. 4

Desigur, cazul celor trei spărgători mai are și alte implicații. Să punem în lumină doar una dintre ele. De pildă, V.S., unul din șefii lui V. Ioan, i s-a adresat, într-o zi, subalternului cu rugămintea de a-i face rost de o butelie de aragaz. N-a fost refuzat, iar V. I. a ținut să-și respecte cuvîntul dat. Într-o noapte, a pătruns în gospodăria lui Caragea Grigore, de unde a furat o butelie, pe care apoi i-a vîndut-o lui V. S. Spărgătorii însă au fost prinși, iar miliția a lămurit, printre altele, și taina furturilor de prin casele oamenilor din Scoarța. S-a stabilit astfel că butelia furată de la Caragea Grigore ajunsese în bucătăria lui V. S. Și iată-l acum pe V. S. cum explică „tratativele" cu V. I. Citez din declarația sa : „Într-o luni dimineața, l-am găsit (pe V. I., n.a.) în curtea întreprinderii și l-am întrebat de ce nu este cu utilajul în șantier, la locul de muncă și mi-a răspuns că a avut un necaz în familie, respectiv butelia de aragaz a produs o explozie, provocînd arsuri fetiței și soției, fapt pentru care s-a pronunțat că este hotărît să o vîndă. Eu i-am spus că vreau s-o cumpăr."

Și acum varianta „negustorului". Îl întreb :

— Cum a fost cu explozia ?

— Care explozie ? sare infractorul.

— Cu butelia vîndută lui V.S., îi amintesc eu. Cînd soţia, fetiţa au fost rănite ?

— N-a fost nici o explozie. Pur şi simplu mi-a cerut să-i fac rost de o butelie şi i-am făcut...

Nu ne interesează, în cazul de faţă, cine spune adevărul. Însă nu pot să nu mă gîndesc la ceea ce o fi simţit V.S. cînd miliţia a venit să-i ridice butelia... Într-o situaţie asemănătoare s-a aflat şi G.G. din Scoarţa, finul lui S.V. Valeriu. Acesta, deşi ştia foarte bine că naşu-său e meseriaş şi nu negustor, a cumpărat totuşi de la el o butelie, cu 2.500 lei. Acum a rămas şi fără butelie, şi fără bani, căci, vorba ceea, „orice naş îşi are naşu".

FILMUL NR. 5

În noaptea de 17 spre 18 septembrie, „cei trei... mușchetari" au spart magazinul din satul Mogoşani. Cu cîtva timp înainte, dulăii unor gospodari din vecinătatea magazinului au fost otrăviţi. Nu s-a stabilit încă dacă între autorii spargerii şi otrăvirea cîinilor există vreo legătură. S-a stabilit însă cu exactitate că fraţii V. au trecut, cu o parte din lucrurile furate, pe la sora lor, Sabina, măritată cu L. Constantin. Familia L. are două fetiţe : una din ele de vîrstă şcolară.

Negăsindu-se o parte din lucrurile furate de la magazinul din Mogoşani, S. V. Valeriu declară că un ceas de damă „Ceaika" şi două perechi de pantaloni supraelastici le-a dăruit nepoatei. Întrebată, Sabina L. declară în scris, la 23 octombrie 1974, următoarele : „Toată luna august fetiţa mea Magdalena a îngrijit copiii fratelui meu şi, drept mulţumire, într-o zi, pe la sfîrşitul lunii august, am fost cu Valeriu la magazinul «Bijuteria» de pe Str. Victoria şi fratele meu a cumpărat un ceas «Ceaika» pe care mi l-a dat mie pentru fată. Mi-a dat şi actele pentru cumpărare."

O declaraţie identică mai dă şi cumnatul spărgătorului. Aşa cum cere procedura, se organizează o confruntare. Sabina L. înţelege că fratele său a mărturisit adevărul. Şi iată cum arată, două zile mai tîrziu, declaraţia femeii : „Fratele meu V.V. i-a dat fetiţei mele următoarele obiecte : 2 perechi pantaloni supraelastici ; 3 perechi ciorapi supra-

elastici și un ceas mic de mînă. Cînd i le-a dat, i-a spus să le ascundă, să nu-mi spună mie nimic. (Observați ! A dispărut varianta cu magazinul «Bijuteria» de pe str. Victoriei — n.a.). Eu, ieri, 24. X. a.c. am fost confruntată cu fratele meu S. V.V. și acesta a spus că le-a dat fetiței și că eu s-o întreb unde le-a pus și să le aduc la miliție. Eu am întrebat fata și mi-a spus unde le are ascunse, în spatele unei pivnițe, unde le-am găsit și, astăzi 25. X. a.c., le-am adus aici la miliție."

Așa ajung unii oameni, în setea lor de căpătuială, să cadă în necinste. Ba au mai băgat-o, în toată murdăria asta, pe fiica lor — elevă — și care mergea la școală cu ceasul „Ceaika" la mînă. Poate i s-o fi spus că e un dar de la unchiu-său, însă, în cele din urmă, cînd i s-a luat de pe mînă ceasul, tot a aflat că i se dăruise un lucru furat... Fără îndoială că iresponsabilitatea părinților trebuie să fi provocat o rană adîncă în sufletul copilului.

FILMUL NR. 6

Cum au fost prinși ? Simplu și nu prea... Spărgeau, furau, își împărțeau lucrurile furate. Ele trebuiau și valorificate, adică vîndute... Frații S. V. s-au deplasat, în acest scop, la talciocul din Arad. Cît p-aci să li se înfunde, au scăpat prin fugă, abandonînd o sacoșă. Miliția din Arad a stabilit lesne că sacoșa conținea lucruri furate în raza județului Gorj.

Plut. Constantin D., sectorist la Miliția Municipiului Tg. Jiu : Era într-o duminică, în jurul orei 12. Numai ce ieșisem din schimb. Urma să mă întîlnesc cu niște prieteni. Între gară și autogară, văd deodată o îmbulzeală de oameni. Deși îmbrăcat civil, m-am abătut din drum... M-am vîrît și eu în îmbulzeală. Am dat de doi bărbați care aveau o sacoșă și un geamantan plin cu lucruri. Vindeau ciorapi de damă, baticuri. Deși știam de spargerile de pe raza comunei Scoarța și Cărbunești, am crezut că am de-a face cu niște speculanți... M-am legitimat și le-am cerut să mă urmeze... la autogară. De acolo, voiam să cer sprijinul celor de serviciu... Au încercat să fugă... Unul, cel cu valiza, a izbutit. Pe al doilea însă, cel cu sacoșa, am reușit să-l prind și să-l conduc în biroul impegatului.

Cpt. ION S. : Cu toţii am avut o duminică „plină". Încă în aceeaşi noapte, datorită spiritului de iniţiativă al plutonierului D. am intrat în acţiune. Ne-am deplasat la Scoarţa. În jurul orei 12, noaptea, fraţii V. se aflau de-acum în mîinile noastre. Cel de-al treilea, Ştefan D., a fost reţinut luni, la Vulcan, cu sprijinul organelor de miliţie vecine. Nu şi-au ascuns faptele. Au mărturisit imediat totul în faţa probelor, a „depozitului" de mărfuri găsit, nici nu mai aveau cum să reacţioneze altfel... Adaug că toate impresiunile digitale ridicate de la locul spargerilor s-au constituit în probe.

Şi iată-ne ajunşi la capătul „radiografiei". Răsfoiesc iarăşi piesele dosarului. Există printre ele un amănunt care nu are nici o pondere penală. Îl semnalez : la o adunare a locuitorilor din Scoarţa, unii gospodari ridicaseră şi problema îmbunătăţirii pazei obşteşti. Cel mai vehement între aceştia fusese — imaginaţi-vă ! chiar V. I. Ştia el de ce...

O DRAMĂ ȘI CAUZELE SALE

— RADIOGRAFIA UNUI CAZ —

1

Drama aceasta, care a izbucnit brusc, prinzînd în vîrtejul său tragic şi ireversibil trei oameni — doi bărbaţi şi o femeie — aş intitula-o „kilometrul 16—700". Se cuvine să fie „radiografiată", să-i aflăm cauzele, să le analizăm şi, bineînţeles, să încercăm să tragem, pe cît va fi posibil, toate concluziile folositoare nouă. Căci, aşa cum se va vedea, suferinţa a trei familii ar fi fost mult atenuată dacă, în desfăşurarea dramei de la km. 16—700, nedorită absolut de nimeni, n-ar fi intervenit un element subiectiv care a sporit în mod surprinzător intensitatea ei.

Din capul locului, ţin să-mi avertizez cititorii că mă voi strădui să redau faptele dosarului cu toată obiectivitatea. Aşadar, ce s-a petrecut în seara zilei de 27 octombrie 1977, în jurul orei 18,25, pe drumul naţional Giurgiu-Bucureşti ?

2

O zi tulburătoare de toamnă, cu soare dulce. O zi care te îmbie la drumeţie, mai cu seamă cînd eşti şi posesorul unui autoturism. În asemenea împrejurări, pretextele de evadare din Capitală se găsesc mai uşor. Deci, în ziua cu pricina, nu cu mult înainte de ora 18,25, un autoturism Dacia-1300 din Bucureşti pornea din comuna Copăceni, înapoi spre casă, cu proprietarul maşinii la volan. Împreună cu el se mai aflau alţi doi bărbaţi. Aveau toate motivele să

fie bine dispuşi. N-aş vrea să fiu greşit înţeles. Fusese o plimbare reconfortantă în limitele decenţei.

Puţin mai tîrziu, autoturismul intra în comuna 30 Decembrie, cu o viteză legală — 50 kilometri pe oră. Ar mai fi avut puţin şi localitatea ar fi rămas undeva în urmă.

Pe neaşteptate, însă, fasciculul de lumină al farului smulse întunericului silueta unei femei. Mergea pe marginea şoselei, lîngă o bicicletă pe care o ducea ţinînd-o de ghidon. Surprins, omul de la volan nu a mai putut să evite accidentul. În secunda următoare, impactul se produse — se auzi o bubuitură surdă, frîna, scrîşnituri pe asfalt, după care se lăsă o tăcere adîncă.

3

În acelaşi timp, un tînăr — Guşă Ion —, elev în clasa a VIII-a la şcoala generală din comună, venea din sensul opus autoturismului Dacia, pedalînd agale pe bicicletă. Fără să vrea, văzu fulgerul accidentului — văzu mai întîi femeia, lipită de capota maşinii, ca apoi să zboare cîţiva metri şi să cadă pe asfaltul şoselei, cu faţa în jos şi să rămînă neclintită. Mai zări bicicleta acesteia descriind în aer o scurtă traiectorie.

Localnicul Martac Marin se găsea, la ceasul acela de seară, în curtea gospodăriei sale, unde, ajutat de fiica sa, Mariana, îşi adăpa vaca, cînd, deodată, auzi o bufnitură puternică. „Accident !“ exclamă el şi, în momentul următor, ieşi la şosea, însoţit de fiica sa. Primul lucru pe care-l zări fu trupul femeii căzut pe asfalt, apoi bicicleta şi maşina.

„Cînd am ajuns în dreptul maşinii, mi-a relatat elevul Guşă Ion, şoferul încă nu coborîse. Apoi a coborît.“

„Ce-ai făcut ? i-a strigat Martac Marin şoferului, bărbatului cu ochelari. Ai omorît femeia !“ Şi martorul îşi mai aminteşte : „Şoferul m-a apucat de braţ şi mi-a zis : «Nu ţipa să n-audă lumea, că mă omoară !»“

Femeia însă mai trăia. Se impunea deci transportarea urgentă la spital. Un prieten al şoferului coborî şi el din

mașină și ajută ca victima să fie ridicată de pe asfalt și așezată pe bancheta din spate.

După nici cinci minute de la producerea accidentului, autoturismul Dacia-1300 demară în viteză, continuîndu-și drumul spre București. În vîltoarea nenorocirii, victimei i se oferea și o șansă : spitalul „Dr. Marinescu", situat chiar pe traseul urmat de autoturismul în cauză.

Încheind însă această secvență, se cuvine a mai arăta că unul din cei trei bărbați, nemaiavînd loc în mașină, și-a continuat drumul spre București cu un alt mijloc de circulație.

4

Deși normele circulației rutiere sînt clare și exacte cu privire la obligațiile pe care le are un conducător auto care comite un accident, eu mi-am permis, totuși, din considerente strict didactice, să mă adresez tovarășului locotenent colonel Mihai V. șeful Serviciului de circulație al Miliției județului Ilfov, pe a cărui rază s-a produs accidentul, cu rugămintea de a ni le mai aminti o dată.

— Prima obligație, ne-a răspuns el, decurge firește din starea victimei. În cazul de față, starea femeii necesita transportarea urgentă la spital, în vederea unei intervenții medicale imediate. A doua obligație a conducătorului auto și a vehiculului respectiv este aceea de a se întoarce la locul accidentului, în vederea efectuării cercetărilor de rigoare, stabilite de lege.

5

Agentul de circulație, plutonierul major Eugen T., se afla cu mașina lui de serviciu în comuna Copăceni, cînd un conducător auto, ce venea dinspre București, l-a informat că la km. 16—700 a avut loc un grav accident rutier. Fără a mai pierde o secundă, a pornit urgent într-acolo.

În acest răstimp, elevul Gușă Ion, care încă din anii cînd fusese pionier devenise prieten al agentului de circu-

laţie, a alergat la postul de miliţie, pentru a anunţa nenorocirea de la km. 16—700.

— Trecuseră circa cinci-zece minute de la accident, îmi povesteşte plutonierul-major Eugen T., cînd împreună cu plutonierul Ion T. am întreprins, la locul accidentului, primele investigaţii. Mai întîi, am stabilit identitatea victimei. În privinţa aceasta n-am avut de întîmpinat prea multe greutăţi, căci femeia — Aranyasz Clara — era cunoscută de mai bine de un an, muncea la I.A.S. „30 Decembrie" şi domicilia în comună. Apoi, aşteptînd ca autoturismul să revină la locul accidentului, am stat de vorbă cu martorii.

Într-o cercetare, orice amănunt, fie el cît de neînsemnat, poate, la un moment dat, să joace un rol decisiv în angrenajul mecanismului declanşat de organul de miliţie. Veţi socoti, probabil, că spun lucruri arhiştiute. N-o să vă contrazic, aşa e. Căci o fac în mod deliberat din dorinţa de a contribui la îndeplinirea unui obiectiv important. Amintim că circulaţia rutieră este în continuă creştere, de asemenea şi numărul conducătorilor auto. În consecinţă, trebuie să sporim şi formele specifice de educare, atît a şoferilor, cît şi a pietonilor.

Să revenim însă la problema unui amănunt elementar şi a ponderei sale în dinamica unei anchete.

Accidentul s-a produs pe întuneric. Trei martori au fost de faţă. Fiecare a reţinut cîte ceva. Semnalmentele şoferului, îmbrăcămintea lui. Culoarea şi marca maşinii. Elementul principal care avea să joace un rol determinant — şi veţi vedea ceva mai încolo de ce — l-a furnizat elevul Guşă Ion, care a învăţat încă de mic, la şcoală, regulile şi normele de circulaţie, a ştiut, în tensiunea momentului creat, ce trebuie să întreprindă : şi-a notat imediat numărul de înmatriculare al autoturismului şi a anunţat urgent postul de miliţie.

După ce au determinat şi fixat, la lumina farurilor şi a lanternelor, elementele accidentului, cei doi reprezentanţi ai organului de miliţie au aşteptat ca autoturismul să se înapoieze la locul nenorocirii, căci numai în prezenţa conducătorului auto procesul-verbal ce urma să fie încheiat ar fi respectat litera legii. Aşteptarea aceasta însă s-a prelungit. Şi uite aşa, s-a făcut ora 19,30... apoi 20... Cei doi

milițieni nu-și pierduseră încă speranța că autoturismul își va face totuși apariția. Nu avea nici un motiv să nu se întoarcă. Era doar în interesul conducătorului auto. Accidentul avusese martori. De ce s-ar da la fund ? Și astfel a mai trecut un ceas de așteptare zadarnică.

— Nu-mi închipuiam că proprietarul autoturismului o să încerce să dispară, ne povestește plutonierul Ion T. Ar fi fost împotriva oricărei logici. Aveam numărul mașinii și martori. Ne gîndeam să nu fi dat cumva dintr-un accident în altul, în afara razei județului.

— Și ce ați inițiat ?

— După vreo două ceasuri, am raportat că autoturismul Dacia-1300 nu s-a înapoiat la locul accidentului, după care s-a ordonat ca Dispeceratul județului, prin telefon, să ia la rînd spitalele, pentru a afla dacă se înregistrase internarea accidentei de la km. 16—700.

Investigațiile s-au desfășurat metodic, operativ. În timp ce subofițerii continuau să aștepte și să supravegheze locul accidentului, în vederea păstrării tuturor urmelor și desfășurării ulterioare a unor cercetări legale, în prezența celui care a accidentat. Ofițerul de serviciu al Dispeceratului Miliției județene, chemînd spitalele la telefon, înregistra unul și același răspuns : „Nu, la spitalul nostru n-a fost internată nici o accidentată !“. În mod firesc, lucrătorii de miliție și-au pus atunci întrebarea : „Unde au dispărut cei doi din mașină, dar accidentata ? A cui a fost mașina și de ce a dispărut ? Nu cumva avem de-a face cu un autoturism furat ?“

6

De la postul său de comandă, locotenent-colonelul Mihai V. urmărea evoluția cazului. Din ordinul său, s-a constituit urgent o echipă operativă formată din lucrători cu îndelungată experiență.

Un prim pas fusese făcut : pornindu-se de la numărul reținut de elevul Gușă Ion — 1—B—8394 — a fost identificat proprietarul autoturismului în persoana cetățenei T. Afendra, domiciliată în București. În mod firesc, echipa-

jul miliției a pornit într-acolo. Puțin mai tîrziu, se stabilea că T. A., femeie în vîrstă, cedase autoturismul fiului ei, Terzian Mihai T., domiciliat pe str. Șoimuș nr. 32.

Se făcuse ora 22,30, cînd echipajul miliției a oprit în fața locuinței lui Terzian Mihai, o casă situată pe una din străduțele Bucureștiului de altădată, înconjurată de o curte de oameni gospodari. Aici, ofițerii înregistraseră alte două constatări, una mai surprinzătoare decît cealaltă :

1) Autoturismul nr. 1—B—8394 era parcat în curte, cînd, de fapt, s-ar fi cuvenit să se afle la locul accidentului. Totodată, prezența autoturismului putea duce la concluzia liniștitoare că accidentata fusese internată. Unde ? Atunci de ce, la întrebarea dispeceratului, spitalele au dat unul și același răspuns negativ ?

2) Trecînd pragul locuinței, Terzian Mihai, un bărbat subțirel, brunet, în vîrstă de 38 de ani, purtînd pe nas o pereche de ochelari care-i confereau un aer de învățător sîrguincios și serios, aștepta pregătit să-i urmeze pe reprezentanții legii. Îi telefonase mama sa și-l întrebase : „De ce te caută miliția ?“. El însă îi ascunsese adevărul... groaznicul adevăr și, împovărat de propria sa faptă, începuse să se pregătească pentru tot ce avea să urmeze.

— Unde ai dus victima ? La ce spital ai internat-o ?

Terzian Mihai, căsătorit, tată a doi copii, a lăsat capul în piept și, frîngîndu-și nervos mîinile, a răspuns cu o voce tremurată :

— N-am mai internat-o... Am...

7

Extrag următoarele din prima declarație a lui Terzian Mihai, semnată în zorii zilei de 28 octombrie, la ora 2,45, imediat după încheierea cercetării la locul accidentului :

„După ce am lovit femeia, am oprit mașina și, fiind ajutat de cîțiva cetățeni care se aflau în jurul accidentului, am așezat femeia în mașină și împreună cu colegul meu de serviciu H. Nicolae, am plecat cu femeia s-o duc la Spitalul nr. 9. Colegul meu H.N. a coborît din mașină, la capătul tramvaiului 12 din Progresul, pentru a se duce

acasă, iar eu i-am spus că mă duc singur cu femeia la Spitalul nr. 9. Pe str. Luică am oprit mașina și văzînd că nu-i mai bate inima (femeii — H.Z.) m-am hotărît să mă duc cu ea și s-o las într-o pădure... (...) Ajungînd în dreptul pădurii ce se afla pe partea dreaptă, cam la 2 km de șoseaua București-Berceni, am oprit mașina și, fiind întuneric, m-am dat jos, am luat femeia în brațe de pe canapeaua din spate și am intrat cu ea în pădure, la circa 5—6 m de șosea și am lăsat-o într-o groapă. După aceea, am urcat la volan și nu m-am întors la locul accidentului și, de teamă, m-am hotărît..."

Se înțelege, stimați cititori, că echipajul miliției, însoțit de astă dată de Terzian Mihai și de autoturismul în cauză, s-a deplasat urgent la locul unde victima fusese abandonată. După îndelungi căutări ce s-au efectuat la lumina farurilor și a lanternelor, Aranyasz Clara a fost găsită.

Relatează locotenent-colonelul Alois G. :

— Femeia mai trăia încă. Horcăia, intrase în comă... Am transportat-o urgent la Spitalul nr. 9. N-a mai putut fi salvată, a decedat...

Aranyasz Clara, muncitoare la I.A.S. 30 Decembrie, a fost o femeie voinică... Judecînd după greutatea aproximativă a corpului ei, anchetatorii au ajuns la concluzia că lui Terzian Mihai, bărbat scund și subțirel, i-ar fi fost imposibil să-și care singur victima în pădure. De aceea, i s-a cerut învinuitului o nouă declarație. Ea a fost dată tot în ziua de 28. X, dar la ora 11,45.

„Cînd am ajuns (...) la capătul liniei 12, am vrut să opresc, dar mi-am continuat drumul și am intrat pe strada Luică (...) Pe drum, n-am mai auzit femeia gemînd și am oprit, am pus mîna pe ea și nu am simțit bătăile inimii și m-am exprimat către colegul meu că a murit. El a spus totuși să mergem la spital. Am pornit din nou mașina și, în loc să merg la spital, am ieșit în șoseaua București-Berceni. Atunci H.N. a strigat la mine ce fac ? Unde mergem ? Iar eu i-am spus că o duc în pădurea Berceni, că mi-e frică să nu pățesc ceva. El a ripostat destul de vehement, dar eu nu l-am luat în seamă, fiind în starea aceea de teamă, și ne-am oprit pe linia de centură, la marginea pădurii Berceni. Acolo, l-am rugat pe prietenul meu, foarte

mult, că dacă nu vrea să mă nenorocesc, să mă ajute şi s-o duc în pădure. Deşi foarte supărat, în cele din urmă m-a ajutat şi împreună am luat femeia şi am dus-o (...) După aceea, am urcat amîndoi în maşină (...) şi ne-am întors în Bucureşti."

Întîmplarea pare de domeniul absurdului, cu atît mai mult cu cît cei doi protagonişti sînt bărbaţi în toată firea, capi de familie, şi, aşa cum se va vedea, şi bine apreciaţi la locul de muncă. La rîndul său. H. N. declară în scris :

„Pe şoseaua Giurgiului, în apropiere de str. Luică, am auzit că femeia de pe banchetă (...) începuse să geamă mai tare şi să spună încet s-o ducem acasă (...). La un moment dat, Terzian Mihai o ia la dreapta şi l-am întrebat atunci, păi nu mergem la spital ? (...) După circa 8—10 minute, T.M. a oprit maşina (...) fiind întuneric nu mi-am dat seama unde sînt. De aceea, l-am întrebat (...) aici e spitalul (...) T.M. a tras o înjurătură (...) El mi-a răspuns că el răspunde de ceea ce face (...) că el a condus maşina (...) T.M. a coborît de la volan, a deschis uşa din partea dreaptă-spate, a luat femeia de picioare pînă cînd aceasta a ajuns cu capul jos, după care T.M. a luat-o de sub braţe şi a tîrît-o în întuneric lîngă pădure."

Aşadar, o inadvertenţă, şi încă una destul de gravă. Ca s-o clarific, am stat de vorbă cu Terzian Mihai (reţinut de către autorităţi încă din noaptea de 27. X.). L-am întrebat :

— Ai auzit gemetele femeii şi cuvintele ei „duceţi-mă acasă" ? !

— Nu ! N-am auzit nimic... Am fost convins că a murit şi mi s-a făcut şi mai tare frică.

— H. N. te-a ajutat ?

— Da !

— Cum ?

— De fapt, el n-a vrut să mă ajute... Dar eu am izbucnit în plîns, l-am rugat, l-am implorat. În cele din urmă, m-a ajutat şi am dus-o împreună în pădure.

— De ce în prima declaraţie n-ai spus adevărul pînă la capăt ?

— Nicolae a cedat rugăminţilor mele. Eu port întreaga răspundere. El e tatăl a patru copii... am crezut că în felul ăsta îl apăr...

Pînă la data şi ora fatală a accidentului, T.M. a fost aşa cum l-a caracterizat şi adunarea oamenilor muncii de la Fabrica de chibrituri, un om cu o condiţie civică şi profesională bună. Cu atît mai mult, fapta sa, precum şi atitudinea celuilalt coleg, care l-ar fi putut opri de la săvîrşirea acestei fapte odioase, au stupefiat, au stîrnit indignarea.

Se pune întrebarea : de ce T.M. nu s-a situat din capul locului de partea legii ? Ce motive ar fi avut ? Doar nu şi-a premeditat accidentul ! Putea să fie din vina lui, dar şi din vina victimei. Fugind însă şi călcînd astfel flagrant legea, a dat dintr-un acident în altul, amplificînd nu numai drama sa, ci şi a altora. Victima, deşi rănită grav, poate mai avea o şansă dacă ar fi ajuns imediat la spital. Iată deci o primă circumstanţă atenuantă care s-ar fi înscris în favoarea lui T.M. Dacă s-ar fi înapoiat la km 16—700 şi ar fi luat parte, alături de reprezentanţii miliţiei, la cercetările de rigoare, ar fi constatat şi el că victima, în momentul accidentului, se abătuse de la regulile circulaţiei rutiere. Comuna 30 Decembrie are trotuare pe ambele părţi ale şoselei naţionale. A.C. nu pedala, ci mergea pe marginea şoselei, pe lîngă bicicletă, or ea trebuia să meargă pe trotuar. Deci încă o circumstanţă atenuantă pierdută de T.M. Eventual, anchetatorii ar mai fi putut lua în consideraţie şi o condiţie obiectivă, care favorizase accidentul şi menţionată de T.M. în declaraţiile sale. „La un moment dat, scria el, circulau mai multe vehicule cu lumini puternice, din sens invers, am făcut schimb de lumini şi am trecut pe faza scurtă. Cei de pe sens invers n-au trecut pe fază scurtă, iar cînd am aprins iar luminile, am văzut în faţa mea femeia..." Iată cum T.M., a ratat, prin fuga sa de răspundere, un şir de circumstanţe atenuante.

L-am întrebat pe T.M. :

— Cum de ai fugit de lege ? Nu o cunoşteai, nu erai la curent cu propaganda intensă ce se desfăşoară în presă, la T.V., în legătură cu respectarea regulilor de circulaţie rutieră ?

— Eram la curent...

— Atunci de ce ai fugit ?

— M-a cuprins frica... am intrat în panică... Nu mai eram eu... Frica îmi luase minţile. Acum sînt îngrozit de

mine însumi... Nu pot să înţeleg cum am săvîrşit o asemenea faptă.

Frica ! Panica ! E ceva adevărat în explicaţia lui T.M. : căci dacă judecata sa, în clipele acelea, ar fi fost limpede, ar fi înţeles cît de precară îi era logica. Accidentul s-a produs în prezenţa a trei martori din comună şi a altora doi aflaţi chiar în maşină. Dacă ar fi gîndit puţin, ar fi ajuns repede la concluzia că n-ar fi exclus ca unul dintre martori să fi luat numărul maşinii (ceea ce dealtfel s-a şi întîmplat). Ar mai fi înţeles că, odată dispărut de la locul accidentului, miliţia se va interesa de soarta victimei şi dacă a fost internată la vreun spital... Mai exista apoi autoturismul lovit... Într-un cuvînt, reconstituind purtarea lui T.M. după provocarea accidentului, am ajuns la concluzia că a acţionat împotriva oricărei logici elementare, sub imperiul unei panici nejustificate. În cazul său, numai legea îl mai putea ajuta cu ceva şi tocmai de lege a fugit, sporind astfel consecinţele dramei.

Situaţia colegului său H.N. este alta... În momentul accidentului, se afla pe bancheta din spate. N-a văzut cu exactitate ce s-a întîmplat, a simţit doar duritatea frînei. Într-un cuvînt, nu a suferit şocul omului de la volan, deci, în situaţia ce s-a creat în drum spre spital, judecata lui H. s-ar fi cuvenit să fie ceva mai lucidă, mai hotărîtă, să încerce să împiedice cu orice preţ prăbuşirea morală a colegului său. El însă, în ciuda împotrivirilor sale fără vlagă, a cedat. Nu numai că nu l-a oprit pe T.M., dar l-a şi ajutat. Au dus sau nu împreună victima în pădure, faptul ca atare tot grav şi condamnabil rămîne. Cum îşi explică H.N. purtarea sa ieşită din comun ? În declaraţia pe care a dat-o, el arată că, înainte de a porni spre Bucureşti, s-au oprit în comuna Copăceni, la sora celui de-al treilea coleg din maşină — N.Gh. : „...stăpîna casei ne-a pregătit cîte o friptură, servindu-ne apoi cu nişte vin. Eu şi N. Gh. am servit în jur de un litru vin fiecare. Ţin să arăt că T.M. avea un pahar mai mic din care a băut şi dînsul 2,3..." (În schimb, N. Gh. susţine în scris că sora lui a pus pe masă cam un litru de vin. Iar Terzian Mihai declară că n-a gustat din vin decît simbolic, fapt confirmat, dealtfel, şi de rezultatul analizei.)

„Întrucît eu eram băut bine, explică H.N. în finalul declarației, adică după abandonarea victimei, am adormit imediat (în mașină, lîngă T.M., în drum spre casă — H.Z.) și m-am trezit în apropierea cimitirului Belu, după care am coborît din mașină (...) Eu (...) m-am dus acasă, iar azi de dimineață am plecat la serviciu."

Terzian Mihai s-a întors acasă în sînul familiei... H.N. s-a întors și el la ai lui. În schimb, acolo, în groapa aceea ascunsă de pădure și de întunericul nopții, a rămas abandonată o femeie grav rănită, care și ea, în momentul accidentului, se întorcea la casa ei... Aranyasz Clara împlinise abia 40 de ani. Un destin nefericit o purtase către această comună. Avusese un cămin, pierduse doi copii, se dezrădăcinase din localitatea unde trăise. Își găsise la I.A.S. „30 Decembrie" un loc de muncă. Lucra la sere, era harnică, cîștiga bine. În căutarea căldurii unui cămin, a ajuns, în cele din urmă, sub același acoperiș cu un bărbat care își creștea singur cei trei copii. De aproape opt luni redobîndise o nouă familie ce urma a fi oficializată. Îi îngrijea pe cei trei copii ai lui U.G. ca pe propriii ei copii. În seara accidentului, primindu-și avansul, s-a întîlnit cu U.G. și împreună au mers la magazinul din comună să cumpere o canapea. „N-am cumpărat recamierul, îmi povestea U.G., pentru că nevesti-mii nu-i plăcuse culoarea postavului."

Da, Aranyasz Clara se întorcea și ea spre casă, ducînd bicicleta bărbatului și probabil gîndurile îi erau la canapeaua pe care și-o dorea pentru casa ei.

8

Îmi închei aici „radiografia" accidentului de la km 16—700 și a dramei declanșate. O dramă nedorită de nimeni, dar care, din nefericire, a fost amplificată în dramatismul ei tocmai de faptul că atît protagonistul principal, Terzian Mihai, cît și cel secund, H. N., au dat dovadă de o condamnabilă lașitate, de nesocotirea legilor țării, încercînd să fugă, totodată, și de îndeplinirea unor elementare obligații civice și umane.

CRIMA DE PE STRADA VERII

— RADIOGRAFIA UNUI CAZ —

Un amurg rece, dușmănos parcă, pogoară dintr-un cer negru, apăsător. Mașina înaintează încet, pe un drumeag de țară numit strada Verii. Mă interesează o casă — cea de la nr. 260 — e chiar la marginea Topliței, de acolo de unde pășunile, ca un nesfîrșit covor verde, urcă spre pădurile munților. Oprim. Coborîm. Casele, curțile îmi par pustii. Mi se face frig. Miroase a toamnă pe strada Verii.

— În casa aceea s-a săvîrșit omorul, mă informează maiorul Gheorghe Gambra, șeful Miliției județului Harghita.

Privesc într-acolo. O casă țărănească, din bîrne înnegrite de vreme, cu ferestre întunecate. Intrăm într-o curte pustie. Deodată, dintr-un coteț, iese un cățelandru. Nu ne latră, se mulțumește doar să ne adulmece cu o tristețe evidentă, trăgîndu-și coada între picioare.

— O să se prăpădească și el, e de părere maiorul. În ziua aceea, schelălăia de ți se rupea inima. Își plîngea stăpîna.

Cîteva trepte duc către tindă. Le urc. Ușile casei, două la număr, sînt bătute în scînduri, sigilate. Mă apropii de una dintre ferestre.

— Totul a rămas pe loc, neatins, ca în noaptea crimei, aud în urma mea glasul maiorului.

Încerc să pătrund cu privirea în apa neagră a încăperii de dincolo de geam. Deslușesc dezordinea. Mă copleșește un val de tristețe. De ce ? De ce am vrut să văd neapărat casa de pe strada Verii ? De ce, în general, m-am oprit asupra acestui caz ?

Pînă nu demult, dincolo, la ceasul înserării, puteai urmări o femeie, încă viguroasă la cei 59 de ani ai ei, umblînd prin încăperi. Da, pe această stradă a Verii, o văduvă, cunoscută ca o bună gospodină, își trăia în felul ei singurătatea, cu hărnicie, dar și cu avariție... Într-o noapte însă...

Simt urcînd pe șira spinării fiori de gheață. Mă desprind de fereastră, cercetez curtea pe cale de a se topi în întunericul înserării.

— Creștea vaci... cîțiva porci... Ținea în grajd și o pereche de cai...

Îmi imaginez — era o curte țărănească vie, mirosind a lapte și a bălegar... și unde, la orice oră de zi sau de noapte, un cățelandru se zbenguia în jurul stăpînei.

Ies din curte înfrigurat și, reluîndu-mi locul în mașină, îmi zic îmbărbătîndu-mă : „Trebuie... chiar dacă nu-ți plac cazurile de omucidere, trebuie să le povestești oamenilor întîmplarea, dar, mai ales, truda plină de abnegație a celor care au pornit în căutarea răufăcătorului."

2

13 august. Duminică. Ziua se anunța frumoasă, chiar toridă. Bună oricum de odihnă, la umbră sau la soare. La Miercurea-Ciuc, maiorul Gheorghe Gambra se pregătea să iasă cu familia la plajă... Era convins că nici un eveniment nu-i va tulbura pacea duminicală — prea era senin cerul.

La Toplița, atît primarul orașului, tovarășul Teodor Bendriș, cît și căpitanul de miliție Emilian Lupșa, se pregăteau de un drum lung : îi aștepta pe amîndoi un binemeritat concediu pe litoral, cu familiile. Totul fusese pregătit din vreme. Trebuia doar apăsat pe acceleratorul autoturismului.

Pe strada Verii însă se petrecuse un fapt grav, ieșit din comun, care nu putea să nu tulbure sufletele toplițenilor. O femeie se alarmase că Sofia Braic, vecina sa, nu dăduse, de dimineață, vitele la ciurdă, iar dinspre staul și grajd se auzeau mugetul neobișnuit al vitelor, necheza-

tul cailor. Mai chelălăia, în curte, fără contenire, şi cîinele. S-a dus să vadă care-i baiul : a intrat în curte, şi-a strigat vecina şi, neprimind nici un răspuns, a urcat în tindă : acolo a zărit întredeschisă uşa bucătăriei, a împins-o, ca în clipa următoare să scoată un ţipăt de spaimă.

„N-am mai plecat la drum, îmi povesteşte tovarăşul Teodor Bendriş, primarul oraşului Topliţa. O crimă în viaţa unui orăşel ca al nostru, cu 14.000 de suflete, oameni liniştiţi şi harnici, tulburătă... Am decis să rămîn locului, să urmăresc cercetările, să ajut cît va fi nevoie."

„Sînt de doi ani şeful miliţiei din Topliţa, îmi mărturiseşte căpitanul Emilian Lupşa. N-am avut, pînă la 13 august, vreun caz de omucidere. Chiar dacă aş fi plecat, iar ştirea evenimentului m-ar fi prins de-acum pe litoral, în plin concediu, n-aş fi aşteptat să fiu chemat..."

„Firește, orice eveniment mi se raportează imediat, oriunde m-aş găsi, acasă, la masă, pe plajă sau la vreun spectacol, îmi precizează şi tovarăşul maior Gheorghe Gambra. În duminica aceea, nu apucasem să ies la plajă, cu familia. Omuciderea reprezintă un eveniment grav, în societatea noastră. Iar cînd ţi se mai raportează că autorul crimei e necunoscut, abia ţi se cere să acţionezi mai operativ. Am alcătuit imediat o echipă din criminalişti experimentaţi, pe unul dintre ei l-am convocat la inspectorat, întrerupîndu-i chiar concediul şi, cu două maşini, am plecat în viteză la Topliţa."

3

În conformitate cu prevederile legii, primul om care a trecut pragul casei a fost procurorul Iosif Darvaş. A revenit însă îndată, impresionat de tabloul care i se înfăţişase. Stăpîna casei, Sofia Braic, zăcea literalmente într-o baltă de sînge. (Ceva mai tîrziu, medicul legist, dr. Ludovic Kelemen, se pronunţa : „A fost lovită cu cuţitul în arterele de la gît.")

Au intervenit, apoi, în aşa-numitul „cîmp infracţional", ofiţeri de miliţie specializaţi în cercetarea locului faptei, adică criminaliştii, cei care caută urme, le ridică, le inter-

pretează, oferind direcţii şi teme de meditaţie colegilor lor împuterniciţi cu investigaţiile.

Ar trebui însă să arăt că, paralel cu cercetarea locului faptei, s-au mai iniţiat şi alte măsuri deosebit de importante, în vederea enunţării unor ipoteze :

— investigarea celor care au cunoscut-o pe victimă ;

— introducerea în operaţie a celui mai bun cîine de urmărire — Gitan ;

— investigarea gării Topliţa.

S-au descoperit şi ridicat din „cîmpul infracţional" următoarele :

— Un briceag cu lamă scoasă, avînd plăsele metalice în formă de peşte. Urmele de sînge de pe lamă indicau că briceagul ar fi arma cu care s-a săvîrşit actul de violenţă. Dar, de fapt, cui i-a aparţinut briceagul ? Victimei ? Răufăcătorului ?

— De pe corpul victimei s-a ridicat un muc de ţigară „Mărăşeşti". Alte cîteva mucuri au fost găsite pe duşumelele camerelor răvăşite. Studierea lor, atentă, pe loc, a oferit ofiţerilor de miliţie o primă concluzie : fumătorul, adică prezumtivul infractor, este un ins nervos, căci obişnuieşte să-şi ţină ţigara între dinţi şi nu între buze.

— O lanternă nouă, tip vînătoresc, din plastic galben şi desfăcută, prin lovire, în cîteva bucăţi... A aparţinut lanterna victimei sau infractorului ? Răspunsul nu era deloc neglijabil. „Am văzut-o pe mătuşa mea vineri (în ajunul nenorocirii — H.Z.). Ştiu că nu avea nici o lanternă în casă", declară un nepot al victimei. Deci, lanterna aparţinea infractorului şi a uitat-o la locul faptei.

— O chitanţă din care rezultă că victima ar fi vîndut unei familii de ţigani un porc şi cumpărătorii au rămas datori cu o sumă de bani. Au oare datornicii vreun amestec în săvîrşirea infracţiunii ?

S-au mai ridicat urme de sînge care, la analizele de laborator, au dat trei grupe sanguine : O (al victimei), A-III şi B-II. Determinarea a încă două grupe de sînge a avut darul nefericit de a crea o oarecare derută. A fost oare Sofia Braic atacată de doi infractori, să fi încercat să se apere şi să-i fi rănit pe amîndoi ? Detaliile de la locul faptei infirmau însă prezenţa a doi agresori.

Să vedem acum ce date au cules din teren ofițerii împuterniciți cu investigarea vecinilor și a altor persoane din preajma victimei.

a) Între victimă și neamurile sale ce locuiau chiar în vecinătate dăinuiau relații de dușmănie. Cu zece zile în urmă, un conflict cu o soră a sa s-a încheiat grav pentru S.B. : a fost lovită cu o sapă. Un proces de moștenire, în curs de desfășurare, întreținea în familie o atmosferă de tensiune. Trebuie oare căutat făptașul printre membrii familiei victimei ?

b) Victima vindea, uneori, porci unor țigani. „Am văzut-o pe victimă, zilele trecute, stînd de vorbă cu niște țigani și am auzit-o spunînd : «Cînd îmi dai banii pentru porci ?»", se spune în declarația unei femei.

Trebuie, oare, căutat infractorul și printre acești datornici ?

c) În urmă cu vreo zece zile, victima a angajat pe un anume Ion din Bistrița să-i cosească fînul. Cine era cosașul și unde se găsea în noaptea crimei ?

În primele 24 de ore de la săvîrșirea omuciderii, echipa de ofițeri de miliție a acționat în cele trei direcții pentru ca, în cele din urmă, să se oprească numai asupra uneia dintre ele.

Cîinelui polițist „Gitan" i s-a dat urma, a adulmecat-o, după care a pornit-o în căutarea infractorului. A ajuns, după un timp, la șoseaua principală, unde s-a oprit. Semn că infractorul a luat, pentru ca să dispară în noapte, fie o mașină, fie o căruță. Însă încotro a luat-o ? Spre oraș sau în afara Topliței ?

La gară, investigațiile căpitanului Victor Sabău au stabilit că în noaptea de 12 spre 13 august au fost vîndute călătorilor peste 130 de bilete în direcții diferite. S-a notat cu migală tot ce putea interesa. Orice amănunt poate să fie, la un moment dat, de folos.

4

Primarul orașului, aflat în „concediu", a rămas lîngă echipa operativă a miliției. A înțeles că oamenii aceștia trebuie ajutați. Cunoscîndu-i pe locuitori, a început și el

să se intereseze de atmosfera din jurul victimei. Printre altele, un tînăr, Mircea Moldovan, i-a povestit cîte ceva despre acel Ion — cosaşul din Bistriţa. Datele nu erau lipsite de interes şi tînărul a fost sfătuit să le relateze şi miliţiei. A ieşit, astfel, la iveală nu numai memoria bună a lui M.M., ci şi capacitatea sa de a reţine amănunte...

„Ion a cosit şi la noi, declara M.M. A mai lucrat şi la cutare, şi la cutare. Într-o seară, cînd lucra la noi şi i s-a servit cina, am văzut în mîna lui Ion un briceag vechi, cu prăsele în formă de peşte."

Tot M.M. a reţinut semnalmentele cosaşului : circa 1,68 m înălţime, puţin îndesat. Frunte înaltă. Păr şaten, cu tendinţa de încărunţire. Îmbrăcat într-o salopetă veche, de un albastru-închis. Pe sub salopetă, un pulovăr portocaliu, cu dungi lungi subţiri... Pe cap purta o pălărie de paie din Ţara Oaşului, cu ciucuri la panglică. În picioare, cizme de gumă, cu carîmbii tăiaţi.

„Fuma ţigări «Mărăşeşti», preciza M.M. şi tot zicea că a lucrat şi în Deltă, la stuf."

— După 24 de ore de investigaţii intense, bănuielile noastre s-au îndreptat asupra acestui cosaş, îmi povesteşte maiorul Gheorghe Gambra. Mai ales că, în coliba de pe parcela cu fîn, unde dormise cît a cosit fînul victimei, am găsit mucuri de ţigări „Mărăşeşti" cu aceleaşi caracteristici. Mai tîrziu laboratorul de la Tîrgu-Mureş ne-a confirmat că saliva fumătorului făcea parte din grupa de sînge B-III. Se părea deci că treaba e ca şi terminată, că prinderea infractorului era o chestiune de ore sau, hai, de o zi... Nu trebuia decît să aflăm identitatea completă a cosaşului.

Iluzii,... iluzii deşarte. Şi iată de ce !

Nu, nu stimaţi cititori, n-a fost deloc o operaţie uşoară. Ea ar fi putut să fie, dacă... Eh, acest DACĂ ! Vedeţi dumneavoastră, acest ins, aşa cum ulterior au dovedit cercetările, a lucrat mai bine de o lună pe la diverşi gospodari din Topliţa. Nici unul dintre ei nu s-a gîndit să-i ceară cosaşului identitatea completă. Cu atît mai mult cu cît Ion din Bistriţa li se lăuda că-i abia ieşit din închisoare, că ispăşise o pedeapsă, că în urmă cu doi ani, într-un ajun de Crăciun, luîndu-se la ceartă, la Năsăud, cu un individ, l-a omorît cu lovituri de briceag...

— Ei, ne-am zis noi atunci, continuă maiorul, dacă Ion are asemenea antecedente penale, îl vom identifica rapid. Am trimis urgent la Bistriţa-Năsăud doi lucrători, fiind convins că de-acolo se vor întoarce cu Ion. Iarăşi iluzii deşarte ! Infracţiunea descrisă de Ion cu atîtea amănunte avusese într-adevăr loc, numai că nu o săvîrşise el, ci altcineva, cu care s-a stat de vorbă. Deci, cosaşului îi plăcea să trăiască pe antecedentele penale ale altcuiva... Acum misiunea noastră era ca, într-o ţară plină de Ioni, să căutăm un anume Ion...

Căutările acestea migăloase, răbdătoare, au ţinut exact o lună de zile, în care vreme cei care aşteptau cu sufletul la gură prinderea infractorului erau chiar topliţenii, dar, mai ales, gospodarii care-l tocmiseră pe bizarul necunoscut la treabă. Volumul mare de muncă efectuat de lucrătorii miliţiei din Harghita s-ar fi redus la minimum dacă măcar unul dintre aceştia ar fi insistat să afle identitatea „oaspetelui" de o noapte sau chiar de mai multe.

Aşadar, ce ştia despre Ion-cosaşul grupul de ofiţeri de miliţie, însărcinat cu rezolvarea cazului, la 48 de ore de la săvîrşirea crimei ?

Semnalmentele... Îmbrăcămintea... Că ar fi originar din comunele Rebrişoara, Parva, Rebra, Feldru, Romulii... Că ar purta pe cap cînd o pălărie din Oaş, cînd una kaki, de pădurar. Mai fusese văzut şi cu o pălărie de paie ţuguiată, specifică zonelor de şes ale Transilvaniei. Degetele de la mîna dreaptă erau îndoite ca şi cum ar fi vrut să apuce mereu ceva. Pe braţul stîng sau drept avea un tatuaj înfăţişînd fie o inimă, fie o sirenă. Fuma „Mărăşeşti". Păşea uşor aplecat înainte. Se mai ştia că vineri, 11 august, în ajunul dramei de pe strada Verii, mai era angajatul cetăţeanului S.D., căruia tocmai îi spusese că va lipsi de la coasă trei zile, căci avea în familie un botez, şi că se va înapoia marţi 15 august. Însă sîmbătă, la prînz, fusese văzut în parc stînd de vorbă cu Sofia Braic. Deci nu plecase, sau îşi amînase plecarea din motive rămase încă necunoscute. Oricum, marţi urma să revină la cosit. Iată încă o speranţă ! Cîţiva lucrători de miliţie îl aşteptau. Dar cosaşul uitase să se mai întoarcă, vrînd parcă să confirme că el şi nu altul săvîrşise omuciderea. Dar el era oare asasinul ?

5

Deodată, o altă rază de speranţă. Cetăţeanul D.S. îşi aminteşte că, laolaltă cu Ion, mai cosise fînul un ins pe nume Mihăilă. Cei doi munciseră cîteva zile împreună. De asemenea, mîncaseră şi dormiseră împreună. Era deci important să se stea de vorbă cu acest Mihăilă. Dar ia-l de unde nu-i. Nimeni nu-i ştia nici identitatea completă, nici domiciliul. Mihăilă-pocăitu. Cinci ofiţeri au pornit în căutarea necunoscutului Mihăilă căruia i se mai spunea şi „pocăitul", o căutare deloc simplă. În cele din urmă, efortul a fost încununat de succes, „pocăitul" a fost identificat în persoana lui B. Mihăilă din comuna Şăulia, judeţul Mureş. Alţi doi ofiţeri, locotenent-colonelul Vasile Nistor şi căpitanul Emil Vieru, s-au deplasat urgent la domiciliul lui.

Da, îl cunoştea pe Ion. Ştia şi cum îl cheamă şi unde locuia : Ion Martin, comuna Feldra, Bistriţa.

Da, a dormit cu el într-o colibă după un cosit de zi-lumină. Şi ce poate el să spună : că Ion Martin cosea după obiceiul celor din Valea Bîrgăului, de jos în sus şi de sus în jos şi că bătea coasa tot după obiceiul ălora, stînd în fund şi nu în picioare, cu coasa sprijinită pe braţul drept. Iar noaptea, în somn, scrîşnea din dinţi, a mînie rea.

Vă imaginaţi, stimaţi cititori, satisfacţia ofiţerilor de miliţie. Verificarea lui Ion Martin şi eventual reţinerea sa nu mai era acum decît o chestiune de rutină. Un echipaj compus din ofiţerii Vasile Nistor şi Emil Vieru a plecat, fulger, în judeţul vecin, în comuna Feldra. Acolo însă stupoare. Nu exista nici un locuitor Ion Martin. Încă o speranţă neîmplinită.

6

— De cîteva ori, în decurs de două săptămîni, ne-am pomenit pornind de la zero, pentru a relua cercetările, îmi spune tînărul căpitan Emilian Lupşa.

N-a mai avut de rezolvat cazuri de omucideri și știa că topliţenii, de la mic la mare, erau cu ochii pe el, pe instituţia pe care o reprezenta.

— Veniseră zilele de sărbătoare, 23—24 August, continuă căpitanul să-mi povestească. Nu-mi găseam locul. Mi-am propus să folosesc timpul liber vizitîndu-i acasă pe cei care avuseseră de-a face, cît de cît, cu Ion-cosașul. Urmăream nu numai aflarea unor elemente noi, ci și delimitarea, cu aproximaţie, a apariţiei cosașului în Topliţa. Și bine am făcut că mi-am petrecut astfel timpul...

Iată ce s-a mai aflat cu acest prilej :

a) Ion a apărut la Topliţa la începutul lunii iulie, cu un grup de cosași (cinci bărbaţi și o femeie), au lucrat o zi sau două laolaltă. Femeia din grup a mărturisit unui gospodar că au poposit acolo din Șieul Mare, din Bistriţa. Nefiind angajaţi la C.A.P., cei șase s-au întors la casele lor. Ion însă a rămas în localitate.

b) Încă o familie a mai confirmat că Ion a lucrat laolaltă cu cei șase din Șieul Mare.

c) Lucrînd la familia R., Ion, la cină, ar fi povestit că prin părţile de unde venea el s-ar fi produs, în munţi, la un releu, un accident mortal și că un frate de-al său s-a angajat în locul accidentatului. La o altă cină, Ion ar mai fi povestit : „Prin părţile mele, un pădurar s-a însurat cu o fată care nu-l voia. Și n-au făcut casă bună. Într-o zi, pădurarul a împușcat-o și pe urmă a încercat să se sinucidă."

d) Unui tînăr, Ion i-ar fi mărturisit că ar fi originar din Romulii.

— După acest complex proces de reinvestigare — au fost reinvestigaţi cei peste 300 de cosași ai C.A.P.-ului, îmi povestește șeful miliţiei din Topliţa, am cerut să mi se aprobe să plec pe Valea Someșului și a Bîrgăului și să cercetez toate așezările legate într-un fel sau altul de necunoscutul Ion. Planul a fost aprobat, așa că duminică 26 august, în zorii zilei, împreună cu căpitanul Vieru și plutonierul Andrei Deneș am plecat la drum. Deși se părea că am pornit să căutăm un ac într-un car cu fîn... cosit de Ion. Totuși...

Drumul n-a fost ușor. Investigaţiile, de asemenea. Ele singure ar merita să devină subiectul unei cărţi. Deocam-

dată, însă, mă voi mulţumi să rezum odiseea echipajului condus de căpitanul Emilian Lupşa.

Primul popas : Şieul Mic... În căutarea celor cinci cosaşi şi a femeii, cu ajutorul şefului de post din comună, sînt identificaţi 37 de cosaşi. Se stă de vorbă cu ei. Ofiţerii de miliţie le povestesc pe îndelete tot ce ştiu despre Ion. Deodată, unul îşi aminteşte de el : „Zicea că-i de fel din Feldra". Tot aici se confirmă întru totul că bătutul coasei şezînd se obişnuieşte numai prin Bîrgău...

Al doilea popas : comuna Romulii. Nici un rezultat.

Al treilea popas : comunele Rebrişoara şi Rebra. Nici un rezultat.

Al patrulea popas : Comuna Feldra. Nici un rezultat concret. În schimb, ajutorul şefului de post, plutonierul-major Ion Reluca îşi aminteşte că în anul 1972 a avut loc, la un releu TV, din zona Ilvei, un accident mortal. Nici povestea cu pădurarul şi a sa nevastă nu-i era străină. Pădurarul, susţine şeful de post, e din Ilva Mică.

— Precum vedeţi, ne apropiem de Ilva Mică, îmi povesteşte căpitanul L.E. De Ilva ne lega acum modul cum dădea Ion la coasă, accidentul de la releu şi apoi istoria cu pădurarul... Din nou mijea o rază de speranţă. Să nu uităm că Ion povestise că la releu, în locul accidentatului, lucra acum un frate al său. Dacă ajungeam la acesta, Ion era al nostru.

Al cincilea popas : Comuna Ilva Mică. Întrebat dacă ştie de accidentul de la releu, şeful de post confirmă că, într-adevăr, accidentatul era din Ilva şi că, după cîte ţine minte, în locul său s-ar fi angajat un oarecare Ion Cioancă, din satul Josenii Bîrgăului.

Al şaselea popas : Josenii Bîrgăului, unde Ion Cioancă declară că a lucrat la releu înainte de accident şi că nu are nici un frate cosaş. Dar, zice nevasta celui investigat, mai există un Ion Cioancă în satul Strîmba.

— Teribilă coincidenţă ! Începe femeia să mi-l descrie pe cel din Strîmba. Imaginaţi-vă ! Îmi făcuse portretul lui Ion cel căutat. Pînă şi pălărie din Oaş purta cel din Strîmba. Ne-am bucurat. Şi din nou prea devreme, căci Ion Cioancă, cosaş şi el, se deosebea de celălalt doar printr-un singur amănunt : la mîna dreaptă avea trei degete retezate... Se făcuse noapte, aşa că ne-am înapoiat la Năsăud, hotărîţi

ca a doua zi să reluăm cercetările. Dar pe culoarele miliției de la județ l-am întîlnit, întîmplător, pe ajutorul șefului de post din Ilva Mică, un polițist înnăscut — se afla de cîteva zile chemat la Inspectorat — și i-am povestit și lui tot ce știam despre necunoscutul cosaș din Bistrița. „Păi, ăsta-i chiar că-i Ion Moraru din Ilva, a exclamat plutonierul, are și un frate la releu". Ne-am repezit ca niște apucați la Evidența populației : în sfîrșit, identificarea se produsese.

A doua zi, Ion Moraru urma să fie reținut, se știa că era acasă. Dar echipa de ofițeri de miliție însoțită, de astă dată, și de maiorul Alexandru Drămuș, de la I.J.M.I. Bistrița-Năsăud, care venise să-l investigheze, nu l-a găsit. „Păi a plecat la unchiu-său, care-i cioban la stîna din Dorolea. L-a chemat acolo să-l ajute, că-i bolnav."

A urmat un alt drum, cu căruța, pînă sus pe munte, la stînă. Acolo, un alt popas. Al șaptelea. Și ăsta fără folos. Căci ofițerii l-au găsit pe unchiul lui I.M. bine sănătos, nici gînd să-l cheme pe nepot să-l ajute.

— Simțise, pesemne, că sîntem pe urmele lui și s-a dat la fund. Aveam însă fotografia lui, datele de la Evidența populației. Nu mai avea cum să ne scape. L-am dat în urmărire pe țară... Și încă un lucru : de la locuința lui, am ridicat un pulover, descris de un om care-l cunoscuse pe Ion. Puloverul și fotografia le-am arătat celor din Toplița. „Ăsta-i, bată-l Dumnezeu să-l bată !" exclamau oamenii bucuroși.

La 13 septembrie, exact la o lună de la începerea cercetărilor, Miliția județeană Harghita este încunoștințată că urmăritul Ion Moraru a fost identificat într-un spital din Lugoj.

În ziua următoare, doi ofițeri de miliție, plecați de la Miercurea-Ciuc, îi făceau bolnavului o „vizită". Da, în fața lor se afla una și aceeași ființă care tulburase liniștea topliținilor. Și-a recunoscut, deîndată, fapta. Mobilul ? Conflictul a început de la cele cîteva sute de lei datorate de victimă cosașului.

IV. PRINTRE DELINCVENŢII MINORI

SINGURI ÎN FAȚA LEGII...

— ANCHETĂ SOCIALĂ —

Faptul s-a petrecut mai demult. Într-un decembrie al anului 1964, trei băieți, după ce bătuseră mingea toată dimineața, se înapoiau la casele lor. Printre ei se găsea și S.A., de 15 ani, absolvent al școlii de 7 ani și care, din neglijența părinților, nu și-a văzut mai departe de învățătură. Deci, tustrei se aflau după un „meci epuizant". Îmi place să cred că în momentul acela își închipuiau că sînt cea mai formidabilă „tripletă" din oraș, dacă nu chiar din țară. Au trecut prin dreptul unui magazin cu autoservire. Și simțindu-se, pesemne, „magnifici", au șterpelit trei sticle de vermut, în valoare totală de 29,20 lei. Au fost prinși ; apucaseră, din nefericire, să destupe sticlele. Reprezentantul Miliției a constatat furtul, a dresat cuvenitul act pe care l-a expediat apoi Procuraturii. Conform Codului de procedură penală, procurorul desemnat anume cu problemele minorilor a deschis o anchetă : a mai stabilit o dată furtul, valoarea lui. După determinarea prejudiciului, a emis ordonanța de trimitere în judecată a celor trei minori. Dosarul și-a urmat cursul. Și, într-o zi, procesul a avut loc : furt în dauna avutului obștesc. În centrul procesului a fost situat minorul S.A. De ce ? Poate unde era cu un an sau doi mai mare decît ceilalți, căci copil rău în nici un caz nu era. Pe ce ne bizuim aprecierea ? Pe concluziile anchetei sociale întreprinse cu competență de către forul tutelar și care, la proces, prezentîndu-l pe S.A. ca pe un copil, în general, cuminte, a recomandat instanței ca minorul să fie lăsat în supravegherea părinților săi. Părinții lui S.A., oameni de felul lor așezați, au cerut și ei să li se

lase copilul. Instanţa a fost de cu totul altă părere : a hotărît internarea lui S.A. într-un Institut de reeducare. Aşa a devenit S.A. un minor infractor. A stat între zidurile Institutului de reeducare din aprilie 1965 şi pînă în aprilie 1967. Doi ani ! E drept, în acest răstimp el a învăţat o meserie, iar în momentul de faţă lucrează la Borzeşti, unde cîştigă între 900—1.100 de lei pe lună. Nu şi-a uitat profesorii. Din cînd în cînd, le trimite cîte o epistolă în care îşi exprimă recunoştinţa. Dar tot el, într-o scrisoare, le mărturiseşte cu tristeţe : „Aici (e vorba de noul loc de muncă, n.a.) m-am întîlnit cu tot felul de oameni care mă sfidau. «Ăsta a făcut şcoala de corecţie» — aud mereu spunîndu-se în spatele meu. Lucrurile relatate m-au făcut să devin un om închis..."

Trauma, cum o numesc psihologii, este evidentă. Cu un efort de înţelegere ceva mai susţinut din partea celor care au alcătuit instanţa, S.A. ar fi putut fi ferit de un asemenea şoc. La urma urmelor, dacă stăm şi ne gîndim bine, un asemenea proces nici n-ar fi trebuit să aibă loc. Sigur, minorul a săvîrşit o faptă condamnabilă. Cine poate tolera ca un copil din părinţi „aşezaţi" sau „neaşezaţi" să fure ? Problema însă este aceea de a determina imediat o reacţie foarte serioasă din partea părinţilor, de a i se judeca fapta în modul cel mai drastic în aşa fel, încît în viaţa lui copilul să nu mai pună mîna pe un lucru străin. Obştea, şcoala din sat să fi luat iniţiativa organizării unei dezbateri publice în legătură cu cele petrecute. Dar aşa ? E mai comod (şi birocratic !) să întocmeşti un dosar şi să-i dai drumul la procuratură. N-am înţeles, cel puţin în cazul de faţă, de ce instanţa judecătorească s-a grăbit să mute sarcina dificilă a educării copilului de pe umerii părinţilor pe umerii statului ? Să fie oare vorba doar de un simplu accident nefericit ? Ce bine ar fi fost ! Iată, deschid un alt dosar. Doi băieţi — E.F. şi C.I. — din comuna C.A. Rosetti, regiunea Dobrogea, au intrat (citez) : ...„în seara zilei de 17 mai a.c. în grajdul C.A.P. şi au furat trei hamuri în valoare de 434 de lei". Bineînţeles, în ziua următoare au fost prinşi, iar hamurile înapoiate C.A.P.-ului. Întîmplarea însă, în loc să prilejuiască o dezbatere cu membrii C.A.P.-ului pe tema : „Cum să ne educăm copiii", a

născut un proces juridic. Au concurat la realizarea sa organul de miliție, procuratura, tribunalul. Procesul a avut loc, căci procedura, nimic de obiectat, este legală. Furtul a fost constatat. Iată acum și ce a cerut, în instanță, procurorul : „condamnarea inculpaților, conform concluziilor de învinuire pentru furt calificat în dauna avutului obștesc cu aplicarea dispozițiilor privitoare la art. 144 și 150 Cod Penal". Un apărător din oficiu a precizat însă că : „...faptele nu prezintă un grad ridicat de pericol social și că minorii pot fi încredințați părinților pentru a fi supravegheați".

Să presupunem că unui procuror îi vine cam greu să-și plece urechea la pledoaria unui apărător din oficiu. Dar de ce o fi refuzînd să-și plece urechea la recomandarea anchetei sociale efectuate cu competență de către forul tutelar al sfatului popular ? După ce arată starea materială și morală a părinților celor doi minori, ancheta propune, în ambele cazuri, aceeași soluție : „Colectivul nostru a stat de vorbă cu părinții și cu minorul și a constatat că există posibilitățile unei supravegheri curente a minorului și că faptul săvîrșit este un accident care, cu asigurarea părinților, nu se va mai repeta". Așadar, e limpede ca un strop de rouă. Totuși, instanța hotărăște internarea „inculpaților" într-un Institut de reeducare. Va să zică părinții sînt sau dați la o parte sau se retrag ei înșiși, colectivitatea se retrage și ea, iar minorul, care în cele mai multe dintre cazuri nici nu-și dă bine seama ce-a săvîrșit, rămîne singur în fața legii. Cercetînd dosarele celor doi minori, deveniți acum și infractori, m-am întrebat ce căi logice a urmat instanța pentru a ajunge la un asemenea verdict. Am cercetat, în consecință, și Codul Penal. Nedumerirea mea a crescut și mai mult. Articolul 144 prevede un șir de măsuri de siguranță și de pedepse, pe cît de generoase, pe atît de variate : libertatea supravegheată, reeducare morală, mustrare, închisoare corecțională sau detențiune simplă. Cît de clar, de pildă, glăsuiește art. 145 : „Mustrarea prevăzută în articolul precedent consistă în dojenirea pe care instanța o face minorului în ședință publică, punîndu-i în vedere că dacă va mai săvîrși vreo infracțiune va fi pedepsit mai aspru". De unde și cum se explică ușurința cu care

minorii sînt consacraţi ca infractori şi, în consecinţă, luaţi de sub oblăduirea părinţilor şi trecuţi sub supravegherea Institutului de reeducare ? Nu cumva unii reprezentanţi ai legii, aflaţi în acest circuit judecătoresc, îşi imaginează Institutul de reeducare ca pe o „curăţătorie chimică“ sui generis, la al cărei ghişeu depui minorul „cu pete“, ca peste un an sau doi să-l scoţi „pur“ şi „imaculat“ ? N-ar fi exclus. Cercetînd însă zeci de dosare, desfăşurîndu-mi ancheta pe mai multe planuri, am ajuns, deocamdată, să disting cîteva cauze generatoare de asemenea „concluzii“ judecătoreşti.

Am constatat că, uneori, minorul intrat în atenţia organelor de anchetă penală începe să fie tratat ca un infractor, cu mult înainte ca instanţa judecătorească să-l califice ca atare. Iar minorul care, în clipa în care a luat o bicicletă, cum a şi fost un caz — un puşti de 13 ani dînd de o bicicletă rezemată de un zid a fugit cu ea să se plimbe — s-a închipuit a fi, să zicem, întocmai ca eroul filmului *Am fost cîndva hoţ*, va fi încîntat să constate că maturii îl iau în serios şi că-i tratat întocmai ca Alain Delon în pelicula amintită mai sus. Din păcate, lucrătorul de miliţie şi procurorul intră în jocul lui, excitîndu-i, cu sau fără voia lor, intens imaginaţia. Îl vor reţine la Camera minorului, îl vor trimite, însoţit de miliţian, la procuror... Va fi interogat, va semna declaraţii, va fi supus unor teste psihiatrice. Şi „eroul“ nostru va evolua întocmai ca şi eroul cărţii sau filmului care l-a captivat sau stimulat... Iar dacă instanţa, trecînd în grabă peste natura actului judecat, peste posibilităţile variate de a-l pedepsi, hotărăşte dintr-un foc internarea acestuia într-un Institut de reeducare, atunci „jocul“ minorului se va împlini în toată regula. Căci acolo îi va fi dat să se întîlnească cu minori care au săvîrşit fapte şi mai grave. „Tu ce ai făcut, mă, că eşti aici ?“ va fi întrebat de colegul de clasă sau de dormitor. „Am şterpelit trei sticle de vermut.“ „Boboc, băiete, îi va rîde celălalt în nas. Eu am spart un magazin !“ Şi iată-l pe băiatul nostru făcînd şi complexe de inferioritate. Fără îndoială că profesorii, educatorii, maiştrii de ateliere ai Institutului se străduiesc şi, de cele mai multe ori cu

succes, să risipească atmosfera nocivă proprie acestui mediu. Impurităţi însă vor rămîne şi există şansa ca ele să fie absorbite de organismul sensibil al celui încriminat. Aşadar, există şi posibilitatea ca, după doi ani de reeducare, să ne pomenim cu un infractor nu numai plin de tatuaje, ci şi foarte calificat. N-aş vrea să fiu înţeles greşit. Nu e vorba de a nu ţine seama de ceea ce Codul Penal preconizează şi numeşte măsurile de siguranţă şi pedepse, ci de aplicarea lor diferenţiată, în raport cu structura psihică a minorului căzut în derivă. În vederea atingerii unui asemenea scop sînt necesare formarea şi perfecţionarea unor cadre cu o temeinică pregătire juridică, psihologică, sociologică şi pedagogică, competente în a analiza, judeca şi condamna delicvenţele minorilor.

Un rol deosebit în stabilirea comportamentului minorului trimis în faţa judecăţii îl joacă ancheta socială. Această piesă de dosar, bine concepută, reprezintă pentru instanţă o imagine fidelă a mediului moral, social, familial şi material în care s-a format caracterul adolescentului judecat. Este, dacă vreţi, printre celelalte piese ale dosarului penal, piesa-cheie. Cine întocmeşte de obicei aceste documente de prim ordin ? Fie reprezentantul forului tutelar, adică un salariat de la secţia de asistenţă socială, fie un procuror. Din păcate, nu întotdeauna reprezentantul forului tutelar posedă şi cunoştinţe de specialitate pentru a întreprinde investigaţii cu caracter psihologic, sociologic sau pedagogic. Am întîlnit însă în dosarele cercetate şi anchete sociale întocmite judicios, competent, adevărate documente umane, însoţite de propuneri realiste pentru rezolvarea dreaptă a cazului respectiv. (Am amintit mai sus cîteva exemple pozitive şi, fără îndoială, mai pot fi enumerate foarte multe.) Dar este tot atît de adevărat că m-am lovit şi de anchete sociale elaborate în pripă, birocratice, fără suflet. Iar instanţa, spre surprinderea noastră, în loc să le respingă drept neconcludente, le admitea, acordîndu-le cuvenitul gir. Cînd asemenea documente formale care se joacă într-un mod condamnabil cu destinul minorului şi al familiei sale le găseşti întocmite şi iscălite de reprezentanţi ai Procuraturii, atunci cu greu îţi mai poţi stăpîni un sentiment de amărăciune. Mă aflu la Institutul de reeducare din Găieşti.

Deschid dosarul minorului N. S. şi caut ancheta socială. Este întocmită de către un reprezentant al Procuraturii raionului Tudor Vladimirescu din Bucureşti. Deschid şi dosarul minorului S. F., implicat în acelaşi proces, şi constat cu nedumerire că între cele două documente — de fapt, copii după originalele incluse la dosarul nr. 9800/1966 al procesului — există o asemănare izbitoare, de parcă ar fi vorba de una şi aceeaşi persoană.

De pildă, în Fişa de anchetă socială a lui N. S. (nr. 2873/6081/1966), la întrebarea „Comportarea minorului", se răspundea : „Fire independentă, cu tendinţe spre furt şi vagabondaj". Acelaşi răspuns stereotip şi expeditiv îl găsim şi în Fişa de anchetă a altui minor — S. F. (nr. 2873/6081/1966). Însă ceea ce ne miră şi mai mult este faptul că în dosarul procesului (nr. 9 800/1966) găsim o anchetă socială întocmită de acelaşi procuror, care este ceva mai cuprinzătoare. M-am întrebat : de ce o fişă purtînd acelaşi număr de înregistrare şi care se vrea copia fidelă a celei incluse la dosarul procesului conţine două aprecieri total diferite ? Iată-le :

În fişa trimisă Institutului de reeducare, la întrebarea : „Antecedentele minorului, în familie şi în cartier", se consemnează : „În anii 1964—65 a fost la Şcoala de reeducare din Tg. Ocna. La şcoală a avut o comportare foarte urîtă."

În fişa inclusă în dosarul procesului (pag. 74), răspunsul la aceeaşi întrebare sună astfel : „Minorul N. S., în special în ultimii ani, după moartea tatălui, a avut o comportare foarte urîtă, generată de faptul că mama nu a putut să-l supravegheze, fiind majoritatea timpului la serviciu. În 1964 a mai fost internat la Institutul de reeducare şi în 1965 i s-a dat drumul acasă."

Deci, se poate răspunde şi altfel. Mi s-ar putea reproşa că mă împiedic de un amănunt. Insist însă asupra acestor „amănunte", căci ar trebui să se înţeleagă limpede că o anchetă socială reprezintă nu numai pentru instanţă un document de prim ordin, ci şi pentru corpul didactic al Institutului de reeducare. Pe baza datelor furnizate de Fişa anchetei sociale urmează ca şi profesorii şi pedagogii minorului infractor să-şi elaboreze o parte din planul lor

de activitate educativă. O eroare strecurată în acest document preţios, care însoţeşte în permanenţă dosarul celui condamnat, va fi ulterior perpetuată într-un lung şi complex plan de activitate. De pildă, dacă educatorul lui S. F. ar dori să afle din Fişa de anchetă socială a acestuia dacă elevul său mai are fraţi sau surori va constata că nu are. Şi va fi indus în eroare. Căci în familia minorului S. F. mai sînt încă trei copii. Acelaşi educator, dacă va voi să afle date cu privire la moralitatea părinţilor lui S. F., va da peste acelaşi „Nu", adică părinţii minorului condamnat nu au viciul beţiei, al vagabondajului etc. etc. Se pare însă că realitatea este alta. Există la dosarul procesului o „caracterizare" a elevului S. F., prezentată de către şcoala generală nr. 75, şi care, printre altele, ne mărturiseşte : „...a crescut într-o familie în care beţia, cearta, înjurăturile se ţin lanţ, copilul manifestînd aceleaşi deprinderi urîte..." (pag. 33).

Unde-i adevărul ? Care din aceste două aprecieri ar fi trebuit să se găsească anexată la dosarul minorului S. F., internat spre reeducare : fişa cu nr. 2873/6081/1966, întocmită de procuror, sau „caracterizarea" şcolii ? Sau poate că amîndouă ? Se gîndesc oare cei ce întocmesc aceste anchete sociale, care în justiţie au o pondere atît de mare, la consecinţele morale ale unor fraze aşternute pe hîrtie fără o matură chibzuinţă ?

Întîlneşti adeseori, în asemenea documente, aprecieri de tipul acesta : „Minorul vagabondează, fură, bate". Cuvinte goale, nici o referire concretă. Şi petele rămîn printre datele biografice ale minorului de astăzi, dar şi ale cetăţeanului de mîine.

Ni se argumentează : „Cum să lăsăm minorul în supravegherea părinţilor, dacă tatăl său e un beţiv ?" sau : „Minorul a mai fost judecat... i s-a dat libertate supravegheată şi iată că părinţii n-au avut grijă de el". Nu intenţionez că combat argumentele ce mi s-au oferit pe parcursul documentării în această problemă, căci ele conţin, în general, un sîmbure de adevăr şi se cer analizate de la caz la caz. Totuşi se naşte, în mod firesc, o întrebare : pentru a-l reeduca pe minor aplici un şir de măsuri de siguranţă şi de pedepse legiferate de Codul Penal. Dar

cum aplici litera legii atunci cînd este vorba de un părinte vinovat că nu şi-a supravegheat copilul sau vinovat că nu şi-a îndeplinit obligaţiile concretizate de către instanţă ?

Minorul S. L. a fost condamnat la un an libertate supravegheată. Părinţii şi-au asumat în faţa judecăţii întreaga răspundere. Iată însă că, după un timp, au dat uitării propriul lor angajament. Scăpat de sub supraveghere, S. L. săvîrşeşte o nouă abatere. Analizîndu-i infracţiunea, instanţa hotărăşte aşezarea minorului într-un Institut de reeducare. Aşadar, copilul şi-a luat partea lui, dar părinţii ? Doar şi ei s-au abătut de la litera legii. Iar în această privinţă, nimic de zis, legea e destul de clară : „Art. 5875 — Neîndeplinirea îndatoririlor ce revin părinţilor sau oricărei persoane căreia i s-a încredinţat spre creştere şi educare un minor, dacă are drept urmare săvîrşirea repetată de către minor de acte de huliganism, se pedepseşte cu închisoarea corecţională de la 3 luni la un 1 an sau amendă corecţională de la 50 la 300 lei."

*

Inima copilului rămîne plăpîndă, chiar atunci cînd săvîrşeşte o abatere de la normele convieţuirii sociale. Să nu ne lăsăm furaţi de aparenţe — să ne apropiem cu grijă de copil, să-i ascultăm bătăile inimii, scoţîndu-ne vata din urechi. Şi să nu uităm — un gest pripit, un cuvînt aruncat într-o doară, o acuzaţie neîntemeiată pot cauza răni adînci, greu vindecabile.

DOCUMENTE UMANE ALE UNUI EXPERIMENT MEMORABIL

— ANCHETĂ SOCIALĂ —

Mi s-a oferit prilejul să vizitez cîteva institute speciale de reeducare a minorilor delicvenţi. Mi-a fost dat să stau în cîteva rînduri de vorbă cu profesori, educatori şi, firește, cu „elevi“ ai acestor institute. Mi s-a înlesnit totodată cunoașterea unor dosare aparţinînd minorilor. Cu sprijinul profesorilor, am iniţiat un şir de lucrări de control pe temele „O întîmplare de neuitat din viaţa mea“ şi „Ce aş vrea să devin în viaţă“. Iniţiasem, fără să-mi dau prea bine seama de ceea ce fac, un adevărat test din care au rezultat documente unice, revelatoare. Am depistat astfel răni lăuntrice, traume sufleteşti, unele din ele greu vindecabile. Aproape fiecare compunere ne dezvăluie, într-o formă sau alta, cauza — socială şi individuală — care, cîndva, pe o anumită treaptă de evoluţie a copilului, i-a provocat acestuia dezechilibrul psihic, acea deviere, numită de psihologi de comportament. Am ales spre publicare doar cîteva din vraful de teste iniţiate cu 15 ani în urmă. Vă rog, stimaţi cititori, să le citiţi, fără însă a vă împiedica de ortografia precară a subiecţilor.

Din ciclul „O întîmplare de neuitat“ :

Fişa C. V.

II — F

Pentru primadată cînd am început sămi fac de cap nu-mi ascultam părinţii :

Într-o zi am furat o baterie de la magazinul „Metalochimice“ din oraşul Agnita.

În acest oraș eu am învățat din clasa I-a pînă în clasa III-a urmînd să o urmez și clasa IV-a. Dar într-o zi sau produs anumite certuri în familie.

În ziua de cincisprezece septembrie 1961 fiind prima zi de școală mam bucurat mult. Sculîndumă de dimineață am plecat la școală pentru a-mi lua cărți pentru clasa IV-a. Venind de la școală maicămea nu a fost acasă ci plecată în oraș și de aceea lam găsit acasă numai pe tata și fratele meu mai mic. Intrînd în discuție cu tatăl am ajuns pînă acolo că el să-mi spună că merge la ora 5 după-masă cu mine să-mi cumpere haine.

Neștiind ce gînd are am fost de acord cu el și lam luat pe fratele meu deoparte și iam spus și lui ceia ce mi-a spus tatăl meu. Luînd masa de prînz tatăl meu mi-a spus că am voie să merg să mă joc. Ducîndumă cu fratele meu după mult timp apare și taicămiu. Nea luat frumos de mînă și ne-am dus în oraș. Acolo neam dus prin piață pe urmă la autobuz și am plecat în Făgăraș. Ajungînd în Făgăraș nea dus imediat la magazinu și nea cumpărat haine.

A doua zi ma scris la școală în clasa IV-a.

Nu după mult timp maicămea a fost pe la noi prin Făgăraș spunîndui lui taicămiu să se împace cu ea. El nu voia sub nici un fel să se împace, spunîndui că vrea să se despartă de ea. Într-o altă zi am luat 25 de lei și am fugit în Agnita la maicămea deoarece mi-a fost dor de ea. A doua zi a venit după mine și mau dus în Făgăraș unde mi-a făcut dosar pentru a mă duce la o școală de reeducare. Aflînd ce vrea să-mi facă eu am început să fur bani și biciclete.

Într-o zi ma prins cu bicicleta persoana respectivă a cui a fost și am fost dus la miliție. Acolo mi s-a făcut încă o foaie care a fost pusă la dosar.

De atunci nu mai aveam voie să ies din casă deoarece eram supravegheat.

Sectoristul străzii care mia făcut dosarul ma anunțat să mă pregătesc că a doua zi de dimineață la ora 5 trebuie să plecăm la comandament în Brașov. Taicămiu și fratele meu erau tare supărați din această cauză. A doua zi am plecat la Brașov unde nu era așa de bine deoarece pentru prima dată nu am fost învățat să stau printre străini. Acolo

am stat circa o săptămînă, iar pe urmă am plecat la Institutul Alexandria, dar nici acolo nu am stat mult deoarece am plecat la Tg. Ocna.

Acolo am urmat clasa IV și V-a și o parte din clasa VI, iar pe urmă am fugit din școală și am fost prins la Focșani.

Venind înapoi am stat cîteva zile iar pe data de 25 decembrie 1964 am fost dus la Institutul S. Gheorghe. Acolo am stat 1 an de zile apoi dus înapoi la Tg. Ocna, unde am urmat clasa VIII-a, iar după aceea am fost dus la Păltiniș unde am repartizat la clasa VIII-a iar după aceea la meseria de strungar. La strungărie nu am stat mult deoarece nu mia permis ochiul stîng. La acest ochi am fost lovit de la vîrsta de 2 ani. Am fost dus la spital la Tg. Mureș dar tot nu mia revenit vederea. Din această cauză am fost repartizat la meseria de lăcătuș unde sînt și în momentul de față.

Fișa P. S.

II— H-Strungărie.

CÎND NU AI CE FACE !

M-am născut la 22 noiembrie 1951 în orașul Brad reg. Hunedoara.

În anii copilăriei mele, am avut multe clipe fericite și frumoase, dar totodată și multe întîmplări. Dar una dintre acestea a fost chiar năstrușnică. Cîte-odată îmi vine și mie să mă rîd de mine.

Întîmplarea pe care o voi povesti s-a întîmplat în anul 1960 în orașul natal. Era pe la sfîrșitul verii. Părinții mei erau la servici. Mama era în schimbul doi, iar tata în schimbul întîi. Neavînd ce face, m-am gîndit că nu mi-ar strica un voiaj prin oraș. M-am îmbrăcat și dus am fost.

În dreptul cinematografului „Steaua Roșie" m-am întîlnit cu verișorul meu Dorin. Neavînd nici un ban eu și nici Dorin ne-am propus un plan de acțiune, adică de ane face rost de ceva bani. Am intrat la prima cofetărie întîlnită în cale. Aici profitînd de faptul că era cam aglomerație, eu mi-am introdus mîna în buzunarul unui cetățean și i-am scos portofelul. Dar în momentul cînd am vrut să ies afară m-am trezit cu o mînă în ceafă. Era chiar

mîna omului care se ocupa de un timp încoace cu cazurile din privinţa mea, locotenent major A... C...

M-a întrebat prima dată că ce mai fac şi dacă mai mă ocup cu jmecherii.

Eu am încercat să-l induc în eroare spunîndu-i că m-a trimis o anumită persoană după anumite cumpărături. Dar cînd mi-a scos portofelul din sîn, am rămas ca şi mut.

Am încercat să mă împotrivesc şi să-i spun multe şi nevrute, dar una alta am dat portofelul cetăţeanului înapoi şi am fost poftit la miliţie. Dorin, văzînd una ca asta şi-a luat tălpăşiţa şi dus a fost .

La miliţie am dat în scris tot ce s-a întîmplat. Ca pedeapsă am petrecut o noapte la răcoare.

A doua zi cînd am mers acasă am mîncat pe furiş ce-am putut şi am plecat din nou în oraş. Seara cînd a venit tăticu de la servici, eu eram ascuns în magazia de lemne. Fiindu-mi foame şi neavînd nimic în afară de ţigări m-am apucat să fumez. Magazia fiind în faţa unuia dintre geamuri se putea observa uşor ce se petrecea înăuntru. Printre crăpături s-a putut vedea focul de la ţigară.

Tăticul a ieşit afară şi punînd mîna pe o jordie a intrat în magazie. Acolo am primit cîteva ca un fel de gustare şi-am intrat în casă. Aici mi-a dat să mănînc şi după aceasta m-a legat de pat şi m-a lăsat aşa pînă a doua zi. Tata i-a zis mamei ca să mă lase aşa pînă ce vine de la servici. Dar mămica fiind miloasă m-a dezlegat. După ce i-am povestit tot aşa cum s-a întîmplat dînsa a plecat la servici. Eu atunci am rugat-o pe sora mea mai mică Daniela să mă lege la loc ca să mă găsească tăticu aşa cum m-a lăsat.

Cînd tăticul a venit m-a dezlegat şi mi-a spus ca să-i povestesc totul aşa cum s-a întîmplat. După o teorie a chibritului pe care mi-a ţinut-o tăticu dar în care nu a curs nicio lacrimă în sfîrşit am terminat-o cu bine.

M-a povăţuit să nu mai fac şi mi-a dat 10 lei şi voie ca să merg în oraş, la film etc.

După toate acestea eu un timp oarecare m-am abţinut să nu mai fac nici o abatere dar „vagabondul este tot vagabond“ şi m-am ocupat mai departe de prostii, pînă

cînd odată mi s-a înfundat şi am ajuns într-o şcoală de reeducare. Aici eu mi-am făurit un viitor nou gîndindumă la clipele fericite cînd eu voi reintra din nou în viaţă cot la cot cu ceilalţi muncitori pentru construcţia socialismului.

Fişa F. A.

Cl. II — H-Strunguri

Cînd eram eu acasă m-a trimis mama într-o zi în oraş ca să cumpăr de-ale mîncării. Am luat eu banii de la mama şi am pornit înspre oraş. Cînd am ajuns în oraş am început şi eu să mă plimb ca orice copil pe străzi şi să admir frumuseţile vitrinelor. Plimbîndu-mă pe străzi şi uitîndu-mă în vitrine fără să-mi dau seama am ajuns în parc.

Cînd am ajuns în parc m-am întîlnit cu un băiat pe care nu-l cunoşteam şi pe care nu l-am văzut niciodată. Întîlnindu-mă cu acel băiat am început să vorbesc cu el. Din vorbă în vorbă el mi-a cerut o ţigară, atunci am scos o ţigară din pachetul pe care îl aveam la mine şi l-am servit. După ce a terminat ţigara de fumat m-a întrebat de unde sînt şi ce fac eu prin oraş.

Cînd sa terminat această convorbire dintre noi el începe să-mi spună cine este şi cu ce se ocupă. Din cele spuse de el am aflat că este un vagabond şi că fură. După toate cele discutate între altele, el îmi propune un lucru murdar şi anume să fur şi să vagabondez cu el. Fără să-mi dau seama ce fac am primit propunerea lui. În seara aceleaşi zile tot cu acel prieten că deja ne făcusem prieteni am cheltuit banii pe care mi ia dat mama. Tot în seara aceea ma învăţat noul meu prieten pe care m-il făcusem să fur.

După ce m-ia arătat cum se fură ne-am despărţit. Eu am plecat prin oraş şi am intrat într-o alimentară. Cem trece mie prin gînd să fur nişte bani. M-am dat eu pe lîngă o femeie şi i-am furat portofelul cu 278 lei. A doua zi cînd am plecat acasă în loc de 25 de lei pe care mi ia dat mama aveam de 5 ori pe atîta.

Întrebîndu-mă mama unde am fost în acea noapte şi de unde am atîţia bani eu am minţit că iam cîştigat muncind, deşi în realitate adevărul era că i-am furat.

Și așa din ziua aceea m-am învățat să fur.

Această întîmplare am scriso cu scopul ca să aflați și dumneavoastră cum am învățat eu să fur.

Fișa Z. E. A.

II — H strunguri

Stau cîteodată și-mi aduc aminte de prima mea fugă de acasă. Îmi vine să rîd de năzbîtiile care le-am făcut în libertate.

Eram în primăvara anului 1964. Era vacanță. Ascultam muzică la aparatul de radio și citeam cartea „HV își caută umbra" cînd deodată aud în bucătărie. Închid cartea și aparatul și dau fuga să văd ce sa întîmplat. Cînd intru în bucătărie tatăl meu vitreg, un om cam de 30—31 de ani era beat. Vreau să-l întreb da că-i e foame însă el mă trimite după țigări. Cînd viu înapoi el începe să înjure și să strige iar cînd intru în casă el mă ia la bătaie. Cînd scap din mîinile lui el apucă scrumiera depe masă și mă lovește cu ea după ureche. Văzînd aceasta ies repede din bucătărie intru în cameră îmi iau pantofii și ies repede afară fugind spre malul Mureșului.

Ajungînd pe malul Mureșului mă hotărăsc să fug de acasă și merg și merg pînă la linia ferată. Aici crezînd că tatăl meu îl va trimite pe fratele meu să mă întorc încep să fug. Pe drum mă opresc la Călărași—Turda unde la restaurant mănînc apoi pornesc mai departe. Ajungînd la vechea locuință eu întreb : unde s-a mutat familia Z...

— În Piața Mihai Viteazul în fața cinematografului mi s-a răspuns.

Ajungînd în fața cinematografului întreb de familia Z. Îmi arată o fetiță de 6 ani. Sunînd mi-a deschis ușa o femeie de vreo 40 de ani și mă poftește înăuntru întrebîndu-mă pe cine caut.

— Caut pe Z. Ion ! Aici locuiește ?

— Da.

— Este acasă ?

— Nu ! E la serviciu !

În acel moment apare fratele meu Mircea care mă recunoaște. Pe la ora 15,30 vine tata și văzîndu-mă rămase uimit.

— De ce ai venit ? mă întreabă el.
— Am fugit de acasă !
— Cînd ?
— La ora 7.
— Ți-e foame ?
— Da și nu prea.
— De ce ești așa murdar ?
— Păi am venit pe jos.
— Dute în baie și spalăte !

Plecînd la baie mama mea vitregă îmi pregătii mîncarea.

După o săptămînă și 2 zile de cînd venii mama mea bună plecai acasă. Înainte de plecare îmi dădu 60 de lei și-mi spuse că dacă mai fug de acasă să viu la el. Eu însă crezînd că vrea să mă păcălească a doua oară fiind vară am dormit la ștrand unde era cald. Ajungînd în gară mi-am cumpărat un pachet de biscuiți și o pungă de bomboane. În tren am vrut să fug iară însă fiind înghesuială nu am putut ieși din compartiment.

Ajungînd acasă am mîncat și fiind ora 15 am plecat la film fiindcă era un film bun „Codin". Am plecat acasă pe la ora 19, însă acasă mă aștepta un alt eveniment. Mă aștepta președintele sfatului popular care mă luă și plecarăm amîndoi pe malul Mureșului unde îi povestii toată întîmplarea cu dînsul.

A doua zi am fost chemat la miliție unde am fost întrebat de ce am fugit de acasă. Am spus motivul și apoi mi-au spus că pot să plec acasă. (sînt liber).

După masă tata a fost chemat la miliție apoi a venit acasă și mi-a spus să-mi schimb hainele și să plec la mătușa mea cu bicicleta după zarzavat. Pe drum m-am întîlnit cu un coleg care mergea și el tot în partea unde plecam și eu. Îi cerui o țigară și apoi porniram spre destinație.

Cînd am ajuns la mătușa, poarta era închisă. Văzînd că poarta este închisă am început să mă plimb prin sat cu bicicleta, cînd am văzut că doi oameni se băteau (erau beți). Atunci eu m-am suit pe bicicletă și am anunțat postul de miliție care a ridicat pe cei doi oameni.

Cînd m-am întors am găsit poarta de la mătușa deschisă și am intrat înăuntru cerîndu-i mătușii zarzavaturi. Am luat zarzavaturile le-am pus într-un sac pe care l-an legat pe bicicletă am plecat acasă.

Cînd am ajuns în oraș am plecat la „Alimentara" de unde am luat 2 kg halva și 1 kg bomboane.

După ce am luat halvaua și bonboanele am plecat acasă unde le-am împărțit cu frații mei. După ce m-am săturat m-am dezbrăcat și m-am culcat.

Personajele.

Eu — mic, slab.

Tatăl vitreg — un om de 30-31 ani statură potrivită, lat în umeri.

Mama — înaltă, slabă, brunetă.

Fișa A. J.

cl. II — H.

PRIMA MEA PRIETENIE CU O FATĂ

La o serată dată de colegii mei la care am fost prezent și eu un prieten îmi face cunoștință cu o fată pe care o chema Silvia.

Din convorbirea purtată cu Silvia mi-am dat seama că este o fată de caracter. În tot timpul serei am dansat numai cu ea deoarece de la prima vedere mi-a părut f. simpatică. La terminare cerîndui permisiunea s-o conduc, în cele din urmă acceptă propunerea. Luîndune rămas bun ca la prieteni, ne îndreptăm spre casă. Pe drum am discutat mai multe lucruri.

Din cele spuse de ea am aflat că învățăm amîndoi la aceiaș școală ; dar datorită faptului că eu eram nou venit în acea școală și de la începutul școlii nu era doar decît vreo 10 zile nu îmi cunoșteam chiar așa de bine colegii de școală. Și în sfîrșit din vorbă în vorbă ne vedem ajunși acasă. Urîndui noapte bună mă îndreptam și eu spre casă cu inima plină de bucurie. După aceasta trece cîteva zile tot așa. Întîlnindu-ne la școală iar după terminarea cursurilor o conduceam acasă. Urma apoi un film împreună, și din nou serată. Văzînd că fata ținea puțin la mine, într-o zi îmi i-au inima în dinți și spunîndu-i cu o voce timidă :

— Auzi ; ştii ceva, Silvia vreau să-ţi spun ceva ! Iară ea cu o voce asemănătoare îmi răspunde :

— Spune Nelu fără nici o ruşine. Eu cu o voce parcă mai groasă ca la o soră îi spun :

— Silvia, n-ai vrea să fim prieteni iar ea îmi răspunde :

— Această întrebare o aşteptam mai de mult. Cum să nu ?

Urmează apoi o dragoste şi un sentiment acordat de amîndoi. Această fată era de înălţime mijlocie, brunetă, frunte înaltă, bretonul îi astupau sprîncenele. Printre firele de păr se observau ochii albaştrii.

Avea părul castaniu. După firea şi comportarea ei, cu mine, cu părinţii, colegii şi tov. profesori am constatat că este o fată înţelegătoare, cuminte, bună la suflet şi totodată iubită de colegi şi de toţi profesorii.

Comparîndumă direct cu aceasta între mine şi ea am dedus că ar fi mai bine să î-mi remediez unele greşeli ce le comiteam, asta numai datorită faptului că nu vroiam să pierd o asemenea prietenie.

Dar datorită anturajului prost pe care l-am avut şi nedîndu-mi seama de cea ce fac am comis unele abateri, care trebuiau răsplătite, ajungînd într-un Institut special de reeducare. În acest institut am primit cîteva scrisori care ma atacat puţin. După aceia urmează un timp de repaus, (nu mai îmi scria). Am dedus că şi-a găsit un alt prieten. Acesta a şi fost adevărul. Am constatat că şi noul prieten tot la fel de frumos şi cuviincios se poartă.

Această întîmplare îmi va rămîne întipărită în minte pentru că a fost prima prietenie adevărată.

Fişa M.Z.

Cl. II-G

Pînă în anul 1960 eram un elev bun atît la învăţătură cît şi la disciplină. În anul următor a decedat tatăl meu într-un accident din fabrică.

După moartea lui eu nu mai aveam cine să mă ducă pe drumul cel bun şi atras de ceilalţi prieteni vagabonzi încep să duc o viaţă dezordonată.

Era o dimineaţă cu soare şi eu încă dormeam cînd aud deodată un fluierat cunoscut. Atunci eu am sărit din pat şi am ieşit la geam. Prietenul meu îmi spune ; hai la pescuit ! Eu însă îi răspund că trebuie să plec la şcoală.

Atîta mă roagă pînă cînd refuz de a pleca la şcoală şi plec la pescuit.

După doi ani de cînd a decedat tatăl meu mama se căsătoreşte cu un om cu toată împotrivirea mea.

După cum am mai arătat duceam o viaţă destrămată. Timp de o lună tatăl meu vitreg s-a purtat destul de frumos cu mine. Într-o seară mergînd de la şcoală direct la cinema de la orele 20—22 şi întorcîndu-mă seara am găsit poarta închisă. Bat la uşă din toate puterile dar nu se aude nici o mişcare.

Atunci mă gîndesc ca să înoptez la fratele meu acasă. Fiind trecut de miezul nopţii trecînd prin centru sînt prins de miliţie şi dus la camera de arest.

Cu toate insistenţele mele nu mă lasă acasă şi trebuie să înoptez la miliţie avînd o noapte nu prea plăcută. Dimineaţa îmi dă drumul spunîndu-mi ca să nu mă mai prindă la acea oră pe stradă.

Ajungînd acasă flămînd mă întreabă mama că pe unde am golănit.

Eu îi răspund că la miliţie. Trece această întîmplare şi după vreo săptămînă într-o seară căutînd motiv de ceartă tatăl meu vitreg îmi spune că consum prea multă pîine. Atunci eu simţindu-mă foarte tare jignit părăsesc casa şi încep vagabondajul pe străzi. Într-o zi nemaiavînd bani cu ce-mi cumpăra alimente fur de la o necunoscută nişte bani din geantă. După cîteva zile hoinărind prin piaţă o zăresc pe mama vorbind cu o cunoscută de a dînşii.

Îi spunea că sînt fugit de acasă de cîteva săptămîni şi nu ştie pe unde sînt. Eu văzînd-o cu lacrimi în ochi mi se face milă de dînsa mă arăt şi plecăm împreună spre casă. După aceasta fugeam deseori de acasă învăţîndu-mă din ce în ce să fur mai mult. Mi-am găsit un prieten de nedespărţit pe nume Shetler Carol. Era un băiat brunet, lat în umeri, dezvoltat cu ochii albaştri şi descurcăreţ.

Am început un drum greşit şi de acest lucru mi-am dat bine seama deabia în colonie.

Fișa N.G.
Cl. II-F

Se lăsase seara. Un vînt ușor începuse să se joace cu frunzele copacilor din parc. Stăteam pe bancă și mă gîndeam. Să merg acasă să nu merg. Hotărîrea mia fost să nu merg deoarece acasă, mă aștepta o bătaie zdravănă din partea lui tata, care fusese la școală în timpul zilei și văzînd în ce situație mă aflam la învățătură și la disciplină, am îngălbenit.

Mam sculat de pe bancă hotărît de ceia cemi propusesem și mam îndreptat spre strada Alexandru cel Bun la locuința unui prieten de al meu. Iam strigat din stradă, și nu după mult timp a ieșit afară. Povestindui situația în care mă aflam, l-am convins să fugă de-acasă cu mine. El a acceptat și am hotărît ca în seara aceia să dormim în supterana blocului turn între țevile de apă caldă.

Am plecat în oraș împreună cu el. În drum spre blocul turn el ma convins că nu putem dormi așa fără măcar o pătură. Așa că neam întors înapoi acasă la el urmînd să furăm o pătură. Prinzînd momentul cînd mama lui a plecat în oraș am luat o pătură am învelito întrun ziar apoi am plecat împreună cu el, spre bloc.

Am intrat în supterană și neam culcat amîndoi între două țevi de apă caldă sfătuindune amîndoi ce o să facem a doua zi.

Dar dimineața sosi ca și alte dimineți. Neam sculat am pus pătura sub țeavă și am eșit afară pe furiș ca nu cumva să ne vadă cineva, apoi neam îndreptat spre piață cu gîndul că o să ne cadă ceva.

În piață am văzut o doamnă bine făcută cu plasa plină de legume și fructe iar peste ele se afla și portofelul. Așadar am început să urmărim pînă vom prinde momentul săi furăm portofelul. Am umblat după dînsa ca doi căței aproape tot orașul. Lîngă măcelărie am văzut că se oprește ia portofelul din plasă scoate niște bani, îl pune la loc apoi intră în rînd la carne. Am intrat și eu după ea împingîndumă în dînsa.

Mam uitat să văd dacă nu mă opservă cineva apoi am întins mîna spre plasă tremurînd am luat portofelul și lam băgat în buzunar. În clipa aceia am simțit un șir de sudoare

cum se prelungea pe spate. Am ieşit din rînd şi mam îndreptat spre colţul străzii unde mă aştepta Mihai prietenul meu apoi am rupto la fugă la el în parc, pipăind cu mîna portofelul şi zicîndu-mi în gînd că trebuia să fie ceva gras căci era prea umflat.

Ajuns în parc mam aşezat pe bancă şi am scos portofelul din buzunar, foarte bucuros, îl deschid şi rămîn uimit văzînd ce se afla în el. Voi ce credeţi că era în el, o batistă, un ruj şi 45 de bani. Ia te uită pentru ce am (indescifrabil, H.Z.) o zi întreagă, fac eu către prietenul meu care făcea o mocă de viţel, uitîndu-se la mine.

Aflînd că ceasul e 12 mam îndreptat spre şcoală căci trebuia să iasă fratele meu de la ore. În drum spre şcoală mam întîlnit cu el. Lam rugat ca sămi aducă ceva de mîncare, iar el mia promis cămi aduce şi săl aştept în locul acela.

După zece minute sa întors zicîndu-mi să merg acasă că nu e nimeni că tata şi mama sînt la servici. Aşadar ian spus lui Mihai să mă aştepte că eu vin imediat, apoi am rupto la fugă spre blocul unde locuiam.

Am chemat liftul şi mam urcat la etajul 6 unde locuiam. Ajuns în faţa uşi am intrat în casă şi spre nefericirea mea îl zări pe tata care-mi dă bună ziua. Am rămas stană de piatră în faţa lui.

Aşadar de ceia ce fugisem nu am scăpat.

Fişa G.I.L.
2 H strungărie

Eram în luna mai în anul 1965 ziua de 9 mai. Eu eram fugit de acasă de 2 săptămîni. În ziua acea posomorîtă ma prins tata. Certîndumă cu tata venise vorba despre mama. În seara aceia tata mi-a destăinuit o taină care o purta de 13 ani de zile. Mi-a spus că eu am mamă vitregă şi mama mea cea bună trăieşte.

Eu dorind s-o văd am cerut permisiunea să mă conducă pînă la ea acasă chiar a doua zi. A doua zi de dimineaţă plecăm dea casă cu tata la mama.

Tata pe drum îmi explica viaţa prin care trecusem. Ajungînd în faţa blocului l-am întrebat pe tata :

— Tati cum o cheamă pe mama ?

În timpul acesta tata mi-a ars o palmă şi mi-a spus.

— Boandi tu să nu mai pronunţii vorba asta de „mama“ că ea nu merită. Locuia la etajul 2 apartamentul 16. Cînd am bătut la uşă nea deschis uşa o femeie.

În timpul acesta tata mi-a spus.

— Boandi uite astai femeia care tea adus pe lume şi care trebuia să fie azi mama ta.

Auzind femeia vorbele noastre care mi-le spusese tata înainte de a intra în vorbă cu dînsa şi nea izgonit din casă.

Eu dorind să vorbesc cu ea de aceea am mers chiar a doua zi m-am dus s-o văd. Bătînd în uşă îmi deschise uşa o bătrînă. Ea ma întrebat că cine sînt şi ce caut. Eu iam răspuns că o caut pe doamna „P... Elisabeta“ ia mi-a spus că ea ie la serviciu şi că vine numai la ora 3 acasă. Între timp ce eu vorbeam cu ea sunase telefonul care era într-e mine şi ea. Dînsa ridică reciptorul şi eu auzi un glas cunoscut. Femeia cu care vorbea bătrîna era chiar femeia pe care o căutam. Ea îi spuse bătrînei că dacă vine un bărbat şi un copil să nu-l laşi în casă.

Ea în schimb a răspuns că a venit numai un băiat. Atunci doamna a răspuns ca să mă dea afară. Bătrîna ne avînd încotro m-a dat afară.

Eu cum am plecat de la ea am plecat la primul telefon şi am telefonat la un unchi ca să ne întîlnim în faţa cafeneli de pe str. Republici.

A doua zi pe la orele 18 mam întîlnit cu unchiul la locul de întîlnire. Unghiul mi-a propus o cafea şi tot odată săi povestesc întîmplarea pe care o avea de spus de te-am chemat.

În timp ce ne beam cafeaua eu îi povestesc toată întîmplarea cu doamna. Eu iam propus unghiului ca să plecăm la ea acasă. Pe la orele 19 eram la doamna acasă. Unchiul bătînd în uşă ea deschis uşa doamna.

Cînd a văzut doamna că nui tata la întrebat.

— Pe cine căutaţi ?

— O caut pe doamna P... Elisabeta.

În timp ce eu eram ascuns în spatele unchiului mă gîndeam că nu cumva să mă trezesc cu tata aici. Deoarece tata nu ştia că eu unde sînt. Atunci doamna la poftit pe

unchiu în casă. În timp ce intram în casă eu am ieşit din ascunzătoare şi am pornito ţanţoş în urma unchiului.

Dînduşi seama că cine e omul acela şi la întrebat pe unchiu că ce vrea dînsa unchiul a început să-i explice că eu sînt băiatul ei.

Atunci doamna ma luat la vrăjeală cu o singură bonboană pe care mi-a dato pînă în prezent. După ce pleacă unchiul ea a început să mă înjure şi spunînd că aşteaptă musafiri străinii.

După ce mă izgoni de la ea de acasă. După cîteva luni de zile sosi şi ultimul proces. La proces au fost invitaţi mama, eu şi o doamnă cu o fetiţă. După multe întrebări era şi întrebarea următoare

— tov. minor G. Ioan L... cunoşti această doamnă.

Eu stînd în faţa doamnei iam răspuns că nul cunosc.

O altă întrebare era.

— tov. minor G. Ioan L... cunoşti această fată.

Eu am răspuns că nu.

Atunci procurorul se ridică în picioare şi spuse.

— Minorul G... Ioan L... tu să ştii că acea „doamnă" este mama ta, iar fata este sora ta să mai ştii că mai 8 fraţi, 5 fete şi 3 băieţi mai mici ca tine. Ultima întrebare era următoarea :

— Doamnă vrei ca băiatul dumitale să plece la şcoală de reeducare. Ea a răspuns cu toată inima că DA !

Aceasta a fost cea mai deosebită întîmplare la care nu m-am aşteptat.

DIN CICLUL „CE AŞ VREA SĂ DEVIN ÎN VIAŢĂ ?"

Fişa J.I.

Cl. a VIII-a A

Ce-i mai plăcut pe lume decît să asculţi murmurul monoton al valurilor mării, sub plutitoarea casă de oţel a vaporului, la care în trecut oamenii se închinau ca la un zeu atotputernic.

Ce plăcut este să fi marinar, să priveşti jocul zglobiu al peştilor aurii, pe care mii de oameni se chinuiesc să-i prindă, pentru a fi de folos oamenilor atît din ţara noastră, cît şi de peste hotare.

Eu mi-am ales această meserie, pentru că îmi place foarte mult.

În desele curse pe care le fac vapoarele din țara noastră în alte țări, voi avea ocazia să văd aceste țări și să cunosc unele din obiceiurile oamenilor.

Fișa S.T.

Eu vreau să devin în viață un bun cioban, pentru că mie îmi place să mă duc la oi să fac brînză, să stau la aer curat pe dealuri și pe munți și pe văi. Mie îmi place apa rece de la munte din izvor. Eu am cinci cîini ciobănești și niște cățeluși mititei, tot ciobănești, cu mine, cu oile și să mă joc cu ei pe dealuri și pe văi, la poale de munte cu oi cărunte, cu vreo mie și cinci sute.

Mi-e drag să mă uit la ele cum se trîntesc cap în cap, de veneam să rîd de ele cum vedeam că să trîntea cu capu de cealaltă.

Eu atunci cînd mă duceam în casă la un om și el mă servea la masă cu brînză de care am făcut eu la stînă și i-am dat omului și dacă brînza este făcută bine, și omu atuncea are să zică că e bine lucrată și are să-i laude pe ciobani că brînza îi făcută bună. Dacă brînza nu este lucrată bine, că și omu atunci s-a supărat, și el zice că la altul i-am dat brînza bună și lui i-am dat brînza rea și el zice că nu i-am (indescifrabil, H.Z.) brînza și de ce nu l-am stors bine de zer, să nu rămînă nici un pic de zer și brînza să nu aibă nici un pic de zer în ea, dacă are zer în ea și brînza atunci se strică și noi dacă vrem să punem brînza în putină trebuie niște brînză bună, nu stricată. Brînza nu trebuie bătută îndesat ca să nu se strice și trebuie să punem și sare, că dacă nu punem sare în brînză se strică, dar nu trebuie să punem așa multă ; dacă punem sare multă se îngălbenește și se strică, sau dacă punem sare mai puțină, brînza se iuțește și nici atunci nu-i bună, că-i amară ; și sarea trebuie măsurată cu ceva, că așa putem nimeri cîtă sare să punem, nici mai multă sau mai puțină și putina trebuie să astupăm capac și să se strîngă cercul bine, ca să nu se răsufle și dacă se răsuflă se strică și se iuțește. Mie mi-a plăcut foarte mult ciobănia, este și frumoasă și bănoasă.

Fişa P.G.

Eram mic. Din clasa I pînă-n a IV-a am învăţat bine şi eram cuminte. În clasa a V-a m-am mutat la altă şcoală. Acolo am găsit alţi elevi, alte elemente. M-am împrietenit cu cîţiva elevi mai dezgheţaţi, pe care eu îi consideram buni, dar m-am înşelat. Toţi erau răi, fugeau de la şcoală şi pe lîngă ei fugeam şi eu. În clasa a VI-a după terminarea anului, datorită purtării pe care am avut-o am fost adus într-un institut de reeducare. Am fost repartizat la meseria de lăcătuş mecanic, dar gîndul meu era altul.

De mic, vedeam mereu avioane trecînd pe deasupra oraşului şi mă gîndeam : ce frumos este să fii aviator. Am avut multe posibilităţi de a cunoaşte un avion şi m-am apropiat atît de mult de viaţa aceasta în care eu visam atît de mult să devin aviator.

Fiind repartizat la meseria de lăcătuş mecanic mi-am dat seama că 3 ani nu mai aveam nici o legătură cu această dorinţă pe care mi-am pus în gînd s-o îndeplinesc după absolvirea şcolii. M-am plimbat de atîtea ori cu avionul sanitar şi doream atît de mult să fiu şi eu la fel ca pilotul, să pot şi eu conduce un avion la fel ca el. Mă vedeam uneori în vis pilot pe un avion mare de pasageri, şi astfel această dorinţă mi-a rămas în gînd şi cred că, după absolvirea şcolii profesionale, o să pot duce la capăt acest gînd care mă frămîntă mereu, atunci cînd vedeam avioane sau cînd citeam cărţi de război şi vedeam faptele eroice făcute de piloţi.

Fişa B.I.

Anul I-D Tapiţeri

Am văzut lumina zilei la Drăgăşani, în ziua de 4 aprilie 1952. Tatăl meu fiind zidar, călătorea aproape tot timpul prin alte oraşe ca Hunedoara, Reşiţa şi altele. Eu călătorind mereu cu trenul, ca să-l urmez pe tata, îndrăgisem foarte mult meseria de mecanic de locomotivă.

Aş fi vrut să conduc şi eu locomotiva, dar fiind prea mic n-am avut altceva de făcut, decît să-mi urmez părinţii mai departe. Eu îndrăgisem această meserie, pentru că mă uluise cîte maşinării avea.

După vreo cinci-șase ani, ne-am stabilit definitiv în orașul Piatra-Neamț. Aici, tatăl meu s-a angajat pe șantierul IV construcții. Aici, în acest oraș, am învățat să fac primele litere. Am urmat cursurile pînă cînd într-o zi, am primit o veste de la Dorohoi, unde lucra tatăl meu, că el se stinsese din viață.

După moartea tatălui meu, am început să duc o viață de mizerie. Eram patru copii — doi mai mari și doi mai mici, printre care eram și eu. Pe mama nu voiau s-o primească în serviciu, pentru că nu avea mutația definitivă. Am început să umblăm pe drumuri ca să putem cîștiga o bucată de pîine, să nu murim de foame.

Sora mea, în vîrstă doar de cincisprezece ani, neputînd să mai sufere o așa viață, a plecat cu un băiat la Sinaia. Pe mine m-a internat mama la un cămin de orfani. Aici am început să continui cursurile. În clasa a III-a am fost făcut pionier. De atunci, am început să învăț mai bine, ca să-mi îndeplinesc conștiincios angajamentul luat față de colectiv și instructor. Am învățat foarte bine, dar după doi ani m-a dat afară, pentru că adusese copii orfani și de mamă și de tată. De aici, am început iar să vagabondez, pentru că nu prea aveam ce să mănînc, poate că zile întregi mă duceam la școală nemîncat.

Citeam cărți mereu, și așa îmi mai trecea foamea. Citind cărțile „Căpitan la 15 ani", „20.000 leghe sub mări", am îndrăgit o nouă meserie și anume marinăria, văzînd curajul cu care se luptau cu furtunile pe mări și pe oceane. Stăteam cîte o dată la malul lacului de la Bicaz și ascultam cum, de departe, se auzea un murmur lin și plăcut. Erau cîntecele marinarilor.

Aș fi dorit să urmez mai departe liceul militar, dacă nu mă ciocneam de alte greutăți.

Și iar am început să fur, numai ca să pot vedea filme. Dar pe data de 20 martie m-a luat de acasă și m-a adus în colonie.

Acum eu sînt în anul I-D Tapițeri, și mă mulțumesc cu această meserie, pentru că atunci cînd am să mă reîntorc

acasă, n-am să mai umblu pe drumuri, ci am să am şi eu un serviciu.

Fişa P.I.

Anul I-D Tapiţeri

Încă de mic copil eu visam să ajung un mare lucrător la Uzinele „23 August". Am avut destule posibilităţi, dar nu le-am ştiut folosi, deoarece am avut un anturaj foarte prost. Încă din primele zile de cînd am fost cu mama la şcoală, să mă înscrie în clasa I, eu visam toate lucrurile foarte simple, deoarece era prima zi de şcoală. Mai tîrziu, prin clasa a IV-a, tov. profesoară m-a făcut pionier, că m-am purtat foarte bine în timpul anului. Puţin mai tîrziu, nu mi-am dat seama şi am început să nu mai merg la şcoală şi să vagabondez pe acasă.

Eu am dorit în viaţă să ajung un sudor, dar şcoala aceasta m-a repartizat la tapiţeri. Eu am vrut să ajung sudor, pentru că de mic copil, în toate vacanţele de vară, stăteam acasă şi lucram cu unchiul meu la atelier, şi mie mi-a plăcut foarte mult meseria de sudor.

Eu acum sînt puţin mai mare, chiar destul de mare şi-mi dau seama ce este aceea o meserie : pîinea omului de azi. Eu în clasele primare a VII-a, tov. director îmi spunea „Pandele, fii cuminte şi nu mai lipsi de la şcoală ; vino regulat la şcoală", dar eu pe acest om mai mare nu l-am ascultat, spunîndu-mi că o să ajung la şcoala de corecţie, şi aşa a şi fost.

Tov. director de la şcoala unde am învăţat eu, era un bărbat bine şi lui nu-i plăcea să audă despre lucruri neplăcute. Lui îi plăcea să audă numai de lucruri frumoase şi răspunsuri frumoase ale elevilor lui din clasă.

Eu vă spun drept, în clasele I pînă în a VI-a, eu am mers foarte bine, aveam note de la 7 în sus. Materia care îmi plăcea mie cel mai mult era limba română şi istoria, în special îmi plăcea cînd tov. profesor povestea despre daci-romani şi despre războaiele pe care le-au purtat între ei ; îmi plăcea că era un om foarte bun, înţelegea copiii, ştia după faţa noastră ce vrem. De exemplu, dacă am învăţat sau nu ; era un om foarte deştept, lui întotdeauna îi plăcea liniştea şi curăţenia.

Faptele care m-au determinat să ajung în acest institut, au fost următoarele : pentru că nu m-am mai dus la școală și am început să vagabondez pe acasă, ducîndu-mă zilnic la ștrand etc., tov. sectorist îmi spunea să mă duc la școală, amenințîndu-mă cu bătaia și alte chestii. Eu am fost adus aici în institut, pentru un lucru de nimic, pentru că am furat de la un depou de tramvaie niște rebuturi de piese și le vindeam cu 2—3 lei pentru a mă duce la film în timpul liber ; pentru aceste piese mici am ajuns aici în institut.

În încheiere, închid mica mea compunere în felul următor : cînd voi scăpa de aici cu o meserie, ca de ex. tapițer, unde m-a repartizat școala, să mă fac un băiat de treabă, să mă duc la serviciu regulat și să-mi ascult părinții.

Fișa I.C.

Anul I-Tapițerie

Eu, de mic copil, mi-am propus să devin arheolog. Să „cutremur" munți, să cutreer țări de-a lungul și de-a latul pentru a descoperi bogății. Și datorită acestui fapt, eu începusem a fugi de la școală, sau a chiuli, cum se spune în limbajul celor care nu mergeau la școală și, în general, de acasă cu zilele și cu lunile.

Și cutreeram dealurile din jurul orașului, doar, doar, descopeream ceva, dar mai existau și zile cînd nu mîncam nimic și faptul acesta m-a făcut să fur păsări de la oameni, apoi m-am coborît în oraș și am început să-i fur pe oameni de bani din buzunare.

Dar, să lăsăm toate acestea, că prea ne-am lungit de la titlul compunerii.

Faptul acesta m-a făcut un om care stătea lîngă mine, care era arheolog. Pentru că eu mă duceam o dată pe lună, cînd venea el de la Constanța, sau de unde făcea el săpături și-mi tot spunea că e foarte bine a fi arheolog, și atunci eu, noapte de noapte, visam să fiu arheolog și fugeam de la școală. Datorită acestui fapt eu am rămas repetent de două ori : odată în clasa I și o dată în clasa a II-a. Din această cauză am fost luat la școala de reeducare.

Cu ocazia acesta mi s-a dus și gîndul de a mă mai face arheolog ; am început a mă înprieteni cu băieții și trecînd ani de-a rîndul, am uitat de ceea ce visam să devin.

După 5 ani de școală am fost repartizat la altă școală de reeducare în cl. a VII-a A unde am început să visez că am să devin învățător.

Vă asigur că, publicînd scrisoarea de mai jos, nu comitem un act de indiscreţie. Povestea este mult prea inumană pentru a nu fi adusă în atenţia opiniei publice. Aşadar, mai întîi, textul scrisorii :

Măi derbedeule, cei ce-ţi scriu sînt părinţii lui C. Oare nu-ţi ajunge că, de vagabond ce eşti ai ajuns unde ai ajuns şi după cum se vede nu te astîmperi şi te ţii de copila noastră de 13 ani, prin scrisori şi vederile ce i le trimiţi.

Dacă nu te astîmperi, măi vagabondule, să ştii că vom cere organelor în drept să te mai ţină acolo un an, doi, pînă ţi-or intra minţile în cap. Cum îţi trăzneşte în cap să te ţii de o fetiţă de 13 ani, fiica unor profesori şi să-i scrii prostii cu „iubit“ şi cu „sărutat“. Dacă n-ai să-ţi vezi de treabă o să te dăm în judecată. Afară de asta cînd vii acasă o să-ţi rup coastele ca să nu mai îndrăzneşti a o întreba pe C. dacă mama ei o lasă să vorbească cu tine.

Îţi atrag atenţia să nu te joci cu libertatea ta şi să-ţi vezi de treaba ta, vagabond mucos ce eşti. Repetăm, cînd vii acasă să te fereşti de noi că te zdrobim şi te dăm şi pe mîna miliţiei, dacă te mai agăţi de fata noastră. Alăturat citeşte şi ce-ţi scrie C...

Deci, autorul scrisorii se şi recomandă — profesor. Dacă ar fi însă să-i analizăm „extemporalul“ conform criteriilor pedagogice în vigoare, l-am bănui de orice altă profesiune, numai de aceea de dascăl nu. Aşadar, un profesor, tată al unei copile, a compus scrisoarea de mai sus. Pare incredibil. Şi, totuşi, ăsta e adevărul. Nu numai că a compus-o, dar a şi expediat-o. Şi poate că nu s-ar fi aflat

niciodată de existența ei, dacă acest intelectual, dornic să rupă coastele, n-ar fi trimis o scrisoare—protest și directorului Institutului în grija căruia se află internat „derbedeul". Își exprima astfel nemulțumirea pentru modul cum acesta își educă elevii. A urmat, bineînțeles, o anchetă. Cu acest prilej a ieșit la iveală și tainicul schimb de epistole și vederi dintre fiica profesorului și cel amenințat să fie zdrobit...

Știm, deci, cine-i autorul sus-amintitei scrisori. Să vedem acum cine-i destinatarul. Să vi-l prezint : Îl cheamă Mircea M. și l-am cunoscut personal, cu ocazia unei vizite făcute la Institutul de reeducare din Găiești. (Anul trecut, într-o noapte de mai, întorcîndu-se acasă cu alți doi băieți de la filmul *Am fost cîndva hoț,* sub impresia întîmplărilor de pe ecran, au pătruns tustrei, prin escaladare, într-un „Lacto-bar" și s-au așezat la masă. Au consumat 300 gr. mușchi, cîteva chifle, 3 sticle de bere, 4 pachete țigări „Favorit". Total — 46,15 lei).

Închipuiți-vă un tînăr de 15 ani, năltuț, firav, în plină transformare. M-a privit cu un aer grav. Evident, vroia să mă facă să cred că e mult mai matur decît era în realitate. Am avut cu dînsul o discuție ca de la egal la „egal".

— Părinții mai locuiesc în B. ? l-am întrebat.

— Da... Mama muncește la Întreprinderea 23 August, tata e paznic... Am și o soră — asistentă medicală.

— Corespondezi cu ei ?

— Da...

— Dar de la C... mai primești scrisori ?

Băiatul a făcut ochii mari, m-a cercetat puțin descumpănit.

— Cum, știți de cele petrecute ? Ochii i s-au umplut de tristețe ; a redevenit copil. Nu, după scrisoarea aceea nu i-a mai scris.

Pe elevul M.M. nu l-a îndurerat prea mult amenințătoarea scrisoare a profesorului, ci aceea a prietenei sale, scrisă, pesemne, sub amenințarea harapnicului. Iat-o :

Măi neruşinatule, mă mir că nu ți-e rușine să te ții de prostii scriindu-mi mereu. Probabil că mă consideri o vagaboandă ca și tine. Mai bine te-ai ține de corecția ta decît să ai grija mea. Dacă nu te astîmperi, părinți mei o să intervină la miliție ca să-ți lungească stagiul. Cînd ai să

vii acasă, am să te scuip în ochi, iar de mama şi de tata să te fereşti că o să-ţi rupă picioarele. Ca atare, vezi să nu îmi mai scrii şi nici prin alţii să nu-mi mai trimiţi veştile tale de vagabond că eu nu am ce vorbi cu tine, de altfel nici cu un alt băiat. C.

E limpede, nu sînt cuvintele fetei, ci ale celor care au forţat-o ca, împotriva propriilor ei simţăminte, să compună o asemenea scrisoare. Înţeleg foarte bine îngrijorarea părinţilor care, dintr-odată, îşi descoperă copila corespondînd cu un băiat internat „la corecţie" (unii mai pronunţă „corecţie" de parcă ar pronunţa „leprozerie"). Mă rog, vor să-şi ferească odrasla de o eventuală contaminare. E doar de datoria lor să vegheze. Şi atunci pun piciorul în prag... Unii părinţi o fac cu înţelepciune, alţii... În cazul nostru, piciorul, încălţat într-un bocanc cu ţinte, a fost pus nu în prag, ci pe sufletul fragil a doi preadolescenţi... Bănuiesc că, în sinea sa, părintele, autorul moral al scrisorii, îşi freacă mulţumit mîinile şi se felicită pentru hotărîrea şi duritatea cu care a ştiut să rezolve viitorul fiicei, tăind nodul gordian... Oricum, nu pot să nu mă întreb : unde i-au fost, în momentul acela, bunu-simţ şi tactul pedagogic, chibzuinţa proprie unui părinte ? Barem fiica să şi-o fi menajat, dacă socoteşte că minorului M.M. nu i se cuvine decît dispreţ. Nu cumva acest pedagog de „şcoală veche" îşi închipuie că, forţîndu-şi fiica să scrie un text mincinos, a învăţat-o să preţuiască adevărul ? Că, în sfîrşit, a izbutit să şi-o apropie ? Îmi permit să mă îndoiesc de roadele unor asemenea „măsuri educative". Repet, cu puţin tact, cu puţină grijă faţă de sensibilitatea celor doi preadolescenţi, nodul ar fi putut să fie dezlegat fără a lovi, fără a jigni...

— Ea ştie pentru ce te-au internat aici ? l-am întrebat.

— Cînd am plecat din B. ... nu i-am spus... îmi era ruşine de ceea ce săvîrşisem, îmi era tare ruşine de ea, de aceea i-am spus că plec departe. Pe urmă, ea a aflat şi ne-am scris...

Da, lui M.M. i s-a răpit o bucurie : îi plăcea să primească scrisorile fetei. Mi le-a arătat. C. îi povestea ce-i nou pe acasă, în oraş, ce note a mai luat, cu ce prieteni comuni s-a mai întîlnit în drum spre şcoală, încheindu-şi mai întotdeauna scrisorile cu cîte o „amintire" : „Foaie

verde rug întins, mult am mai avut de scris. Dar aicea mă opresc, să văd ce răspuns primesc..." Pe neașteptate însă au izbucnit fulgerele de mînie ale părinților intrați în panică. Ele au curmat, fără milă, firul unei corespondențe nevinovate.

...Ochii lui M.M. sînt plini de tristețe. Curînd, se va înapoia la ai lui. Nu-l stăpînește teama că, trecînd pe strada unde locuiește C., ar putea să fie scuipat în ochi sau că i s-ar putea zdrobi coastele... Altele sînt frămîntările sale : de pildă, nu poate să înțeleagă cum unii adulți își pot îngădui să fie grosolani fără să li se întîmple nimic... căci el știe niște băieți, nu mai mari decît dînsul, și care, pentru asemenea acte, au fost trimiși la reeducare.

V. EU ŞI ORELE „H“ ALE ISTORIEI

(mărturii, amintiri, documente)

Astăzi, fosta casă conspirativă din Vatra Luminoasă, unde au fost deţinuţi Ion Antonescu şi Mihai Antonescu, precum şi ceilalţi arestaţi, este cunoscută. Se cunoaşte şi modul cum P.C.R. a organizat paza arestaţilor, după ce aceştia au fost scoşi din Palat. A fost o pază interioară, de aceea şi foarte dificilă. Nimeni de pe strada respectivă nu bănuia ce taină ascunde clădirea de pe strada H. Nimeni din cei care, la Palat, participaseră nemijlocit la arestarea Antoneştilor, nu a ştiut locul unde fuseseră transportaţi arestaţii, în afară de un şofer... din Batalionul de gardă regală... Omul ăsta în uniformă, stînd la volanul microbuzului, a cunoscut valoarea încărcăturii ce o transporta. A văzut foarte bine casa în dreptul căreia oprise. Ba a şi zăbovit acolo un timp, căci constatase o pană la unul din cauciucuri. Oricînd acest şofer ar fi putut să indice locul de detenţie al fostului conducător. Drept urmare, comuniştii din respectiva formaţie de luptă au fost puşi în faţa unei grave dileme — să-l lase sau nu pe şofer să se înapoieze la Palat. În cele din urmă a fost lăsat în libertate. Dar acest şofer, care nu avea cum să ştie ce primejdie a planat asupra capului său, a ştiut să păstreze secretul. La fel de bine însă, ar fi putut să-l şi divulge.

În legătură cu acest episod, îmi pun următoarea întrebare : ar fi încercat oare Hitler să-l elibereze pe Antonescu aşa cum l-a eliberat pe Mussolini ? Bineînţeles, dacă ar fi cunoscut adresa casei din Vatra Luminoasă. Îmi îngădui să răspund : cînd Killinger, prezentîndu-se în audienţă la Palat, a încercat să afle unde-i mareşalul, din fericire i s-a

dat un răspuns derutant, explicîndu-i-se că cei doi Antonești, după ce și-au înaintat demisiile, au părăsit Bucureștiul îndreptîndu-se spre Valea Prahovei. Baronul a găsit explicația plauzibilă, căci, uneori, mareșalul obișnuia să se retragă la reședința sa de la Predeal. Că lucrurile stau așa și nu altfel, ne-o dovedește un document provenit din sursă germană. În cursul zilei de 24 august 1944, Secția străinătate a Marelui Stat Major al Wehrmachtului transmitea către anumite Comandamente militare următoarea informare cu privire la situația din România (citez doar două paragrafe, H.Z.) :

a) *Guvernul pucist al generalului Sănătescu se compune din național-țărăniști, liberali, social-democrați și comuniști.*

b) *Mareșalul și Mihai Antonescu sînt arestați de rege la Predeal.*

Acest element derutant, asociat cu conspirativitatea deplină a locului unde se aflau sechestrați arestații, a neutralizat încă din față tentativele unui posibil comando german cu misiunea de a-l răpi pe Ion Antonescu.

În realitate, au existat asemenea tentative ? Din investigațiile noastre, rezultă cu certitudine că a existat una, aceea inițiată de Maria Antonescu. În seara zilei de 23 august 1944, soția mareșalului s-a prezentat la Președinție și a cerut colaboratorilor soțului ei să intervină cu forța în Palat pentru a-i elibera pe arestați. Exista doar un regiment de gardă al Conducătorului ! De ce n-ar fi fost trimis în foc ? Cererea Mariei Antonescu n-a putut însă fi satisfăcută dintr-un motiv, dealtfel, simplu. Colonelul Victor Popescu, comandantul Regimentului de gardă al mareșalului, trecuse și el de partea insurecției.

Cariera baronului Manfred von Killinger s-a încheiat brusc în după-amiaza zilei de 23 august 1944, odată cu declanșarea insurecției naționale. În legătură cu acest ultim capitol din existența diplomatului nazist, unii istoriografi se întreabă : e posibil oare ca von Killinger să nu fi avut la îndemînă o informație cu privire la planul insurecției pregătit de Partidul Comunist Român, propus Palatului și acceptat de rege ?

Într-adevăr, la prima vedere, cunoscînd structura organizatorică a Legaţiei Reichului la Bucureşti, pare incredibil ca baronul să nu fi ştiut nimic şi să se fi lăsat surprins de actul istoric înfăptuit de români la 23 august 1944.

În România, după mărturiile lui Eugen Cristescu, fost şef al Serviciului Secret de Informaţii în timpul regimului lui Antonescu, au funcţionat 11 servicii de spionaj. Conform uzanţelor diplomatice din acea epocă, Killinger beneficia de un serviciu de informare personală, iar cu cîteva luni înainte de marele deznodămînt, celor 11 servicii de spionaj li s-a mai adăugat unul, condus de ataşatul de poliţie Richter.

Şi totuşi, în ciuda acestei formidabile reţele hitleriste de spionaj şi contraspionaj, insurecţia naţională. antifascistă, organizată şi condusă de Partidul Comunist Român, a luat prin surprindere Legaţia Reichului şi, prin ea, Berlinul.

Într-un reportaj consacrat făuririi Actului de la 23 August şi publicat în „Jurnalul de dimineaţă" nr. 38 din decembrie 1944, Lucreţiu Pătrăşcanu povestea reporterului : *„Blocul Naţional Democrat se întrunea în aceeaşi casă conspirativă* (a P.C.R., n.a.) *de pe strada Armenească, pentru pregătirea unui guvern* (...) *Pentru ca discreţia să fie desăvîrşită, de teama unei «deconspirări», din prudenţa menţinerii secretului absolut, nici unul din membrii Comitetului naţional* (conducerea Blocului Naţional Democrat) *n-a fost pus în cunoştinţă cu pregătirile* (militare, n.a.) *loviturii de stat — aceasta pentru că Blocul urma să fie instrumentul politic care să dea ţării un guvern de largă concentrare politică."*

Iar în nr. 41 din 20 decembrie 1944 al aceluiaşi ziar, generalul Sănătescu, şeful guvernului de la 23 August, publica o scrisoare unde, printre altele, făcea următoarea precizare : (...) *„în ziua de 17 august a.c., Eugen Cristescu, şeful Serviciului Secret, a adus la cunoştinţa mareşalului Antonescu şi lui Killinger informaţii complete asupra acţiunii politice, însă n-a reuşit să informeze că şi o acţiune militară este pregătită în strînsă legătură cu acţiunea politică. Acest fapt a fost spre norocul nostru şi numai aşa*

se explică de ce nu s-au luat măsuri imediate împotriva conspiratorilor.“

Aceste precizări au o deosebită valoare documentară. Totuşi, pentru ca explicaţia menţinerii tainei să fie deplină, autorul rîndurilor de faţă consideră că o păstrare atît de riguroasă a secretului acţiunilor militare ale conspiratorilor n-ar fi fost posibilă fără participarea activă şi călăuzită de sentimente profund patriotice a unor ofiţeri din Serviciul Secret de Informaţii. După părerea strict ipotetică a autorului, aceşti patrioţi au „intoxicat“ serviciile hitleriste de spionaj de pe teritoriul României cu informaţii menite, pe de o parte, să subaprecieze rolul partidelor democratice şi al acţiunilor lor în viaţa politică a ţării, iar pe de altă parte, să supraaprecieze poziţia lui Antonescu şi legătura mareşalului cu armata, cu poporul.

Iată acum şi cîteva documente din sursă arhivistică germană, care ne dezvăluie starea de spirit din interiorul Legaţiei, datorită „intoxicării“ amintite mai sus.

La 19 mai 1944, Ministerul de Externe al Reichului difuzează unor comandamente militare, prin Secţia străinătate a Marelui Stat Major, următoarea opinie a lui Killinger privind situaţia din România :

1. *Regele a respins propunerea unor politicieni de a convoca o conferinţă în scopul schimbării guvernului şi a examinării păcii. Maniu şi Brătianu au declarat că nu tratează decît cu partide politice veritabile. Însă aceste acţiuni nu i se par ambasadorului importante.*

2. *Mareşalul va lupta pînă la capăt împotriva Uniunii Sovietice, dar nu şi împotriva anglo-americanilor, faţă de care ar vrea să se asigure în viitor. La o îndepărtare neprevăzută a mareşalului, care ar atrage după sine şi căderea lui Mihai I, ar veni în discuţie numai un guvern compus din generali de front şi politicieni demni de încredere sută la sută (legionari), dacă este posibil cu regele, şi fără el dacă va fi necesar.*

La 5 august 1944, deci cu 18 zile înainte de izbucnirea insurecţiei, Siguranţa Reichsführerului SS trimite Armatei din Vest o nouă apreciere :

Starea de spirit a trupei române este bună. Corpul de ofiţeri este convins de necesitatea continuării luptei alături de Germania.

Evoluţia politică, trecerea opoziţiei spre stînga : P.C.R. preia conducerea opoziţiei. Conducerea P.C.R. ilegală din România năzuieşte să smulgă pentru sine conducerea în lupta contra monarhiei. Diferite convorbiri care au avut loc între conducerea comunistă şi cercurile burgheze opoziţioniste indică că s-ar fi ajuns la o finalitate. După cît se pare, se va încerca să se înfiinţeze, sub conducerea comunistă, un guvern de Front popular care să cuprindă şi cercurile naţional-ţărăniste. Scopul principal, tratativele cu U.R.S.S. (Nu se poate afirma că nu li se serveau ocupanţilor informaţii exacte sau aproape exacte. La 1 mai 1944, la stăruinţele răbdătoare ale Partidului Comunist Român, se încheie cu Partidul Social Democrat acel Front Unic Muncitoresc. În luna iunie 1944, în urma scrisorii-ultimatum trimisă de Comitetul Central al Partidului Comunist Român conducerii Partidului Naţional-Ţărănesc, atît partidul lui Maniu, cît şi cel al lui Brătianu acceptă, în sfîrşit, crearea Blocului Naţional Democrat. Iată însă şi „hapul" destinat „intoxicării".) *Acum, ca şi mai înainte, raporturile de putere politică se află exclusiv în mîna mareşalului şi a armatei române. Opoziţiile nu au în spatele lor o mişcare care să fie cu adevărat stăpînită de voinţa de a lupta şi care să aibă posibilitatea de a smulge mareşalului puterea.*

Pentru baronul Manfred von Killinger, 23 august 1944 a fost o zi ca oricare alta. Într-atît de sigur era de incapacitatea românilor de a întoarce armele. După-amiază, la ceasul cînd Antoneştii erau arestaţi la Palat, iar ordinele „Pajura" şi „Stejarul" intrau în acţiune, baronul se afla retras la vila sa răcoroasă de la Săftica împreună cu Hella Peterson, amanta şi secretara sa particulară. (Soţia şi fiica ambasadorului locuiau într-o vilă situată la Snagov, de unde, în zilele următoare, un avion german avea să le transporte spre vest, n.a.) Aici, la o cupă de şampanie frapată, l-a prins pe Killinger telefonul care-l încunoştiinţa că la Bucureşti au avut loc evenimente grave. Deşi s-a grăbit să ajungă la Legaţie pentru a-şi convoca consilierii, dipomatul nu a mai avut timp suficient, aşa cum apre-

ciase cîndva, ca să ia toate măsurile... Lovitura forţelor insurecţionale fusese într-atît de neaşteptată şi de năprasnică, încît trufaşul baron n-a mai putut, practic, întreprinde nimic. Din primul „pumn" fusese făcut *groggy*.

În zilele ce au urmat, baronul n-a mai părăsit Legaţia. Nu ştiu de ce, dar îmi place să cred că arăta, în momentele acelea de cotitură istorică a României, exact aşa cum ni l-a descris Arghezi în memorabilul său pamflet : *„Te-ai cam subţiat şi învineţit. Obrazul ţi-a intrat în gură, gulerul ţi-a căzut pe gît ca un cerc de putină stricată (...) Ce floacă plouată-n capul tău ! Ce mustaţă pleoştită, ce ochi fleşcăiţi ! Parcă eşti un şoarece, scos din apă fiartă, de coadă, Baroane..."*

La 30 august 1944, uitîndu-se cu „ochii fleşcăiţi" pe fereastra clădirii din Calea Victoriei 174, baronul a văzut o formaţie patriotică pregătindu-se să intre în Legaţie. A apucat atunci pistolul, şi-a împuşcat secretara, apoi şi-a dus arma la tîmplă, punîndu-şi capăt vieţii şi carierei sale de diplomat nazist.

PÎINEA ! Pîinea cea de toate zilele, în București, după declanșarea insurecției naționale armate antifasciste și antiimperialiste de la 23 august 1944, după raidurile aeriene neîntrerupte ale aviației naziste asupra Capitalei... Pîinea populației, a luptătorilor ce apărau inima insurecției... Marile fabrici de pîine din București nu mai funcționau din cauza lipsei de energie electrică, iar altele lucrau numai manual, cu un randament foarte scăzut. Micile brutării particulare aveau și ele o producție minimă. Din pricina nesfîrșitelor bombardamente, manutanța centrală a armatei funcționa cu o eficiență neînsemnată. Lipsa pîinii în oraș a început să se resimtă.

În zilele acelea, Direcția subzistențelor armatei se afla dispersată în comuna Pantelimon și își avea sediul în clădirea școlii primare.

„În fața acestei situații grave — își amintește colonelul (r) Alexandru Popescu —, Direcția subzistențelor s-a preocupat intens de asigurarea pîinii, mărind producția secțiilor de cuptoare de campanie dislocate în jurul Bucureștiului (Jilava, Pantelimon etc.), urmărind, în același timp, să normalizeze producția manutanței centrale a armatei.

Astfel, în zilele de 24—25 august, am primit ordin de la șeful direcției, colonelul Aurel Ciocănescu, ulterior general (r), să mă deplasez la București și să trec pe la toate fabricile mari de pîine, bineînțeles și pe la manutanța centrală a armatei, să constat care sînt cauzele lipsei de pîine și să iau toate măsurile posibile pentru a se reveni la o producție normală și, astfel, să se asigure necesarul de pîine pentru

unităţile militare din Bucureşti, pentru cele în trecere, precum şi pentru populaţia civilă.

Mai întîi am trecut pe la manutanţa centrală. Am ajuns acolo exact în momentul cînd avioanele germane îşi reluaseră raidurile deasupra obiectivului. M-am adăpostit chiar la intrare, lîngă camera portarului ! Cîteva bombe au căzut chiar pe manutanţă. (...) Am constatat că atît moara cît şi fabrica de pîine funcţionau cu mari şi dese întreruperi, deci cu randament scăzut. Am ordonat să se sune adunarea întregului personal militar şi civil şi am transmis ordinul ministerului să se treacă urgent la normalizarea producţiei (...) Chiar de a doua zi, manutanţa şi-a îmbunătăţit activitatea.

La fabrica «Gagel» din strada Puţul cu apă rece, pe unde am trecut apoi, brutarii neavînd energie electrică lucrau, manual, cantităţi mici de pîine, necrescută, asemănătoare lipiilor. Proprietarul dispăruse. Dispăruse şi proprietarul fabricii de pîine Grozăvescu, iar întreprinderea nu mai lucra...

M-am deplasat la fabrica «Gagel» din Şoseaua Ştefan cel Mare, una dintre cele mai mari din Bucureşti, care era dată în exclusivitate armatei germane. Porţile mari de fier erau închise. Fabrica nu lucra. În curte nici o mişcare, linişte deplină. Numai portarul se găsea în încăperea sa situată lîngă intrare. L-am strigat, cerîndu-i să vină la poartă şi s-o deschidă. Era civil şi vorbea germana ; l-am întrebat care-i situaţia fabricii şi de ce nu lucrează. Mi-a răspuns că în fabrică se află o cantitate mare de pîine, dar unităţile germane nu au mai venit s-o ridice şi astfel nu mai are sens ca întreprinderea să mai lucreze, deşi fabrica mai deţinea stocuri de făină ce i-ar fi permis să mai lucreze o vreme.

În fabrică se aflau, la ora aceea, circa 80 de militari germani, brutari, comandanţi de un subofiţer. Toate uşile şi ferestrele fabricii erau închise. L-am întrebat pe portar dacă ştie de ce stau închişi şi mi-a răspuns că aşteaptă ordine de la comandamentul lor şi că le este teamă să nu fie atacaţi şi scoşi cu forţa. Nu erau la curent cu ce se petrecea în afara fabricii, iar lipsa oricărei legături cu organele lor superioare îi făcuse bănuitori şi temători.

L-am mai întrebat pe portar dacă poate să comunice cu subofiţerul german şi mi-a răspuns afirmativ. (...) Subofiţerul inamic a venit la poartă echipat ca de front : încins, cu cască, cu cartuşieră... etc... I-am explicat că n-are nici un rost să stea baricadaţi în fabrică, că nu mai au cum să primească ordine de la intendenţa armatei germane din România. În consecinţă, i-am cerut să-mi predea întreprinderea cu tot ce este înăuntru, cu instalaţiile în perfectă stare de funcţionare, să se predea şi el împreună cu militarii în subordine. Ca să fiu sigur că m-a înţeles, am chemat la telefon direcţia subzistenţelor armatei, solicitînd ca ajutor pe maiorul Wilhelm Solzer, ofiţer român, originar din Transilvania, cunoscător al limbii germane. Drept urmare, subofiţerul german a consimţit să predea fabrica, armamentul, muniţia, însă cu o singură condiţie — să-i semnez un act pentru primirea materialelor (...). Armamentul, muniţia au fost aduse afară, sub un şopron, şi depuse pe o foaie de cort. Între timp, am cerut manutanţei centrale a armatei să trimită două autocamioane şi un subofiţer ca să ia în primire şi să transporte la manutanţă pîinea, făina etc. Cu aceleaşi camioane am transportat prizonierii la Comandamentul Militar al Capitalei, nu înainte de a-l obliga pe subofiţerul german să pună în funcţiune instalaţiile, desigur, în gol, pentru a verifica dacă nu s-a comis vreun act de sabotaj. Nu s-a constatat nimic deosebit, aşa că, după o jumătate de oră, instalaţiile au fost oprite. Astfel, fabrica deveni liberă şi disponibilă pentru a coace pîinea necesară populaţiei şi efectivelor noastre militare din Capitală."

FRONTURI. Odată insurecţia declanşată, s-a creat una dintre cele mai inedite şi mai dramatice situaţii. S-au deschis simultan, pe întregul teritoriu, sute şi mii de fronturi împotriva inamicului nazist, fiecare cu particularitatea sa. Se traducea în fapt acel celebru vers eminescian „...tot ce mişcă-n ţara asta, rîul, ramul..." Nu ştiu încă un studiu care să-şi propună tratarea acestui aspect specific primelor zile de după 23 august 1944. Aş dori, răsfoindu-mi arhiva, să relev cîteva fapte menite să arate cum erau deschise

asemenea fronturi de luptă de o oră, de o zi..., neconsemnate pe hărţile operative...

„Ziua de 23 august 1944 m-a găsit în satul Tunari, unde locuiam — îmi povesteşte într-o scrisoare maiorul (r) Constantin Teodoru, în zilele acelea căpitan aviator, comandant al escadrilei de experienţă şi antrenament — şi unde am ascultat la radio comunicatul. Am scos radioul în faţa casei unde, în cîteva minute, s-a adunat tot satul ca să asculte marea bucurie. Un clondir cu ţuică de corcoduşe trecea din mînă în mînă. Consătenii îmi puneau tot felul de întrebări, crezînd că eu ştiu mai multe decît ei. În realitate, ştiam ceea ce auzeam cu toţii la radio. Mă bucuram, dar, în acelaşi timp, mă întrebam ce va urma, dat fiind că eram izolat şi aveam, ca vecini, toţi hitleriştii din pădurea Băneasa şi aerodromul Otopeni. (Escadrila pe care o comandam număra circa 30 de avioane de vînătoare, de toate tipurile, scoase din uz, dar bune pentru antrenament.) Ca personal auxiliar aveam un maistru mecanic, un plutonier-major şi 10 servanţi. Practic, aerodromul Tunari era islazul comunei, un teren impropriu, mic şi mărginit de obstacole. La sud, lacul Tunari, în formă de «S», la nord şi la est liziera de salcîmi, iar spre vest şoseaua Tunari-Afumaţi-Urziceni, hotarul între mine şi aerodromul Otopeni. Avioanele erau camuflate în liziera de salcîmi. Păstram alimentat doar un singur avion, un bătrîn P.Z.L. cu care mă deplasam zilnic la Pipera, la comandamentul Flotilei 9 vînătoare. Aşadar, ne-am pomenit izolaţi. Ziua de 24 august a întărit această izolare ; rupţi de celelalte unităţi, fără ştiri, fără ordine de luptă. Cu maistrul mecanic Morasse, cu plutonierul-major Petrovici şi cei 10 servanţi ne-am apucat şi am săpat tranşee în miriştea de porumb din marginea aerodromului, hotărîţi să-l apărăm cu orice sacrificiu, în caz că vom fi atacaţi. Dar nu numai noi eram izolaţi, ci şi o baterie A.A. de tunuri grele, amplasată la vreo 600 metri de aerodrom. Ne despărţea de baterie firul lacului Tunari. M-am pomenit, pe neaşteptate, cu comandantul bateriei, un locotenent. După cîte îmi amintesc, îl chema Ştefănescu. Venise să se sfătuiască cu mine, dacă să deschidă focul cu întreaga sa baterie asupra aerodromului Otopeni. Ce se întîmpla pe acest aero-

drom ? Era o mișcare intensă. Soseau întruna avioane germane gigant «Condor», transportînd trupe. Aceste avioane, venind la aterizare, prezentau o țintă mare și joasă. Cu o mitralieră grea, amplasată într-o groapă de la marginea aerodromului nostru, am tras continuu asupra «Condorilor» hitleriști. Să revin însă la locotenentul Ștefănescu, pe care pînă atunci nu-l mai văzusem. Ne-am dus la biserica din sat și am urcat în turlă. De sus, se vedea mai bine activitatea febrilă a nemților. După această succintă recunoaștere, l-am sfătuit să nu deschidă focul decît în cazul că va fi atacat. Nu știu dacă a fost sfatul cel mai potrivit. Știu doar că, reîntors la baterie, locotenentul, din ce considerente nu am să aflu niciodată, a deschis focul cu toate tunurile bateriei... Trageri directe pe obiectivele aerodromului. Nemții au contraatacat mai tîrziu cu care blindate și trupe. A fost o încăierare infernală. Așteptam acum atacul asupra aerodromului Tunari. Hitleriștii însă nu s-au hazardat să treacă lacul și s-au retras. După cîtva timp, am izbutit să mă furișez spre poziția bateriei. N-am mai găsit pe nimeni în viață, căzuseră eroic, în luptă. Abătut, m-am întors la cei zece ostași ai mei, care stăteau în tranșee, cu ochii ațintiți spre Otopeni, cu degetul pe trăgaciul armei."

O ZI GREA. Doar una... Filă de calendar. Pagină de istorie. Dacă aș fi cercetător militar, m-aș cufunda în studierea jurnalelor de operații, și nu ale marilor unități, ci ale regimentelor, și mi-aș propune alcătuirea unei culegeri. N-ar fi în nici un caz o culegere de documente aride, deși documentele militare, prin natura lor, sînt laconice și aride. Dar printre cronicarii anonimi ai regimentelor s-au aflat și militari cu înclinații literare, care probabil că vedeau în „jurnalul de operații" și propriul lor jurnal intim. Iată o zi de război consemnată de un asemenea militar, în toiul luptelor din Transilvania.

24 septembrie 1944

O zi grea. Nouri negri și greoi acoperă cerul. Plouă mărunt și des. Apa și noroiul îngreuiază foarte mult mișcarea. Batalioanele 1 și 2, contopite din punct de vedere tactic. Maiorul Pavel, însoțit de locotenentul Florea Dinu, face o recunoaștere a poziției și dispozitivului, inamicul fiind într-o liniște completă.

Pentru a se vedea care-i situația, se dă ordin de regiment să se trimită un pluton care să înainteze spre obiectiv. Dar după cîteva minute începe tragerea de branduri inamice, repereză locul comandantului de batalion și un proiectil explodează în imediata apropiere, rănind pe maiorul Pavel mortal. Sfîrșește în brațele locotenentului Dinu.

Față de această situație, regimentul dă ordin locotenentului Dinu Florea să conducă operația batalionului, ca singurul ofițer ce cunoaște situația, deoarece îl însoțise tot timpul pe maiorul Pavel.

Ca urmare, și prin ordine telefonice date de regiment, după o pregătire cu branduri, batalionul 1 își reia înaintarea. Cu toată ploaia care nu mai contenea, trupa complet udată din ziua și noaptea precedentă, cu toate pierderile grele suferite regimentul reușește să ocupe Dealul Negrios, la ora 16 d.m., cota 421.

Este un succes care, deși a fost plătit cu sînge mult, ne dă mîndria lucrului totuși înfăptuit. Efortul făcut de regiment și de comandantul său, care se găsea la P.C. într-un adăpost nenorocit, unde nu putea sta decît într-o parte, cu telefonul la ureche, făcînd legătura cu batalionul, cu divizia, cu o centrală telefonică în care apa pătrunsese deteriorînd-o, cu agenții de legătură și telefoniștii care nici nu ajungeau bine la P.C. al regimentului și trebuiau să plece înapoi cu alte ordine, cu firul telefonic care în fiecare clipă era rupt de focul inamic ; în plus, pierderile de ofițeri, subofițeri și trupă ; răniți care se scurgeau prin fața P.C. către plaja de trecere — a fost supraomenesc. În special, defilarea a sute de răniți prin fața P.C. impresionează adînc pe comandantul regimentului.*

La orele 23 se dezlănțuie un contraatac inamic care nu reușește.

FAPT DIVERS ? Poate ! El însă mi s-a întipărit pentru totdeauna în memorie. Și-l voi povesti de fiecare dată cu aceeași nostalgică aducere-aminte.

„Era în toamna lui '44 — va povesti veteranul Gheorghe Ursu, maior (r) — mai exact, în primele zile ale lui octombrie. Unitatea mea, Regimentul 10 dorobanți, era anga-

* Punctul de comandă.

jată în forțarea rîului Mureș și ocuparea unei înălțimi — cota 493 — în zona Sîntioana-de-Mureș. Comandam un pluton și mă aflam cu el pe direcția principală de atac. Inamicul rezista cu disperare, căci de menținerea acestei poziții depindea soarta întregului sector din zona Tîrgu-Mureș. Atacurile noastre se succedau vijelios... Și iată, nu pot uita o întîmplare, o faptă de arme. Trecusem la un nou atac... Înălțimile de la Sîntioana-de-Mureș și Cristești, cu cota 493, trebuiau cucerite cu orice preț. Și era în plutonul meu un tînăr, un recrut, contingentul '45.... Dacă făcuse două luni de insurecție... Era atît de «boboc» în pluton, că n-am apucat să-i reținut numele. Doar atît știam despre el, că-i din părțile Sloboziei. Deodată, în timp ce luam cu asalt cota, l-am văzut pe acest flăcău ridicîndu-se în picioare cu o îndrăzneală nemaipomenită și avîntîndu-se cu pușca sa mitralieră spre dușman. Sfidînd moartea, înainta nu prin salturi, ci pieptiș, secerînd rezistențele inamicului. Prin îndrăzneala sa la care, zău, nu mă așteptam, a deschis drum plutonului și companiei. Bravura lui m-a impresionat. Și sufăr că nu i-am reținut numele, căci, așa cum am mai zis, mi-a fost în subordine două-trei zile. Și să vezi, la un an de la terminarea războiului, l-am întîlnit întîmplător în gara Făurei. Eu plecam într-o parte, iar el în alta, dar m-am oprit și am schimbat cîteva vorbe. Era invalid de război și, în grabă, mi-a povestit la ce lupte mai luase parte și cum fusese grav rănit. Ne-am despărțit, eram amîndoi tulburați. Iar cînd am rămas singur, mi-am adus aminte că uitasem să-l întreb cum îl cheamă. Nu știu dacă el își mai amintește de mine, dar eu mi-l amintesc mereu... În astfel de momente îl văd atacînd pieptiș cota 493."

RĂSPUNSUL generalului (r) Ion Lungu la întrebarea „Unde vă găseați în momentul eliberării Transilvaniei ?", formulată de autorul rîndurilor de față.

„Vestea eliberării Transilvaniei am aflat-o la 25 octombrie. Mă aflam cu Regimentul 3 roșiori, pe care-l comandam, în marș pe jos. Trebuia să ajungem la Tisa-Ug, în vederea forțării Tisei chiar în dreptul acestei localități. Firește, știrea m-a răscolit așa cum trebuie să fi răscolit pe orice român. Ce poate să fie mai înălțător decît să-ți

ştii ţara în vechile sale hotare ? Preocuparea mea a fost ca la primul cantonament să comunic această mare bucurie întregului regiment, arătînd ostaşilor că nouă ne revine, în continuare, o altă misiune grea, ca prin lupte dîrze, laolaltă cu ostaşii sovietici, să contribuim la completa îngenunchere a inamicului"...

AMINTIRILE veteranului Vasile G. Bogdan, sergent-major (r), aşternute pe hîrtie şi adresate lui H. Z.

„Sînt unul din cei care au scăpat teferi din vîltoarea războiului. 215 zile şi nopţi, începînd cu botezul focului şi încheind cu Ziua Victoriei, m-am aflat faţă-n faţă cu inamicul. Şi-am fost infanterist în Regimentul 1 vînători, Piteşti. Cinstit s-o spun, îmi vine cam greu să-mi depăn filele calendarului vieţii mele, după atîţia ani de la terminarea războiului. Dar am să încerc. (...)

... Ziua de 15 decembrie 1944 a fost prima zi de iarnă. Încă din zori au început să cadă primii fulgi de zăpadă. Mă aflam cu unitatea 1 la nord de Beretz — Ungaria, pe cota 280, unde executam, într-un teren pietros şi plin de boscheţi, gropi individuale pentru apărare. În flancul drept al poziţiei noastre se instalase Regimentul 15 infanterie, iar în cel stîng Regimentul 30 dorobanţi. Pe la orele 10 dimineaţa, Regimentul 15 infanterie atacă inamicul întărit pe o colină situată la marginea unei păduri. Poziţie ideală de apărare. Un foc încrucişat de arme automate împiedica orice apropiere de obiectiv.

După un scurt schimb de focuri cu inamicul, subunităţile Regimentului 15 infanterie renunţă la atac şi se retrag. Inamicul contraatacă imediat, viguros, şi izbuteşte să ocupe poziţiile infanteriştilor români. Însă în înaintarea lui, duşmanul depăşeşte flancul drept al Regimentului 1 vînători, drept care cele două plutoane ale companiei 6 se retrag în grabă fără a-mi da şi mie de ştire. M-am pomenit deodată cu plutonul meu rămas descoperit. Deveniserăm pentru inamic o ţintă uşoară. Primele rafale ale mitralierelor vrăjmaşe mi-au secerat jumătate din efectiv. Ne-am apărat, dar, în cele din urmă, am fost încercuiţi şi siliţi să ne predăm. De fapt, rămăsesem singurul supravieţuitor şi căzusem prizonier. Hitleriştii m-au predat unei santinele căreia i-au spus să mă ducă la comandamentul

lor. Între timp, începuse să viscolească destul de binișor. Luptele nu mai conteneau. Nu exagerez cînd afirm că în jurul nostru ploua cu obuze. Fumul exploziilor și viscolul te împiedicau să mai înțelegi ceva din ce se petrecea în jur. Mai bine de un kilometru l-am făcut cu neamțul după mine, numai în salturi și culcări. În toate cele 215 zile și nopți de război n-am făcut atîtea salturi și culcări ca în ceasurile acelea de coșmar. Se înțelege, eram deprimat, chinuit de situație, de moartea camarazilor mei. Unde și cum se va încheia acest început al captivității ? Da, s-a încheiat după vreo trei ore, într-un mod de-a dreptul incredibil. Din pricina viscolului și a necunoașterii terenului, neamțul s-a rătăcit. Iar eu mi-am dat imediat seama că. de fapt, ne îndreptasem spre pozițiile noastre. Și cum ? Prin zăpada vîrtejită de crivăț au început să se zărească la o distanță destul de mare soldați care, pe marginea gropilor, tropăind, încercau să se încălzească. Neamțul s-a apropiat și a pronunțat întrebător cuvîntul „hortist ?". Asta a și constituit momentul-cheie pe care l-am folosit. Am răspuns afirmativ, dîndu-i de înțeles că românii și rușii au fugit departe. A stat neamțul cît a stat pe gînduri, apoi mi-a făcut semn s-o luăm înainte, adică spre pozițiile noastre. Pe măsură însă ce ne apropiam, mă treceau sudorile, căci acum mi-era teamă să nu care cumva tocmai ai noștri să deschidă focul. L-au deschis. Cîteva proiectile ne-au șuierat pe deasupra capetelor. Neamțul s-a trîntit la pămînt, eu nu, căci mi-am dat seama că vor cădea ceva mai departe. M-am folosit de împrejurare, am scos batista și am fluturat-o. Au înțeles sau nu, dar cînd am ajuns la vreo 20 de metri am făcut semn soldaților români să se ridice. S-au ridicat, iar eu, zîmbitor, m-am răsucit spre neamț. L-am dezarmat și l-am declarat prizonier. Trebuie să vă spun că ajunseserăm nu pe pozițiile regimentului meu, ci pe cele ale regimentului 30 Dorobanți. De la comanda regimentului, a venit apoi un ofițer cu o motocicletă cu ataș și ne-a dus pe amîndoi la comandamentul Diviziei 2 infanterie. Acolo, soldatului inamic i s-a luat un lung interogatoriu, unde, printre altele, a povestit și cum l-am păcălit. Fapta mea a fost răsplătită cu medalia «Virtutea militară» clasa a II-a..."

SURPRINDEREA

„În seara zilei de 27 decembrie 1944, s-a lăsat o ceață densă în sectorul de atac al Diviziei 2 infanterie, din care făcea parte și Regimentul 1 Dorobanți, aflat sub comanda mea. Inamicul se întărise pe o creastă de deal, la sud de șoseaua și calea ferată ce duceau spre Austria. Trei zile în șir am tot încercat să cucerim creasta, dar fără succes. Poziția inamicului era bine fortificată, bine adăpostită. Dar s-a lăsat ceață... Odată cu înserarea s-a lăsat. Și ceața asta densă, usturătoare, parcă și mai neagră din pricina nopții, mi-a sugerat o idee : să mă folosesc de ea. Să încerc, la adăpostul ei, să realizez surprinderea. Cine să se aștepte că, după atacurile neizbutite la lumina zilei, o să încercăm un atac de noapte, și încă pe timp de ceață. N-am ezitat în a lua hotărîrea.... Inițiativa îmi aparține în întregime. N-am atacat cu cine știe ce forțe, ci cu o companie — a 2-a, din rezerva regimentului. Pe nesimțite, ne-am apropiat de poziția inamicului. Apoi, printr-un atac fulgerător, am năvălit în tranșeea dușmanului. Luați prin surprindere, hortyștii au cedat imediat. Nici unitatea de rezervă n-au izbutit s-o alerteze și s-o bage în luptă. Acțiunea noastră s-a extins și asupra ei. După un scurt schimb de focuri, soldații acestei unități s-au predat. A fost o noapte năvalnică, furtunoasă. Nu ne-am mulțumit cu cucerirea crestei, ci ne-am propus să continuăm înaintarea prin ceață și beznă. Aveam însă de străbătut o pădure... Cum să dibuim drumul ? Ce să întreprindem ca să nu ne rătăcim ? Aveam nevoie de un ghid. L-am găsit în casa unui pădurar, în persoana unui bărbat. Omul ăsta ne-a fost călăuză și

încă una bună... Cînd s-a luminat de ziuă, ne-am pomenit în faţa comunei Kytarcsa. Nu ne-am oprit nici aici. Am continuat urmărirea şi hărţuirea inamicului. În această dimineaţă, după o luptă scurtă dar violentă, am pătruns în comuna Nagylarcsa, de unde ne-am îndreptat spre Cinkota, o altă localitate ce s-a dovedit bine fortificată şi întărită cu mai multe rînduri de reţele de sîrmă ghimpată. Am fost întîmpinaţi cu focuri puternice de artilerie şi infanterie. Din acest moment, mi-am introdus în luptă tot regimentul, neoprindu-mă nici o clipă din atac. Către amiază, prin acţiuni neîntrerupte, am reuşit să cîştigăm teren şi să ajungem pînă aproape de reţeaua de sîrmă ghimpată a inamicului. Într-un cuvînt, cu o singură companie, dar printr-un atac de noapte temerar, am izbutit să creem o breşă în ultima centură de apărare a Budapestei. Prin ea s-a introdus întreaga noastră divizie într-o nouă zonă de manevrare."

General-maior (r) Rusu Virgil,
fost comandant al Regimentului 1 Dorobanţi

Microinterviu cu maiorul (r) Dăscălescu St. Ion.

H. Z. : Tovarăşe Dăscălescu, după cîte ştim din cartea pe care aţi publicat-o nu de mult, aţi făcut parte din Biroul operaţii al Corpului 7 armată, comandat de generalul Nicolae Şova. Ce ne puteţi spune despre atacul nocturn relatat de fostul comandant al Regimentului 1 Dorobanţi ?

Mr. (r) Dăscălescu Şt. Ion : Tovarăşul general Rusu, pe atunci colonel, omite să povestească un fapt memorabil. Într-adevăr, atacul prin ceaţa şi bezna nopţii s-a produs întocmai... Numai că — şi aici e aici — acţiunea a avut loc după ce, în tot cursul zilei de 27 decembrie, inamicul a contraatacat puternic cu tancuri poziţii ale Diviziei 2 infanterie. Infanteriştii noştri s-au comportat excelent. Nu au dat nici un pas îndărăt. Ceea ce a atras felicitările generalului Şova. Iar pe colonelul Rusu, comandantul Regimentului 1 Dorobanţi, l-a decorat în plină acţiune.

H. Z. : Iertaţi-mă că îmi exprim nedumerirea. Cum trebuie înţeleasă formula „decorat în plină acţiune" ?

Maior (r) D. St. I. : Foarte simplu. Mai întîi, trebuie să arăt că generalul Şova se găsea în timpul contraatacului inamic la un punct de comandă înaintat al diviziei, de unde urmărea atacul infanteriştilor. Tot acolo, ca o apreciere imediată a modului cum îşi conducea regimentul pe cîmpul de luptă, colonelul Rusu Virgil a fost chemat la postul de comandă şi decorat.

H. Z. : Fostul comandant al Regimentului 1 Dorobanţi a pomenit de o breşă „în ultima centură" de apărare a Budapestei. Au existat mai multe centuri ?

Maior (r) D. St. I. : Trei centuri şi toate foarte puternice... Aşadar, numai după zdrobirea acestui sistem ingenios de apărare a fost posibil ca în prima zi a Anului nou 1945 să se declanşeze luptele în interiorul Budapestei.

*

„Mă numesc Dănescu Gheorghe, sînt sublocotenent în rezervă şi am făcut parte, în timpul «Operaţiei Budapesta», din Regimentul 1 Dorobanţi. Am comandat plutonul de transmisiuni, adică purtam răspunderea legăturilor telefonice ale comandei regimentului cu divizia, cu batalioanele şi companiile (...)

...Şi iată-ne ajunşi la Cinkota. Înaintarea noastră este oprită cu focuri puternice de artilerie şi de arme automate. Ne pomenim iarăşi în faţa unui inamic hotărît să reziste. De pe o înălţime, colonelul Rusu Virgil scrutează dispozitivul regimentului. Mă găseam lîngă dînsul în momentul acela. Şi-a dat repede seama că s-a creat o situaţie nouă şi că trebuie să revoce ordinul dat anterior, de înaintare. Şi cum nu avea în preajma sa nici un agent de legătură, mi-a cerut mie să ajung pînă la compania cea mai înaintată pentru a transmite comandantului ordinul de oprire a înaintării. Am trecut la executare. Prin salturi scurte şi repezi. Ici alergînd, dincolo tîrîndu-mă. Şi iată aşa, după vreo doi kilometri, ajung la punctul de comandă al companiei. Erau circa 14 ostaşi acolo. Transmit ordinul. Dau să plec. În momentul următor, trei proiectile de la inamic nimeresc în plin, omorîndu-i pe toţi. Am scăpat ca prin minune, doar cu mantaua şi cu căciula ciuruite. Îngrozit, o

iau la fugă în direcţia de unde plecasem. Nu cred să fi făcut 500 de metri... Un obuz greu explodează prin apropiere şi mă pomenesc îngropat de viu sub un munte de pămînt. Nu ştiu cum şi cît timp am luptat ca să văd din nou lumina zilei. În cele din urmă am izbutit. M-am scuturat de pămînt şi, aşa ameţit cum eram, am încercat să mă orientez. Am pornit-o bine spre ai mei, căci pe drum m-am întîlnit cu ostaşi din plutonul meu. Îi trimisese colonelul să aducă trupul meu. Mă credea mort. Cînd m-a văzut colonelul, s-a bucurat, m-a îmbrăţişat. În aceeaşi seară, comandantul a trimis o echipă care să aducă dintre linii trupurile neînsufleţite ale celor 14 ostaşi căzuţi la datorie."

COMPANIA LOCOTENENTULUI SILNICEANU

Din cartea *Corpul 7 armată în operaţia Budapesta* (ciclul „Memorii de război") de Ion St. Dăscălescu.

„În scopul lichidării grabnice a puternicei rezistenţe inamice de pe Cinkota, generalul Şova a hotărît ca Divizia 2 infanterie să atace localitatea de la est, iar Divizia 19 infanterie pe la sud, după o puternică pregătire de artilerie la care avea să ia parte artileria celor două divizii, Regimentele 1 şi 7 artilerie grea, divizionul 64 artilerie şi Regimentul 114 antitanc sovietic.

La ora «H», unităţile române s-au avîntat la atac (...) militarii noştri s-au apropiat repede de marginea satului. În numai cîteva minute, compania 6 din Regimentul 1 Dorobanţi, de sub comanda locotenentului în rezervă Sever Silniceanu, reuşeşte să ajungă la 40 m de marginea aşezării. În acelaşi timp, o rafală l-a lovit mortal pe ofiţer."

*

„Da, l-am cunoscut pe locotenentul Silniceanu Sever, îmi relatează Dănescu Gheorghe, fost comandant al plutonului de transmisiuni în cadrul Regimentului 1 D. A., fost învăţător. Şi aş vrea, în dorinţa de a împlini portretul

acestui ofiţer, să vă povestesc o întîmplare nu lipsită de semnificaţie. Luptele pentru eliberarea Ungariei începuseră. Ne găseam la est de Sölnok. Divizia, avînd în avangardă regimentul nostru, se îndrepta spre capul de pod deţinut de trupele hitleriste şi hortyste la est de Tisa, în zona Tiszaúg. Cam pe la orele 14, luăm contact cu primele elemente ale inamicului. Spre seară, izbutim să le împingem înlăuntrul capului de pod. A doua zi, s-a pus în mod stringent problema lichidării capului de pod. Operaţia s-a declanşat în cursul nopţii, la ea participînd un batalion sovietic şi un batalion din regimentul nostru. Atacul, realizat prin surprindere, a dat peste cap rezistenţele inamicului. În fruntea acţiunii s-a situat compania comandată de locotenentul în rezervă Sever Silniceanu. Atingînd digul, compania lui a deschis de fapt calea celor două batalioane. Încă în cursul nopţii, batalionul sovietic a fost retras şi trimis pe o altă direcţie, cu o altă misiune.

În zorii zilei, inamicul, care nu izbutise să-şi treacă toate trupele pe celălalt mal al Tisei, supune poziţiile ocupate de batalionul 1 al Regimentului 1 Dorobanţi unui bombardament infernal de artilerie şi branduri. Cam în jurul orei 11, trupele inamicului aflate între dig şi malul de est al Tisei — o zonă de aproximativ 2 km — au trecut la un viguros contraatac. Drept urmare, două din cele trei companii s-au văzut silite să se retragă. Compania locotenentului Silniceanu a rămas în continuare pe poziţii, deşi exista riscul încercuirii. Toată artileria duşmană se concentrase asupra ostaşilor români. Era un infern. O mare de foc şi fum înecase poziţiile deţinute de companie. Infanteriştii români au rezistat totuşi. Noaptea i-a găsit în continuare pe poziţii, în încercuire, rezistînd. Toată noaptea, locotenentul Sever Silniceanu a alergat de la un pluton la altul, pentru a-şi îmbărbăta ostaşii...

În ajutorul companiei a fost adus, încă în cursul nopţii, batalionul 2 care, a doua zi dimineaţa, a atacat poziţiile inamice. La atac, bineînţeles, a participat şi compania lui Silniceanu. Bilanţul ? Capul de pod a fost lichidat... Bravura locotenentului în rezervă Sever Silniceanu devenise proverbială. I-a fost dat însă să cadă eroic."

OSTAȘI ROMÂNI ȘI SOVIETICI — LUPTE ȘI JERTFE COMUNE

„Atacul trebuia să se execute impetuos, în așa fel încît obiectivele să fie cucerite în cursul zilei de 30 decembrie, iar în ziua următoare, în ajunul Anului nou 1945, să angajăm bătălia pentru oraș. (Budapesta, H. Z.) Timpul se menținea geros. Cerul era sticlos, plin de stele. Așteptam ofensiva. Eram la punctul de comandă înaintat, cu maiorul Dumitrescu, șeful biroului operații. Telefonul zbîrnîi scurt.

Telefonistul ridică receptorul.

— Aici *Vărătecul*... am înțeles. Și-mi trecu receptorul. Domnule general, Corpul la telefon.

Am luat carnetul de campanie (...) Bănuind că este ceva important, maiorul Dumitrescu se uită la mine neștiind ce să creadă.

— S-a amînat atacul. Comunică regimentelor următoarele : comandamentul sovietic, în dorința de a evita distrugerea orașului și pierderile de partea ambelor părți, va trimite, în zorii zilei, parlamentari care să propună comandamentului fascist capitularea grupării trupelor fasciste încercuite în Budapesta.

(...) Doream sincer ca fasciștii să accepte capitularea."

General-locotenent Ilie Antonescu,
Șarjele de foc ale cavaleriei. (pag. 65—66)

„La 29 decembrie, comandamentele Fronturilor 2 și 3 Ucrainean dau inamicului încercuit în Budapesta un ultimatum ce prevedea condiții umane de capitulare. De pildă, generalilor, ofițerilor și soldaților li se garanta întoarcerea imediată la casele lor. Însă parlamentarul Frontului 2 Ucrainean, căpitanul M. Steinitz, este întîmpinat cu focuri de armă și ucis, iar parlamentarul Frontului 3 Ucrainean, după ce i se comunică respingerea ultimatumului, este împușcat pe la spate, pe cînd se întorcea spre ai lui."

S. M. Ștemenko, *Marele Stat Major în anii războiului*.
(Ediția rusă, vol. 2, pag. 262)

„A doua zi (31 decembrie 1944, H. Z.), am fost chemat din nou la telefon de către comandantul corpului de armată, care mi-a ordonat reluarea atacului la ora 12. Fasciștii, sfidînd toate normele și uzanțele internaționale, au ucis pe parlamentarii sovietici. Această fărădelege am comunicat-o regimentelor cu dispoziția de a fi cunoscută pînă la ultimul soldat."

General-locotenent Ilie Antonescu,
Șarjele de foc ale cavaleriei (pag. 66)

Povestește colonel (r) Babeu-Gîrbu Ioan, fost șef al biroului operații — Regimentul 96 infanterie, Div. 19 inf. :

„Dacă ordinele primite de la eșaloanele superioare nu erau prevăzute și cu data emiterii lor, poate că nu știam că e Anul nou. Eram așa de încleștați de inamic, încît întreaga noastră ființă era stăpînită numai de modul cum ne vom îndeplini misiunea, care nu era deloc ușoară, zeci de ipoteze, de planuri, de idei le născoceam, cîntărindu-le, alegînd din ele pe cea pe care o consideram că are mai mulți sorți de izbîndă, ferind regimentul de pierderi.

Totuși, la ora 24 din noaptea de 31.XII.1944, comandantul regimentului, colonelul Mihail Gheorghiu, a luat receptorul din mîna centralistului, felicitînd batalioanele și pe toți luptătorii, urîndu-le : «Viață lungă, sănătate și izbîndă asupra inamicului». Avea ochii plini de lacrimi. Cine știe ce era, la ora aceea, în sufletul său !

În prima zi a Anului nou 1945, am plecat la atac. Inamicul lupta cu înverșunare, furios și sălbatic, profitînd de fiecare adăpost amenajat pentru luptă. Totuși, în ziua de 1 ianuarie 1945, am reușit prin lupte grele, cu pierderi mari de ambele părți, să punem stăpînire pe fabricile de la periferia Budapestei..."

Dintr-un document intitulat „Notă asupra rezistențelor și pierderilor inamice în prizonieri și materiale, cît și a pierderilor Corpului 7 armată în bătălia pentru Budapesta", întocmită de statul-major al Armatei 1 române :

„De la 28 la 31 decembrie 1944, inamicul, cedînd pas cu pas terenul, a ajuns pe ultima poziţie de apărare, formată de însăşi liziera capitalei maghiare.

În acest interval de timp s-au capturat de la inamic un ofiţer, 2 subofiţeri şi 1 520 trupă".

ÎN INTERIORUL BUDAPESTEI

Răspunsurile generalului-locotenent (r) Ilie Antonescu, fost comandant al Diviziei 9 cavalerie, la întrebările autorului.

H.Z. : Cînd aţi preluat comanda Diviziei 9 cavalerie ?

Gl. lt. (r) Ilie Antonescu : La 17 decembrie 1944. Divizia se afla sub ordinele Corpului 7 armată şi lupta în faţa centurii a doua de apărare a Budapestei. Mai exact, pe direcţia pădurii Kassas şi a înălţimii Bejmetes (cota 301) şi era încadrată la dreapta de Divizia 19 infanterie şi la stînga de Divizia 297 infanterie sovietică.

H. Z. : Ce reprezentau centurile de apărare ale Budapestei ?

Gl. lt. (r) I. A. : Budapesta forma bastionul principal de apărare al trupelor hitleriste, bastion care închidea direcţia strategică ce ducea în lungul Dunării, spre Viena. Pe căile de acces spre Budapesta, inamicul a organizat trei centuri de apărare succesive, semicirculare, ce se sprijineau pe Dunăre. Adîncimea fiecărei centuri era de 10 km şi cuprindea numeroase tranşee legate prin şanţuri de comunicaţii, protejate pe direcţiile principale cu reţele de sîrmă ghimpată pe patru rînduri de pari, cîmpuri de mine antitanc şi contra infanteriei, şanţuri largi şi adînci contra carelor de luptă.

H.Z. : Cu ce unităţi ale inamicului se aflau în contact ostaşii Diviziei 9 cavalerie ?

Gl. lt. (r) I. A. : Cu unităţi ale Diviziei 10 inf. şi subunităţi germane ale Diviziei SS 8 cavalerie.

H. Z. : Care erau dotarea şi pregătirea de luptă a trupelor hitleriste şi hortyste care apărau căile de acces spre Budapesta şi care a fost procedeul tactic al comandamentului ?

Gl. lt. (r) I. A. : Infanteria inamicului era dotată cu un bogat material modern — armament automat și ușor. Despre artilerie, ce-aș putea spune ? Era redusă, însă în cea mai mare parte tractată, ceea ce îngăduia o ușoară manevră de material. În luptele pentru zdrobirea centurii a treia, mijloacele blindate germane ale Diviziei 13 blindate au fost foarte active. Iar aviația, deși nu era prea numeroasă, a fost condusă cu multă îndrăzneală.

H. Z. : Fără îndoială că în vederea înfrîngerii forțelor hitleristo-hortyste ați avut de rezolvat nenumărate probleme. După părerea dv., ce elemente noi au apărut în gîndirea comandamentului Corpului 7 armată și a diviziilor române ?

Gl. lt. (r) I. A. : Cea mai dificilă problemă — poate și cea mai importantă — ivită în fața comandamentului nostru — problemă de gîndire militară — a fost adoptarea unui procedeu tactic de atac al clădirilor mari din Budapesta. Capitala Ungariei fusese organizată de hitlerișți pentru o apărare îndelungată. Pe tot teritoriul orașului, casele mari și solide fuseseră transformate în puncte de sprijin, capabile să ducă lupta în eventuale încercuiri. Ele se sprijineau reciproc prin foc, iar acolo unde existau goluri, erau umplute cu cazemate și tancuri. Punctele de sprijin aveau trupe puternice, înzestrate cu mitraliere, tunuri antitanc, mitraliere și aruncătoare de mine.

H. Z. : Am vizitat în cîteva rînduri Budapesta și încerc să-mi imaginez marile clădiri transformate în cuiburi de rezistență.

Gl. lt (r) I. A. : Procedeul tactic al Corpului 7 armată de a ataca și purta lupte în interiorul Budapestei a fost acțiunea grupelor de asalt, încadrate în ofensiva forțelor principale ale marilor unități. Grupurile acestea de asalt erau formate din infanteriști, pionieri, sprijinite de artilerie. Mărimea lor se cerea stabilită în funcție de obiectivele de atac. Grupurile de asalt urmau să ducă lupte de-a lungul străzilor cu scopul de a ataca casele la colțuri, deschizînd astfel drum forțelor principale... Iar unde avea să fie cazul — am în vedere clădirile cu multe etaje — urmau să ia cu asalt fiecare nivel în parte...

H. Z. : Cum aţi aplicat în operaţiile diviziei procedeul tactic amintit puţin mai înainte ?

Gl. lt. (r) I. A. : Situaţia efectivelor, precum şi numărul redus al gurilor de foc mi-au impus să adopt ca procedeu de luptă evitarea pe cît posibil a atacurilor frontale împotriva unor puternice organizări inamice, cerînd o pregătire şi un sprijin de artilerie puternic. Şi atunci m-am orientat, cînd era cazul, către executarea unor manevre de învăluire şi de întoarcere pe spaţii mai înguste, în funcţie de străpungerea unor zone slabe ale inamicului.

H. Z. : Chiar şi în interiorul Budapestei ?

Gl. lt. (r) I. A. : În operaţiile din interiorul Budapestei, spiritul manevrier, aplicat cu îndrăzneală, a fost la înălţime. De pildă, în atacarea cazarmei Franz Joseph, a cimitirului Kerepes.

H. Z. : Aveaţi timp să vă odihniţi ?

Gl. lt. (r) I. A. : În timpul operaţiei „Budapesta“ am desfăşurat o activitate continuă. Nu exagerez. 24 de ore din cele 24. Pare incredibil, dar aşa e. Zilnic, între orele 7 şi 19 bă găseam împreună cu şeful de stat-major, cu şeful biroului operaţii, cu comandanţii artileriei la punctul înaintat de comandă al diviziei. De obicei, îl alegeam în podul unei clădiri. De acolo, urmăream mersul luptei. Era iarnă, frig, terenul îngheţat. Inamicul se crampona de fiecare palmă de pămînt, de fiecare clădire, de fiecare obstacol natural sau artificial. Gloanţele armelor automate şi schijele artileriei duşmane băteau la metru pătrat, lovind din cînd în cînd şi punctul înaintat de comandă.

Iar seara, după ora 19, mergeam la punctul înaintat al Corpului 7 armată, pentru a primi de la generalul Nicolae Şova noi ordine. La ora 21 mă înapoiam la divizie, unde treceam la rezolvarea problemelor operative. De obicei, ordinele de operaţii ale Corpului soseau la miezul nopţii. Ce-mi mai rămînea pentru odihnă ?

H. Z. : Care a fost, pe parcursul operaţiilor în interiorul Budapestei, momentul cel mai dramatic ?

Gl. lt. (r) I. A. : Aş alege, din cele 15 zile şi nopţi de lupte, ziua de 4 ianuarie 1945. Îmi amintesc şi ora — 15. În zona „Hipodromului“, inamicul, sprijinit de „Tigri“, a contraatacat prin surprindere, rupînd dispozitivul din

dreapta diviziei şi silind astfel Regimentul 9 călăraşi, întărit cu batalionul 1 din Regimentul 31 infanterie, să se retragă dezorganizat. S-a creat un moment de mare tensiune nervoasă. Acţiunea rapidă a Divizionului 1 al Regimentului 36 antitanc, comandat de maiorul Alexandru Ivanov, loveşte în flanc tancurile inamice, distrugînd jumătate din ele. Din clipa aceea, soarta luptei era hotărîtă. În seara aceleiaşi zile, ostaşii diviziei noastre revin pe linia deţinută la ora 15.

H. Z. : Unde v-a găsit noaptea de Anul nou ?

Gl. lt. (r) I. A. : În seara zilei de 31 decembrie 1944, între orele 18—22, Divizia 9 cavalerie continua să lupte din greu la aripa dreaptă. Inamicul încerca să respingă din faţa postului de radio Budapesta, de la Hatert, unităţi ale Regimentelor 9 călăraşi şi 31 infanterie. N-a izbutit...

Cînd acele ceasornicului au arătat ora 24, iar anul 1945 a intrat în viaţa noastră, mă aflam la punctul de comandă al diviziei din Rakosliget. Toţi comandanţii de regimente erau prezenţi. Ne-am îmbrăţişat, ne-am urat reciproc să ajungem la mult aşteptata zi de pace, să trăim ani mulţi fericiţi. Am ciocnit un pahar de rom cu bucuria unei izbînzi depline şi cu gîndul la cei dragi din patrie. De asemenea, am urat tuturor luptătorilor diviziei sănătate şi ani mulţi fericiţi, urare care a străbătut adăposturile şi tranşeele. Iar apoi ? În noaptea Anului nou 1945, am avut mult şi serios de lucru. Statul-major îmi pregătise elementele pentru analiza situaţiei tactice şi a posibilităţilor de a duce lupta în Budapesta, potrivit dispoziţiilor comandamentului Corpului 7 armată.

Povesteşte lt. col. D. Dumitrescu, fost şef de stat-major al Diviziei 9 Cavalerie :

...„În concluzie, în ultimele ore ale anului 1944, unităţile Diviziei 9 Cavalerie se găseau în faţa Budapestei, instalate în poziţiile părăsite de inamic (...) Către ora 23 soseşte ordinul de operaţii al Corpului 7 armată, care prevedea continuarea atacului pentru cucerirea Budapestei, cu începere de la 1 ianuarie 1945, ora 11. Ca prim obiectiv pentru noi : cartierele Köbanya şi Rakoshegy.

Anul nou. Toţi ofiţerii statului-major fac roată în jurul comandantului de divizie. În cuvinte pline de afecţiune, ne mulţumeşte pentru aportul fiecăruia la şirul de victorii al diviziei, ne urează sănătate, fericire şi noi succese militare în anul care începe. Surpriza ne-a făcut-o maiorul Baboianu care făcuse rost de cîteva sticle de vin. (...) Am dormit îmbrăcat, pe un pat improvizat şi cu telefonul la cap... Începea un nou an de război, dar şi ultimul."

*

Povesteşte col. (r) Babeu-Gîrbu Ioan :

„În ziua de 1 ianuarie 1945, fata-ostaş Elena Chiriţă, o fată cu ochi mari şi o plăcută înfăţişare fizică, cu trusă de sanitar pe umăr şi armă automată în mînă, la atacul viguros dat de regiment la Budapesta, s-a prăbuşit. A căzut în timp ce se pregătea să facă un nou salt. Un proiectil a explodat doar la cîţiva paşi de ea.

Era prima zi a anului 1945 !

A fost ajutată imediat, aşa cum şi ea a ajutat în permanenţă pe alţii, dar rana a fost gravă... S-a stins din viaţă într-un spital din Arad. Despărţirea ei de luptătorii Regimentului 96 infanterie a fost impresionantă."

(...) „Luptele în interiorul Budapestei au fost grele ; trebuia să luptăm cu un inamic ascuns după ziduri, în spatele ferestrelor, al uşilor, după colţuri de stradă, în pivniţe, pe acoperişuri. Aici se cerea o extraordinară atenţie, abilitate în mişcări şi trageri. Se apela mult la lupta cu grenada, dar şi la baionetă (...). În asemenea situaţii dramatice, soldatul român, văzut de mine, care eram la cîţiva paşi de el, s-a dovedit un excepţional de bun luptător, nu şi-a pierdut cumpătul, omenia, a acţionat cu sînge rece şi demnitate. A avut de la cine moşteni asemenea calităţi."

*

Povesteşte lt. col. (r) D. Dumitrescu, fost şef de statmajor, Divizia 9 cavalerie :

„Luptele din timpul celor 15 zile din Budapesta au scos încă o dată la iveală bravura şi puterea de rezistenţă a ostaşului şi ofiţerului român. Pentru a acorda fiecăruia

ce i se cuvine, pentru a arăta eroismul lor — al celor căzuți și al celor care au supraviețuit — ar trebui scrisă o carte voluminoasă. Îmi amintesc de sergentul Bucura Petre, din Regimentul 13 călărași. Omul acesta, în luptele din Budapesta, a luat o inițiativă temerară. Oprit cu foc puternic de inamicul ce ocupa parterul și etajul unei clădiri de pe strada Rakoczy, s-a strecurat cu grupa sa pe acoperișul casei vecine, apoi pe acoperișul blocului apărat de inamic și a pătruns la etajul 5, de unde a atacat de sus în jos rezistența horthystă și hitleristă. Inamicul a fost pur și simplu uluit. Sergentul Bucura a ieșit din clădire cu 40 de prizonieri... Aceasta este doar una din faptele de bravură ale lui Bucura."

DESPRE EROI

Povestește maiorul (r) Popescu Marcel, fost ofițer de legătură al Corpului 7 armată cu Corpul 7 de Gardă sovietic :

„Despre eroi aș putea să spun foarte multe, dar cum definiția eroului diferă de la un ins la celălalt, iar părerile sînt împărțite, îi voi lăsa pe alții să vorbească (...) Totuși, după părerea mea, cel mai de seamă erou al Corpului 7 armată a fost, firește, generalul Șova."

*

Povestește gl. lt. (r) Const. Rosetti-Bălănescu, fost comandant al Artileriei Corpului 7 armată :

„Generalul Șova își făcuse, dealtfel, un nume bine cunoscut și apreciat printre ofițerii sovietici care exclamau : «A, Șova ! Da, *haroșii ghenerał !*» Și, într-adevăr, competența, voința, energia, perseverența, curajul, caracterul neclintit, severitatea, cînd era cazul, au fost calitățile acestui admirabil comandant care, fără nici o îndoială, a avut un rol mare în biruințele Corpului 7 armată, în acea impulsionare și împingere record de 80 zile în atac continuu — pînă la porțile Budapestei ; după care au urmat

alte 15 zile de împingere în interiorul Budapestei, prin aceeaşi implacabilă voinţă."

*

Povesteşte col. (r) Babeu-Gîrbu Ioan, fost şef al biroului operaţii (Regimentul 96 infanterie).

„În ziua de 10 ianuarie 1945, m-am îmbolnăvit : medicul regimentului, maior dr. Greceanu, mi-a dat un pat la postul de prim-ajutor. Timp de 4 zile am stat învelit în cearceafuri ude, refuzînd categoric internarea în spital. Medicul m-a supravegheat atent şi, a patra zi, adică la 14 ianuarie, am plecat însoţit de el la punctul de comandă al regimentului. Mi-a fost dat astfel să trăiesc cea mai cumplită zi din perioada participării mele la războiul antihitlerist. Am găsit clădirea care adăpostea punctul de comandă transformată într-un munte de moloz. De sub dărîmături am scos resturi din trupul celui ce a fost colonelul Gheorghiu Marin, comandantul Regimentului 96 infanterie. Şi-acum, cînd povestesc, simt cum mi se umezesc ochii. De la maiorul Burui Nicolae, comandantul batalionului 1, am aflat că în ziua de 14 ianuarie, în jurul orei 15, avioanele au supus unui bombardament necruţător dispozitivul de luptă al regimentului. O bombă sau mai multe au căzut direct pe punctul de comandă. Şi-au mai pierdut viaţa maiorul Vintilă, comandant al divizionului de artilerie de sprijin, căpitanul Pănoiu, cel care-mi ţinuse locul la operaţii, un ofiţer din cadrul batalionului de transmisiuni al Diviziei 19, întreaga echipă de telefonişti şi alţii care n-au putut fi identificaţi.

S-a întîmplat, deci, la 14 ianuarie, iar a doua zi la 15 ianuarie, a intervenit ordinul de operaţii nr. 97..."

*

Din cartea *Şarjele de foc ale cavaleriei,* de general-locotenent Ilie Antonescu, pag. 108—109.

„În dimineaţa zilei de 15 ianuarie, am reluat atacul presînd puternic cu Regimentul 3 roşiori la flancul drept, de-a lungul bulevardului Rakoczy. Speram, ca, înaintînd cît mai mult pe această direcţie, să uşurăm indirect atacul forţelor de la flancul stîng, unde lupta devenea din ce în

ce mai grea, clădirile fiind apropiate și pregătite minuțios pentru o rezistență de lungă durată (...) Regimentul 3 roșiori ajunsese la înălțimea străzii Berzsenykun (...) Pe la ora 20 a sosit curierul Corpului 7 armată care mi-a transmis ordinul de operații nr. 97. (...). În momentul primirii ordinului, trupele de sub comanda mea se găseau la mai puțin de 1 500 metri de Dunăre și mărturisesc că atît mie, cît și ofițerilor statului-major ne părea rău că urma să scoatem unitățile din dispozitiv, cînd mai aveam atît de puțin pînă la malul fluviului..."

*

Dintr-un document intitulat „Notă asupra rezistențelor și pierderilor inamice în prizonieri și materiale, cît și a pierderilor Corpului 7 armată în bătălia pentru Budapesta", întocmit de către statul-major al Armatei 1 române : „De la 1 la 15 ianuarie 1945, inamicul înfrînt de pe ultima linie de centură a început lupta în interiorul Budapestei, ducîndu-și apărarea din cuib în cuib de rezistență, format din fiecare bloc de case în parte.

Diferite fabrici din partea de est a orașului, hipodromul vechi și cimitirul Kerepes, cazărmile Franz Joseph, toate puternic apărate, au fost părăsite de inamic numai datorită înverșunatelor atacuri continue, de zi și de noapte, duse de trupele Corpului 7 armată."

Februarie. Ger. Viforniţă.

De mai bine de cinci ceasuri mă găsesc în camera de tradiţii a regimentului. Poate a celui mai vechi regiment al Armatei Române moderne. Anul naşterii — 1830. Primul său comandant — colonelul Constantin Ghica. Trec prin istorie, de la un capăt la altul. Sînt singur printre documente, iar în liniştea încăperilor, graiul lor are o rezonanţă tulburătoare.

De mai bine de cinci ceasuri mă găsesc aici, în faţa *Cărţii de istorie* a Regimentului. Îi citesc şi recitesc paginile şi, nu ştiu de ce, gîndul mi se întoarce mereu către o fotografie. E a unui sublocotenent — Nicolae Pantea. Mă priveşte din ramă cu ochii săi frumoşi şi cutezători. Sub ramă, o explicaţie laconică : „1921 — 1945. Căzut la Cota 902, în Cehoslovacia". Dacă ar fi trăit, îmi spun, ar fi avut acum 51 de ani. Poate ar fi avut un fecior sau mai mulţi, care, la rîndul lor, ar fi trecut prin istoria Regimentului.

A căzut la 24 de ani, la Cota 902... Mă privea din fotografie de parcă ar fi vrut să-mi înţeleagă tulburarea. Nu ştiu exact unde îşi are mormîntul, dar aici, în Camera de tradiţii, îşi are un colţ nemuritor. Citesc un document : *Diplomă de onoare, Şcoala de ofiţeri de artilerie.*

Se acordă elevului plutonier Pantea Nicolae premiul I la concursul de tragere aruncătoare de 31,4 mm.

Pantea îmi zîmbeşte. E mai curînd zîmbetul unui adolescent decît al unui bărbat. Şi în clipa următoare descopăr acea legătură tainică dintre documentele şi obiectele expuse aici, la loc de înaltă cinstire. Sublocotenentul cu

căutătura de adolescent îndrăgostit aştepta clipa să intre în foc, dar ea întîrzia. Atunci a adresat o cerere. Iat-o :

Am onoarea de a vă ruga să binevoiţi a interveni locului în drept pentru a fi mutat într-o subunitate luptătoare pe front — scria sublocotenentul Pantea Nicolae.

Cererea i-a fost satisfăcută. Lupta acum în rîndurile acelui Regiment, născut în 1830, ai cărui dorobanţi făuriseră independenţa Ţării Româneşti ; urmaşul dorobanţilor lupta acum pentru eliberarea Transilvaniei de Nord, pentru zdrobirea totală a maşinii de război hitleriste.

E o linişte solemnă în Camera de tradiţii. Mă uit la fotografia sublocotenentului şi mi se pare că-i aud respiraţia... E într-un bordei, pe linia frontului. Trăieşte clipele răgazului între două bătălii. La lumina opaiţului, mîna sa, ostenită de-acum de război, scrie anevoie o carte poştală.

11 ianuarie 1945. Scumpii mei, pentru voi scriu, de voi mi-e dor care mi-aţi mai rămas dragi. Ce mai faceţi ? Tatăl meu drag, strivesc atîtea lacrimi pentru Dta. Mama doarme şi veghează din cer. Aşteaptă-mă, tată drag, voi veni aşa cum mă ştii, cu fruntea sus, să-ţi aduc bucurie.

Bătrînul a primit epistola, i-a sărutat fiecare rînd. Ştie însă ce înseamnă războiul şi legile sale aspre.

O lună de zile mai tîrziu, în „Jurnalul de operaţii al Regimentului 19 Infanterie", hronicarul consemna pentru eternitate :

10 februarie 1945. Ninge. Inamicul foarte activ. Se anunţă o zi grea. Inamicul n-a părăsit satul Mito şi Bistra. Sîntem preocupaţi de manevra cotei 902. Peste noapte a sosit în dreapta şi în spatele nostru Reg. 40—I cu ambele batalioane. La 11,30, inamicul se infiltrează, trece la Reg. 40—I şi atacă Compania de pionieri şi comanda Reg. 19—I care erau amplasate la 70 m înapoia P. C. al Regimentului. Situaţie foarte critică. Inamicul este oprit. Nu poate ajunge la P. C. al Reg. 19—I, datorită înaltului spirit de sacrificiu al celor 2 companii care, fără o instrucţie prealabilă în munte, au oprit un inamic pregătit şi încercat în luptă (Reg. 112 Alpin, adus de inamic în cursul nopţii). Cad în această inegală luptă comandantul Reg. 19 Infanterie, lt. col. Ionescu Pavel (moare pe masa de operaţie a Ambulanţei, la ora 22), adjutantul său, sublocotenentul Pantea

Nicolae, lovit mortal de un vrăjmaş (...) Rămînem peste noapte cu inamicul în faţă, flanc şi spate. Noapte grea. Senin. Ger mare...

...Februarie. Ger. Cu viforniţă. Undeva departe, în Cehoslovacia, cota 902 şi cîteva morminte ale ostaşilor români. Printre ele şi acela al sublocotenentului Pantea Nicolae. Aici, la un pas de mine, fotografia lui — stă cu fruntea sus şi-mi zîmbeşte.

Se întunecase. În faţa mea, la cîţiva metri, patru pistolari inamici. În spate, tot la cîţiva metri, Hronul. Să ridic braţele şi să mă predau ? Fasciştii, ca nişte umbre, se apropiau cu armele îndreptate spre mine. Ştiam însă că nu vor trage. Aveau nevoie de mine viu şi nu mort... Poate după aia, poate după ce se vor fi căznit să smulgă de la mine informaţii, să mă împuşte. „Hände hoch !“ mi-a strigat unul. Eram rănit, rămăsesem singur. Iar acum, cei patru hitlerişti mă înghesuiau. În faţă — ei ; în spate — Hronul. Mă şi vedeam înhăţat. Eu însă asta zic : mai există o portiţă de scăpare ? Ostaşul trebuie s-o folosească. Cu încredere, cu hotărîre, cu îndrăzneală.

Vezi mata, eram frînt de oboseală. Încă din zorii zilei, cînd încă nu se luminase, două bărci pneumatice în care ne instalaserăm 22 de vînători de munte ne-au dus dincolo, pe celălalt mal, necunoscut, al Hronului. Misiunea încredinţată de comandantul batalionului era clară — să forţăm rîul şi să realizăm, cu orice preţ, un cap de pod. Hronul venise mare, se dezgheţase... Am înaintat printre sloiuri de gheaţă, dibuind prin negura zorilor. Artileria noastră ne proteja, bătea fără contenire poziţiile inamicului, ţinîndu-l pe duşman cu nasu-n pămînt. Nu trebuia să ne simtă, să ne audă debarcînd... Ne-au protejat tunarii, şi încă bine... Iar noi, în bărcile pneumatice, ştiam că atîta timp cît auzim pămîntul cutremurîndu-se de exploziile obuzelor româneşti, nu aveam de ce să fim neliniştiţi. Am atins în curînd malul celălalt... Dar primul ostaş care a sărit din barcă şi a înaintat cîţiva metri în necunoscut a călcat pe o

mină... Așa a început pentru noi ziua aceea de primăvară — 14 sau 15 martie — iartă-mă, da' nu mai țin bine minte. Așadar, malul era minat. Am căutat poteci... le-am găsit. În vremea asta, ocrotiți de focul artileriei, am izbutit să ne îndeplinim misiunea, adică să realizăm un cap de pod. De fapt, o palmă de pămînt. Circa 50 metri în adîncime și vreo 100 m în lățime. Ne-am îngropat rapid, căci era la mintea cocoșului că atunci cînd inamicul ne va descoperi în coasta lui, va încerca să scape de noi...

De malul pe care-l părăsisem, mai exact, de comanda batalionului 7, ne lega un telefon al cărui receptor îl țineam lipit de ureche. Cît timp ai o legătură cu ai tăi, e bine. Iar cînd n-o mai ai... !

Ei, și așa cum era de așteptat, nemții nu s-au prea bucurat de „oaspeți". De cum ne-au descoperit, au și trecut la contraatac. Contraatacuri succesive cu forțe superioare nouă. Și obiectivul lor era clar — să ne azvîrle în Hron și să lichideze capul de pod. Ne-am apărat. Cu fiecare ceas ce trecea, tot mai puțini dintre noi răspundeau la apel. Cam pe la ora prînzului, un proiectil de brand a explodat prin apropierea poziției mele. Schijele au rupt cablul telefonic, au stricat aparatul, m-au rănit la braț. Din fericire, nu prea grav. M-am pansat singur, apoi nemaiavînd cu ce să țin legătura cu batalionul, am trecut în locul unui camarad căzut lîngă pușca sa mitralieră. Toată ziulica hitleriștii au contraatacat. A fost o focăraie, de parcă fierbea sub noi pămîntul. Am ținut capul de pod mult peste limita posibilităților noastre. Înserarea ne-a găsit pe poziții. Nu știu dacă în afară de mine a mai scăpat vreunul. Rănit, vlăguit, îmi așteptam deznodămîntul. Întrezărisem însă o portiță de scăpare. Am încercat. După acel „Hände hoch !" am sărit în apele Hronului, cu manta cu tot... Bineînțeles, știam să înot. Cînd am ieșit la suprafață, nemții luminaseră noaptea cu rachete și au început să mă vîneze. M-am dat din nou la fund... lupta cu apele, cu sloiurile de gheață n-a fost mai ușoară decît cu inamicul. Mi se îngreunase uniforma. Mantaua am lepădat-o... am izbutit să-mi scot și un bocanc. Înfruntarea mea cu apele și cu sloiurile de gheață a ținut cîteva ceasuri bune. Cu greu am reușit să mă cațăr și să ating malul de unde în

zori plecasem în misiune. M-au găsit ostaşii sovietici — care mi-au dat primele ajutoare — căzusem într-un leşin lung. Cînd mi-am revenit, era ziuă şi am pornit în căutarea poziţiilor noastre. Am ajuns la comanda batalionului după o zi întreagă de mers prin păduri. Nu le-a venit să-şi creadă ochilor cînd m-au văzut. Mi se făcuseră de-acum formele „Dat dispărut." După cîteva zile petrecute la punctul sanitar, m-am reîntors în linia întîi...

Nu de mult, o scrisoare trimisă de către un veteran al războiului antihitlerist îmi aducea la cunoştinţă existenţa, în albumul său personal, a unor fotografii inedite privind istoria Regimentului 1 dorobanţi—Dolj. Şi cum documentele inedite reprezintă o veche pasiune a noastră, am ţinut să mă deplasez la Craiova pentru a-l cunoaşte personal pe tovarăşul Gheorghe Dănescu, locotenent în rezervă, autorul scrisorii. M-a întîmpinat cu multă bunăvoinţă, mi-a pus la îndemînă fotografiile, răspuns, fără să se grăbească, întrebărilor. Aşa s-au născut însemnările de faţă.

Fotografii !... Fotografii !... Se vede limpede că ele au fost realizate de un amator stîngaci, însă dornic să imortalizeze, pentru noi, pentru viitorime, clipe condensate de mult în pagini de istorie. Nu, nu sînt imagini spectaculoase, luate în timpul luptelor purtate, ci în perioada ce a urmat după acel memorabil 9 mai 1945, aducător de pace pe bătrînul nostru continent.

— Ce aparat aţi folosit ? întreb trecînd în revistă fotografiile.

— Un „Agfa“, îmi răspunde Gh. Dănescu. Cu plăci...

— Aţi avut unde să le developaţi ?

— Pe atunci nu... Fotografiam cum mă pricepeam. Scoteam placa din aparat şi o puneam bine. Le-am păstrat pe toate, cu multă grijă şi numai cînd am ajuns în ţară, acasă, la Craiova, le-am dus la developat, le-am scos la lumină...

Zăbovesc asupra fiecărei imagini și, numai după ce le rînduiesc într-o anumită ordine, îmi dau seama că cel ce mînuise aparatul a realizat cu fotografiile sale, în ciuda stîngăciei evidente, un capitol major din istoria Regimentului 1 dorobanți — cantonamentul postbelic din Cehoslovacia și marșul întoarcerii în țară.

— Tovarășe Dănescu, ce funcții ați deținut în timpul războiului antihitlerist ?

— Comandant de pluton... În timpul luptelor din Ungaria, apoi în interiorul Budapestei, am comandat plutonul de transmisiuni. Iar în luptele din Cehoslovacia am comandat și o companie, chiar și un batalion, datorită pierderilor grele suferite în rîndurile ofițerilor.

— Ați luat parte la toată campania de eliberare a Ungariei și Cehoslovaciei ?

— Da ! Regimentul s-a pus în mișcare spre frontul din Ungaria din direcția Orșova-Caransebeș, pentru a ajunge, după un mers de 500 km, la est de Szölnok.

— Pe jos ?

— Numai pe jos ; și cu tot echipamentul în spate. Cinci sute de kilometri în nouă zile. Din cele 24 de ore ale unei zile, odihnei îi erau rezervate doar 4—5. La capătul marșului regimentul a intrat, bineînțeles, în foc. Anul nou 1945 ne-a găsit la porțile Budapestei.

— Ați avut răgazul să sărbătoriți Revelionul ?

Gheorghe Dănescu zîmbește nostalgic. Se vede treaba că întrebarea mea i-a redeșteptat amintirea unor clipe unice.

— S-au găsit, între două atacuri, și acele ceasuri de răgaz. Delegații ale Crucii Roșii, sosite din țară, ne-au adus, pe front, daruri... Rufe de corp, bomboane, biscuiți, chiar și cîte ceva de băut. Într-un cuvînt, am avut cu ce ne ura „La mulți ani !“ Cîteva ceasuri mai tîrziu, adică odată cu zorile primei zile a noului an, mulți dintre noi aveau să se jertfească deschizînd cu piepturile lor căi de pătrundere în dispozitivul hitlerist din capitala Ungariei.

În cantonament

Obiectivul aparatului a imortalizat liziera unei păduri de brad... o poartă îmbrăcată în cetină... apoi ur soldat cu arma la umăr într-o ținută perfectă.

— Cînd, unde a fost realizată această fotografie ?

— În Cehoslovacia... liziera pădurii de lîngă Nému-Brod, îmi explică Gheorghe Dănescu. În pădurea asta a fost fixat locul de cantonament al regimentului. Poarta pe care o vedeţi în fotografie noi am înălţat-o... În general, în spaţiul destinat cantonării am ţinut să înălţăm cît mai multe elemente care să ne amintească de ţară, de propriile noastre case. Se înţelege că după un război atît de crunt, dorul de casă ne mistuia sufletele...

— De fapt, unde v-a găsit Ziua Victoriei ?

— În oraşul Brno. Şi imediat a intervenit ordinul de a intra în cantonament. Bivuacul a fost construit după regulile militare... Pe batalioane, companii... Ne-am construit, aşa cum se vede în fotografie, „corturi“ din cetină... Solide, rezistente la ploaie... Comandantul regimentului, colonelul Virgil Rusu, care comandase unitatea pe tot parcursul campaniei din Ungaria şi Cehoslovacia, era un militar foarte exigent...

— De fapt, cum a început pentru Regimentul 1 dorobanţi pacea... pacea cea de toate zilele ?

Gheorghe Dănescu zîmbeşte din nou.

— Cu program administrativ. Trei zile n-am făcut altceva decît curăţenie, curăţenie şi iarăşi curăţenie... În apropierea cantonamentului curgea o apă binefăcătoare... Acolo ne-am spălat, ne-am curăţat şi astfel am trecut, cum s-ar spune, pe „picior“ de pace...

— Bine, şi după asta ?

— Au intrat în vigoare regulamentele militare din timp de pace. Program de instrucţie, ce-i drept cam anacronic, dar astea erau legile armatei. Unitatea număra ostaşi călîţi în focul bătăliilor din pusta maghiară, a luptelor de stradă din Budapesta, în înfruntările din munţii Cehoslovaciei... Cei ce supravieţuiseră depăşiseră de mult toate regulamentele, baremele. Firesţe, erau obosiţi şi chinuiţi de dorul întoarcerii la casele şi îndeletnicirile lor civile. Şi, deodată, închipuiţi-vă, au fost puşi în situaţia de a lua instrucţia de la capăt, asemenea unor „boboci“. Era, evident, o situaţie ciudată, dar instrucţia reprezenta singurul mijloc de a întreţine vigoarea ostaşului.

— Văd în colecţia dumneavoastră cîteva fotografii înfăţişînd un monument. Ce semnificaţie au ?

— Este vorba de monumentul înălţat de noi în memoria eroilor Regimentului 1 dorobanţi... A fost înălţat, în perioada bivuacului, în apropierea localităţii Nové Mesto, din iniţiativa colonelului Virgil Rusu. Am ţinut să fotografiez solemnitatea dezvelirii monumentului. În imagine, comandantul regimentului vorbeşte asistenţei. Din păcate, grupul de tineri cehi cu flori, din dreapta, nu se distinge prea bine... Ştiţi, cultul eroilor, al celor căzuţi departe de satele şi oraşele lor natale, a reprezentat o preocupare majoră a comandantului.

Pe jos,
ca tot dorobanţu...

Ostaşi în marş... ostaşi defilînd... Un locotenent alergînd cu un aparat foto în mînă şi încercînd să surprindă instantanee ce aveau să ajungă, după exact trei decenii, pînă la noi. Privind fotografiile, fără voia mea îmi amintesc de celebrele versuri ale lui Alecsandri : „Mai lung îmi pare drumul, acum la întors acasă.“ Întreb :

— Cîţi kilometri vă despărţeau de casă ?

— Circa 1 500 km.

— Cum i-aţi străbătut ?

— Pe jos, ca tot dorobanţu... îmi răspunde Gheorghe Dănescu. De ! Ce să-i faci ! Nu se găseau vagoane ! Să le aşteptăm ? Nu avea nici un rost. Să ne prindă toamna pe meleaguri străine ? ! Ordinul era clar şi însufleţitor — Regimentul se pune în mişcare pe direcţia Craiova. În sfîrşit, sunase ceasul întoarcerii acasă. După bucuria victoriei asupra hitleriştilor, iată-ne, în sfîrşit, trăind cea de-a doua mare bucurie — aceea a întoarcerii în ţară.

— Ce aţi făcut cu bivuacul ?

— L-am lăsat aşa cum l-am construit, ca pe o relicvă în mijlocul naturii. Ne-am luat bagajele...

— Cum adică, v-aţi luat bagajele ?!

— E un fel civil de a mă exprima... Ne-am luat puşca sau pistolul-mitralieră, sacul de merinde în care păstram gamela şi lingura. Nimic altceva... La 12 iunie 1945, la ora 9.30, am ieşit din pădure, ne-am încolonat pe partea

dreaptă a șoselei asfaltate unde, într-o tăcere solemnă, colonelul Rusu Virgil a citit ordinul de plecare spre patrie *.

— Desigur, se afla în marș spre țară întreaga Divizie ?

— Întregul corp de armată... Eu însă mă refer strict la Regimentul 1 dorobanți... Sînt oltean... În primele patru zile, etapele nu depășeau 30 km. La punctele fixate dinainte, plutonierul-major al companiei ne aștepta cu masa. In general, bucătăria avea un avans mare asupra coloanei. Mîncam și imediat plecam mai departe, dornici să ajungem cît mai repede acasă.

— Ați amintit că, în primele zile, o etapă de marș nu depășea 30 km. Trebuie să înțeleg de aici că din a cincea zi etapele au devenit mai mici ?

— Nicidecum... De la o zi la alta, etapa devenea tot mai lungă : 40—45 km.

— În condițiile astea, coloana mai putea să aibă un aspect ordonat ?

— Da, era un marș perfect ordonat. Se mergea pe partea dreaptă a șoselei, desigur nu în cadență. Totuși, rîndurile se păstrau regulamentar. De asemenea și distanțele dintre plutoane și companii... Îmi amintesc că, pe tot parcursul marșului, campania noastră s-a bucurat de un element cu totul și cu totul pitoresc și, dacă vreți, neregulamentar. Să vi-l povestesc ?

— Vă rog, chiar !

— Nu știu cum, dar un ostaș din plutonul meu făcuse rost de o vioară. Știa să cînte și cînta în timpul marșului. Nu erau cîntecele lui prea bine executate, însă auzindu-le ne mai învioram, efortul fizic devenea mai ușor... Nici nu vă puteți imagina ce înseamnă o vioară și, bineînțeles, un lăutar într-un marș lung și parcă fără sfîrșit.

Un ultim omagiu

Mai multe fotografii din colecția tovarășului Gheorghe Dănescu ne înfățișează unități ale armatei române defilînd prin centrul unor localități din Cehoslovacia și Ungaria.

* La acea dată, potrivit jurnalului de operații al unității, regimentul avea un efectiv compus din : 82 ofițeri, 104 subofițeri și 1241 ostași.

Din păcate, unele dintre ele, deşi au o valoare incontestabilă de document, sînt prea întunecate şi nu pot fi reproduse.

— Alergam cu aparatul şi încercam să surprind momentele cele mai semnificative ale marşului. Treabă de amator, recunosc...

— Ce reprezentau, de fapt, aceste defilări ?

— În drumul nostru spre ţară ne era dat să trecem şi prin unele oraşe eliberate de unităţile regimentului nostru sau de celelalte ale Diviziei. Trecerea prin aceste oraşe era una sărbătorească, de rămas bun. Populaţia ne ieşea în întîmpinare, ne aclama, ne arunca în cale flori. Iar noi, în ritmul muzicii militare, treceam în pas de defilare. Onorul îl primea generalul Atanasiu, comandantul Diviziei. Aici, în fotografia asta, îl vedeţi în fruntea coloanei, cu mîna la chipiu, pe colonelul Virgil Rusu, comandantul regimentului. Clipe solemne. ...Cum aş fi putut să trec cu aparatul pe lîngă ele şi să nu încerc să le surprind ? Ne despărţeam solemn nu numai de satele şi oraşele eliberate de noi, ci şi de cimitirele eroilor regimentului nostru căzuţi în luptă.

— Aveau loc procesiuni ?

— Da. Comanda regimentului numea un pluton care depunea flori pe mormintele tovarăşilor noştri de arme şi care aduceau, în acel ceas al despărţirii, un ultim omagiu... Un asemenea moment emoţionant am încercat să-l surprind în timpul solemnităţii de la cimitirul eroilor din oraşul ceh Bzenec...

— Revenind la marşul spre ţară, aş vrea să vă întreb : comandantul regimentului mărşăluia şi el pe jos ?

— Mă bucur că mi-aţi pus întrebarea asta... Colonelul Virgil Rusu a fost un comandant îndrăgit şi respectat de toţi subalternii. În timpul luptelor era prezent acolo unde încleştarea cu inamicul era mai grea şi mai sîngeroasă. Vorbesc în cunoştinţă de cauză. Nu uitaţi că o bună bucată de vreme am comandant plutonul de transmisiuni, asigurîndu-i toate legăturile telefonice, şi la bine şi la rău... Era exigent, dar drept, şi prin întreaga sa ţinută încerca să fie un exemplu pentru cei aflaţi în subordine. La terminarea războiului era de-acum un bărbat înaintat în vîrstă... Ar fi

putut și ar fi avut chiar și dreptul să se folosească de docarul ce-l avea la dispoziție. Dar nu l-a folosit. A mărșăluit și el, pe jos, fiindu-ne și în aceste zile memorabile un exemplu convingător. Mergea în fruntea regimentului și, din cînd în cînd, îl puteai zări păşind alături de ostaşii unor plutoane, îmbărbătîndu-i sau povestindu-le anecdote... După fiecare etapă de marş, noi, ofiţerii, ne prezentam la comanda regimentului, unde colonelul Virgil Rusu ne dădea ordinele curente, aşa ca marşul să se desfăşoare în bune condiţii.

— Marşul, în timpul acesta, se desfăşura normal ?

— Menţineam ritmul, dar pe măsură ce zilele se scurgeau, oboseala se înstăpînea printre noi. Mărşăluiam şi dormeam în marş, ţinîndu-ne unii de alţii. Cel care era pe partea dreaptă a fiecărui rînd nu dormea, nu avea voie, căci el era acela care trebuia să ţină direcţia. Bineînţeles, după un timp, un alt soldat îl schimba. Eram întocmai ca păsările migratoare... unde pasărea din frunte este, în răstimpuri, înlocuită cu alta, mai odihnită...

Craiova îşi întîmpină fiii

— Vă mai amintiţi la ce dată Regimentul 1 dorobanţi a atins frontiera ţării ?

— La 20 iulie. am intrat în ţară pe la Verşani, unde am fost întîmpinaţi cu entuziasm. La frontieră, ofiţer, soldat, am îngenuncheat şi am sărutat pămîntul. Eram obosiţi, dar fericiţi că supravieţuiserăm unui asemenea război crîncen şi că în curînd vom fi la casele noastre, în sînul familiilor.

— Eraţi căsătorit ?

— Da.

— Ce drum aţi urmat spre Craiova ?

— Mai întîi ne-am îndreptat spre Arad, unde la 25 iulie 1945 am participat la o mare paradă militară, la care a fost prezent şi ministrul de război, generalul Vasiliu Răşcanu. De la Arad coloana a luat cursul rîului Mureş, apoi al Jiului. Pretutindeni populaţia ne întîmpina cu flori, ţigări, apă ca să ne potolim setea. Priviţi fotografia asta !

— Unde aţi făcut-o ?

— Ultima placă... Pe Valea Jiului. Încă puţin şi aveam să fim acasă... În ajunul intrării în Craiova am făcut un popas lung, de o noapte. Ne-am spălat, ne-am scuturat bine de tot uniformele... N-o să uit : nu era ostaş care să aibă la bocanci tălpile întregi. Ca să putem totuşi bate la Craiova pasul de defilare, ne-am făcut rost de cartoane, ziare şi ni le-am băgat în încălţări... În ziua următoare, la 12 august — am intrat triumfători în Craiova. Oraşul ne-a primit cu flori şi urale. Am defilat prin faţa fostei prefecturi. Din mulţime s-a desprins deodată soţia mea şi mi-a ieşit în cale cu un buchet mare de gladiole. M-a sărutat, mi-a pus buchetul în braţe şi a trecut din nou pe trotuar. Pe urmă, mi-a povestit că de emoţie şi bucurie a leşinat. Florile le-am împărţit cu ostaşii mei... Urale, flori... De atîta fericire, nici nu ştiam pe unde calc. Tot în ovaţii am ieşit din oraş şi ne-am îndreptat spre noul loc de cantonament. Aici s-a încheiat, după două luni, marşul întoarcerii în ţară, lung de circa 1 500 kilometri. Aceasta e şi istoria fotografiilor mele.

La început a fost acel gest unic, spontan. Am ridicat țeava armei spre cer — și era un cer senin, curat ca lacrima — și am apăsat cu năduf pe trăgaci... pînă la ultimul glonte am apăsat. Dintr-o pornire, și astăzi, tainică și inexplicabilă... Așa cum voi afla mai tîrziu, a fost un gest colectiv, poate de supremă bucurie a oștirilor victorioase. Și nu care cumva să se creadă că inițial cineva ordonase : „Arma la ochi ! Trageți în aer !“ Nu, nu... Era în ziua aceea memorabilă — 9 mai 1945, piatra de hotar între război și pace — armele de toate tipurile, de toate calibrele s-au îndreptat spre cer — și era un cer curat ca sufletul noului născut — dezlănțuind cel mai sincronizat foc din toți anii războiului antihitlerist. Era salva de bucurie a VICTORIOȘILOR din linia întîi — a ostașilor sovietici, americani sau englezi, francezi sau români, iugoslavi sau polonezi. Fantastica și feerica salvă ce avea să vestească omenirii prăbușirea celui de-al IIII-lea Reich... prima zi de pace pe bătrînul și obositul continent european.

DEALUL SÎNGEORGIU. Ca turiști, îi dăm deseori tîrcoale, ba îl și urcăm, iar odată ajunși sus, ne odihnim privirile admirînd frumusețea peisajului transilvănean. Apoi, cu sufletul plin de pacea acestor plaiuri, drumețim mai departe sau ne întoarcem la casele noastre.

Drumețim... Treci Mureșul și urci „Dealul“... Cît e de simplu și de firesc ! Dacă vrei, poți să treci Mureșul chiar și în dreptul Ciupăului... Oare cîți dintre noi, poposind la poalele „Dealului“ sau pe crestele sale, îi cunoaștem istoria recentă, scrisă de soldatul român, preț de zece zile și nopți

cu sîngele său ? Treci Mureşul şi urci „Dealul“ ! L-ai putea trece chiar la Ciupău. Ai afla astfel de unde a început pentru Divizia 9 infanterie „lungul şir de morminte româneşti“.

În acea toamnă de foc şi moarte a anului 1944, Dealul Sîngeorgiului i se prezenta generalului Costin Ionaşcu, comandantul diviziei, atît pe hartă, cît şi prin binoclu, sub forma unei înălţimi cu o dezvoltare de 6 km front, cu creste pline de mameloane, ce constituiau pentru inamic puternice punţi de sprijin. De la nord de Mureş vedea terenul urcînd în pantă uşoară, ca după aproape 1 000 metri să se înalţe brusc, devenind spre creste un perete puternic cu cotele 409—495 şi 463. O divizie SS, a 8-a cavalerie motorizată, stăpînea „Dealul“ cu crestele şi pantele sale... Şi fiecare pantă — un punct de foc fortificat : şi fiecare creastă — o fortăreaţă... Camuflajul dispozitivului inamic fiind perfect...

Iată ce povesteşte generalul Costin Ionaşcu într-un text lăsat autorului acestor rînduri, nu cu mult înainte de a ne părăsi pentru totdeauna :

„Din cauza îngustimii trecerii de la Ciupău, unde fusese instalată şi o punte de asalt, divizia a organizat trei grupări succesive de forţare... La ora 8,00, după o violentă pregătire de artilerie de 45 minute, a început asaltul. Pînă la creastă erau peste 1 000 metri, în pantă repede, în semicerc boltit, cu multe unghiuri moarte. Batalionul 2 din Regimentul 26 infanterie cucereşte cota 495. Inamicul contraatacă însă imediat. Se încinge o luptă extrem de sîngeroasă. Unităţile noastre sînt forţate să se retragă pînă la Mureş. Situaţia este critică. Un ofiţer de stat-major trece rîul, ia comanda rezervei şi contraatacă, restabilind situaţia, fără însă a cuceri cota 495. Către ora 17.00, sînt introduse în luptă noi batalioane, pentru a se putea menţine terenul cucerit. În cursul nopţii de 22 spre 23 septembrie s-au dat atacuri continue pe diferite mameloane şi cote ce duceau la creastă. Inamicul lumina scena bătăliei cu rachete şi proiectile trasoare : vedea totul ca în palmă. Focul de baraj al duşmanului era deosebit de puternic, iar contraatacurile SS-iştilor alternau cu rapiditate şi exactitate. În schimb, focul nostru era limitat, datorită condiţiilor de

teren. Luptele erau grele, rezistența inamicului dîrză. Pînă la ora 24.00 divizia a înregistrat următoarele pierderi : 10 ofițeri, 2 subofițeri și 546 trupă. Iar bătălia era în curs...

Dealul Sîngeorgiului — o Golgotă românească a anului 1944. Desigur, pozițiile Diviziei SS 8 cavalerie motorizată, amplasată în trupul de piatră al „Dealului", puteau fi cucerite printr-o largă manevră de învăluire, dar comandamente superioare stabiliseră Diviziei 9 infanterie misiunea de a fixa forțele inamicului în sectorul „Dealului" și de a înlesni astfel trupelor sovietice și române înaintarea spre vest. Misiunea a fost îndeplinită cu prețul unor pierderi pe care cronicarul de la 9 mai 1945 le sublinia prin cuvintele : «Lungul șir de morminte românești de la Mureș și pînă în Boemia...» În cele zece zile și nopți de asalt au urcat pentru totdeauna Dealul Sîngeorgiului peste 100 ofițeri, 56 subofițeri, 4 638 trupă..."

Călătorule, de treci Mureșul și dai să urci Dealul Sîngeorgiului nu uita să te pleci cu pietate în fața mormintelor ce se văd sau nu, dar care se înșiruie de la Mureș și pînă în Boemia!

UN VETERAN al războiului antihitlerist, pe nume Bogdan C. Vasile, din comuna Frăsinet, după ce la 9 mai 1945 a înălțat și el arma spre cer, dînd astfel grai bucuriei soldățești de a fi supraviețuit conflagrației mondiale, s-a așezat la marginea drumului și, ca un bun gospodar ce era, s-a apucat să numere zilele și nopțile trăite pe front, în linia întîi, față-n față cu moartea. Au ieșit la socoteală 215. Ca sergent în Regimentul 1 Vînători-Pitești a fost comandant de grupă, apoi de pluton. A participat la forțarea Tisei, dar înainte de a forța rîul, a văzut cu ochii săi plutind pe apele ce duceau spre infinit „trupurile ostașilor români îngroșînd cu sîngele lor Tisa".... A urcat în plină iarnă muntele Matra, croindu-și drum cu arma în mînă. Numai într-o singură luptă cu inamicul unitatea sa a lăsat în urmă, pe Matra, 40 de morminte... „Pe Matra — mi-a povestit veteranul — mi-am dat seama, așa, dintr-odată, că de o săptămînă nu mai pusesem în gură strop de apă curată... Îmi potoleam setea topind zăpada. Pe cap purtam o căciulă ; cînd mi-au dat-o era albă ! Fumul o făcuse neagră." 215 zile. Să ne imaginăm fericirea lui

Bogdan C. Vasile cînd, la 9 mai 1945, ajuns la 60 km de Praga, a trăit bucuria primei zile de pace.

UN OM mai poartă şi acum în carnea trupului său cîteva schije. Chirurgii se tem să i le extragă. În octombrie 1944, Tanţu D. Mihai, comandînd un pluton de călăreţi, a trăit lîngă Sătmărel ceea ce soldatul numeşte „botezul focului". „Actul" i-a fost „semnat" de 28 de schije vrăjmaşe. Sîngele i-a ţîşnit din 28 de răni... Totuşi, în plină încăierare cu inamicul, a mai găsit în el puterea necesară să predea unui alt camarad comanda plutonului, după care s-a prăbuşit în hăul delirului. A fost cules de pe cîmpul de luptă. Medicii s-au străduit să-l salveze, i-au extras 24 de schije. Cu alte patru, Tanţu D. Mihai s-a întors pe front şi a făcut, împreună cu Regimentul 5 Roşiori, întregul război de eliberare a Cehoslovaciei... Cu acel regiment care, în „Ziua Victoriei", la 9 mai 1945, ora 9.20, aşa cum ne dezvăluie „Jurnalul său de operaţiuni", mai lupta încă : „Marşul continuă pe direcţia (...) Pierderi : 3 morţi, 2 răniţi din pricina minelor."

ŞI DOROBANŢII Regimentului 26, la 9 mai 1945, mai luptau încă. Fostul comandant al unităţii, Manolache Al. A., în prezent general-maior în rezervă, îşi aminteşte că prima zi de pace căzuse într-o miercuri şi-mi scrie : „La ora 8.00, după o pregătire de artilerie, regimentul se ridică la atac, dar este întîmpinat de inamic cu focuri puternice (...) Cade grav rănit maiorul Munteanu, comandantul batalionului 1 (...) Atacul nostru se declanşează din nou către ora 12.00, sub sprijinul artileriei divizionare, al unui tanc şi al unui tun antitanc (...) cu care am acţionat de-a lungul şoselei Brno-Praga, ca urmare a faptului că inamicul dispunea de tanchişti care sprijineau rezistenţa de la pădure (...) Lupta a luat sfîrşit în jurul orei 15.00."

CIMITIRELE EROILOR, MONUMENTELE cu plăcile lor memoriale au venit pe urmă, după ce primăvara păcii se înstăpînise de-a binelea în lume... „Glorie eroilor români căzuţi pentru apărarea Patriei" (Oarba de Mureş), „Glorie ostaşilor români care au luptat cu eroism împotriva fascismului, pentru eliberarea patriei, pentru libertatea şi independenţa poporului român" (Oradea). La fel şi dincolo de graniţele ţării : „...în memoria celor 156 de militari ro-

mâni căzuţi în împrejurimile oraşului, pentru eliberarea Ungariei de sub jugul fascist“ (Orosháza). „Acest monument a fost ridicat în cel de-al 13-lea an de la eliberarea ţării de locuitorii din Tiszakecske, în cinstea eroilor români căzuţi în anul 1944.“ „Aţi fost fiii unui alt popor şi aţi murit pentru noi. Voi ne-aţi ajutat să obţinem libertatea. Amintirea voastră va trăi în veci“ (Tiszalök). „Păstrăm cu pietate memoria eroicilor fii ai poporului român, care şi-au jertfit viaţa pentru idealurile internaţionalismului proletar, pentru eliberarea ţării noastre“ (Miskolc). „Glorie eroilor români care şi-au jertfit viaţa în lupta împotriva fascismului, pentru eliberarea poporului frate ungur“ (Budapesta). „Viaţa noastră este libertatea noastră, cetăţenii recunoscători ai localităţilor Michalovo şi Polhonry“ (Cehoslovacia). „Glorie veşnică eroilor români căzuţi în luptele pentru eliberarea Republicii Cehoslovace de sub jugul fascist 1944—1945“ (Zvolen). „Anul 1945. Eroilor Corpului 4 armată român căzuţi pentru eliberarea oraşelor Uh, Ostroh, Kroměřiž şi Kojetin“ (Kroměřiž). „Cinste şi onoare eroilor armatei române căzuţi pentru eliberarea patriei noastre în cel de-al doilea război mondial“ (Brno).

De la Mureş şi pînă în Boemia... lungul şir de morminte româneşti, consemnat într-o noapte de primăvară de mîna ostenită a unui ofiţer, trăind, în felul său, bucuria Victoriei şi a Păcii. Ştia, fără îndoială, că cimitirele eroilor, monumentele cu plăcile lor memoriale vor veni pe urmă...

SUMAR

I. FRAGMENTE PENTRU UN PORTRET-ROBOT 5
II. EU ŞI LUMEA ÎNCONJURĂTOARE 35
— Oraş-livadă, oraşul meu natal — omagiu 37
— Dosarul I.A.R. (Preludiul I) 42
— Preludiul tractorului românesc (II) 54
— 10 porunci (Document) 65
— Carnetele de la Conţeşti 67
— Carnetele „faptului divers“ 95
1) De ici, de colo... 95
2) Navetist Călimăneşti-Căciulata 107
— Carnetele „Supersonicului 01“ (Extrase) 117
La o aplicaţie 133
III. LABORATORUL SCRIITORULUI... POLIŢIST 136
— Cum se scrie o carte poliţistă 138
— „Eprubete poliţiste“ 141
— Din reviste externe de specialitate 147
— Literatura poliţistă şi docţii săi... admiratori 151
— Carnet omagial 153
— Revelion la 22 22 22 162
— „Muşchetarii“ din Scoarţa 171
— O dramă şi cauzele sale 181
— Crima de pe strada Verii 192
IV. PRINTRE DELINCVENŢII MINORI 203
— Singuri în faţa legii... 205
— Documente umane ale unui experiment memorabil 213
— „Extemporalul“ "unui profesor... 233
V. EU ŞI „ORELE H“ ALE ISTORIEI (Mărturii, amintiri, documente) 237
— Păstrarea marelui secret 239
— Eroica 245
— Operaţia „Budapesta“ 254
— Pe cota 302 arde o flacără 269
— Hronul de gheaţă 272
— „Mai lung îmi pare drumul...“ 275
— Salvele victorioşilor 283

Lei 8,25